

merhaba çukotka



T. Semuşkin



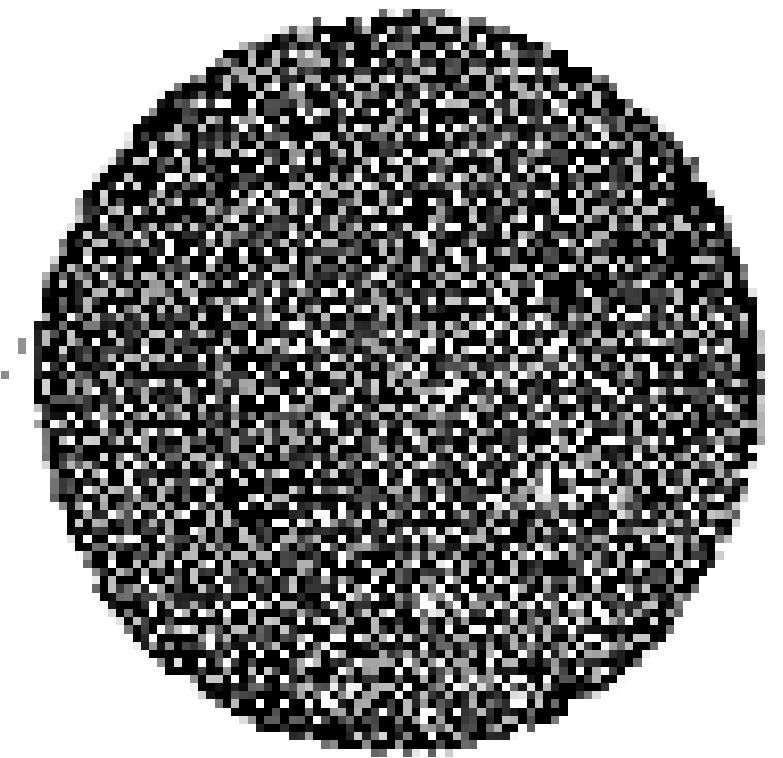
ANT YAYINLARI: 53
Yarının Büyükleri İçin: 3

T. Semuşkin

**MERHABA
ÇUKOTKA**

ANT YAYINLARI

Cağaloğlu, Başmusahip So. 10/11 İst.



Orijinal Adı:

ÇUKOTKA

(Bir Öğretmenin Not Defterinden)

Türkiye Yayını:

ANT YAYINLARI

Kasım 1971, İstanbul

Kapak ve Desenler:

GÜREL YONTAN

Dizgi - Baskı:

OSMANBEY MATBAASI

● MERHABA ÇUKOTKA VE YAZARI HAKKINDA BİRKAÇ SÖZ

Merhaba Çukotka'ya önsöz yazmış olan A. Makarov haklı olarak şöyle diyor: Bazı kitaplar vardır; en çok okunan kitaplar dizisine girerler, birdenbire büyük ilgi görürler, tartışılırlar, üzerlerinde durulur, ama iki üç yıl geçtikten sonra adları unutulur ve kitabevlerinde dizili durdukları raflar yavaş yavaş tozla örtülmeye başlar. Bir de başka tür kitaplar vardır; çok çok yazarları ile ilgili birkaç sözcük söylenir, gazetelerde «yeni çıkan kitaplar» listesinde adları geçer, haklarında küçük yazılar yazılır ve eleştirmenler bunlarla yetinerek bu kitapları bir yana atarlar. Ama iki yıl, üç yıl, on yıl, yirmi yıl sonra... Bir de bakarsınız ki, kitabevlerinde sürekli olarak satılmaktadır, ona gösterilen ilgi hiçbir zaman azalmamaktadır. Dokuzuncu, onuncu baskısı yapılmakta, birçok dile çevrilmektedir. İşte **Merhaba Çukotka** bu tür kitaplardandır.

Bu kitap yazılalı çok oldu. İlk adı **Bir Öğretmenin Not Defterinden**'di. Yazar, alçak gönüllülükle Çukotka'nın geniş topraklarında ilk yatılı okulun kuruluşunu anlatıyor. Heyecanlanmadan, göze çarpmak istemeden gerçekleri sıralıyor. Hikayeyi kendi ağzından anlattığı halde o, daima ikinci planda kalıyor, ancak işlerle ilgili yerlerde ve bir de ayrı dilleri konuşan iki küme arasında çevirmenlik yaparken kendinden söz ediyor. Kitabın hiçbir bölümünde eskimolar tarafından o kadar çok sevilmesini, sayılmasını sağlayan emeklerinden söz etmiyor.

Tihon Zaharoviç Semuşkin, Penza ilinin Staraya Kutliya köyünde doğdu. Babası bir marangozdu. Çocukluğu, kışları ılımlı geçen, bol ormanlı, çayır çimenli yerlerde geçti. Küçük yaşlardan beri öğretmen olmak isteyen yazar, liseyi bitirdikten sonra Pedagoji Enstitüsü'ne yazılarak «halk öğretmeni» oldu.

1917'den sonra T. Z. Semuşkin'e pedagog olarak büyük çapta görevler verildi. Semuşkin, Çukotka'daki halkla tanıştıktan bir süre sonra, bir buzkıranla Çukotka'nın en kuzey ucundaki «Hudson Bay and Company» firmasının imtiyazını tasfiye etmeye gönderildi. Bu görev onu kuzey halklarına daha çok bağladı. İki yıl sonra

yeniden Çukotka'ya gelerek ilk yatılı okulu kurmaya yardım etti. 1930 yılında Çukotka eskimoları için özel bir alfabe ve daha sonra Profesör V.G. Tanboğaraz'la birlikte eskimolar için bir sözlük hazırladı.

Gerçeklerle dolu olan ve aynı zamanda ilginç bir etnografik eser sayılabilecek bu kitapta heyecanlı büyük olaylar, büyük kahramanlıklar yok. Ama **Manchester Evening News** adlı ingiliz gazetesi şöyle yazıyor: «Kitap, okuyanın soluğunu kesiyor. Sert kuzey iklimi ve yaşama koşulları ile savaş büyük bir dram gibi daima okurun gözleri önünde canlanıyor. Bazı anlar epik bir gerginliğe varıyor. Bu kitabın en ilginç yanı insanın harikulade dayanıklılığı yanında bir de en olmayacak koşullarda; en olmayacak şeyleri hoşgörmesini anlatmasıdır. Büyük ve gerçek bir ilerleme için bu azim, bu hoşgörü, bu geleceğe inanma en sağlam temeldir.»

Kitapta belli başlı kahramanlar varsın olmasın. Bunun yerini Çukotka halkı alıyor, yüzyıllarca tundrada unutilan, aldatılan, horgörülen, soyulan ve bütün bunlara karşı üstün ahlakını, zekasını, konukseverliğini yitirmeyen yürekli Çukotka halkı...

● Eskimolar

1928 yılının Eylül ayında «Astragan» gemisi ıssız bir koya uğradı. Koyun adı Penkegney'di ve Lavrens körfezinin tam 180 kilometre güneyinde idi. Heryer öyle sessizdi ki, in cin yok gibiydi.

Gemiden küçük bir grup indi. Bu inenler öğretmendi ve Çukotka'da bir ilkokul kurmak görevini üstlenmişlerdi. Aslında çok daha ötele gideceklerdi ama, geminin yolunu buzlar kesivermişti.

Bu kocaman buzlar Bering boğazından geliyor, buz denizine doğru gidiyordu...

Penkegney koyundaki gemide birden bir ses duyuldu: «Herkes güverteye!» Bu arada harıl harıl ambarlardaki yükler boşaltılıyordu. Vinçler işliyor, bumbalar(*) oradan oraya koşuyor, ambar kapakları açılıp kapanıyordu. Kaybedecek zaman yoktu. Çünkü yüzerek gelen bu

(*) **Bumba:** Vinç

ilk buzların ardından daha büyüklerinin geleceği belliydi. Buzlar gelince küçük koyun Bering denizine çıkışı kapanır, gemi de bütün bir kış boyunca içerde kapalı kalırdı. İşte bunun için çok acele etmek gerekiyordu.

Gemideki işler böylesine hızla görülürken, birden bir deniz motorunun sesi duyuldu. Sonra da burnu dönen bir velbot(*) görüldü. Velbot'un içi eskimo doluydu. Hepsinin sırtında içi kürklü göcuklar, ayıbalığı derisinden dikilmiş şalvarlar vardı. Ayaklarındaysa içi kürklü, rengeyiği derisinden çizmeler. Bütün bunların üzerine kadınlar bir de renk renk basma entariler giymişlerdi. Bu basma entariler hem kürklerini denizin serpintisinden ve neminden koruyor, hem de süs yerine geçiyordu. Kaptanın dediğine göre; bir eskimo dilberinin şıklığı, entarilerinin renkleriyle, entarileri süsleyen püskül, boncuk ve nakışların çokluğu ile ölçülürmüş...

Velbot gemiye yanaştı. Eskimolar hiç çağrı beklemeden güverteye tırmanmaya başladılar. Az sonra da salonun girişinde toplandılar. Kaptan onları çok içten karşıladı. Eski dostuydu onların, buralara birçok kez gelip gitmişti.

(*) Velbot: Burnu ve kıçısı sivri, tek direkli iri bir kayık.

Bir süre onlar bize, biz de onlara merakla baktık. Sonunda kaptan sordu:

— Geminin bu koya uğrayacağını nereden öğrendiniz?

Gruptan orta yaşlı, avrupalıların davranışlarını çok iyi bildiğini her hareketiyle anlatmaya çalışan bir eskimo, gelip kaptanın elini sıktı. Adı Matlu'ydu. Bölge icra komitesinin başkanı.

— Biz dün gördüm gemi senin Kuzey gitti. Biz düşündü, yook, gemi gidemez Kuzey. Buz var çok orada.

Merakla dinliyorduk. Acaba Matlu ve arkadaşları Lavrens körfezinden mi geliyorlardı?

Matlu anlatıyordu.

— Biz hepsi geldim buraya. Kaptan yardımı ister belki. Bak, sağlam adam çok var.

Kaptan teşekkür etti.

Gemiler bu ıssız bölgelere pek sık uğramazlar. Eskimolar için bir gemi çok önemli bir şeydir. Geldiğinde günlük yaşamlarının rengini değiştirir. Böyledir böyle olmasına ama, eskimolar, kıyıda oturup çok uzaktan geçen gemilerin rotalarını bir kaptan kadar iyi bilir ve kaptanın ne yapacağını hiç yanılmadan söylerler.

— Ben çok var hayret ettim. Baktım, gemi Kuzey gidiyor. Çok var buz Kuzey’de. Geçti bir gemi, «Stavropol», bizim eskimolara mal getirdi, Vrangel adasına, ama orada da çok var buz... Gemi geldi buraya döndü, Lavrens’teki kulbaç’a(*) bütün malı bıraktı.

Kaptan:

— Matlu, o kulbaç dediğin kültür üssüne bizi götürebilir misin? diye sordu.

— İh. Şimdi olmaz. Kulbaç uzak. Çabuk çabuk burada da büyük buz olacak.

İşimizi en azından altı ay geri bıraktırmamak için kültür üssüne yaya gitmeye karar verdik. Matlu bizi en yakın eskimo durağına kadar geçirmeye söz verdi.

Böylece öğretmenlerden küçük bir keşif kolu oluştu.

Deneme-Eğitim Teknikumu’nun(**) pedagoji bölümünü bu yıl bitirmiş olan Tanya Vdovina da bize katıldı. Aslında, bu havası sert, ıssız bölgelere Tanya’yı bir raslantı atmıştı. Tam Teknikum’u bitireceği sırada Tanya’ya Çukotka’da bir iş verildi. Tanya, daha önce böyle

(*) **Kulbaç:** Kültür üssü yada kültür bazına eskimolar kulbaç diyorlar.

(**) **Teknikum:** Teknik okul.

birşeyi hiç düşünmemişti ama, ciddi, disiplinli bir kız olduğu için direnmeden bu işi kabul etti. Belki de insanların, çocukların çok değişik olduğu bu yerleri bir kerecik olsun görmek istiyordu. Ama buralara ait bütün bilgisi, havası çok sert olan bu ülkede, insanların köpek ya da geyik tarafından çekilen kızaklarla dolaştığından öte gitmiyordu. Pedagoji enstitüsüne asistan olacaktı Tanya, ama şimdi bu iş onu daha çok sevindiriyordu.

Biz grup halinde gemiden ayrılırken, kaptan öfkeyle seslendi:

— Hey, ne yapıyorsunuz? Bu kızcağızı nereye sürüklüyorsunuz? O daha çocuk sayılır. Baksanıza, koskoca hayvan yetiştirme uzmanı bile, bu ıssız kıyıda nana yürümeye cesaret edemiyor. Hadi vazgeçin, hepiniz gemide kalın. Gelecek yıl elimizi çabuk tutar, buzlar yetişmeden gideriz oralara.

Tanya hemen atıldı:

— Olmaz, olmaz, kaptan amca. Benim için korkmayın. Ben tavşan yürekliilerden değilim ki

Leninrad'ta Pedagoji Teknikumu'nu yeni bitirmiş olan okulun ikinci öğretmeni de söze karıştı.

— Yaşa Tanya. Ne var sanki. Buralarda hemen ölecek değiliz ya...

Sessiz sedasız duran delikanlı bu sözleriyle herkesi şaşırttı.

Tanya bile kendini tutamadı. Alaycı bir sesle:

— Hele bak, Volodya'ya! dedi, oysa ben senin hemen geri döneceğini sanıyordum.

— Yok canım, dedi, Volodya... ve geminin merdiveninden, hepsinden önce indi.

Bu keşif koluna, Dejnev burnunda açılacak okula atanan iki öğretmenle bir de jeolog katıldı. Uzun yoldan korkmayanlar arasında bir de, Çukotka bölge idare komitesi başkanı, yaşlı başlı Panamarev vardı.

Yanımıza taşıyabileceğimiz kadar yiyecek aldık, bir çadır yükledik sırtımıza. Eskimolar da, çaylarını bitirmiş, velbotlarına inmeye başlamışlardı. Genç motorcu eskimo, motorunu hazırlıyordu. Bütün hareketleri ölçülü ve düzenli idi. Motora canlı bir yaratıkmış gibi büyük bir sevgi ile sarıldığı belliydi. Biraz sonra velbot, koyun pırıl pırıl sularını yara yara, gemiden uzaklaştı.

Kaptan arkamızdan bağıırıyordu:

— Hey, robensonlar, güle güle gidin. Gelecek yıl gene görüşürüz.

Cesur öğretmenimizin bir düdüğü varmış, veda sinyali verdi. «Astragan» da kalın bir sesle bizi üç kez selamladı. Bu kulak delen ötüş, Çukotka'nın sessiz dağlarında uzun uzun yankılandı. Gemi burnu dönerek bizi geride bıraktı. Böylece «büyük toprak»la bütün bağlarımız koptu.

● Kültür Üssüne Doğru

Velbotumuz sarp kayalıklı Çukotka yarımadasının kıyıları boyunca hızla yol alıyor.

Motorcu ikide bir motorun çalışmasını dikkatle dinliyor. Motoru çok iyi tanıdığı belli. Sevinçle anlatıyor:

— Makina iyi. Çok iyi. İyi bir kılavuz köpek gibi söz dinliyor.

Volodya meraklandı:

— Söylesene Matlu, bu velbotu nereden buldın. Üstelik de motorlu. Oysa biz, eskimoların, baydara dedikleri bir kayıkla, fokbalığı derisi kaplı «düztaban» kayıklarla dolaştıklarını sanıyorduk.

Matlu:

— Motor yeni. Baydara'lar(*) da var. Herkesin velbotu yok. Ama yakında olacak. Herkesin bir velbotu olacak...

Sonra dümeni başka bir eskimoya bırakıp, yanımıza geldi. Tanya onu hayranlıkla dinliyor. Anlattıklarının onu çok ilgilendirdiği belli. Gerçekten de Matlu'nun süslü yüzü, eskimo elbisesi, yanlış yanlış ama cana yakın konuşması çok ilginç. Kimbilir Tanya belki de gelecekteki öğrencilerini düşünüyordu. Onlar hata yapmayacak, doğru konuşacak...

Tanya:

— Lütfen Matlu, bize nasıl yaşadığınızı anlatır mısın? Çok merak ediyorum.

Matlu:

— Fokbalığı vuruyoruz. İşimiz bu. Rüzgar esti güneyden, buzlar gitti kuzeye. O zaman gelsin fok. Ama biz önceleri deriden baydara-larla avlardık balık. Çok çok fok yok, az var...

Matlu konuşurken elleriyle de destekliyor konuşmasını. Bu el hareketleriyle anlatmak istediklerini öyle güzel anlatıyor ki, öğretmenler bile hayretler içinde kalıyor.

(*) Baydara: İki ucu sivri kayak.

— Açlık çok geliyordu. Fokbalığı uzak, buzda yatıyor. Kışın gidiyor, kışın balık yok. Avcı gidiyor kayboluyor. Yok geri gelmek. Yok evine dönmek. Buzlar sürüklüyor. Ama şimdi velbot var. Yaz boyunca balık çok çok avladık. Kışın yedi. Büyük hendek açıyor buzda, dolduruyor balık, kışın yiyor. Velbot açlık kovdu. Şimdi eskimo biz daha rahat yaşıyor.

Az sonra Matlu, geçen yıl yapılan ilk kabile kongresini anlatmaya başladı. Kırkyedi delege kongreye katılmıştı. Bunların hiçbirisi de okuma yazma bilmiyordu. Kongrenin yapılacağı günü bütün kabilelere bir yıl öncesinden bildirmiştik. Bu kongreyi gerçekleştirmek için tüketilen emekleri hatırladım birden. Delegelerin seçimi için bu koca Çukotka yarımadasını boydan boya dolaşmak gerekmişti. Epeyce yorucu bir işti doğrusu.

Bilmem bilir misiniz, eskimoların bizimki gibi bir takvimleri yok. Uelen'de yapılacak toplantının gününü hatırlatmak için yeni bir şey bulmak gerekmişti. Bir ayın otuz gün, ondan sonraki ayın da otuzbir gün olduğunu anlatmak için epey uğraşmışım ama, şubat ayının niçin kısa olduğunu bir türlü anlatamadım.

Eskimolar kongreyi kaçırmamak için, çete-

le usulü, küçük sopalarda kertik açtılar. Böylece on sopada yirmi kertik olduğu zaman her delege, o günün «Büyük Konuşma Günü» olduğunu bilecekti. Eskimolar kongreye bu adı verdiler.

Uelen'e varacakları günü böylece hesaplayarak, akşamdan «alık»(*), donmuş et hazırlayarak yüzlerce kilometre ötedeki Uelen'e hareket ettiler. Onları hiçbirşey yollarından alıkoyamadı. Ne korkunç uzaklık, ne kar tipisi, ne de bazı yerlerde köpeklerle yiyecek bulunamayışı. Bu ülkenin tarihinde, köpekler sahiplerini ilk kez bu denli önemli bir iş için taşıyorlardı. Topluca yaşantılarını gözden geçirmek ve kendi yaşantılarını kendileri yönetmek için gidiyordu delegeler. Özerk ve özgür olabilmenin umudu doğmuştu içlerinde. Bu insanlar kabile hayatından koparak bir ülke halinde yaşamayı öğreneceklerdi.

Ve gerçekten, hiç eksiksiz, tüm delegeler bir aradaydı toplantı yerinde. Matlu uzun uzun, heyecanla anlatıyordu. Bu ilk toplantı Çukotka'ya bambaşka bir hayat getirecekti.

— İşte o zaman fok konusu da vardı. Toplantıda motorlu velbot alınmasına karar verildi.

(*) **Alık:** Köpek koşumları.

Sonra yine Matlu'dan, Çukotka sahilleri boyunca kürk ihraç merkezleri AKO'ların nasıl kurulduğunu öğrendik. Kuzey burnunda, Providans körfezinde, Çaun'da, Taşyürek burnunda, Haç körfezinde, Reform körfezindekileri. Yeni ihraç merkezinin Lavrens körfezinde yapılmakta olduğunu da öğrendik. Kürk ihraç merkezleri, hani şu, devlet kooperatifleri gibi bir şeydir. Bu merkezlere gemi yılda bir kez uğrar. Türlü mal getirir ve kürk alır. Şimdi buralarda hemen herşey bulunuyor. Dağıstan meyve konservesinden, kayık motoruna kadar. Bu devlet kooperatifleri kurulduğundan bu yana, eskiden kuzey bölgedeki halkı aldatıp yok bahasına kıymetli kürk alan tefeciler tümüyle kovuldu buradan.

Hükümetin bir üyesi imiş gibi, Matlu:

— Başka hayat şimdi. Nasıl, biliyor musun, gece gitti, gün geldi gibi. Yok şimdi aldatmak. Yasak yaptılar aldatmayı.

Konuşa konuşa kıyıdaki sert kayalıkları geride bıraktığımızın farkına bile varmadık. Velbotumuz artık düz kumsallı kıyı boyunca yavaş yavaş ilerliyordu. Dağın yamacında eskimoların ilk durağı görüldü. Denizde tek tük buz parçalarına rastlıyorduk. Bunun için eskimolar

daha ileri gitmekten çekindiler, geri dönmek istediler. Biz kıyıya indik, onlarla vedalaştık ve yolumuza yaya devam ettik. Üçyüz adım yürüdük yürümedik ki arkamızdan birinin: «Eee-heyii, eee-heyii...», diye bağırdığını duyduk.

Bir eskimo delikanlısı elinde kürklü çizmelele bize doğru koşuyordu.

Soluk soluğa yaklaştı, Tanya'ya elindeki kürklü çizmeleri uzatarak:

— Bizim kadınlar velbotta. Yaya sen çok kötü yürüyeceksin.

Gerçekten de bizim ayakkabılarla, sivri çakılla dolu olan bu kıyıda yürümek çok zordu. Bir eskimo kadın, çizmesini Tanya'ya göndermişti. Tanya, eskimo kadının inceliğini öğrenince çok duygulandı. Hemen çakıl taşlarına oturdu, kendi ayakkabısını çıkararak eskimo delikanlısına uzattı:

— Çok teşekkür et ve selamlarımı söyle. Bu da ona, benim armağanım olsun.

Az sonra bir eskimo durağına vardık. Burada uçsuz bucaksız boş alanda yuvarlak yuvarlak yarangalar(*) duruyordu. Bir yanımız artık buzların sıklaşmaya başladıkları deniz, bir yanımız boz renkli, rutubetli tundra.

(*) **Yaranga:** Eskimoların yuvarlak çadırları.

Tanya birden bağırdı:

— Oh, bambaşka bir dünya. Sanki dünyanın kenar mahallesi...

Hafif rüzgar Tanya'nın gür saçlarıyla oynuyordu. Bakışları düşünceliydi. Sirtında arka çantası, elinde lacivert beresi. Ne düşünüyordu acaba? Bu çıplak, ölü gibi duran topraklar ona neleri hatırlatıyordu? Gerçekten manzara pek iç açıcı değildi. Ama Tanya kendini çabucak topladı ve dirençle yürümeye başladı.

Birden eskimo durağından sesler gelmeye başladı.

— Tanğıt, tanğıt pıkırgit(*)...

Koca bir köpek sürüsü bizi kavga kıyamet karşıladı.

— Amanın, bu ne kadar çok köpek böyle, dedi Tanya.

— Bu deniz-tundra kavşağında, deniz hayvanı, mavitilki avlayan avcılar yaşar. Onun için çok köpek vardır.

Herkes yarangalardan dışarı fırladı. Hiç kimse kendi dilinden başka bir dil bilmiyor. Bunun için de konuşma işi bana düştü.

Neden bilmem Tanya ve öteki genç

(*) **Tangıt, Tangıt pıkırgit:** Beyazbenizliler geldi.

öğretmenler Çukotka halkına karşı biraz çekingen davrandılar. Onlara çok dikkatli baktılar ama, hiçbirisi, bu kapkara çocuklara bakarken fazla bir coşkunluk göstermedi.

Elbette büyük ülkelerden gelen insanlara yerlilerin dış görünüşü pek de çekici görünmeyebilir. Biliyorum, genç öğretmenlerimiz bu alışılmamış giyim ve alışılmamış renkteki derinin gerisinde neyin saklı olduğunu ilk bakışta anlayamazlar. Bu çok insancıl, saf ve içten insanların temiz yüreklerini anlamak için daha epey zaman geçecek. Ama gene biliyorum ki, arkadaşlarımdın bu çekingen ve soğukca davranışlarının yerini, gün gelecek, içten dostluk duyguları alacak ve öğretmenlerimiz Çukotka halkını tanıdıkça sevecek ve ona ısınacak.

Gece bastırdı. Rüzgar, hafif yıldız poyraza döndü. Çadırımızı deniz kıyısına kurduk. Gazocağımızı pompaladık, çevresine oturarak çayın kaynamasını bekledik. Herkes çaydan daha çok, ısınmayı istiyor.

Arkadaşlara eskimoların yarangasına gitmeyi teklif ettim. Ama arkadaşlarım kararsızlık gösterdi. Yarangalardaki pislik, havasız-

lık ve balık yağı kokusu onları korkuttu galiba..

Ben ise birkaç kez eskimolar arasında kışladığım için onların adetlerine, yaşayışlarına alıştım. Bunun için arkadaşlarımı kandırmaya çalıştım. Söylediklerimin doğru olduğunu kanıtlamak için, Amundsen'in de böyle yarangalarda kaldığını anlattım.

Tanya merakla:

-- Hangi tarihlerde gelmişti Amundsen? diye sordu:

— Hani canım, dedim, Amundsen «Mod» adındaki yatı ile rüzgarlar dinince Kuzey Kutbunun merkez noktasına ulaşmak istiyordu ya? İşte o zaman. Hani «Mod» kıyıya yakın bir yerde buzların arasında sıkışıp kaldığı yıldı. O zaman Amundsen ne yapmış biliyor musun? Köpekler koşulu kızakla Çukotka'daki birçok eskimo durağını gezmiş, işin tuhafı, ayrı bir kızakta banyosunu bile taşıtırmış arkasından.

Şüpheci Volodya alaylı alaylı:

— Bu ne biçim banyoymuş öyle kuzum, diye sordu.

— Nasıl olacak. Banyonun özel bir yapısı varmış. Topu topu altı kilo geliyormuş. Bir-

kaç değnek ile branda bezinden yapılmış. Branda bezi ile örtülü sandığın arka tarafında sandalye ve de bir tencere koymak için deliği varmış. Tencerenin altına pompalı gaz-ocağını yerleştirmiş. Su kaynayınca buhar toplanır ve âla bir banyo olurmuş. Amundsen bu banyoyu yaranganın girişine kurduruyor, leğende yıkandıktan sonra sıcacık yarangaya koşuyormuş.

Volodya, Amundsenin bu icadını benimsemeyerek:

— Laf, dedi. Banyoda yıkan, ondan sonra da pislik içindeki çadırdaki emekle. İş mi yani bu?

— Hadi bakalım ne diyorsunuz arkadaşlar, Amundsen'den örnek alalım mı? Var mı yarangaya gelen?

— Hayır, hayır. Biz çadırdaki kalacağız, geceyi nasıl olsa burada geçiririz.

— Siz bilirsiniz. Elbette insan bazan kar tipisine yakalanınca çadırdaki da kalır. Ama unutmayın ki üstü başı da ona göredir. Sirtında kürkleri, ayağında kürklü çizmeler, bir de içi kürklü çuvallar vardır, içine girip uyumak için. Bizimse hiçbir şeyimiz yok.

— Hadi, hadi boşuna çenenı yorma. Gitmeyeceğiz işte.

Çaresiz ben yarangaya yöneldim. Az sonra Volodya da, meraktan olacak, peşimden geldi. Ama kokudan hoşlanmamış olacak ki burnunu buruşturarak hemen geri döndü.

Yaranganın sahipleri, bütün eskimolar gibi çok konuksever insanlardı. Evin hanımı hemen yepyeni bir geyik postu getirerek başköşeye serdi. Beni memnun etmek için bin parça oluyordu. Çukotka'daki yarangalar özel yapılı çadırlardır. Toprağa dikilen direklerin çevresine önce branda bezi sarılır, sonra mevsime göre içi ya geyik postları yada fokbalığı derisi ile kaplanır. En pahalı kaplama olan branda bezi ile geyik postları kışın seriliyor. Yalnız çok fakir olan evlerde yıl boyunca fok derisi kullanılıyor. Yarangaların içi, bir giriş bir de oturma odasına, yani iki eşit olmayan bölüme ayrılmıştır. Bu iki bölümü kürkten bir perde ayırıyor. Oturma yerinde özel yayvan kaplar içinde sürekli olarak balık yağı yanıyor. Evin hanımı kemikten bir çubukla ateşi becerikli bir şekilde ayarlıyor ve yaranganın içinde hemen hemen hiç is birikmiyor. Bu balık yağı ile yanan, hem ocak hem de ışık olarak

işe yarayan ateş sayesinde yaranganın içi hem sıcak, hem de aydınlık oluyor.

Konakladığım yaranganın ailesi beş kişi idi. Bir de komşu yarangalardan yeni haberler dinlemek için konuklar toplandı. Yarangamız öyle kalabalıklaştı ki, insan ayağını uzatamaz oldu.

Ben ateşin yanında, kürklerin üzerine uzanarak çadırdaki kalan arkadaşlarımdan kimler olduğunu anlatıyordum. Ben kültür üssünde neler yapacağımızı anlatırken, eskimolar, hayret içinde, «bu beyazbenizli adam neler de saçmıyor,» diyorlardı.

— Peki, öteki tangalar(*) neden buraya gelmediler? Orası çok soğuk değil mi? Hele o genç kız, o soğukla arkadaşlık edemez ki...

— Onlar sizin yaranganız gibi evlere alışık değiller. Onlar evlerine kapıdan girmeye alışık-tır. Buraya ancak emekleyerek giriliyor. Sonra buranın havası da ağır.

Ben bunları anlatırken, işi, ister istemez ciddi bir amaca yöneltiyorum. İnsanların temizliğinden, sağlığından, söz ediyorum. Ama neye yarar? Bunları anlatırken söylediklerime kendim bile inanmıyorum. Yaranganın o-

(*) **Tanga:** Beyazbenizli



„YARANGA“LAR ÖZEL ESKİMO ÇADIRLARDIR...

turma odası sıcacık. İçerdekiler nerdeyse yarı çıplak oturuyorlar. Ama iş dışarı çıkmaya gelince, kürkten şalvar, kürkten gocuk ve kürkten çizme giymek gerekli.

Ne önemi var tüm sağlık, güzellik, hoş görme, terbiye kurallarının. Yaşamı temelden değiştirmek gerek. Eskimoları sağlam evlere yerleştirmek gerek.

Biraz sonra yarangadan çıkıp bizimkilerin yanına gittim. Çadırın yanında, gecenin sessizliğinde tangalar «vahşiler oyunu» oynuyorlardı. Uzaktan bu hoplayıp sıçrayan gölgeler kutsal bir dans yapan yerlilerin şamanlarına benziyordu.

Volodya · sıçraya sıçraya:

— Uhh! zehir gibi bir ayaz var, dedi.

Ben kahkaha ile:

— Yok canım? diye sordum. Tuhaî şey. Ben hiç üşümüyorum nedense.

Çadıra girdim. Sönmüş gazocağının yanında kalın mantosuna gömülmüş Tanya'mız, soğuktan donarak uyukluyordu.

— Hey arkadaşlar, hadi şu vahşi dansı bırakın artık. Dans edeyim derken zatürree olacaksınız. Unutmayın ki kültür üssüne ve ora-

daki doktora kadar daha önümüzde yüzkırk kilometre var.

Arkadaşlar soğuktan eski inatçılıklarını unutmuş gibiler.

— Şey... ne diyecektim. Nasılmış orası?

— Nasıl mı? Hamam gibi. Sıcak mı sıcak, aydınlık mı aydınlık.

Sonunda komite başkanı Tanya'nın haline bakarak karar verdi:

— Dinleyin çocuklar. Haydi, emir emirdir. Derhal şu çadır ortalıktan kaldırılacak. Haydi herkes yarangalara...

Az sonra eskimoların kürklü çadırlarına beyazbenizliler doluştular. Adamakı'lı üşümüş olan Tanya:

— Gerçekten, hiç de kötü değilmiş burası, dedi.

Tanya'yı masa başına çağırıp, sıcak çay sundular.

Daima herşeye itiraz etmeğe hazır olan Volodya bile bu kez bana hak verdi:

— Evet, insan şu balık kokusuna alışınca hiç kötü bir yer gibi görünmüyor.

Sabah oldu. Bulutlar çok yoğun ve alçaktan geçiyor. Kısa bir süre güneş görüldü, ama güneş de perde arkasına saklanmış gibi soluk-

tu. Yolumuza devam ettik. Herkesin neşesi yerine geldi. Daha sonra, yolumuz boyunca artık işler kolaylaştı. Eskimo kışlağına varır varmaz bizim tangalar itişe kakışa kürklü çadırların içine giriyor ve oh, gel keyfim gel, tüylü geyik postlarına yan gelip yatıyordu.

Böylece yolumuz altı gün sürdü. Bazen yaya yürüyorduk, bazen de daha kar örtüsü ile örtülmemiş tundradan nartalar(*) üstünden geçiyorduk. Bu altı gün boyunca tam yüzelli kilometre yürüdük.

En son eskimo kışlağı, kültür üssünden otuz kilometre uzaktaydı. Eskimolar bize «kulbaç»da bir sürü tanga olduğunu ve birçok beyaz yaranganın yapıldığını anlattılar. Yani avrupa tipi evler.

Yolumuzun bu son bölümünü bir tek günde geçmeye karar verdik. Yiyeceklerimizi dağıttık. Bu arada merkez komitesi başkanının kurnazlığı ortaya çıktı. Yol boyunca uykusunda bile yanından ayırmadığı matrasında meğerse su yerine halis konyak varmış. Ama onu olağanüstü bir olay, başımıza gelebilecek bir kaza gününe saklıyormuş. Bu haberi öğrenir öğrenmez, herkes, onu bu yükten kurtarmak için

(*) **Narta**: Eskimo kızıağı

atıldı. Hatta Tanya bile bizim bu yağmamıza katıldı. Hem de ömründe ilk kez konyak içtiğine yeminler ederek.

Buradan kültür üssüne iki yol gidiyordu. Kısa yol, dağlara çıkıp inen yoldu. Öteki ise daha uzundu ve de sahil yoluydu, Bering denizinin kıyısını izliyordu.

Keşif kolumuz iki gruba ayrıldı. Erkekler, ben hariç, kılavuz bir eskimo ile kısa yoldan yürüyeceklerdi, yani dağlardan. Biz, Tanya ile deniz yolunu seçtik. Yolumuz uzundu, her yer küçük küçük çakıldaşlarıyla doluydu. İnsanın ayağına takılıyorlardı. Yer yer buzulların denize indiği yerde kıyı donmuş ve üstü sert karlarla kaplanmıştı. Tanya sonunda yorularak kocaman bir granit kayaya oturdu.

Ufuzu görünmeyen, üstü buzlarla kaplı Bering denizine bakıyor Tanya. Çok uzaktan, buzların ötesindeki açık denizden dalgaların gürültüsü geliyor. Arada bir top atışı gibi patlamalar duyuluyor. Ama bu top atışı değil. Buzlar sıkışınca böyle sesler çıkarıyor. Ürküntü veren bir karanlık bastı. Bu koca buz yığınları sanki kıyıya ilerliyormuş gibi görünmeye başladı. Başımızın üstünden kara kara bulutlar geçiyor. Doğa, insanı ezmek istermişcesine

sert görünürlü. Yürümek, hareket etmek gerek. Ama Tanya çok yorgun. Üstelik de ayağı su toplamış. Artık adım atacak hali kalmadı kızın. Elimizde kalan son çikolatayı paylaştık. Ona bir paket, bana yarım paket. Tanya'yı bu kıyıda bırakıp, köpek koşulu kızak aramak için en yakın kışlağa gitmek gerekiyor.

Kızcağz ıssız sahilde yapayalnız kaldı. Şimdi kimbilir neler düşünüyordur. Belki gemide anlatılan öyküleri. Buralarda ayılar, ge-yik kanını sıcak sıcak içen adamlar, fokbalığı ve balina etini çiğ çiğ yiyen eskimolar varmış. Pek iç açıcı şeyler değil. Ama belki de daha güzel birşeyler düşünüyordur. «Az sonra kültür üssüne varacak, banyo alacak, temizlenecek, dinlenecek ve sonra hemen öğrenci toplamaya gidecek. Bu kapkara, saçları salkım saçak eskimo çocuklarına nasıl alışacak... Ama kimbilir belki düşündüğünden çok daha kısa bir sürede alışır, sever onları. Ama onlarla nasıl konuşacak? Sağır ve dilsizlerle konuşur gibi elini kolunu mu sallayacak? Ne komik. Ders, derse benzemez ki o zaman. Sirk gösterisi gibi birşey olur. Aman ne aptalım. Eskimoca öğrenmeyi niçin düşünmüyorum? Her sözcüğü defterime not ederim. Sonra bir



ESKİMO ÇOCUKLARI KAPKARA
HAMAM BÖCEĞİ GİBİ. SAĞLARI
SALKIM SAĞAKTIR...

sözlük hazırlarım. Böylece de öğreniveririm işte. Ne iyi ettim de buraya geldim. Ben mi idim bu üniversitede okuyan, büyük kentlerde elektrikli fenerlerle aydınlatılan sokaklarda yürüyen? Şimdi Kuzey Kutbunda yapayalnızım. Ama işte kimse bana dokunmuyor. Ne beyazayı var görünürde, ne de mavitilkiler. Beyazayı gelse bile korkmam ki. Dik dik gözlerine bakarım. O da donakalır, bana dokunamaz.»

Sonra yeniden buluştuğumuzda Tanya gerisini anlattı:

— Bir süre dinlendikten sonra kalktım yürümeye başladım. Tam birbuçuk saat yürüdüm. Deniz kıyısına geldiğimde kuma sokulmuş bir balina kemiği buldum. Biraz kurcaladım, kemiğin altında yarım paket çukolata buldum. Kumda da birşeyler yazılıydı:

«Afiyetle ye. Ha gayret. Akkani çimçik.»

Son iki sözcük eskimocaydı. «Akkani» herhalde kışlağın adı. «Çimçik» ise yakın demekmiş.

Biraz daha zaman geçti. Bir tümseğin ardından bir narta görüldü. Hızla yaklaşan nartanın köpeklerini bir oğlan çocuğu yönetiyordu. Yanıma gelince durdu, eskimoca çabuk çabuk birşeyler söyledi. Sonra anlamadığımı

görünce zarif bir jestle kızıağına binmeye çağırdı beni. Öyle şirindi ki. Hemen kucakladım onu, sordum:

— Adın ne senin?

Söylediğimi anlamadı ki. Gülümseyerek susuyor.

— Ben Tanya, dedim, kendimi göstererek. Senin adın ne?

Sonunda anladı. Gülererek:

— Tağray, dedi.

Köpekler hızlı hızlı koştular. Bir süre sonra kışlağına vardık. İçi sıcacık çadırda geyik postlarına sarıldım:

— Buradan bir adım dışarı atmam artık, dedim. Öyle üşümüştüm ki..

Epeyce dinlendikten sonra, sevimli Tağray beni yeniden nartaya bindirdi, büyük bir ustalıkla oniki köpeğı yöneterek beni onbeş kilometre ötedeki kültür üssüne ulaştırdı. Öyle hızlı gitmiştik ki, kültür üssüne gelince elimde olmayarak derin bir «ohh» çektim.

● İlk Etkiler

Koca Lavrens körfezi karayı yararak, uzandıkça uzanıyordu. Sol kıyısında, körfezin

girişine on kilometre kala, düzgün bir sıra halinde, tam onbir adet avrupa tipi ev uzanıyordu.

Çukotka'da kurulan ilk kültür üssü işte burasıydı. Sokaklarda avrupalı gibi giyinmiş erkekler, ayaklarında topuklu ayakkabıları olan kadınlar dolaşıyordu. Şurada burada eskimolu işçilere de rastlanıyordu. Bunlar tüm ülkelerde olduğu gibi tek tip mavi renkli tulumlar giymişti. Sıranın en son evinde, sobacı, kiremitten ocak borusunu bitirmek üzereydi. Sokaktan geçen çinli fırıncının tepsisinde ise çörekler, francalalar vardı. Arkasından gelen çinli çamaşırcı ise, içi çamaşırla dolu bir vagoneti(*) ray üzerinde önüne katmış itiyordu. Demiryolu deniz kıyısına dek uzanıyordu.

İşte Çukotka burası. Yepyeni bir Çukotka.

Yeni gelenler burada böyle düzenli bir yaşamla karşılaşacaklarını hiç ummuyorlardı. Oysa bu ufacık yerde, çamaşırhane, banyo, kantin, fırın vardı ve bir de radyo istasyonu kurulmak üzereydi. Çukotka'nın en büyük yapıları, hastane, yatılı okul, veteriner zooteknik merkezi ve kürk ihraç merkeziydi.

(*) Vagonet: Küçük vagon.

Bu üste çalışanların daireleri üç oda, ufak bir mutfak ve banyodan ibaretti. Odalar da gayet şirin döşenmişti. Duvarlar içten kalın, izolasyonlu kartonla kaplıydı. Kartonun üstüne macun sürülmüş ve sonra duvarlar yağlı boya ile boyanmıştı. Döşemeler ise pırıl pırıldı. Yemek odasında, kantinde, beş uzun masa bembeyaz örtüyle örtülmüştü. Üzerlerinde çiçek bile vardı. Hayret Çukotka'da çiçek. Ama sonra işin aslı anlaşıldı. Bu çiçekleri Vladivostok'tan gelip, buraya uğramış bir geminin kapitanı armağan etmiş. Herkes çiçekler tez solmasın diye, sık sık suyunu değiştiriyor, onlara severek bakıyor. Ne de olsa bu çiçekler büyük toprak ile Çukotka arasında bir bağ sayılır.

Biz herşeye şaşarak, mobilyaları, yemekleri, yemeklerin çeşitliliğini övüyorduk. Aşçıbaşı Ho Sin-Tay büyük bir sanatçıydı doğrusu.

Doktor, göbeğini sıvazlıyarak:

— Lokantamızda neler yok ki, dedi. Danna paçasından tut da fok yüzgeçleri yahnisine kadar ne istersen var. Hem de öyle lezzetlidir ki. Doyurucu, nefis, en önemlisi, yüzgeçler vitamin kaynağıdır. Özellikle C vitamini... Özür dilerim soyadınız neydi?

— Siz bana yalnız Tanya deyin yeter, doktor, dedi Tanya.

— Çok güzel, çok güzel... Ya sizin adınız delikanlı?

— Vladimir, dedi öğretmen gülümseyerek. Sayın doktor biz sizinle aynı şehirdeniz. Ben de Leningrad'lıyım.

— Yok canım, ne diyorsunuz?

— Üstelik adınızı da biliyorum. Adınız Modest Leonidoviç değil mi?

— Ta kendisi.

— Öyleyse buyurunuz. Hanımınızdan bir mektup getirdim size. Kendisiyle kuzey komitesinde tanışmıştım.

— Aman pek güzel. Desene burada büyük bir aile gibi çalışacağız. Ama size gerçek birşey söyleyeyim mi sevgili dostlar, iş durumumuz pek iyi değil burada.

Doktor içini çekerek sürdürdü konuşmasını.

— Üç koca ay. Evet tam üç koca aydır burada işsiz oturuyorum. Bir tek hasta gelse neyse, bir tek kul gelmiyor hastaneye. Leningrad'ta çok güzel bir hastanede çalışıyordum. Ne güzeldi orası. Fakat şu körolası şamanlar. Ne-reye baksan karşında. Sokakta bir çok hasta

insan görüyorum, ama hiçbirisi hastaneye gelmiyor. Hepsi şamanların yanına koşuyor.

Yemekten sonra okulu görmeye gittik. Yapı geniş ve aydınlıktı. Beş sınıf vardı. Öğretmenler odası, okul hademesi için bir oda, mutfak, gardrop ve kırk metrekarelik kocaman bir salon. Çukotka'lı çocuklar için de bol oyun yerleri. Yapının yatılı olan bölümü henüz bitmemişti. Dolaşmayı bitirdikten sonra okul içinde iki yatakhane yapmağa karar verdik. Ama bu durumda okula kırk değil, yalnız yirmi öğrenci alınabilecekti. Okul nedir bilmeyen halka böyle bir yatılı okul açarken, en elverişli koşulları yaratmalıydık. Halkın bize tez alışabilmesi için bu gerekliydi.

Önümüzde yığınlarca iş vardı. Ama en güzeli bu işlerin ne olduğunu ve nasıl yapılacağını bilmiyorduk. Kurmak istediğimiz yatılı okul hakkında eskimolar da daha hiçbirşey bilmiyorlardı. Ömürlerinde böyle birşey duymuş değillerdi. En ufak bir hata, kültür üssünün bu yoğun çalışmasını boşa çıkarabilirdi. Doktorun hastanesine kimsenin gelmediğini söylemesi bizi epeyce tedirgin etti...

Akşamüstü okulun binasında kültür üssünün tüm arkadaşları bir toplantı yaptılar. Kuzey

bölgelerinde ömrünü tüketmiş yaşlı bir Ural'lı olan bölge komite başkanı ilk konuşmayı yaptı

— Arkadaşlar, biz burada dünya ile tüm bağlarımız kopmuş bir halde aylarca birlikte yaşayacağız. Radyo istasyonumuz henüz kurulmadı. Ülkemizden hiç bir haber alamıyoruz. Bu süre içinde birbirimizden bıkmamamız için sağlam ve neşeli bir aile kurmalıyız. Böyle bir aileyi kurmak için ne yapmalı? Sevgili arkadaşlar, bunun için tek bir çare var, o da alabildiğine çalışmaktır. Toplum için, toplumun mutluluğu için herkesin kendi bilgi ve becerisine göre çalışması. İşsizlik; kavga, gürültü için en iyi zemindir. Ne yazık ki kuzeyde yaşayan beyazbenizliler çok kez bunu yaparlar işsizlikten.

Toplantı bitince tek sokağımızda gezmeğe çıktık, sonra da buraya «bulvar» adını verdik.

Denizde fırtına vardı. Rüzgar insanın yüzüne çarparak canını acıtıyordu. Güçlülükle kıyıya dek inebildik. Serpintiye ufacık buz parçaları karışıyor, yukarılara fışkırıp dağılıyordu. Denizden de kıyıya çakıl taşları geliyordu. Herşey garipti bu ülkede: Sessiz dağlar, kayalar

ve hatta dünya ile bağları kopmuş gibi duran deniz kıyısındaki evler bile.

İkinci doktor, Maria Alekseyevna deniz kıyısında duruyor, denize, buzlara bakıyordu:

— İki ay önce burada gerçekten kuzey çiçekleri vardı. Kuşlar yuvalarını kültür üssümünün çatılarına yapıyorlardı. Pek hoştu.

● Herkes İş Başına

Okul binasını konuklar için hazırlamağa başladık. Beş sınıftan üçünü yatakhane yaptık, dinlenme salonunu yemekhane haline getirdik. En zor iş öğrencilerin formalarını sağlamak. Gerçi malzeme çok bol, herkese yetecek kadar var, ama gelgelelim köyümüzde yalnızca bir tek dikiş makinesi var. Bu tek makinede en kısa zamanda hem çamaşırlar, hem de üniformalar dikilecek. Hele defter, kalem, kitap hak getire... Defteri kalemi olmayan okul, okul olur mu hiç? Ama sonunda bir çıkar yolunu bulduk. 125 kilometre ötede, bizimkinden daha önce açılmış başka bir okul vardı. Oraya Volodya'yı gönderdik, o da üç gün içinde,

bir süre için yetecek kadar kalem, defter yüklenerek geldi.

Derken yeni bir dert başgösterdi. Herkes en iyi lambaya sahip olmak istiyordu. Uzun süren kış gecelerinde lambanın değerine baha biçilmez doğrusu... Doktor sinirlenmiş bağıırıyordu:

— Insaf edin yahu! Ben bu el fenerinin ışığında hastalarımı ameliyat edebilir miyim? Yanlışlıkla boğazlarını keserim onların...

Öğretmenlerden biri doktora itiraz etti:

— Fakat anlayış gösterin sayın doktor, biz derslerimizi karanlıkta mı verelim?

Herkes haklıydı. Sonunda lamba derdi de çözümlendi, gaz lambaları dağıtıldı. Herkes lambasının üzerine titriyordu. Böylece kara kış geldi çattı...

Yakıtımız boldu. Denizin kıyısında yığınlarca taş kömürü duruyordu. Gerek Vrangeli adasına giden keşif kolu, gerekse öteki keşif kolları tüm kömürlerini bize devrettiler. Kömürün yanındaki dar raylar üzerinde vagonetler sıra sıra durup bekliyorlardı. Vagonetleri köpekler çekecek. Eskimolarsa merak içinde bu «tekerlekli demir kızaklara» bakıyorlar. Kocaman kömür yığınının başında doktor Maria

Alekseyevna, elinde kürek, kömür dağıtıyor. Üstünde deri gocuk, deri pantolon, ayağında da çizmeler var. Yüzü kömür tozundan simsiyah olmuş.

Vagonetler gıcır gıcır gıcırdıyor. Eskimolar rayların her iki yanını izleyip koşan köpeklerle emirler veriyor, bağırarak...

● Okul Bekçisi Latuge

Okul binasında Hollanda tipi sekiz soba vardı. Eskimo yarangalarında soba moba yok. Soba nasıl yakılır onu da bilmiyorlar. Bunun için okula becerikli bir bekçi bulmak da mesele oldu.

Günün birinde okulun önünde bir narta durdu. İki eskimo kapıdan içeri daldı ve büyük bir merakla tangaların yarangasını incelemeye koyuldu. Biri yaşlı bir adamdı, uzun boy-luydu. Öteki ise yirmi yaşlarında bir delikanlıydı. Aydınlik yüzlü ve gülekti. Yaşlısından bir adım bile geri kalmıyor, tıpkı anasını izleyen bir yavru geyik gibi peşinden gidiyordu. Hiç konuşmadan, yalnızca birtakım hareketlerle çok iyi anlaşıyordu.

Gelenler Loren'li eskimolarmış. Haber ya-

yılmış bile. Kültür üssüne işçi aranıyormuş ve bunun için verilen ücret karşılığında her türlü mal alınabiliyormuş. Hani mavitilki postları karşılığında, eskiden tefecilerin aldığı gibi. Eskimolar para nedir bilmezlerdi eskiden. Ama şimdi para karşılığında merkez ihraç noktalarından her türlü malı alabiliyorlar.

Yaşlı eskimo oğlunu çalıştırmak için getirmiş.

— En büyük başınız nerede? diye sordu.

Onu öğretmenler odasına aldılar. Yaşlı eskimo sandalyeye yerleşti, hemen piposunu tütünle doldurmaya başladı. Oğlu odanın ortasında duruyor, büyük bir merakla duvarlara, tavana bakıyordu. Piponun doldurulması bitince baba oğluna baktı ve ses çıkarmadan, yalnızca dudaklarını oynatarak ona birşeyler söyledi. Oğlu hemen sandalyeye oturdu. Baba kulaklarını göstererek konuşmaya başladı.

— Oğlum sağır ve dilsizdir. Konuşamıyor. Ama kafası iyidir. Kolları da güçlü, iyi çalışır. Kulbaçta çalışmak istiyor.

— Peki ama nasıl çalışacak? Bizlerle nasıl anlaşacak?

Eskimo piposundan iki derin nefes çekti

ve piposunu ağızından çıkarmadan sorumuzu cevapladı:

— Onunla konuşmak istemez. Ona iş göstereceksin. Hangi işi yapacağını göstereceksin. Bir kez göster, yalnız bir kez. O hemen anlıyor...

Böyle bir işçiyi işe almak pek de çekici değildi. Ama öte yandan, tüm öğretmenlerimiz nasılsa sağır-dilsiz durumunda değil miydi? Nasılsa daha kimse eskimoca bilmiyordu. Delikanlıyı almaya karar verdik.

Babası:

— Adı Latuge'dir, dedi. Bak, dudaklarınla ağır ağır, ses çıkarmadan. La-tu-ge de, hemen anlar.

Bunu anlatırken babası dudakla nasıl konuşulacağını gösterdi. Latuge babasının kendisiyle ilgili birşeyler anlattığını sezince gülümsedi ve «evet, evet» dercesine başını salladı. Baba az sonra gitti. Latuge okulda kaldı. Soba çok ilgisini çekti. Eskimoca adı «titil» olan demirden, sürgülü kapısıyla oynadı, ama bu «titil»in ne işe yaradığını bir türlü anlayamıyordu. Latuge birkaç kez sobaya yaklaşıp onun pırıl pırıl yanlarını okşadı. «Titil»ı açtı, ka-

padı, vidasını çekti. Sonra uzaklaşarak bir de uzaktan hayran hayran seyretti.

Akşam olup da, Latuge okulda yapayalnız kalınca, tüm sobaları bir bir dolaştı. Sürekli gülümseyerek dikkatle inceledi sobaları. Sonra yere oturarak kapağını açtı, içine ayağını soktu. Ayağını sobanın içinde gezdirerek ateşin yakıldığı yeri iyiden iyiye inceledi. Sonra uzun koridorda yürürken arkasında kül izleri bıraktı.

Teknisyenimiz birkaç gün el kol hareketleriyle sobanın ne işe yaradığını ve nasıl kullanıldığını Latuge'ye anlatmaya çalıştı. Latuge tatlı tatlı gülümseyerek, herşeyi anladığını göstermek istedi.

Sobaya önce çıra konuldu, sonra küçük odunlar, bunların üzerine de taş kömürü konulup, yakıldı. Alevler kömürün her yanını sarınca soba da kızmağa başlıyordu. Kısa bir süre sonra, Latuge yüreklenererek teknisyenimizden çıra istedi. Hemen çakısını çıkardı ve büyük bir ustalıkla çirayı bir demet çiçek gibi yonga yonga yardı. Eskimolar tundrada(*) ateşlerini böyle yakarlar. Latuge demetini teknisyene göstererek gülümsedi. O da beğeniyle:

(*) **Tundra:** Engin ve bitkisiz bozkır.

— Yaşa be Latuge! dedi. Aman ne güzel! Böyle giderse sen beni de geçeceksin.

Latuge böylece yalnız başına çalışmaya başladı.

Ama o ilk gün! Sobaların çekmez olduğu o ilk gün bir alemde Latuge. Kömür kokusu tüm okula yayılmış, dumandan göz gözü görmez olmuştu. Ne olduğunu bir türlü anlayamıyordu. Fakat bir süre sonra işlerin ters gittiğini kendisi de anlamış olacak ki, okulda deli gibi koşmaya, sobaların kapaklarını açıp kapamaya başladı. Yalnız bununla hiçbir şey düzelmedi, kömür gazları daha beter yayıldı her yana. Latuge soba yakma dersi aldığı teknisyene koştu hemen. Teknisyen onun dertli yüzünü görünce «eyvah» diye dövündü; «yangın mı çıktı yoksa?»

Öğretmeninin çabuk çabuk soba ve boru kapaklarını, cam ve pencereleri açmaya başladığını gören Latuge, az sonra yorgunluktan kustu ve baygın baygın yere serildi. Böylece onu hastaneye kaldırdık. Ertesi gün Latuge iyileşti. Bu ilk denemeden sonra sobaların nasıl yakılacağını öyle iyi öğrendi ve bu işi öyle güzel başardı ki, bir daha hiç unutmadı.

Latuge'nin ikinci işi yerleri silmektir. Fa-

kat o, bu işi bilmek şöyle dursun, yerlerin silindiğini bile bilmiyordu. Eskimoların yaran-galarında tahta döşemelerin yerini hayvan post-ları kaplıyor. Postlar arada sırada silkeleniyo-r ama hiçbir zaman yıkanmıyor. Çünkü hayvan postları suyun etkisiyle şişip bozuluyormuş. Latuge'ye yerlerin nasıl silineceğini gösterdik-leri zaman kahkaha ile güldü ve çok eğlendi. Bu işin de onun görevi olduğunu kendisine an-lattıkları zaman, büyük bir ciddiyetle işe sarıldı.

Sabahları erkenden yarı çıplak soyunu-yor, sonra yerlerde emekleyerek büyük bir gay-retle boyalı, pırıl pırıl döşemeleri siliyordu. Bir süre sonra, Latuge döşemeleri akşam yıkama-ya karar verdi. Ve bir iki gün sonra yeni bir yöntem buldu. Babası onu birgün okulda ziya-ret ederken, ikisi de tahtadan yapılmış oldu-ğundan, bir vapur güvertesi döşemesinin oku-lun döşemesinden farksız olduğunu anlatma-ya çalışarak el hareketleriyle vapurda güver-tenin nasıl yıkandığını göstermişti. Latuge bu-nu anlamış ve derhal iplerden tahta fırçasına benzer birşey yaparak bir sopanın ucuna geçir-mişti.

O akşam geç vakit okulun önünden ge-çerken ne var ne yok diye bakmak için La-

tuge'yi ziyaret ettim ve... donakaldım. Latuge yarı çıplak, yalın ayak salonun tam ortasında duruyor ve büyük bir hırsla, gayretle sopalı fırçasını bir sağa, bir sola sallıyor, ha babam sallıyordu! Yağlı boya duvarlar, sıçrayan kirli surlardan lekelenmişti. Latuge beni görerek durdu ve gülümseyerek «buluşunu» gösterdi. «Bak, nasıl rahat birşey buldum! Hem çabuk, hem de daha kolay yıkıyor döşemeler» der gibisine bakıyordu bana.

Ben gülmemek için kendimi güç tutuyordum. Bir yandan da tertemiz yağlı boya ile boyanmış duvarlara acıyordum. Gülmemi iyiye yormuş olacak ki, fırçasını kaptığı gibi ha babam yeniden sallamaya koyuldu.

Ben başımı koruyarak yanına yaklaştım ve onu durdurmak için elimi kaldırdım. Latuge döndü ve hayret ifade eden bakışlarımdan, beklenmeyen bir şeyin olduğunu anladı.

Gittim, temiz bir bez getirdim. Latuge'yi kolundan çekerek duvara yaklaştırdım, sonra kirli lekeleri göstererek, içimi çekip, başımı sallayarak pislikleri silmeye başladım.

Latuge canlandı, dilsizlerin heyecanlı anlarda yaptıkları gibi acaip sesler çıkarmaya

başladı. Fırçasını yere fırlattı, sonra da bezi elimden kaparak duvarlardaki lekeleri silmeye koyuldu.

● Kutupta Tipi Uluyor

Kış birden bastırdı. Sabahleyin yemekhaneye giderken bir de ne görelim, her yer masalardaki gibi. Deniz kıyısı o sabaha değin simsiyah, kömüre benzer çakılla örtülüydü. Tundra ise boz renkliydi, dağların yamaçları da öyle. Oysa şimdi kalın bir karla örtülmüştü, sanki tüylü gibi. Dondan kurumuş olan kar, uzaktan bakılınca en hafif rüzgarla yerden kalkıp uçacakmış gibi görünüyordu. Birden kayurların(*) sesleri duyulmaya başladı. İlk karlı yoldan, nartalarına binmiş eskimolar yakınlarda görünür oldular.

Manzaranın bu ani değişikliği hepimizi canlandırdı, neşelendirdi. Hatta ara sıra Çukotka'da olduğumuzu bile unutuyorduk. Uzakta kalan ülkemizin karla örtülü tarlalarını hatırlıyorduk hepimiz. Fakat üzerinde karın barınmadığı sarp kayalıklar, gerçeği unutmamızı önlüyordu.

(*) **Kayur:** Araba süren eskimo.

KÖPEKLERİN ÇEKTİĞİ «NARTA»
VE SÜRÜCÜSÜ.



Öğleüstü gökyüzü karardı. Eskimolar telaşlandılar ve nartalar rüzgar gibi bir bir dağlara tırmanarak yıldırım hızı ile ortalıktan kayboldular. Akşamüstü poyraz çıktı. Rüzgar kuru karları savuruyor, havada kovalıyordu. Giderrek hızlandı ve ısıklık çalmaya başladı. Artık insan ayakta duramıyor, kuru, sipsivri kar tanecekleri acı vererek gözlere doluyordu. Bu fırtınada bütün evlerde pencerelerde titreşen ışıklar kayboldu, silindi. Yalnız demir levhaların damdaki tıkırtısı, yakınlarda başka insanların da oturduğunu hatırlatıyordu. Bora sanki zincirini koparmış, azgın bir düşmanı kovalıyormuş gibi uluyor, tıslıyor, ısıklık çalıyordu. Bu Kuzey’de gördüğümüz ilk kar tipisiydi. Herkes evine çekildi. Sobalar yakıldı. Rüzgar uluyarak bacadan içeri giriyor, sobaların kapıları insanın tüylerini ürperten tatsız sesler çıkarıyordu. Durmadan, durmadan inliyen bacaların ve soba kapaklarının tıngırtıları ıssızlığı, yalnızlığı hatırlatıyordu. Üstelik insan, düşüncelerini toplayamıyor, elinden de bir iş gelmiyordu böyle tipili günlerde. Sanki insanın ruhu eziliyor gibi oluyordu.

Biz, öğretmenlerin odasında toplandık. Nasıl çalışacağımızı tartışmaya başladık. Tan-

ya gelmedi. Herhalde gelemeyecek kızcağız. En yakın ev bir kaç adım ötemizde ama, bu cehennemde hiçbir şey seçilemiyor ki...

Tipi ancak ertesi gün akşamüstü dindi. Biz de yeniden okulumuza dönüp yarım kalmış öğretmenler toplantısına devam ettik...

Açacağımız okulu Çukotka topraklarında bugüne dek ne görmüşler, ne de duymuşlardı.. Ayrıca yapmak istediklerimiz, yani yatılı okulun açılması, çocukların ailelerinden koparılıp buralarda toplanması, Çukotka halkının geleneklerine uymuyordu. Öyle anlaşıyor ki, kör inanışlar, şamanlar, köy sihirbazları işimizi engellemeye çalışacaklar. Yapacağımız eğitimin başka bir zorluğu daha vardı, eskimo çocukları dilimizi bilmiyordu, biz öğretmenler de eskimoca bilmiyorduk...

Çocuğu yatıştırmak, neşelendirmek, çevresinde iyi bir hava yaratmak gerekti, yoksa çocuklar alıştıkları yarangaların hasretini çeke çeke ne ders dinleyebilirlerdi, ne de söz. İşte bir öğretmenin bütün bunları başarması gerekiyordu. Parmakla, el, yüz, kol işaretleri ile ne anlatılabilir ki çocuğa? Önce onun ne düşündüğünü anlamak, onun ilgisini çekmek sözkonusu...

İşte tipinin bizi odalara kapattığı günlerde konuştuklarımız bunlardı...

● **Eskimo Kışlaklarına Öğrenci Toplamaya Çıkıyoruz**

Yatılı okulları örgütlemeye en çetin iş, çocukların ana babaları ile anlaşmaktır... Onları bu işin yararına inandırmak için ne çok dil dökmek gerekiyordu. Hepsi kör inançları ile büyümüş ve yılların birikimiyle bu kör inançlar onları korku içinde yaşatır olmuş. Şimdi bizim, kendileri için tümüyle yabancı, alışılmamış işimize kimbilir ne diyecekler?

Gerçi Uelen'de bir okul var. Ama orada eskimo ana babalar çocuklarını yalnız birkaç saat için okula bırakıyorlar. Ama yatılı okul ne demek oluyor ki? Çocukları oraya vermek, tanga-ların ellerine teslim etmek gibi birşey değil mi? Eskimolar çocuklarına çok bağlı... Onları bir, çok çok iki gün görmezlerse özlüyorlar, rahatsız oluyorlar... Ben bunca yıl eskimolar arasında kaldım, bir tek ana babanın çocuğunu döv-düğünü ne gördüm ne de işittim... Eskimolar çocuklarına büyüklerle eşitmiş gibi davranıyorlar, onlarla ciddi ciddi konuşuyorlar. Çocuk bi-

raz büyüyünce akıl da danışıyorlar. Çocuklar, onlara çocuktan çok, dost, arkadaş oluyor, hem de bu sözün en geniş anlamıyla.

İşte bunları bildiğimizden, yola çıkarken hep düşünüyorduk; eskimolar çocuklarını yatılı okula vermeye razı olacaklar mı?

İlk uğradığımız kışlakta yirmi yaranga vardı. Hepsi de bir dağın yamacına kurulmuş... Bunların tam ortasında köy muhtar heyeti başkanının yarangası yeralıyordu. Biz önce bu yarangaya ulaştık. Orta yaşlı, şöyle elli yaşlarında, geniş omuzlu, sağlam yapılı bir eskimo bizi karşıladı. Üstünde kürkü tersyüz edilmiş bir iç yeleği, kısa kürk çizmeleri ve kürk astarlı şalvarı vardı. Başında şapka yoktu. Saçının tepesi eskimo biçimi dümdüz kazınmıştı. Bunun için başı dazlak gibi görünüyordu. Alnına bir deri kayışla tutturulmuş saçları süklüm püklüm aşağı sarkıyordu. Kayışın arkada sarkan uzun iki ucuna mavi boncuk geçirilmişti. Şalvarını tutan geniş geyik derisi kayışına da tahta kınalı koca bir bıçak asılıydı.

— Aa, Kakomey,^(*) bak, okulun büyük başı geldi.

Bizi böyle içtenlikle karşılayan ihtiyarlar

(*) **Kakomey**: Büyük hayret ifade eden bir kelime.

Heyeti başkanı Ulvurgın'ın ta kendisiydi. Gülererek elini uzattı. Ben Ulvurgın'la daha önceleri de karşılaşmıştım. Bunun için:

— Haydi yarangama gidelim, çay içelim, dedi.

Hemen yarangaya gitmek istemedim. Çünkü çocuklar dışarı çıkmış, merakla bize bakıyorlardı. Tepeden tırnağa yumuşacık, sıcacık kürklere bürünmüşler, topaç gibi bir yarangadan ötekine yuvarlanıp duruyorlardı. Bir süre sonra büyük olanlar bize yaklaşmayı başardılar. Konuşmak istedim ama, onlar utanarak kaçtılar. Ancak uzaklardan meraklı bakışlarını sürdürdüler. Ulvurgın bizi evine ısrarla çağırıyordu. Sonunda kabul ettik. Bizimle birlikte daha beş altı kişi yarangaya girdi. Biz eskimolara okulla ilgili düşüncelerimizi söylemediğimiz halde, onlar herşeyi biliyorlarmış gibi heyecan ve endişeyle bekliyorlardı. Hepimiz yerdeki büyük posta yerleştik. Ulvurgın piposunu tüttürmeye ve buzkıran gemisinde nasıl buluştuğumuzu anlatmaya başladı.

— Yıl 1924'tü. Yabancılar Vrangal adasını işgal ettiler. «Krasnıy Oktiyabır» adındaki buzkıran gemisi adayı yabancılardan temizleyecek ve ülkemizin bayrağını dikecekti. Buzkıran gemisi

Çukotka sahillerine yaklaşıncı kaptan yerli halktan birkaç kişiyi gemiye almaya karar verdi. Çünkü rotamız ancak olağanüstü koşullarla devam edebilecekti. Böyle zamanlarda yerliler, yani eskimolar, keşif kollarına büyük yardımlarda bulunurlardı, bunu biliyorduk. Ulvurgın kılavuzluğu üzerine aldı. Sonunda buzkıran gemisi adaya vardı. Yabancıları kovduk ve sevinçle adaya bayrağımızı diktik. Vrangeli adasına yaptığı sefer için ona bir ödül verilmişti. İşte Ulvurgın bu eski günleri anlatıyordu.

— Buzkıran gemisi uzun süre buzlar arasında çabaladı. Kömürü kalmamıştı. Geminin kazanını ısıtmak için, gemide ne kadar tahta eşya varsa, hepsi ocağa atıldı. Bu da yetmedi, un, şeker, çuval çuval atılıp yakıldı.

Konuşmasını bitiren Ulvurgın, üzgün üzgün derin bir iç çekti:

— Şekere çok yazık oldu, dedi.

Sonra karısının kulağına birşeyler fısıldadı. Yüzü bütünüyle kakmalı olan ihtiyar kadın ona bir tütün kutusu uzattı. Kutunun üzerinde «Prens Albert» yazıyordu. Ulvurgın binbir özenle kutunun içindeki kağıdı çıkarıp bizlere gösterdi. Bu kağıt ödülle birlikte hükümetimizin gönderdiği teşekkür mektubu idi. Bunu göğsü kabarak

elden ele dolaştırdı. Derken büyük çaydanlığın kaynadığı duyuldu. Biz bağdaş kurup çay içmeye koyulduk. Ulvurgın'ın gelini hizmet ediyordu. Kadının tüm giysisi kalçasına bağladığı bir kumaştı yalnızca. Öteki kadınlar da ondan farksızdılar. Erkeklerse kürklü şalvarlarla oturuyorlardı, gövdelerinin üstü çıplaktı. Bu yaranga ötekilerden çok daha temizdi. Sonra evin hanımı çay takımlarını diliyle yalayarak temizlemiyordu. Anlaşılıyordu ki, Ulvurgın beyazbenizlilerle birkaç kez karşılaşmış ve onlardan bazı bilgiler öğrenmiş.

Biz şundan bundan konuşurken, eskimolar, rahat rahat oturmuş, bizi dinliyorlardı. Söz okuldan açılınca hepsi toplandı, dikkat kesilip, beklediler. Yanımda yaşlı Tınağırgın(*) oturuyordu. Tek sözü kaçırmayarak bizi büyük bir dikkatle dinliyordu. Ben sözümü bitirince o konuşmaya başladı:

— Biz çocuklarla birlikte okula gidemeyiz. Biz ava gitmek, narpa(**) avlamak zorundayız. Mavitiİkilere kapan kurmalıyız. Eğer bu işleri yapmazsak bize kim yiyecek sağlar?

(*) **Tınağırgın:** Eskimo dilinde «tan yerİ ağarıyor» demektir.

(**) **Narpa:** Fok ve ayıbalığı.

Yaşlı adam, çocukların, ana ve babalarının yarangalarından uzak bir yerde yalnız yaşıyabileceklerine inanamıyordu. Ben yatılı okullarda çocukların, öğretmenlerin gözetimi altında yaşadıklarını anlatmaya çalıştım. Sonra anaları babaları sık sık gelip, çocuklarının nasıl yaşadıklarını görebilir, dedim. Tınağırkın bağdaş kurmuş oturuyordu. Tahtadan yapılmış piposundan duman çekiyor ve susuyordu. Derin düşüncelere daldığı belliydi. Böyle olağanüstü bir konuyu düşünmek, çözüm yolunu bulmak gerçekten çok zordu yaşlı adam için. Ama kışlağın büyüğü idi ve herşey onun kararına bağlıydı. Şu anda aklından kimbilir neler geçiyordu. Beyazbenizlilerin yaptığı gibi «kağıt üzerinde konuşmanın» eğlenceli bir iş olduğunu belki içinden o da kabul ediyordu, ama bu ne işe yarar? İnsanın dili yok mu ki, kağıtla konuşsun? Çukotka halkı ana dilini unuttu mu yoksa? Yada halkın dili düşündüklerini söyleyemeyecek kadar kötüydü de bunun için mi kağıtla konuşmaya zorlanıyordu?

Aslında kağıtla konuşmanın bir zarar getirmeyeceğini kabul ediyordu. Sevgili çocuklar, miniminiler varsın eğlensinler. Ama öte yanda anlaşılmaz birşey de vardı bu işin içinde. Ço-

cukların eğlenmek için neden mutlaka beyazbenizli adamların yarangalarına gitmeleri gerekiyormuş?

Ben sonunda:

— Biliyor musun, dedim: Halkların rahat etmesi için, kendi hayatlarını kendi elleriyle düzenlemeleri gerek. Bu da yalnız okumak ve yazmakla sağlanır.

Yaşlı adam uzun uzun öksürdü, piposunu yanında oturan karısına verdi ve beni tepeden tırnağa süzerek cevap verdi:

— Senin dilin anlaşılmaz şeyler konuşuyor. Kendi hayatımızı kendi elimizle düzenlediğimizi bilmiyor musunuz sanki? Yoksa fokbalıklarımızı tangalar mı avlıyor? Çavcuların(*) sayısız rengineyiği sürülerini yoksa tangalar mı koruyor bizim için, ha? Bütün bunları yapan bizleriz. Bizim avcılarımız çok akıllı. Bak-sana, tangalar bizim hayatımızı bizden çok, ama çok az tanıyorlar ki, onlar yalnız başına kalınca, tundrada kayboluyorlar. Tangalar ben kendimi bildim bileli ticaret yaptıkları yarangalarda oturuyor, bizden kürk satın alıyorlar. Parasını türlü türlü ödüyorlar bize. Aptaldır senin tan-

(*) Çavcu: Tundrada yaşayan eskimolar.

galar. En iyi mavitilki için, bazan uyuz bir tilki postundan daha az tütün veriyorlar. Bunlar tuhaf adamlar. Hayatımızı hiç bilmezler. Bizim hayvanlarımızı akılsızca alırlar. Biz buna karşı ne yapabiliriz ki? Çay, tütün, mermi, fişek, tüfek, şeker, denizimizin kıyısında yetişmiyor ki, bunlar tangaların yaşadıkları sahillerde yetişiyor. Yalnız biraz önce bizim bir adamımız bir ticaret yarangasına yerleşti ve akıllıca davranmağa başladı: Hayvan postlarımızı alıyor ve bize mal veriyor. O işten anlıyor.

İhtiyar uzun uzun konuştu, bizi ikna etmek için. Ağır ağır, sözcükleri teker teker söyliyerek konuşuyordu. Arada durup yeniden söze başlarken:

— Anlıyor musun? diye soruyordu.

Ben de:

— Evet ihtiyar adam, anlaşılır şeyler söylüyorsun, diyordum.

Yarangada bulunan eskimolar hep bir ağızdan:

— Doğru söylüyorsun Tınağırkın, diyerek tasdik ediyorlardı.

— Doğru.

— Tınağırın, senin dilin iyi sözler konuşuyor.

Yeniden piposunu çekmeye başlayan Tınağırın:

— Ben seninle konuştuğum gibi, daha hiç bir tanga ile konuşmuş değilim. Sen iyi dinliyorsun. Biz büyük şeyleri konuşuyoruz. Çocuklarımızı konuşuyoruz.

İhtiyarların saygıya ve dikkatle dinlenmeye çok önem verdiklerini bildiğim için, onu yumuşatırım umuduyla dinliyordum. Sonunda:

— İhtiyar adam, dedim. Şimdi sen kendin, bizim ticaret yarangamızda artık adamların hayvan postlarını alırken akıllıca davrandığını söyledin. Bu adama böyle davranmasını biz öğrettik ve bu adam Çukotka'lıdır. Çukotkada yalnız tangalar değil, eskimolar da ticaret yaparlarsa, hep birlikte çalışırsak, hayatınız düzelecektir.

— Peki, çocuklarımız size gitsin. Bakalım, nasıl yaşayacaklarmış sizde. Rahat edeceklerse, varsın kağıtla konuşmayı öğrensinler. Belki bu pek de kötü birşey değildir. Ama başlarına kötü bir iş gelirse, bil ki onları derhal geri alacağız.

Derken bir eskimo kadın fısıldayarak:

— Çocuklarımız orada ne yiyecek? Nerede uyuyacak? diye sordu?

İhtiyar bana bakarak bu soruyu tekrarladı.

— Ayıbalığı, fokbalığı, geyik eti yiyecekler. Şekerle çay, beyaz ekmekle çorba içecekler. Bir yarangada derslerine çalışacak, ötekisinde uyuyacaklar.

— Peki, onlara yetecek kadar eti nereden bulacaksınız? Bu iş için çok et gerekecek.

— Eti avcılarınızdan alacağız. Siz de bize yardım edeceksiniz. Çocuklarınızın aç kalmasını istemezsiniz herhalde.

— Çocuklarımızı dövmeyeceksiniz değil mi? Başka adalarda eskimo çocuklarını dövüyor öğretmenler. Biz çocuklarımızı çok seviyoruz, dövdürmeyiz onları.

— Yok canım, bizim okullarımızda kimse çocukları dövmesin. Yasaktır. Siz çocuklarınıza nasıl bakıyorsanız, biz de onlara öyle bakacağız. Zaten arımın(*) kulağına öğretmenler çocukları dövüyor diye bir haber giderse, hemen bütün öğretmenleri alıp götürürler buradan.

Birkaç ses birden yükseldi.

(*) Arım: Müdür.

— Nımelkin, öyleyse izin verelim.

Böylece kışlakta birkaç gün geçirdik ve bu konuyu sürekli konuştuk. Çünkü bu ilk kışlakta eskimolar bize güvenip çocuklarını vermeselerdi, işimizin ilk adımında herşey bozulacaktı. Buradan iyi haberlerin yayılması çok önemliydi bizim için.

Tanya sevinçle:

— Görüyorsunuz çocuklar, dedi, işte herşey tatlıya bağlandı. O kadar çok öğrencimiz olacak ki, oturacak yer bulamayacağız. Bu Tinağırgın çok akıllı ihtiyarmış doğrusu...

Kışlaktan kışlağa sevinçli haberler dolaşmaya başladı:

— Beyazbenizliler diyor ki, çocuklar hep et yiyecek, şekerli çay içeceklermiş.

— Ben gözlerimle gördüm, vapurları yığıla şeker getirdi onlara. Ben de çuvalları taşımaya yardım ettim.

Kadınlar da kendi aralarında:

— Çocuklarımız kağıtla konuşmayı öğrenecekler, diye seviniyorlardı.

Artık buranın işi tamam, şimdi daha uzak bölgelere gidelim diyorduk ki, bizi çok şaşırtan bir haber duyduk. Çukotka sahilleri boyunca bir

dedikodu yayılmaya başlamış. Tangalar büyük evler yaparak eskimo çocuklarını topluyorlarmış. Sonra gemileri gelecek ve çocukları uzaklara götürecekmış. Çocuklar bir daha dönmeyeceklermiş. O topraklarsa çok korkunç yerlirmiş. Ne yosunlar yetişiyormuş, ne de rengeyikleri varmış. Denizlerinde ayıbalığı ve fokbalığı bulunmuyormuş. Çocuklar orada mahvolacakmış.

Birçok avcı işini bırakmış, yarangalarından dışarı çıkmaz olmuş. Onlar yokken biz çocuklarını kaçıriveririz diye. Bu dedikoduyu şamanların çıkardığı belliydi. Ama söylentiler tüm çalışmalarımızı yok edebilirdi. Hemen savaş açmalıydık. Ama bu savaş hem çok ince hem de çok güç bir işti. Eskimolara gel de anlat bakalım: Şamanlarınız yalan söylüyor, onları dinlemeyin. Biliyorduk ki, böyle konuşsak hiçbir şey elde edemeyiz. Şamanlara karşı onları yıkacak büyük bir güç çıkarmalıydık. Ama bu gücün ne olması gerektiğini henüz bilmiyorduk.

Öteki köylere ve kışlaklara gitmekten böylece vazgeçtik. Herkese bir genel toplantı düzenlediğimizi bildirdik. Bu bildirinin gecesi kışlakta oturan eskimoların hepsi toplantı yerine geldiler.

Herkes merakla:

— Ne haberler var, nasıl birşey konuşulacak? diye soruyordu.

Ben söze başladım:

— Bugün kötü haberler duyduk. Herhalde siz de bunları biliyorsunuz. Çünkü kışlağa bir haber geldi mi hemen yayılıyor. Bu haberi kim çıkarmış bilmiyorum. Bilmek de istemiyorum. Neden derseniz, cevabı çok kolay. Çünkü yanlış bir haber bu, yalan bir haber. Sizler bizim çalışmalarımızı görüyorsunuz. Herşey açık. Biz size topla tüfekte gelmedik, çocuklarınızı zorla almadık. Biz sizlerle kardeş kardeş konuşmak için geldik. Sorun bakalım Tınağırın'a, onunla konuşmamız nasıldı? Sen söyle yaşlı adam, iyi mi konuştum, kötü mü?

Yaşlı adam bize hak verdi:

— Evet, konuşmanız iyiydi, candandı.

— Biz hiçbir zaman kötülük düşünmedik. Kendiniz de görüyorsunuz çalışmalarımızı. Çocuklarınız bu okul yılının sonunda bir yaz boyunca sizlerle olacak. Bunun için söz veriyorum. Bana inanmayan var mı?

Herkes susarak önüne bakıyordu. Uzun bir sessizliğin sonunda; Ulvurgın:

— Ben bir yaz gemiyle sefere çıktım. Uzun zaman onlarla birlikte yaşadım. Bana kardeş gi-

bi davrandılar. Yiyecekleri az kalmıştı ama, beni kıyıya bıraktıklarında bir çuval şeker, bir çuval un, fişek, kibrit vermişlerdi. Kışlağımızda bayram gibi birşey olmuştu. Bana sorarsanız, bize gelen haberler yalan haberlerdir. Böyle haberleri uydurmak ise ayıptır, çirkindir.

Ulvurgın sözlerini bitirirken Tinağırın'a baktı. Yaşlı adam yavaşça:

— Gitsinler çocuklarımız, verilen sözü geri almak avcılara yakışmaz, dedi.

Böylece toplantı dağıldı. Ulvurgın bize:

— Siz biraz daha burada kalın. Ben kışlak kışlak dolaşıp bu iyi haberi herkese yayacağım dedi. Böylece kışlaktaki eskimoların çocuklarını yatılı okula vermek istedikleri haberi yıldırım hızı ile bütün sahili dolaştı. Buz denizleri kıyısında böylesine bir haber hiç işitilmemişti. Tabii ki bu işlerimizi çok kolaylaştırdı. Artık öteki kışlaklarda güçlük çekmiyorduk. Çukotka sahillerini bir ay süreyle dolaştık ve sonunda kız ve erkek otuzbeş öğrenci kaydettik.

● İlk Kırlangıçlar

Aralık ayı geldi. Kış kıyamet, güneş okyanusun ötesine göç etti ve kocaman bir ay doğ-

du. Karla örtülü dağların üstüne yerleşti. Bu mevsimlerde kuzeyin başka ışığı olmaz. Ay çekingen çekingen gökyüzüne doğru tırmanıyor ve yeryüzünü eğik ışınları ile hemen hemen hiç aydınlatmıyordu. İnsanın bağırası geliyordu: «Işık vereceksen, adamakıllı bir ayışığı ver, parlak olsun. Bıktık bu karanlıkta yaşamaktan.»

Kutup bölgelerine ilk kez gelenleri güneşin yokluğu huzursuz yapıyor. Alışmaları zor oluyor. Artık kar tipisi hergün var. Yıldız poyraz fırtınaları günlük olaylardan sayılır oldu. Kültür üssü damlarına dek kara gömüldü. Öyle ki küçük evler bütünüyle kar içinde kaldı. Köpek koşulu nartalar bu evlerin üzerinden geçiyordu. Ancak, evleri birbirine bağlayan halat, kış kıyamette kaybolmamızı önlüyordu. Sokağa çıkmak için kapılarımızın önünü hergün temizlemek gerekiyordu. Biz eve kapıdan değil, çatıdan giriyorduk. Bir süre sonra kültür üssünde herkesin canı sıkılmaya başladı. Büyük toprakla bağlarımız kopalı iki buçuk ay geçmişti. Radyo istasyonunun yapısı hazırda ama içinde telsizci yoktu.

Hastanemizde ise herşey vardı. İlaç, sargı, pamuk, doktor. Üstelik doktorlar işlerini çok iyi bilen uzmanlardı. Ama bir tek eksiğimiz vardı, o da hastalar. Hastaneye kimse uğramıyor-

du. Yüzyıllık alışkanlıkları ile, şamanlara gidip onlardan yardım istiyorlardı. Bunun için doktorlarımız can sıkıntısından ne yapacaklarını şaşıyorlardı. Kırk yılda bir eskimo uğrayacak ol- sa doktorların hepsi başına toplanıyor ve sonra bu hasta bütün bir günün konuşma konusu olu- yordu.

Modest Leonidoviç sevinçli sevinçli:

— Oh oh, diyordu, bugün ekmeğimizi be- davadan yemiyoruz. Tepeden tırnağa kadar mu- ayene ettik eskimoyu. Bir de hap verdik.

İlk aylarımız böyle geçti ve yatılı okulu- muzdaki hazırlıklar aralık ayının sonuna doğru bitti. Görevli arkadaşımızı kışlaktan kışlağa koş- turduk. Bu kez derslerin başlayacağını müjdele- yecekti. Arkadaşın dönüşünü sabırsızlıkla, en- dişe ile bekledik. Acaba vaz mı geçtiler? Acaba çocuklarını okula gönderecekler mi?

Öğretmenler kıyı boyunca oturan eskimo- ların davranışlarını izliyordu. Eskimo kışlakların- da şamanlarla öğretmenler arasında ise dişe - diş, göze - göz bir savaş başlıyordu. Buna rağ- men kimi çocuğunu göndermeye razı oluyor, ki- mi korkuyordu.

Ulvurgın kışlaktan kışlağa dolaşıyor ve ara-

da kültür üssüne uğradığında bize haberler getiriyordu.

— İşim çok zor. Korkunç bir iş. Eğer çocukların başına bir iş gelirse vay halime...

Biz onu inandırmaya çalışıyor, çocukları seveceğimizi, onlara çok iyi bakacağımızı anlatıyorduk.

— Köpeklerim yakında bana gücenecekler, diyordu Ulvurgın. Baksanıza, dinlenmeleri için hiç zaman bırakmıyorum.

Üç gün sonra artık endişelerimiz dağılmaya başladı. Bir narta ile ilk öğrencilerimiz geldiler. Sekiz yaşında bir oğlan ve on yaşında bir kız.

Bu çocuklar bizim alıştığımız öğrencilere hiç mi hiç benzemiyordu. Tepeden tırnağa kürklere bürünmüş olan çocuklar daha çok iki ürkek tarla faresine benziyorlardı.

Ertesi gün şansımız açıldı. Onbeş narta, gelip okulun önünde durunca kültür üssü canlandı. Çocukların konuşmaları, köpeklerle verilen «poti-poti, kığır-kığır»(*) sesleri birbirine karışıyordu. Okulun önü gittikçe kalabalıklaştı. Eskimolar köpek koşumlu nartalar önünde geniş kürklü giysileriyle duruyor, ne olacak

(*) Poti Sağa, Kığır: Dur.

diye bekliyorlardı. Çocuklarla birlikte anneleri, babaları, büyükanne ve büyükbabaları da geldiler. Aslında eskimolar endişeli, kederliydi. Çocuklarından ayrılmak belli ki çok acı geliyordu. Okulun parlak yağlı boya döşemesinde buz üstünde yürür gibi yürüyorlardı.

Salon tıklım tıklım doldu. Giriş kapısının önünde sürekli bir tık-tık-tık sesi duyuluyordu. Bu, birbiri ardından gelen eskimoların ayak sesleriydi. Okula girerken, yanlarında taşıdıkları geyik boynuzu ile kürklerindeki karları siliyorlardı. Eğer böyle yapmazlarsa karlar sıcakta erir, kürkse ıslanır. Sonra da bozulur.

Okul eskimo yarangasına benzemiyordu. Neredeyse tundra kadar genişti. Ama bu alışılmamış genişlik ve aydınlık çocuklarla ana babaları bir garip yapıyordu. Çocuklar için herşey yepyenydi. Duvarlara yaklaşıyor, parmakları ile dokunuyor sanki sağlamlığını denemek istiyorlardı. Biraz cesareti olanlar daha önce hiç görmedikleri sıralara yaklaşıp oturuyorlar, çevrelerine hayretle bakıyorlardı. Beyazbenizlilerin kocaman yarangası onları hem meraklandırıyor hem de korkutuyordu. Bu, her hareketlerinden belli oluyordu.

Bütün çocukların yüzünde şamanların işa-

retleri vardı. Bu «kutsal» işaretleri ile çeneleri, alınları, yanakları bezenmişti. Bu işaretler ya iz bırakan taşla yada hayvanların kanıyla yapılıyormuş. Çocuklar böylece kötü cinlerden, «kelelerden» korunmuş oluyorlarmış sözde. Eski-moların yaşantılarında cinlere, «kele»lere çok yer ayrılmıştır. Nasıl olmasın ki? Kele, avcının üstünde oturup dinlenmek istediği taşın içinde olabilir. Şapkasında saklanabilir, bazan da kurt yada ermelin(*) kılığında insanın karşısına çıkabilir. Kele isterse insanın parmağına da yerleşir, kafasına, gözüne, dişine, karnına. Aslında hiçbir hastalık yok... Hastalık da ne demek? Kele bir insanı seçiyor ve onun içine yerleşiyor. İnsan hastalanıyor, acı çekiyor ve ölüyor. İşte bütün bunları yapan keledir. Şamanlar böyle diyor-du. Kele ile iyi geçinmek ve onu gücendirmek için arada bir armağanlar verilir, kurbanlar kesilir. Masum halkın bu saf inanişından kötü niyetli şamanlar büyük bir ustalıkla yararlanıyorlar. Bazan gaipten sesler duyar, yada «rüyalarında görürler»: Beş altı avcı iki üç gün içinde kelelerin saldırısına uğrayacakmış. Ne yapsın şimdi avcılar? Tabii büyük bir korku içinde şamana koşarlar.

(*) **Ermelin:** Beyaz samur

— Peki, der şaman. Keleleri korkutmak için ben bütün gece davul çalacağım. Ama ne dersiniz, onlara bir kurban vermek daha iyi olmaz mı? Örneğin avcı başına bir mavitilki postu. Gece olunca avcılar şamanın yarangası yanında duran asa üzerine birer mavitilki asarlar. Tabii sabahleyin mavitilkilerin izi bile kalmaz ortalıkta. Avcılar buna çok sevinirler.

— Oh, oh, ne güzel. İşte bu iyiye işaret. Kele kurbanımızı kabul etti ya, demek ki artık bize kızmayacak.

Ayrıca hasta olanları da şamana gösterirler. Vücuda yerleşmiş keleyi kovması için. Şaman davul çalar, kutsal şarkılar söyler, tılsımlar yapar. Hasta kazara iyileşirse şamanın önemi kat kat artar. Ölürse... Eh ne yapalım, demek ki kele kötü bir keleymiş. Kurtuluş olamadı. Şamanlar eskimo halkını böyle inandırmışlar. Bu inanış öylesine köklü ki, değiştirmek pek kolay bir iş değil. Ancak çok uzun ve planlı bir çalışma yıkabilir.

İşte bunun için Çukotka'lı çocuklar yatılı okula şaman işaretleri ile geldiler.

Okulda durmadan çaydanlıklar kaynatılıyor, çocuklara, ana babalarına ve tüm akrabalarına çay ikram ediliyordu. Konuklar dertli dert-

li çaylarını içiyor, önlerine bakıyorlardı. Kimse-
nin keyfi yerinde değildi. Aslında endiőeyi yal-
nız çocukların ana babaları değil, öğretmenler
de duyuyorlardı.

Tanya ne diyeceğini őaşıarak:

— Bu çocuklardan nasıl ğrenci olur, de-
di. Dillerini bilmeden nasıl çalışacağım onlar-
la. Baksanıza, kuş kadar őrkek bu çocuklar, in-
sanın yőzőne bile bakamıyorlar. Hepsi de sim-
sıkı annelerine babalarına yapışmış, koparabi-
lirsen kopar bakalım... Bőtőn bu őkzlere biz
gölőmsőyoruz... Ama bu durumda gölőmsemek
bile zor bir iş oluyor doğrusu...

● Kabul Komisyonunun nőnde

Bőyők bir sınıfta, kabul komisyonumuz ma-
sa başında toplanmış, iş gėrmeye hazır bekli-
yorlar. Doktorlarımız bayram yapıyorlar. Bugőn
ilk gerçek çalışma gőnleri. nlőkleri gibi yőz-
leri de pırıl pırıl. Masanın başında hastanenin
mődőrő Modest Leonidoviç oturuyor. Maria
Aleksyevna masanın köşesine yerleşmiş, dok-
tor yardımcıları, hastabakıcılar, tőm kadro bir-
arada.

Eskimolar beyaz nlőklő doktorlara baka-

rak «bu beyazlı adamlar olsa olsa beyazbenizli-lerin şamanlarıdır» diye düşünüyorlar.

Çocuklar analarının babalarının yanında çekingen bir tavırla sınıfa girdiler. Ne çocuklar, ne de büyükler, bir türlü anlamıyorlar: Büyük tangalar giyimli iken, neden çocukları soyuyorlar.

Beyaz «şaman» çocuğun göğsüne tık-tık-tık vuruyor, yüreğin olduğu yere bir boru dayıyor. Olur mu böyle şey? Yürek eskimoların akıdır. Şaşılacak ve korkulacak şeyler bunlar. Beyazbenizli şaman, beyazlar içindeki bir kadına birşeyler söyledi. İşte, o da çocuğa yaklaştı. Çocuğun yüreğine dehşet verici bir alet yaklaştırdı... Sonra kendi kulaklarına geyik adalesinden yapılı ipler gibi birşeyler taktı, galiba çocuğun kalbini kendi kulaklarına bağladı. Çocuk korkudan bayılmak üzere. Anasının babasının soluğu kesildi. Beyaz kadın şimdi de çocuğun gözlerinin içine baktı. Gözkapaklarını tersine çevirdi. Çocuk tir tir titremeye başladı. Anası babası tam, «durun, ne yapıyorsunuz» diye bağırarak oldular. Ama herşey bitti işte. Çocuk anasının babasının yanına döndü.

Bundan sonraki çocuk titreyerek doktora yaklaştı. Doktor defterine şöyle yazdı:

Akkani adındaki kışlak:

Aile adı: Kome (Babasının adı)

Tağray (Çocuğun adı)

1. Mukoza - normal.

2. Besin durumu - orta.

3. Boyun guddeleri - yoklanabilir.

4. Deri - temizdir.

5. Nabız - normal.

6. Konjonktif - normal.

Çocukların yaşlarını da yazmak gerekiyor. Ama çocuğun kaç yaşında olduğunu kimse bilmiyor ki.

Maria Alekseyevna hayretler içinde:

— Allah, Allah, dedi. Olur şey değil. Çocuğunuzun yaşını bilmiyor musunuz?

Eskimo başını salladı:

— Biz çocuklarımızın yaşını saymayız. Yalnız herkesin ne kadar çocuğu var, onu sayarız.

Doktor güldü ve arkadaşına döndü:

— İyi hoş ama, yaş hanesine ne yazacağız.

— Hele durun. Bir yol aramaya çalışalım.

Modest Leonidoviç, çocuğun babasına, Tağray doğalı ne kadar zaman geçtiğini sordu. Bu arada geçen olayları düşünmesini istedi.

Kome biraz düşündükten sonra:

— Ha, buldum, dedi. Tağray'ın doğduğu yaz kıyımıza büyük amerika yelkenlisi yanaşmıştı. Adı Polarber'di.

Doktor gülererek:

— Haklısın ama, ben bu yelkenlinin ne zaman geldiğini nasıl bileceğim.

Sonra Maria Alekseyevna'ya dönerek:

— Çare yok, dedi. Dış görünüşlerine göre yaşlarını kaydedelim. Başka yapılacak birşeyimiz yok. Gel, bu çocuğa on, onbir yaşındadır diyelim.

Doktor çocuğun sırtını okşayarak:

— Yaman bir delikanlısın dedi. Sana gerekli besinleri verelim, bak daha nasıl güçleneceksin. Hadi, şimdi gidebilirsin.

Tağray elbiselerini koltuğuna kıştırarak koridora fırladı. Bu arada bir eskimo kadınla küçük kızı geldi. Çocuğun yüzü çok şirindi. Güzel, ürkek gözleri vardı.

— Baban neden gelmedi?

Eskimo kadın yavaşça:

— Babası yok da ondan, dedi.

— Ne oldu babasına?

— Şeyy... Babası eskimo değildir. Bir ame-

rikalının yanında çalışıyordu. Şimdi nerededir bilemem.

— Bu küçük kızın adı ne?

— Tayet-Hema.

— Hadi bakalım, Tayet-Hema, soyun.

Modest Leonidoviç çocuğun göğsünü dinlerken:

— Maria Alekseyevna, bakın, ne güzel bir kız, sapasağlam, dedi.

— Şaşılacak şey, çocukların fiziki yapıları çok iyi.

Modest Leonidoviç kapıyı araladı.

— Bundan sonraki gelsin.

Böylece akşama kadar otuzbeş eskimo çocuğu beyaz şamanların önünde resmigeçit yaptılar. Anaları babaları bir saniye bile uzaklaşmayı düşünmediler. Doktorların odasına, muayene olan çocukla annesinden başka kimseyi sokmuyorlardı. Fakat doktorun odası önünde büyükanneler ve büyükbabalar akşama kadar bekleştiler. Hiç konuşmadan birbirlerine bakıyor sonra heyecan içinde koridorda dolaşmaya başlıyorlardı.

Bu işler olurken ben Ulvurgın'ı çay içmeye çağırdım. O:

— Yaşlı Tinağırın'ı da çağırmamız gerek, dedi.

Böylece üçümüz çay içmeye oturduk. Ulvurgın'ın yüzünde büyük bir endişe seziliyordu. Sonunda konuşmaya başladı.

— Biliyorsun burada benim çocuklarım yok. Benimkiler büyüdü, hepsi de birer avcı oldu. Ama başkalarının çocukları için korkuyorum. Kendi çocuklarım olsa neyse. Yüreğim sızlıyor.

Sustu. Puposunu doldurdu. Ben de susuyordum. Ulvurgın'a içindeki sıkıntıyı dökmek için zaman bırakmak gerekiyordu. Tinağırın da çayını bitiremeden bardağını masaya koydu. O da susuyordu. Uzun, ağır bir sessizlik oldu. Ulvurgın'ın aslında bana inandığına eminim, ama öte yandan bu işin kötü sonuçlanmasından korktuğu belliydi. Ben sigaramı yaktım. Ulvurgın piposunu cebine koyarak:

— Bana da bir sigara versene, dedi.

Üçümüz birden sigara içmeye başladık. Sonra ben gayet yumuşak:

— Neden korkuyorsun Ulvurgın? diye sordum.

Ulvurgın cevap yerine:

— Koo(*), dedi.

— Pekala neden koo?

— Bak, halkımızı bu işe zorlayan benim. Bunun için sorumlusu da benim.

— Yok canım, ben de herkesi zorladım. Seninle birlikte ben de sorumluyum. Bak, Tinağırğın da bize yardım ediyor. O da sorumluluğu paylaşmaya hazır.

Ulvurgın ya başımıza gelebilecek kötülüğü paylaşmaya hazır oluşumu beğendi, yada benim için: «saçmalıyorsun birader, sen eskimo değilsin ki, tangasın, senden kimse hesap sormaz» diye düşünmüş olacaktı.

Yaşlı Tinağırğın konuşmamız boyunca hep sustu. Ama bizi dikkatle dinlediği belliydi. Başını masaya dayamıştı. Arada bir başını kaldırıp bana bakıyordu. Her defasında yüreğim hopluyordu. Ya ihtiyar bu işi beğenmezse, ya beni yanlış anlarsa?

Bu iki yaşlı insanın endişesi bana da geçmeye başladı.

Ulvurgın birden:

— Çay varkın?(**) diye sordu.

Ben sevinerek:

(*) Koo: Bilmiyorum.

(**) Çay varkın?: Çay var mı?

— Varkın, varkın, iç istediğin kadar, dedim.

Derken ihtiyar:

— Pekala Ulvurgın, dedi. Çocuklar burada kalsın. Evet, zararı yok. Kalsınlar...

Ulvurgın birden neşelendi. Herhalde ihtiyarın kararı onun için de son karar sayılıyordu.

Okula yeniden döndüğüm zaman, doktorlar ve öğretmenler hâlâ eskimolarla konuşmaya çalışıyorlardı. İki tarafın da bu konuşmadan pek birşey anlamadığı belliydi. Birden Ulvurgın konuşmaya başladı:

— Dinleyin çocuklar. Biraz sonra biz büyükler buradan ayrılıp evlerimize döneceğiz. Siz burada kalacaksınız. Size bakacak olan tanga-lar zararsız kişilerdir. Sakın onlardan korkmayın.

Ulvurgın beni göstererek:

— Bu adam bizim dilimizi biliyor. Eğer birşey isterseniz ona sorun. O sizi anlar ve yardım eder. Biz size hergün uğrayıp nasıl olduğunuza bakacağız.

Ulvurgın sözünü bitirdi.

Salonda çıt yoktu. Bu sessizlik içinde Tı-

nağırgın ağır ağır ilerledi ve titrek sesiyle konuşmaya başladı:

— Dinleyin çocuklar, şimdi de ben size birşeyler söyleyeceğim. Sakın korkmayın olur mu? Bu tangalar kurtlar gibi değiller. Onlar sizi sevecek, bağırlarına basacak, siz de kendinizi yarangalarınızdaymış gibi rahat hissedeceksiniz. Bitti. İşte sözümü bitirdim...

Kimsenin yüzü gülmüyordu. Hepimizin başına çok büyük bir felaket gelmiş gibiydi.

Çocukları bırakıp giderken, herkes bana uğruyor, türlü türlü şeyler tembihliyorlardı.

— Oğlum yatacağı zaman kürklü çoraplarını ateşe yakın bir yere koysun. Yoksa soğuk alır. Hatırlat ona, olur mu?

Güzel kızın annesi de:

— Tayet-Hema karanlıktan korkar. Onu sakın karanlıkta yalnız bırakmayın.

Eskimolar çocuklarına veda ederken çok kederli, çok üzgündüler. Bazıları nartalarına yerleşmişken tekrar geri geliyor, birşey hatırlamış gibi çocuklarıyla yeniden konuşmaya başlıyorlardı. Çocuklar da onları ciddi ciddi dinliyorlardı.

Okulun çevresini köpek koşumlu nartalar sarmıştı. Kayurlar takımları hazırlarken köpek-

lerin ayakları kayışlara dolanıyor, bazıları komşu nartaların köpeklerine savaş açıyordu. Bir havlama, bir gürültüdür gidiyordu. Sonunda bir narta harekete hazır oldu. Çocuğun babası, annesi ve kayur nartaya yerleştiler. Çocuk son kez köpekleriyle vedalaşıyordu. Onları okşuyor, birşeyler söylüyordu. Onlar da ayrılığı seziyormuş gibi uzun, sıcak dilleriyle çocuğu yalıyorlardı. Çünkü köpekler, yarangada yaşarken onların en sadık dostlarıydılar. Ayrılmaları pek olmuyordu doğrusu.

Ve sonra... En öndeki narta hareket etti. Arkasından da ötekiler. Son narta, son evin, arkasından kayboluncaya dek eskimolar hep:

— Tağam, tağam, diye bağırdılar. Tağam, gidiyoruz, elveda...

● Okulla Tanışma

Çocuklar sınıfları, yatakhaneleri dolaşıyorlar, her şeye hayret ve biraz da dehşetle bakıyorlar. Ürkek ürkek öğretmenlere sarılıyor, yüzlerine korkarak bakıyorlar. En çok kız öğretmenimizi sevmişe benziyorlar. Söylediği şeyleri anlamıyorlar, ama sesi çok tatlı, çok şefkatli. Tanya, nereye gitse, çocuklar da oraya gidiyor.

Bütün eşyalarla ilgileniyorlar ve hepsinden çok tahta yaranganın genişliğine şaşıyorlar.

Çocukların okul binasına alışmaları için yeteri kadar zaman bıraktıktan sonra, onları bir araya topladık ve bundan sonra nasıl yaşayacağımızı, ne yapacağımızı anlatmağa çalıştık. Sonra okulu bir daha gezip herşeyi bir bir gösterdik, ne işe yarayacaklarını anlattık. O gün tercümanlık görevi bana düşmüştü.

Sıraya nasıl oturulur, karyolaya nasıl yatırılır, yastık nasıl kullanılır, yorganla nasıl örtülür, insan yüzünü nasıl yıkar hepsini, hepsini gösteriyordum. Hiç birşey bilmiyorlardı, bu gibi şeyleri daha önce hiç görmemişlerdi.

Çocuklar şaşkınlık içinde dinliyor ve birçok şeyi hiç anlamıyorlardı, ama sözümü kesmeye de cesaret edemiyorlardı. Terbiyeleri buna uygun değildi.

En fazla çarşaflara şaşıtlar. Bu bez parçası ne işe yarar? Çizgili yatak çok güzel, renkli ve parlak. Ne güzel kırmızı çizgileri var. Eskimolar kırmızı rengi çok seviyorlar. Ama çarşaflar kar gibi beyaz. Avcılar böyle kumaştan kışın üstlerine geçirdikleri kamuflaj kaftanlarını dikerler. Avcıların kışın onlara ihtiyacı olur. Çünkü avcı böyle beyaz, şaşırtıcı bir kaftanı go-

cuğun üstüne geçirmese, o gün yarangasına eli boş döner. Beyaz kumaş hayvanları şaşırtır. Burada bu kumaşlar neye yarar ki? Kimi aldatmak gerekir yarangada? Tuhaf insanlar bu tangalar. Beyaz şamanları da beyaz birşeyler giyorlar, üstelik de beyaz bezler üstünde yatıyorlar, karlar arasında imiş gibi. Bir de bu yatacakları şeylerin altına bir destek koyuyorlar, buna «karyola» diyorlar. İnsan bundan korkmaz da neden korkar?

Öğretmenleri uzun, sabırlı ve çok zor bir iş bekliyordu. Akşamüstü öğretmen kız, Latuge ile birlikte çamaşır ve okul üniformalarını getirdi. Çocukları sınıfa çağırdılar ve bütün bunların onlar için hazırlanmış olduğunu anlatmağa çalıştılar. Ama bu ne biçim şeylerdi böyle? Ne süsü var, ne kırmızı bir yaması?

Tabii, kimse ses çıkarmıyordu. Şimdi ses çıkarmak, ağlamak artık faydasızdı. Anaları babaları çok uzakta. Burada eskimolardan sadece Latuge var. O dilsiz, ama ne de olsa bir eskimo.

Latuge büyük bir hamaratlıkla iç çamaşır- larını karıştırıyor, gülümseyerek çocukların boylarına göre bir bir, herkese kendi çamaşır- nı dağıtıyor. Latuge'nin bu işten hoşlandığı belli.

Çocuklar ise daha çok şaşıyorlar: Bu beyazbenizliler bunca kumaşı ne diye ziyan ettiler? Ne diye altına önce beyaz don, sonra üstüne koyu renkli don giyiyorlar Gel de anlat bunları?

Eskimolar çok pratik insanlardır. Öğrencilerimizin çoğu defalarca büyük avlara katılmıştır. Avlanmayı çok iyi biliyorlar, ileride çok iyi birer avcı olacakları belli. Boyları ufak olsa da, beceriklilikleri büyüklerden geri değil.

Çocuklar ufak yaştan beri evlerinde muhakkak bir şey yaparlar. Boş oturmak yok! Kız çocukları çok iyi dikiş dikerler, erkek çocukları ise defalarca ayıbalığı vurarak yarangaya yiyecek sağlarlar.

Öğrencilerimizin herbiri, öldürülen hayvanın postunu çıkarır, etini parçalar, içini temizler. Ve her biri ayıbalığı, fokbalığı, deniztavşanı «lahtak» hakkında çok şey anlatabilir! Hangi hayvan neyi yer, neyi sever, hangi hayvanın nasıl adetleri, alışkanlıkları var, ayıbalığı ne zaman vurulur, ne zaman vurulmaz, hepsini bilirler.

Eskimo çocuklarının çocukluğu hiçbir zaman tembellik, haylazlıkla geçmez. Seve seve çalışırlar ve işin en güzel tarafı, anaları baba-

UÇAK YASTAN İTİBAREN GÜÇLERİ YETTİĞİ KADAR
ÇALIŞMAK - ESKİMO ÇOCUKLARI İÇİN İHTİYACDIR.



ları hiçbir zaman çocuklarını çalışmağa zorlamazlar. Güçlerinin yettiği kadar çalışmak, eskimo çocukları için bir ihtiyaçtır.

İşte, çocukların bu enerjisini, çalışma alışkanlıklarını hemen yararlı bir yöne çevirmemiz gerekiyordu, yoksa çocuklar sıkılmağa başlayacak, rahatsız olacaklardı.

Akşam yemeği saati yaklaşıyor. Çocuklara çingirak sesini duyar duymaz hemen yemekhaneye gidileceğini anlattık. Çingırağın ne olduğunu biliyordu onlar. Rengeyikleri sürülerinde daima kılavuz olan koca erkek geyiklerin boynuna çingirak asılır. Bu çingirak sesi ile çobanlar kar tipisinden sonra şuraya buraya dağılmış sürüyü bulurlar. Bu yüzden öğretmen günün programını anlatırken çocuklar çingirak sesini sevinçle dinliyorlar.

Az sonra çocuklar okula dağıldılar. Kimi duvarları yokluyor, kimi deniz kıyısına inerek karın altından çakıl taşları bulup buzlara fırlatıyordu. Şiddetli rüzgar koca buz yığınını kırdı dağıttı. Şimdi tek tük yüzen buz parçalarını hedef alarak onlara taş atıyorlar. Bir kısmını da doktor hastaneye çağırıyor, onları oda oda dolaştırıyor, duvarlarda asılı resimlerin ne de-

mek olduklarını anlatıyor ve el, kol, baş hareketi ile çocuklara sağlık dersi veriyor.

Bizim Modest Leonidoviç o kadar neşelendi ki, garip garip konuşmaya başladı çocuklarla:

— Senin benim anlıyor mu? Senin bak bak istiyor mu? Benim sana çok çok söyle söyle yapacak.

Ama çocuklar doktoru ciddi ciddi dinliyor, söylediklerinden hiç birşey anlamıyordu, ister düz konuşsun, ister «çinli» biçiminde.

Derken sokaktan bir öğrenci geçti ve vargücü ile çingırağı salladı. Doktorun konukları zil sesini duyar duymaz yıldırım gibi kapıya koştular. Doktor konferansını bitiremedi ve içini çekerek hemşireye:

— Ah, ah, ne zamansız çaldılar! dedi. Ne de güzel konuşuyorduk!

— Aaaa... Modest Leonidoviç, nasıl konuşuyordunuz çocuklarla? Onlar dilimizi bilmez ki?

Doktor fazla tartışmamak için kısa kesti:

— Laf! Ben özel bir usul buldum.

Çingırak çalan çocuk durmadan sallıyor çingırağı. Sonunda okula doğru yöneldi. Çevresini bir sürü çocuk sardı ve hepsi hayatların-

dan memnun, gülerek okulun yemekhanesine koştular.

Sofralar kurulmuştu. Öğretmenler çocuklara yer gösteriyordu. Çocuklar ilk kez böylesine kalabalık bir aile olarak sofra başına oturuyorlardı. Hiç hareket etmeden oturuyor, öğretmene bakıyorlardı. Şimdilik buranın tek büyüğü kız öğretmenimizdi.

Öğretmen tabağı kendine doğru çekerek, kaşığı aldı ve çorba içmeğe başladı. Sanki çocuklara gizli bir komut verilmiş gibi, hepsi birden kaşıklarını alıp tabaklarına daldırdılar. Ama daha bir kaşık çorba tadar tatmaz, bütün çocuklar kaşıkları masaya attılar. Öğretmen hayretler içinde kaldı. Ne oldu birden böyle?

Çocuklar üzgün üzgün öğretmene bakıyorlardı. Bakışları şunları ifade ediyordu: «Böyle yemeği tangalar kendileri yesinler, afiyetle.»

Tanya hayretle:

— Neden çorba içmiyorsunuz? diye sordu.

Hepsi için Tağray cevap verdi:

— Tuz varkın. Tuz ih, ih yok iyi.

Bunu söylerken Tağray dilini de gösterdi.

Eskimolar hiç tuz kullanmazlar. Et, balık, bütün yediklerine hiç bir zaman tuz katmazlar.

Çocuklar sessiz sessiz oturuyor, hiç kıpırdamıyorlardı. Çorbanın ardından gelen etli pilavı da çocuklara yediremezdik. Çünkü pilav da tuzlu idi.

Çocuklar aç kaldılar.

— Peki, size çay versek, beyaz ekmekle, yer misiniz?

Bir kaç ses birden yükseldi:

— Çay iyi. Kav-kav^(*) iyi!

Devrimden önceleri Çukotka'ya un getiren yoktu. Bunun için eskimolar ekmeğe, lezzetli bir pasta gözü ile bakarlardı.

Çocuklar büyük bir iştahla ekmeğe ve çaya atıldılar. Artık çorbayı, etli pilavı düşünen yoktu. Yalnız ekmek olan akşam yemeği, onların çok hoşlarına gitti.

Çocukların yemek yemediklerinin haberi en kısa zamanda kültür üssüne yayıldı. O sırada doktor öfkeyle yemekhaneye daldı.

— Tanya, bana bakın, aklınızı mı oynattınız? Hani çorba? Hani et lapası?

— Özür dilerim, Modest Leonidoviç. İstemiyorlar. Ne çorbayı ne pilavı.

(*) **Kav-kav:** Ufak pideye benzer bir çeşit bazlama. fakat eskimolar beyazbenizlilerin ekmeğine de kav-kav diyorlar.

— Niye?

— İçinde tuz var, diyorlar. Tuzlu şey yemiyorlar.

— Nasıl? Hiç mi yemiyorlar?

— Evet. Hiç mi hiç.

— Hoppala! Öp babanın elini! Ama kendi yemeklerinin kendiliğinden türlü mineralleri ve tabii tuzları var.

İlk yemek böylece sona erdi.

Çocuklar sormağa başladılar:

— Peki, şimdi ne yapacağız?

Yat zamanına daha iki saat vardı. Oyun oynıyalım dedik. Ama bu da çok zor bir işti doğrusu.

● Gece

Dışarda kar tipisi ortalığı birbirine katıyor, okulun demir levha ile kaplı damı tıngır-tingır tıngırdıyordu... Kapılar sımsıkı kapalıydı. Evden dışarı çıkmak için tipinin dinmesini ve Latuge'nin okulun önünü temizlemesini beklemek gerekiyordu. Pencereleer tamamiyle karla kaplanmıştı. Ama okulun içi sıcak, sobalar harıl harıl yanıyordu.

Böyle havalarda Çukotka'daki yarangalar-

da şamanlar, durmadan davul çalar, keleleri kovarlar.

Çocuklar bu gümbürtüye alışık oldukları için karıda tipide rahat rahat uyurlar. Kar tipisinin dinmesi için, kıyıda bir insanın kelenin kurbanı olarak ölmesi gerekiyor. Avcıları ve çocukları şamanlar buna inandırmışlar.

Şimdi bu beyaz yarangada onları kelelerden kimler koruyacak? Koca evde tek bir davul bile yok. Çocuklar yataktan enin eşiğinden girince hepsini bir korku aldı. Burada sabaha dek fener yanacak galiba, bu iyi. Aydınlıkta keleler insanlara fazla kötülük yapamıyorlar. Ama yine de, bilinmez. Kele, keledir.

Öğrencilerimizin en büyüğü Tağray, yanıma yaklaştı:

— Bu kapı açık kalsın, o kapı da, şu da, kızların odası da. Bizi ayırma. Hepsinin uykuda soluk almasını dinleyelim. Böyle daha iyi olacak.

Ona hak verdim.

— Peki, dediğin gibi olsun.

Tağray yalvarır gibi:

— Şu kapı var ya, tangaanın (nöbetçi öğretmeninin) kalacağı odanın kapısı? Onu da açık bıraksak, olur mu? dedi.

— Olur.

Tağray çocuklara doğru koştu ve sevinerek:

— Bütün kapılar açık kalacak. Bizimkiler de, Tanganın ki, Latuge'nin ki de. Bizi bu sandıkta kapatmayacaklar, diye fısıldadı.

Tağray bunları söylerken eliyle yatakhane-yi gösteriyordu. Tağray'ın verdiği haber, çocukları biraz olsun yatıştırdı.

Öğretmen kız, çocuklara karyola gibi karmakarışık bir şeyin içinde nasıl yatılacağını gösterdi. Karyolalarına yattılar, ama uzun süre çocukların endişeli fısıltıları duyuldu yatakhanedan. Çocuklar ancak geç vakit yatıştılar ve tedirgin bir uykuya daldılar.

Az sonra dışardan birisi, nöbetçi öğretmenin penceresine vurdu. Bu doktordu, yanında da Çimi vardı. İkisi de tepeden tırnağa kar içinde idiler.

Doktor gözlüğünü takarak homurdandı:

— Ayıbalığı gibi ağır hareketlisiniz. Vurduk, vurduk ses seda yok!

Volodya hayretler içerisinde :

— Vay Modest Leonidoviç! Demek ki kar tipisinde biraz antrenman yapmağa karar ver-diniz?

— Anam - babam, bu antremanı öyle pek istekle yapmadım. Mecburdum yapmaya. Rahat edemedim bir türlü. Nasılsınız, her şey yerinde mi diye bir bakmağa geldim.

— Her şey tamam, merak etmeyiniz, Modest Leonidoviç!

— İyi iyi. Ben ise kendi kendime, şu küçük ayı yavrularını bir gidip göreyim, ne yapıyorlar bakayım dedim, ağlıyorlar mı, yarangalarını özlüyorlar mı?

— Yok canım, Modest Leonidoviç, ne diye ağlasınlar? Mışıl mışıl uyuyorlar.

Doktor:

— Pek iyi, pek iyi, dedi. Demek ki, birer sigara tütürüp, geri dönmekten başka bir şey kalmıyor.

Öğretmenler odasına uğradılar. Ben:

— Şimdi de sizi bırakmamak sırası bende. Okulumuzda kalmaktan başka bir çareniz yok. Bizim ne meşhur tatlılarımız var, ne kremalı gözlememiz. Ama isterseniz çay ile peksimet ikram edebilirim, dedim.

— Yok, yok. Eve dönmeliyim, Volodya. Demek ki korkulacak bir şey yok. Çimi ile yavaş yavaş döneriz. Ben bir elimle Çimi'yi tutuyorum, öteki elimle halata yapışıyorum. Kardan rüz-

gardan bazan boğulacak gibi oluyor insan, ama biraz sonra geçiyor. Rüzgar bazan öyle berbat esiyor ki, soluğunu kesiyor insanın. Doktor sigarasını içti, yatakhanelere bir gözattı ve sonra kürkünü giyerek giriş kapısından dışarı çıktı.

Tipi ıslık çalarak karı savuruyordu. Doktor'la Çimi dışarıya adım atar atmaz gözden kayboldular.

Tanya geldi, elinde lambası vardı. Sınıfa girerek boş sıralara baktı. «İşte, ders yılı böylece başladı sayılır» diye düşündü. Bu günü çoktan beri özlüyordu, ama gelgelelim şimdi, sevinç yerine karmakarışık düşünceler Tanya'nın neşesini kaçırıyordu. Bu çocuklarla nasıl ders çalışır? Nasıl yapsın? Onlarla nasıl konuşup, nasıl anlaşsın? Buna benzer düşünceler Tanya'nın canını sıkıyordu. Arada bir tipinin ulumasını dinliyordu. Bu korkunç kar tipisi yalnız ocakların içinde ses çıkarmakla yetinmiyor, insanın yüreğini buz gibi bir soğukla dolduruyor, donduruyordu. Tanya ürperdi. Duvardaki haritaya baktı. Buz Denizi kıyısında ufacık Çukotka. Daha aşağıda Kamçatka yarımadası, Uzakdoğu bölgeleri, Sibirya, Ural... Başkent mini mini bir nokta kalıyor... Taaa, nerelerde. Uzak mı uzak!.

Tanya farkında değildi ama yarı açık kapıdan içeri iki göz ona dikkatle bakıyordu. Bu Latuge idi. Latuge insanın ne duyduğunu aşağı yukarı her zaman doğru tahmin ediyordu. Beyazbenizli kızın çok üzgün olduğunu görüyordu Latuge. Nedir onu bu kadar çok üzen? Bir türlü anlayamıyordu. Bunun için kendisi de üzülüyordu. Yüzündeki bu kederi dağıtabilse, her şeyi ama herşeyi yapmağa hazırdı Latuge. Deseydi bu beyazbenizli kız şimdi: Haydi, Latuge git bu kar tipisinde sokakta yat uyu, o zaman ben neşeleneceğim. Latuge derhal bunu yapmağa hazırdı, hemen koşacaktı sokağa.

Tanya sınıftan dışarı çıkarken Latuge'nin farkına vardı. Tanya ile göz göze gelince Latuge «hımm... hımm...» diye birşeyler anlatmak istedi, başını bir yana eğdi, öteki eliyle de yatakhaneyi gösterdi. Tanya dayanamadı, ona tatlı tatlı gülümsedi. Beyazbenizli kızın gülümseyişi Latuge'yi deli gibi neşelendirdi. Latuge, hızlı hızlı başını sallamağa, yerinde oynamağa başladı.

Tanya okul öğretmenlerinin odasına uğradı. Orada nöbetçi öğretmen oturuyor, ilk dersine hazırlanıyordu; eskimoca bir takım söz-

cükler, cümleler not ediyordu defterine. Tanya'yı görünce doğruldu:

— Otur, Tanya, dedi. Gel seninle bu ilk günümüzde olup bitenleri bir daha gözden geçirelim.

Tanya kederli kederli gülümsedi, tabureye oturdu ve dirsekleri ile masaya dayandı. Bugün ilerideki işin hiç de kolay olmayacağını iyiye anlamıştı Tanya.

Volodya kederini paylaşarak:

— Bu ne, Tanya'cığım? Ne oluyoruz? Yoksa büyük toprakların hasretini mi çekiyorsun? dedi.

Tanya başını «hayır» dercesine salladı.

Volodya, Tanya'yı neşelendirmek için:

— Yoksa aşık mı oldun, ha? diye sordu.

Tanya belirli belirsiz gülümsedi:

— Evet. Latuge'ye gerçekten aşığım. Onun nasıl iyi bir yürek taşıdığını biliyor musun? Şaşılacak şey! Ben öylesine iyi bir insana daha rastlamadım hayatımda. Keyfim yok, ama sebebi nedir, bilir misin? Yarın ne yapacağımı bilmiyorum. Dersler ne olacak? Nasıl ders vereceğim? Çocuklar benim için Latuge'den farksız. Ama Latuge hassas, her ufacık hare-

ketimizi hemen anlıyor. Çocuklar öyle mi bakalım?

— Boşver canım. Düşünsen, taşınsan nasılsa şimdiden ne olacağını bilemezsin. Oluruna bırak işleri.

— Vallahi, ne yapacağımı şaşırdım, Volodya. Hani en ufacık bir umudum olsa... Bu okul işini nasıl düzenleyeceğiz? Nasıl kalkacağız bu yükün altından? Ya başaramazsak bu işi? İşte, neşem, keyfim bunun için bozuluyor.

Öğretmen gayet ciddi cevap verdi:

— Başaracağız. Eminim buna. Ve en önemlisi bugün çocuklar okulda olacak.

— Ah, ah, bütün işler bununla bitse! Bu yalnızca ilk adım. Ya sonrası? Ama haklısın. Boşverelim. Haydi, beni evime kadar geçir.

İkisi kürklere bürünerek dışarı çıktılar.

Latuge ne yapacaklarını hemen anlayarak arkalarından fırladı. Kendi kürklü gocuğunu koşarken sırtına geçirdi ve iki öğretmene sokakta yetişti. Sonra önlerine geçti ve yollarını gösterdi.

Sabah tipi dindi. Okulun baştan aşağı karla kaplı pencerelerinden soluk bir ayışığı sızıyordu. Tanya okula geldi. Çocukları uyandırmaya hazırlanıyordu ki, doktor görüldü.

Tanya'ya «günaydın» dedikten sonra ilk sorusu:

— Eh, söyle bakalım, şu bizim küçük beyazayı yavruları ne yapıyor? oldu.

— Şimdi kaldıracacağım onları, Modest Leonidoviç. Volodya, bunların çok erken uyanıklarını söyledi. Zaten «fıs... fıs... fıs...» fısıltıları geliyor odalarından. Durun bir dakika.

Tanya yatakhaneinin kapısına doğru gitti. Ama kapıyı açıp da içeri baktıktan sonra büyük bir şaşkınlıkla hemen tekrar kapadı ve doktora yavaş sesle:

— Modest Leonidoviç! Baksanıza! Bunlar uyumayı bile bilmiyorlar, dedi.

— Amma da yaptınız, Tanya'cığım. Ne demek? Nasıl beceremiyorlarmış? Yeryüzünde bütün yaşayanlar pekala uyumasını bilirler.

— Kendiniz bakın!

Gerçekten yatakhaneindeki manzara olağanüstü bir şeydi. Ufak bir oğlancık ayaklarını yastığa yerleştirmiş, başını karyolasından aşağı sarkıtmış uyuyordu. Ondan daha büyük bir çocuk karyolasının önünde diz çökerek başını karyolanın kenarına koymuş, derin bir uykuya dalmıştı. Daha başkası karyolanın altında idi. Kimi başını yastığın altına sokmuş, kimi karyola-



ÇUKOTKA'NIN ESKİMO ÇOCUKLARINA KÜLTÜR
AŞILAMAK ÇAPRAŞIK BİR İŞTİ....

nın demirine ayaklarını geçirmiş, sarkarak uyuyordu. Hiçbir çocuk kendilerine gösterilen biçimde uyumuyordu. Bir gün önce gördüklerinin etkisi altında hepsi derin uykuda idi.

— Boş verin, Tanyal İki üç gün böyle geçecek, sonra hepsi de bize alışacak. Mışıl mışıl uyuyacaklar, bizim yaptığımız gibi. Buna önem vermeyin, olur mu? dedi doktor. Sonra ciddileşerek:

— Çocuklara çok, çok iyi davranmamız gerek. Hepsinden önemlisi budur. Bir aile gibi olalım!

Çocuklar uyandıkları zaman yeni yeni güçlükler doğmaya başladı.

Çocuklar kendi aralarında konuşuyorlardı:

— Bütün yaptığımız iş hep kendimiz için oluyor. Bu tangaların yarangası acayip şeylerle dolu. Yemeğe oturmadan önce el yüz yıkamak da ne demek oluyor? Bu ne akılsızca bir şeydir! Islak elinle birazcık gözlerini oğacak olsan, yemeğin lezzeti mi artar? Saçma şeyler bunlar doğrusu!

Herkes havlusunu aldı ve «demir kutusuna» su ile yüzünü yıkamağa gitti. «Yumuşacık kaygan bir taş parçasını sıkıştırıyorlar insanın

eline, tuh, buna dokunmaktan bile iğrenir insan.» Çocuklar sabuna «sümük yapıp küpüren taş» adını verdiler. Çocuklar doğdu doğalı su nedir bilmiyorlardı ki. Kuzeyde ömrünü tüketmiş bir geminin kaptanı bana gerçekten acayip şeyler anlatmıştı: Devrimden önce Çukotka yarımadasına yaptığı ilk seferinde gemiye birkaç günlüğüne aldığı eskimolar kamaralarındaki sabunları afiyetle yiyorlarmış. Bunu birçeşit lokum sanıyorlarmış.

Çocuklar bütün bu alışmadıkları şeylere gülüyorlar, bunların neden gerektiğini anlayamıyorlar bir türlü. «Ama ne yapacaksın», diyorlar, «madem ki, tangalarda konuksun, madem kendi yaranganda değilsin... Boyun eğmekten başka çare yok. Öğretmen kız çok iyi, ama niye aklına böyle acayiplikler esiyor, niye canımızı sıkıyor bizim?»

Şimdi de herkese içi tuhaf kokulu unla dolu kutular bir de ufacık fırça dağıtıyorlar. Bunlarla, «şöyleeee, dişlerinizi fırçalayacaksınız,» diyorlar. Bu ufak süpürge ile diş değil, kürklerdeki karları fırçalasak, daha iyi olmaz mı? Ama yoooo... başında bekliyorlar insanın. İlle de herkes bu süpürgeyle ağzını yıkayacak.

Bir öğrenci başını eğdi ve bu süpürgeyi «una» yani diş fırçalama tozuna daldırdı. Zavallı çocuk! Bu beyazbenizli kız ona kimbilir daha ne maskaralıklar yaptıracak! Çocuk beceriksizce diş fırçasını ağzına götürdü ve birden gözlerinden iri iri gözyaşları dökülmeğe, öksürmeğe, hapşıрмаğa başladı. «Süpürge» ile diş tozu dolu kutu yerlere düştü. Bunu gören öteki çocuklara artık hiçbir güç dişlerini fırçalamadı o gün. Dişlerin neden «süpürüldüğünü» çocuklar bir türlü anlamıyorlardı.

● Dersler Başlıyor

Öğrenciler - iki gruba, birbirine eşit iki sınıfa ayrıldı. Öğretmenler için de o gün bir deneme günü olacaktı. Gerçekten, eskimoca bilmeyen bir öğretmen, eskimo çocuklarının sınıfına nasıl girip ders anlatsın?

Öğretmenler gülerek doktorun verdiği «sağlık dersini» hatırlıyorlardı. Ama bu bir rastlantı idi. Çocuklar doktorun etrafında toplanmışlar, hevesli doktor da, çocuklarla «sohbet»e girişmişti; «Anlarlarsa ne güzel, anlamazlarsa ne yapalım!» diyerek.

Ama öğretmenlerin durumu böyle mi ya?

Çocuklarla «sohbet» keyif için değil, görevleri gereği idi. Bunun için buralara gelmişlerdi, ta binlerce kilometre öteden.

Öğretmenler uzun uzun ve çok ciddi bir şekilde bu ilk ders gününe hazırlanmışlardı. Bir kaç eskimoca cümle ezberlemişlerdi, ama akıllarında kalan kelimeler o kadar azdı ki, konuşmak şöyle dursun, ezberlenen cümleler tükenince, kendi başlarına basit bir cümleyi kurmağa bile yetmezdi. Bunun için ilk dersi benim yapmam kararlaştırıldı. Tüm öğrenciler bir tek sınıfta toplandılar. Çocuklar sıralarda oturuyor, başlarına neler geleceğini merakla bekliyorlardı.

Öğretmenler kağıt getirdiler ve kağıdı kesmeğe başladılar. Çocuklar büyük bir dikkatle her hareketi izliyorlar ve birbirleriyle yavaş-cacık fısıldaşıyorlardı.

Kağıt onlar için pek yeni birşey değildi. Daha önce de görmüşlerdi. Ihraç merkezinde kağıda tütün, şeker, barut sarılıyordu. Bazan da ihraç merkezinden aldıkları kumaşın ucuna renkli bir etiket yapıştırılmış olurdu. Bu etiketli kumaşı alan «talihli» onu binbir özenle söker, yarangasının kürklü duvarına süs diye yapıştırırdı. Eskimoca, kağıt için bir sözcük yok-

tu. Ha kumaş, ha kağıt. Ama kağıt çabuk yırtılan bir kumaştı.

Öğretmenler her öğrenciye bir yaprak kağıt dağıttılar. Çocuklar saydam mı diye kağıdı ışığa tutular, boru gibi sardılar. Bir kızcağız, sağlam mı diye bakmak için kağıdını ikiye böldü.

Ders, herhangi bir okuldaki ilk derslere hiç de benzemiyordu.

— İşte çocuklar, bakın. Biz tangalar bu kağıtlarla konuşabiliyoruz. Arkadaşım Uelen'de oturuyor. Ben de burada. Ben ona bu kağıdı, üstüne hiçbir şey yazmadan gönderirsem, ne istediğimi anlayamaz. Ama üstüne yazı yazar sam kağıt ona istediklerimi anlatır. Büyük Rultuğе'nin küçük kardeşi çok kesin bir dille:

— Karem!(*) dedi. Yalnız dille konuşulur.

Çocuklar hemen gürültü çıkardılar.

Derken Tayet-Hema yavaşça:

— Yooo... dedi. Köpeklerle baksanıza. Köpekler konuşmaz, oysa onların da dilleri var.

Küçük Rultuğе Tayet-Hema'ya hayretle baktı, sonra birden gülmeğе başladı. Bütün sı-

(*) **Karem:** Hayır, olmaz.

nıf gülüyordu şimdi. Sonra küçük Rultuğ'e sitemle ve öğretircesine:

— Ama ben insanlardan konuşuyorum. Köpekler dilleri ile yalnızca havlıyorlar, bir de su içiyorlar.

Ben bunları duymamış gibi yaparak devam ettim:

— İşte çocuklar, anladınız mı? Demek oluyor ki insan yalnız diliyle değil, bir de kağıtla konuşabilir.

Tağray hemen atıldı ve ciddi bir şekilde:

— Evet, evet! diye beni destekledi.

Sonra bunu doğrulamak için, bir gün onlara gelen bir tanga'nın kürklü botlarını kışlakta unuttuğunu anlattı.

— Ben gözlerimle gördüm, bu tanga aynen böyle bir kağıt yaptı ve bizlerden bir çukça(*) ile arkadaşına gönderdi. Tanga bizde konakladı. Ertesi gün akşamüstü kürklü botlarını getirdiler. Çukça ile anlaşılamazdı, birbirlerinin dilini bilmezlerdi onlar. Demek ki kağıt öbür tanga ile konuşup ona bu botları anlatmış olacak. Bizim çukçaya zaten kimse bir şey söyle-

(*) Çukça: Çukotkalı.

memişti, «bu kağıdı tangaya ver» demişlerdi yalnızca.

Bütün çocuklar kağıda «kelitkel» diyordu. Çünkü bu sözcükten birçok başka sözcük doğuyordu: Yazı yazmak: kelitkunei, öğretmen: kelut-kulın (kağıtlı adam), kalem: kelit-kuna.

Öğretmenler ufak bir kutudan kalem çıkarp öğrencilere dağıttılar. Bu küçük sopacıklar kağıtta iz bırakıyordu. Bunun dışında çocukları pek fazla etkilemedi. Bu da iş mi? Çocuklar deniz kıyısında öyle taşlar topluyorlardı ki ayıbalığı postunda, geyik postunda renk renk izler bırakıyordu. Çukotka'lı kadınlar buna benzer taşları şalvar, elbise biçerken, şeklini çizmek için kullanıyorlardı.

Ama bu ufacık sopa daha zarıftı, taştan daha kullanılışlı idi. Tahtadandı, içinde de «iz bırakan taş» vardı.

Bu «yazan taş»ın yaptığı işten çok, şu kurnaz tangaların akıllarına şaşıyordu çocuklar: İncecik bir tahta parçasının tam ortasına nasıl da geçirmişler bu yazan, çizen taşı?

Bunun için öğretmenler teneffüs bitip de yeniden sınıfa girdiklerinde, tüm öğrencilerin ellerinde bir kalem yerine kalemin ikiye ayrıl-

miş tahtasını ve ayrı bir yerde de içini buldular. Kalemleri ikiye yarmanın mucidi Tağray'dı. İki ders arasında dikkatle kalemi incelerken, bu yuvarlak sopacığın iki yarısının tutkalla tutturulduğunu keşfetmişti. Gözle görülmeyecek kadar ince olan iki yarığın arasına çakısının ucunu saplayınca kalem kendiliğinden ikiye bölünmüştü. Bu keşif çok büyük bir başarı sayıldı. Kız çocukları bile kalemlerinin içini çıkarmaya koyuldular. İşte şimdi her öğrencinin masasında kalemin tahtaları ve bir de kalemiçi duruyordu.

Bazı çocuklar bu kalemiçi ile kağıdı karalamayı denediler. Ama çizen «sopacık» durmadan kırılıyordu. Tayet-Hema kağıdını karalaya karalaya berbat etmişti, önünde bir yığın grafit parçacıkları duruyordu. Amma da iz bırakan bir taşmış bu!

Öğretmenler bu yapılanın doğru olmadığını anlattılar, sonra çocuklara yeni kalem dağıttılar. Bunu yaparken, okulda fazla kalem kalmadığını da söylediler.

— Bakın, adı « k a l e m » olan bu ufak sopacık ve kağıtla tangalar birbirleriyle konuşuyorlar.

Geveze Rultuğe hemen atıldı:

— Tangaların konuşmaları başkadır. Tangaların konuştuıklarını biz anlamıyoruz. Bizim konuşmamız daha iyidir, daha anlaşılır bir konuşmadır bizimki.

— Güzel, siz eskimo dilinde kağıtla konuşmayı öğreneceksiniz, bunun için de yine kalem, kağıt gerekecek.

Hemen her taraftan sesler duyuldu:

— Ne zaman? Ne zaman öğreneceğiz?

— Öğrenmek için çalışmak gerek. Birçok gün çalışmak gerek.

— Ama biz bugün öğrenmek istiyoruz. Sen bize şimdi anlat, kağıt üzerinde nasıl konuşulmuş?

— Çok iyi bir nişancı olmak isteyen avcı bir gün içinde tüfek kullanmasını öğrenirse, bu iyi nişancı olması için yeterli midir? Uzun uzun öğrenmek gerek.

— Doğru! Doğru! İyi nişancı olmak için çok çalışmak gerek.

— Gördünüz mü ya? Kağıt üzerinde konuşmayı öğrenmek için de, birçok gün çalışmak gerek. Şimdilik bu kalemle kağıt üzerinde akıllıca birşey yapabilirsiniz. Yarangaların,

ayıbalığının, fokbalığının resmini çizebilirsiniz. Hadi yapın dediğimi.

Çocuklar «yapın» sözcüğü ile ne demek istediğimi hemen anladılar. Kalemlerine sarıldılar. Demek ki söylenenler ilgilerini çekmişti. Hepsi de çok kısa bir zaman içinde kağıtla eskimoca «konuşmaya» hevesli idiler. Resim de onların ilgilerini çekti.

O zamana kadar hiçbir çocuk nasıl yazı yazıldığını görmüş değildi. Bunun için çocukların çoğu elindeki kalem bir baltayı yada çekici tutar gibi tutuyordu.

Ama öğretmenlerin yardımı ile çocuklar şaşılacak kadar kısa bir sürede kağıda çizgi çizmesini öğrendiler.

Tundra çocuklarının görme ve akılda tutma yetenekleri şaşılacak derecede üstündü. Bir küçük eskimo hiç tanımadığı bir eşyaya biraz baktı mı, onu hemen bütün ayrıntıları ile aklında tutuyordu. Böylece «kalem çalıştırma» ile yapılan ilk denemelerden öğretmenler son derece hoşnut kaldılar.

Kalem ve kağıt çocukların ilgisini öylesine çekti ki, öğleden sonra da hepsi resim yapmak istediler.

Hele Latuge! Latuge o gün neler yaşamış, ne heyecanlar geçirmişti. Çoğu kez görevlerini bile unutuyor, tatlı bir gülümseme ile kalem, kağıdı inceliyor, sevinçli sevinçli bir öğrenciden ötekine koşuyordu.

Dersin sonuna kadar Latuge çocukların yanından ayrılmadı ve durmadan birşeyler «konuştu» onlarla.

Çocuklar ise kağıtlara resim yapıyor ve bu resimlerin konuşma olduğunu sanarak birşeyler söylenmeğe başlıyorlardı. Kimbilir ne anlamsız şeylerdi.

Dil bilmeyen öğretmenlerin işini bu resim dersi hayli kolaylaştırdı. Tanya sınıftaki sıraları dolaşıyor, her öğrenciyi izliyor, ama yaptıklarını düzeltmiyor, hatta öğüt bile vermiyordu. Eskimo çocuklarının kağıda neler dökmek istediklerine bakıyordu. Bu da onları anlamak için bir araç oluyordu.

Kız çocukları yarangaların, ev eşyalarının resimlerini yapıyor, erkek çocukları ise ayrıntılarla deniz hayvanları avını anlatmaya çalışıyorlardı. Rultinkeğu, köpek koşulu kızak resmi çiziyor, büyük Rultuğe şaşılacak bir güzellikle, uzun boynuzlarını sırtına devirip hızla koşan bir geyik resmi yapıyordu.

Böylece ilk derste hiç değilse düşüncelerin ulaştırılması için bir yol bulundu. Resim düşünceden canlı konuşmaya bir köprüdür; eskimoca ile beyazbenizlilerin konuşmasına.

● Küçük Dil Bilginleri

Tanya sevinçle öğretmenler odasının kapısını açarak:

— Bilin bakalım, bugün ne oldu? diye haykırdı. İki yeni çocuk getirdiler, biri oğlan, biri kız. Ne de güzel, ikisi de dilimizi biliyor! Ikisini de sınıfıma alıyorum.

Volodya'nın suratı asıldı:

— Ikisi de dilimizi biliyorsa, bu çocuklardan birisini benim sınıfıma ver. Bana da bir çevirmen gerekli.

Öğretmenler odasına eskimo gibi giyimli ama yüzü Kafkas'lıya benzeyen ufaktefek bir adam girdi. Selam verdikten sonra öğretmenlerin tartışmasını dinledi, sonra da çocuk gibi bir kahkaha atarak bozuk bir dille konuşmağa başladı:

— Gördün ya, ne zor iş. Ama kaymak gibi öğrenci getirdim! Böyle öğrenci sen ver bana

para, yok başka yerde böylesi. Mehmet verecek sana her yıl bir yeni öğrenci.

Aslen bir inguş(*) olan Mehmet devrimden önce Amerika'ya göçetmişti. California'yı, Meksika'yı dolaşmış, Alaska'da çalışmış, devrimden sonra da Alaska'dan Kafkasya'ya dönerken Çukotka'da kalmıştı. Burada bir eskimo ile evlenmiş. Şimdi sekiz çocuğu varmış, bunlardan ikisi artık okula gidecek yaşta imiş. Mehmet'in en ilgi çekici yönü, hiçbir dili doğru dürüst bilmeyişi idi, hatta kendi ana dili olan inguşçayı bile unutmuştu. Yirmibeş yıldan beri kimse ile konuşmak fırsatını bulamamıştı. İngilizcenin on kelimesinden beşini ya anlıyor ya anlamıyordu. Bizim dili şöyle böyle biliyordu, çukotka dilini yani eskimocayı yeni yeni öğrenmeğe başlamıştı. Karısı hem eskimocayı hem de bizim dili gayet rahat konuşuyordu. Çocukları böylece üç dil biliyordu: eskimoca, çukçaca ve rusça.

Tanya bu küçük dil bilginlerini sınıfa soktu, biri sekiz, ötekisi ise dokuz yaşında idi. Oğlanın adı inguşça Alihan, Kızın amerikanca

(*) İnguş: Çukotkada bir kavim.

Meri idi. Mehmet'in öteki altı çocuğunun türlü türlü adları vardı, rusça, eskimoca, çukçaça.

Eskimo olan Çukal'ın ve inguş olan Mehmet'in çocukları bebek kadar güzeldi. Özellikle Meri.

Mehmet Meri için:

— Meri'de az az kapris, az az yaramazlık var, dedi. Ama yok zarar! Hanım öğretmeninin sınıfına yok gitmek. Efendi öğretmen var ciddi ciddi korku vermek Meri'ye.

Sonra Tanya'ya dönerek:

— Al sana çevirmen, Alihan.

Bu zeki, cin gibi çocuğun sevimli ve çok içten bir yüzü vardı. Dilimizi rahat rahat konuşuyordu ve dilbilgisi ile böbürleniyordu. Meri ise rusça konuşmaktan çekiniyordu. Kaprisler yapıyor, öğretmenin sorduğunu gayet iyi anladığı halde çukotkaca cevap veriyordu:

— Vanevan valümazen. (Hiç bir şey anlamıyorum.)

Öğretmen kızımız tatlılıkla:

— Neden Meri'ciğim, neden doğru, dürüst cevap vermiyorsun? diye soruyordu.

— Kazem! diyordu, Meri utanarak:

Mehmet bu kaprisi şöyle açıkladı: Çukotka'lı kadınlar hiç bir zaman «r» harfini söylemi-

yorlar. Bu ayıp sayılıyormuş. Erkekler «karem!» yani «hayır» dedikleri zaman kadınlar bu sözcüğü «kazem» diye kullanıyorlar. Ama gel gelelim rusça «r» harfi ile başlayan bir çok sözcük var, bunlardan bir yere kaçamazsın.

Mehmet çok umutlu idi ve Çukotka'lı kızlar az buçuk rusça konuşmağa başlayacakları zaman Meri'nin kendiliğinden konuşacağından emindi.

Gerçekten Mehmet'in yanılmadığını gördük.

İlk zamanlarda tüm öğretmenlerimiz bu «r» harfi ile çok uğraştılar, özellikle çocuklara alfabeyi öğretirken. Çukotka'lı kadınlar için nezaketsizlik sayılan bu harfi içine alan her sözcükte, kız çocukları elleri ile yüzlerini kapatıyor, çok utanıyordu.

Hatta alfabe öğrenme günlerinde öğretmenler o kadar güçlük çekiyorlardı ki, öğretmenlere hiç de yakışmayan bir şey yapmak zorunda kaldılar: «Hediye» imdada yetişti.

Tuzağa ilk düşen hayat dolu bir kız olan Tayet-Hema oldu. Dersten önce «hediyesi»ni aldı: Bir avuç dolusu şekerleme. Bu «ihanetini» büyük bir sır olarak gizleyen Tayet-Hema, derste zor söylenen sözcükleri bir bir döktür-

dü: rrrrahat... rrrrus... rrrrrota... Kız çocukları donakaldılar, Tayet-Hema'yı çok ayıpladılar. Ama Meri kıskançlıkla dinliyordu ve sonunda dayanamayarak o da işe atıldı. Zaten Meri bütün bu kelimelerin anlamını çoktan biliyordu. Bir süre sustuktan sonra bülbül gibi ötmeğe başladı, açıldı. Arkasından öteki kız çocukları da rahat rahat konuştular.

Çocuklar yabancı dili büyük güçlkle öğreniyorlardı, hepsi de öğretmenlerini, insanların konuşmasını, sesini, el-kol hareketlerini taklit etme hünerleri ile hayretten hayrete düşürüyordu. Çizdikleri resimlerin ince ayrıntıları gerçekten çok ilginçti.

İlk yazı yazma derslerinde öğretmenler küçük eskimo çocuklarına hayran kaldılar. Öğretmenlik hayatında hiç bir öğretmen, çocukların ilk derste, defterlerdeki çizgiler arasına bu eskimo çocukları kadar özenli, hatasız düz dik harfler çizdiklerini görmüş değildir.

Hiçbir çocuğun (ı) yada (i) harfleri iki çizgi arasını geçmemişti. Çocuklar karatahtaya çizilen harfin dış hatlarına dikkatle bakıyor ve sonra defterlerine hatasız geçiriyorlardı, şaşılacak kadar doğru olarak. En güzeli de öğretmenlerinin yazısını dahi aynen kopye etmeleri

idi. Öğrencilerin defterinde, hangi öğretmen-
den ders gördükleri, hemen anlaşıyordu.
Çünkü yazısı o öğretmenin yazısı idi. Kurşun
kalemde sonra mürekkepli kalemle yazı ya-
zılmasına geçmemiz de gayet kolay oldu. Oy-
sa avrupalı çocuklar mürekkebe alışincaya ka-
dar bütün defterleri eğri büğrü harfler, lekelerle
bezenir. Eskimo çocukları çok küçük yaştan
beri her şeyi rahat, dikkatli ve temiz yapmağa
alışık oldukları için, hemen ilk günlerden beri
defterleri temiz, yazıları da oldukça güzeldi.

● Sevinçli Buluşmalar

Çocukların ana babaları hemen hergün
okula uğruyorlardı. İlk günlerde herkes ev iş-
lerini, avı bir yana bırakıp çocuklarını görme-
ye koşuyorlardı. Kar tipisi bile buna engel ola-
mıyordu.

Çok defa yıldız poyrazın uluması arasın-
da «poti-poti! Kığır... kığırırır!» sesleri duyulu-
yordu. Bunlar köpek koşulu nartalardı. Çocuk-
lar yıldırım hızıyla okulun kapısına koşuyor-
du o zaman.

Okulun kapısında üstü başı kar içinde bir
çukça, yada bir eskimo avcısı görünüyordu.

Yirmi, otuz el hemen uzanıyor, karları silkiyordu üstünden. Sonra avcı okulun uygun bir yerine yerleşiyor ve çocuklarla konuşmaya başlıyordu.

Eskimo önemli bir işi görüşüyormuş gibi kısa kısa çocuklara ne var, ne yok diye soruyor, çocuklar da büyük bir merakla kışlaklarından gelen haberleri dinliyordu.

Herşey, ama herşeyle ilgileniyordu çocuklar. Ayıbalığı avlandı mı, denizde buzlar kırıldı mı, aralarında su var mı, küçük kardeşleri ne diyor onların yokluğuna, sakın bir daha dönemez diye düşünmesinler, öldüklerini sanmasınlar. Küçük enikler büyüyor mu? Yiyeceklerini şimdi kimler veriyor?

Çocuklar, eskimonun çevresini sınıksı sayıyorlar, avcıyı dikkatle dinleyip, ona tektük soru soruyorlardı. O ise, çocuklara akranları imiş gibi ciddi ciddi olup bitenleri anlatıyor, her soruya cevap veriyordu.

— İşte böyle, diyor. Ayıbalığı şimdi az. Çok buz geldi de ondan. Buzlar birbiriyle birleşti, kenetlendi. Kışlaklarda ayıbalığı yağı azdır şimdi, yarangaların içi soğuk. Ama burası ne sıcak, ne hoş, aydınlık da... Denizde ayıbalıkları hep kaybolursa, tangalar üzülmez. Çün-

kü sizin yarangalarınız kömür ile, bizimki ise balıkyağı ile ısınıyor.

Tağray endişeli endişeli:

— Ama belki de yakınlarda rüzgar yönünü değiştirecek? Rüzgar denizden değil de karadan eserse, buzlar yine kırılacak, aralarında su görünecek, bu sudan ayıbalıkları çıkacak buzlara.

— Evet, doğru söylüyorsun. Rüzgar pek yakınlarda değişecektir.

Çocuklar avcının dertlerini paylaşarak ve anlayarak ona bakıyorlar. Ayıbalığı avı çok önemli bir iştir. Ayıbalığı Çukotka halkına hayat veriyor. Bunun için konuşma çok ciddi.

— Bir haberim daha var, diyor avcı. Dün kar tipisinde kışlağımıza beyazayı yaklaştı. Imoy'un köpekleri kokusunu alarak havlamağa başladı. Avcılar köpeklerle, tüfeklerle yarangalarından çıktılar.

Çocuklar büyük bir merakla avcıya daha da yaklaşıyor, kimi omuzuna elini koyarak, kimi önüne çömelerek:

— Eeee? diyorlar.

— Ankat, köpeklerini çabucak nartaya

AVCILAR, AYILAR KENDİLİĞİNDEN
KİŞİLERİNE YAKLAŞTIKLARI
TAKDİRDE AVA ÇIKTIYORLARDI....



koştı ve ayının peşine düştü. Ayı torosların(*) olduğu yere koşmuş. O zaman Ankat iri köpeği Utilhen'ini serbest bırakmış o da yıldırım hızı ile ayıya yetişmiş kürklü bacağına yapışmış arkadan, koşmasına engel olmuş. Ayı buna çok kızmış, köpeğe saldırmak istemiş. Utilhen ayıyı bırakıyor, kaçır gibi yapıyor, sonra yine saldırıyormuş. Böylece Ankat zaman kazanarak ayıya yetişmiş. İki kurşunla hayvanı yere sermiş. Hayvan hemen oracıkta canvermiş. Koca dişi ayı imiş bu. İki nartaya ancak sığmış, güç bela kışlağımıza getirdiler.

Çocuklar bu habere çok sevindiler, hoplayıp, zıplayıp, «aman ne iyi! aman, ne iyi!» dediler.

— Size de ayı etinden getirdim. Afiyetle yiyin. Umkatol(**) immm... nefis bir şey!

— — Elbette! Her gün böyle ziyafet olmaz!

Bu kar tipisi günlerinde avcılar, ayılar eğer kışlaklarına yaklaşırlarsa ava çıkıyorlardı. Kaldı ki uzak yerlere ava zaten gidilmiyordu. Hergün okula gitmek gerekiyordu. Böylece avcılar hergün oniki, yirmi, kırk kilometre kate-

(*) **Toros:** Buzlar sıkışmağa başladığı zaman yarıklar arasında kalan buz parçaları.

(**) **Umkatol:** Ayı eti.

derek çocukları görmeye geliyorlardı. Yarangalarda konuşma konusu hep çocuklardı.

Tipi akşamüstü arttıkça bütün yarangalarda şamanlar davul çalıyordu. Güya kötü cinleri çocukların başlarından uzaklaştıracaklardı. Ama öğrenciler düzenli, sıcacık, temiz, geniş bir yarangada oturuyor, ders çalışıyor, oyun oynuyorlardı ve kelelerin şerrini akıllarına bile getirmiyorlardı. Anaları babaları gün geçtikçe, çocuklarının başlarına kötü birşeyin gelmeyeceğine daha çok inanıyorlardı. Ama ne de olsa yüreklerinin köşesinde hâlâ bir endişe yaşıyordu... Ya birşey olursa? Çocuklar gidince yarangaları bomboş kalmıştı, onları gün geçtikçe daha çok özölüyordu eskimolar.

Yatılı okul hayatımızın ilk günleri gayet iyi geçti. Hepimiz canlandık, sevindik, eskimo çocukları ile anlaşılabileceğimize inanmaya başladık. Hele Tanya eski endişesini tamamen bıraktı. Bütün gücünü ve her boş anını okuldaki işine veriyordu. Sabahtan akşama kadar eskimo çocukları arasındaydı, onları yatırdıktan sonra da eskimoca sözlük hazırlıyordu.

Derken günün birinde ihtiyar Tınağırın ziyaretimize geldi. Ağır ağır yürüyerek bütün okulumuzu gezdi, herşeye dikkatle baktı. İhti-

yarın meğer ne çok hüneri varmış! Yaman bir masalcı idi. Çocuklar peşini bir dakika bile bırakmıyorlardı. Büyük bir sürü halinde ihtiyarın peşinden gidiyor, onu memnun etmeğe çalışıyorlardı.

Tayet-Hema dayanamadı:

— Dede, yoksa bize masal anlatmağa mı geldin? diye sordu:

Ihtiyar güldü.

— Nasıl yaşadığınızı görmeğe geldim. Bakalım, size kimse kötülük yapıyor mu?

— Yok, yok, dede, kimse bize kötülük yapmıyor. Ama canımız sıkılıyor. Bize bir masal anlatsana!

— Nasıl bir masal olsun?

— Çok uzun olsun. Atak, cesur avcıyı anlat.

— Peki. Ama durun biraz düşüneyim. Kafamda birçok masal var.

Çocuklar sabırsızlanıyordu:

— Hadi dede, hadi anlat.

Ihtiyar oturup uzun uzun düşündü, çocukların kimi dizinde, kimi omuzunda, ihtiyarın yüzüne bakıyor, çıt çıkarmadan bekliyorlardı.

Sonunda:

— Peki, oldu, buldum, dedi. Ama durun yahu, şöyle bir rahat oturayım.

İhtiyar döşemede bağdaş kurdu ve güzel kız Neuskat ile genç avcı Ayvan masalını anlatmağa koyuldu.

Sözüne başlarken:

— Dinleyin, dedi. İyi dinleyin. Karaugo'nin karısı yaman bir şamandı. Kadın gece gündüz davul çalıyordu. Bunun için sağ elinin dört parmağı ta kemiğe kadar yoktu. Sol elinde ise başparmak ile işaret parmağı eksikti. Davula vura vura elbisesinin kollarını yıpratmış, kumaş dirseğe kadar kopmuştu.

Keleler ona komşu idi. Hiç ayrılmazlardı bu kadından. Komşuların çadırları fazla zengin değildi, öteberi azdı, yemek azdı. Üstelik de herkes bu şaman kadının ağzına bakıyordu. O ne derse, hemen emirlerini yerine getirmeğe koşuyorlardı.

Bu kadının bir kızı vardı Neuskat adında. Güzel mi güzel. Yeryüzünde bundan daha güzeli yok. Şaman kızını kimseye göstermiyor, yarangasından dışarı bırakmıyordu. Yediği önünde, yemediği ardında. Giysiler birbirinden güzel, kırmızı renkli. Güzel Neuskat ne hayvan postla-

rını işliyor, ne ev işi yapıyor, rüzgar nedir, güneş nedir bilmiyordu. Yüzü kar gibi beyazdı.

Kurnaz şaman kadın komşularının varını yoğunu kendi yarangasına aktarmayı bilmiş, zavallı komşuları fakir düşmüş, onun sözünden dışarı çıkmaz olmuşlardı. Hepsi bir arada güzel Neuskat'ı bekliyorlardı.

Oraya giden yol iki büyük göl arasından geçerdi. Bu yolun tam ortasında geyik biçiminde demir boynuzlu koca bir kele dururdu. Bu kelenin art ayakları toprağa gömülü, boynuzları iki kulaç enindeydi. Bu koca boynuzların bütün yan çıkıntıları birer satır, bütün ince çıkıntıları birer oktur. Kim oradan geçerse, hiç bakmaz, öldürürdü.

Gölün sahillерinde, denizin ak köpüğü gibi insan kemikleri serpilmişti.

Günün birinde Ayvan:

— Zamanım geldi, diyor. Gidip varayım, Karaуге'nin karısından kızını isteyeyim.

Ama büyükleri büyük üzüntü ile:

— Gitme Ayvan, diyorlar. Gitme. Sen yarangalarına varmadan ölürsün. Boşu boşuna tehlikeye atılma.

— Hayır, diyor Ayvan, hayır! Koo! Güçlerimizi bir deneyelim bakalım. Baksanıza yayıma,

baksanıza oklarıma! Oklarım sivri, yayım iyi gerilidir. Oklarım yaban geyiğini yere mıhlıyor. Belki ben de birisini vuracağım ve güzel Neuskat'ı alacağım.

— Ah, ah, diyor büyükler. Ölüm aramağa gidiyor. Kimin ölümünü? Kimin olacak, kendininkini.

Yolda giderken Ayvan beyazayıları, yaban geyiklerini, bozayıları, kurtları görüyor ama ilişmiyor. Oklarını saklıyor.

Bütün hayvanlar ona:

— Yoluna devam et, diyorlar. Biz hepimiz sana yardımcı oluruz. Senin yüreğin temizdir, biliyoruz.

Böylece Ayvan tundradan çıkıp, güç yollardan yürüyüp sonunda iki göle varıyor. Yolun tam ortasında demir boynuzlu kele dikili duruyor. Ayvan cesaretleniyor. Yayını gerip okunu atıyor. Ok kelenin tam gözüne saplanıyor. Kele oracıkta can veriyor. Ayvan ise daha da cesaretleniyor.

Karauge'nin yine eskisi gibi şamanlık yapan karısı ise kocasına:

— Yeni bir güvey yaklaşıyor, diye bağıırıyor. Biricik kızımızı alıp götüreceksin! Bu ödle bir

kişiy e benzemiyor, baksana nasıl da yaklaşıyor çadırımıza!

Karağ e karısına:

— Sana ne oluyor böyle? diyor. Hani senin sihirin, hani tılsımların? Yoksa gücün mü yetmiyor bunu öldürmeye? Bunca kişiyi öldürmüşsün de.

— Sus, herif sus! Yaklaşıyor. Geliyor.

Kadın çadırdan dışarıya bakıyor, güvey çadırın eşiğinde.

— Kakomey! Vay canına! Geldin demek, ha?

— Geldim, görüyorsun.

— Hangi yoldan geldin?

— İki göl arasındaki yoldan.

— Demir boynuzlu geyik nerede?

— Oracıkta duruyor.

— A? Uyuyor mu yoksa?

— Yooo... Uyumuyor.

— Ne yaptı, peki?

— Ne yapsın? Ben yanından geçerken bana göz kırptı.

— Amacın ne?

— Yarangam dayalı, döşeli. Ama karım yok.

— Yaa, biricik kızıma göz mü diktin?

— Öyle.

— Pekala. Ille de alıp götüreceksen, kızım çıplak gidemez a? Git şu komşu yarangadan bir çuval dolusu yeni giysi getir.

Bitişikteki yarangada keleler kaynaşıyor. Ayvan deniz kıyısına inip, doğuya doğru yüzünü çeviriyor, gocuğun eteğini tutup, içini türlü türlü deniz ürünü ile dolduruyor. Ayıbalığı mı istersiniz, folk balıkları mı, koca balinalar mı?

Kelelerin yarangasına yaklaşıncı hepsini içine fırlatıyor. Keleler bir saldırış saldırıyorlar bu yiyeceklere! Bar bar bağırlıyorlar:

— Yemek! Yemek!

Birbirinin ağzından lokmaları kapıyorlar. Ayvan da orada duran çuvalı kaptığı gibi koşa koşa kocakarının yarangasına dönüyor.

Şaman kadın:

— Getirdin mi? diye soruyor.

— He!

— Oradakiler ne yaptılar?

— Hiç birşey.

— Uyuyorlar mı idi?

— Yooo... fıldır fıldır gözleri.

— Pekiyi. Demek biricik kızımı alacaksın, ha?

— Alacağım.

— Aiacaksan, kızım yalınayak peşinden gidemez. Git şu sol yanındaki yarangaya bak. Oradan bir çuval dolusu ayakkabı getir.

Ayvan sabırla, hiç kızmadan yine deniz kıyısına iniyor. Batıya çeviriyor yüzünü bu kez. Kürklü gocuğun eteğini tutup, bu defa da yürüyen türlü hayvanı dolduruyor. Beyazayılar mı istersiniz, susamuru mu?

Kelelerin yarangasına yaklaşıyor, kapıdan bunları fırlatıyor.

Keleler hep bir ağızdan:

— Yemek, yemek geldi! diye bağıırışıyorlar.

Bir girişiyorlar, bir girişiyorlar yemeğe. Demirden kemiklerle birbirlerinin kafasına vuruyor, lokmaları atıyorlar. Ayvan kelelerin bu döğüşünden yaralanarak çuvalı kaptığı gibi kadının yarangasına koşuyor.

— Getirdin mi?

— Evet.

— Oradakiler ne dediler? Uyuyor mu onlar yoksa?

— Yoo... Gözleri faltaşı gibi açık.

— Biricik kızımı mı alacaksın?

— Evet.

— Peki. Al kızımı. Ama önce yolculuk için bir çuval gerek. Git şu sağ tarafındaki yarangaya, arka duvarında fok derisinden bir kılavuz asılı. Onu al, getir.

Ama sağ tarafındaki yarangada hepsinden korkunç bir kele oturuyor. Dört ayağı, dört eli var. Suratının yerinde yalnızca bir tek korkunç ağız. Diş yerine demir çengeller, vücudun yarısı taştan, yarısı demirden. Bu kele doğdu doğalı hiç yemek yememiş. Bunun için kayaya oturtulmuş vücudunun bir yarısı, uzun elleriyle durmadan çevresini yokluyor, gözü yok ki birşey görebilsin.

Ayvan dağa çıkıyor, gocuğun eteğini güneye doğru tutuyor. Dağda ne kadar hayvan varsa hepsi koşarak geliyor. Dağgeyiği, dağkoyunu, bozayılar, vaşaklar hepsi doluşuyor eteğine.

Avcımız kelenin yanına yaklaşıyor, hepsini içeri atıyor. Koca eller kıpırdamaya başlıyor, bir el öbürünün avucundan et parçalarını kapıyor, kele soluksuz kalıyor, bunca açlıktan sonra parçalar kelenin ağzında, boğazında kalıyor.

İhtiyar Tınağırgın burada sustu. Acele etmeden anlatıyordu bütün bunları, piposunun sönmemesi için. Tayet-Hema durmadan kibrit

çakıyor, yeniden yakıyordu. Çocuklar soluksuz dinliyordu. Puposundan birkaç kez çektikten sonra ihtiyar masalına devam etti.

— Ayvan kelenin tam üstünde asılı duran çuvalı duvardan kapıyor. Hızla uzaklaşıp, kötü şaman kadının yarangasına varıyor.

— Getirdin mi?

— Getirdim, diyor Ayvan.

— Oradaki evsahibi ne yaptı? O da mı uyuyor?

— Yooo... Ellerini kıpırdatıyor durmadan. Gözleri ile bakmıyor, gözü yok ki.

— Tite net verin! (Şuna bakın)

Kadın kulaklarına inanmak istemiyor.

— Vay, vay, vay, biricik kızımı alıp götüreceksin demek ha? Onu alıp götüreceksen, geyiklerin. hani? Geyik olmadan hayat olmaz ki!

Ayvan ne yapsın, tundraya gidiyor, orada bir tılsımlı tundra bitkisi buluyor, ayağını yere vuruyor. Bitkiler çoğalıyor, hep rengeyikleri oluyor, çobanlar koca sürünün solunda sağında koşuşmaya başlıyorlar.

— Kızım çalışmağa alışmadı. Nartaların üzerinde kapalı araba gibi bir siper yapınız. Hani onun hizmetçisi?

Ayvan bu kadarına dayanamıyor, ayağını yere hızla vuruyor:

— Ben sana bu kadar şey yaptım. Şimdi sıra sende. Yoksa bütün hünerin yalnızca insanları öldürmek midir?

Şaman kadın Ayvan'ın öfkesinden korkuyor, bir hizmetçi yaratıyor. Yüzü güzel bu hizmetçinin ama bir gözü şaşı. Şaman kadın alay etmek için hizmetçiye böyle şaşı yaratıyor.

Ne ise, Ayvan sürüleri topluyor ve kendi toprağına göç ediyor, hanımı ile, hizmetçisiyle, malı mülkü koca bir katar oluyor. Ülkenin dört bir bucağından insanlar koşarak geliyor, Ayvan'ın karısına bakmaya. Delikanlılar:

— Karaage şamanın kızı Neuskat, yüzünü azıcık aç, güzelliğine bakalım, diyorlar.

Bu arada hizmetçinin yüzünü görüyorlar.

— Hah, diyorlar, güzel değilmiş. Şaşı imiş. Yüzü fena değil ama gözü kusurlu.

Daha akıllılar:

— Yok canım, diyorlar, o bu kadın değildir. Bu Neuskat'ın hizmetçisi. Kendisi arabada, araba ise kapalı.

Herkes Ayvan'a yalvarıyor:

— Bir defacık olsun şu Karaage'nin kızını görelim.

— Yok! Karem! Bir kez yüzüne bakan olduğu yerde donakalıp ölecektir. Güzelliği o kadar dayanılmaz bir güzellik!

Ne ise, yerleşecekleri yere varıyorlar.

Onları büyük bir kalabalık karşılıyor. Sopasına abanan ihtiyarlar, onlardan az daha genç olanlar, orta yaşlılar, gençler, hepsi hepsi Karaage'nin kızına bakmaya gelmiş.

Ihtiyarlar Ayvan'a:

— Ayvan, bak, biz, aksakallıların artık bir ayağı çukurda. Hiç olmazsa bize göster karını, diyorlar.

— Olmaz. Görür görmez ölürsünüz sonra.

Ama ihtiyarlar üsteliyorlar:

— Yahu, biz delikanlı değiliz ki ölelim. Biz de güzelliğe hayranız. Bir defacık olsun görelim, ne olursun.

— Peki, diyor Ayvan. Karısına yüzünü göstermesini, arabadan çıkmasını emrediyor.

Ihtiyarlar Neuskat'ı görür görmez hepsi, oracıkta ölüyor, kıskançlıktan.

Ayvan ise güzel karısı ile uzun yıllar mutluluk içinde yaşıyor.

Tınağırkın masalını böyle bitirdi.

— Bir masal daha anlat diye çocuklar her

tarafından ihtiyarı sarıyor, ona soluk aldırıyorlardı.

Küçücük Rultuğ'e incecik bir sesle yalvarıyor:

— Dedeciğim, anlat, biz çoktan masal dinlemedik.

Ama ihtiyar yorulmuş'a benziyordu. Bağdaş kurduğu yerden doğruldu, belini oğuşturdu.

— Şimdilik yeter, değil mi? dedi, Tanya'ya gülümseyerek.

Az sonra sofralar kuruldu. Tınağırın'a herkes bir ağızdan çocuklarla birlikte akşam yemeğine kalması için yalvardı. Ama ihtiyarın sıkıldığı belli idi. Sırada oturarak, masada yemeğe alışık değildi. Ama yine de yumuşadı, çocukların arasına oturdu. Durmadan mutlu mutlu, belki de tangaların geleneklerine gülümseyordu, belki de çocuklarına özenle bakıldığı için hoşnuttu.

Tanya da gizlice ihtiyara bakıyordu. «Aman, aman, mutlu olsun, hoşnut olsun ihtiyar,» diyordu Tanya kendi kendine. «Ya birşeye kızar, beğenmezse? Tek sözü yeter. Eskimolar hemen gelip bütün çocuklarını alırlar.»

Yüzünden gülümseme eksik olmayan çinli

aşçımız Ho Sin-Tay ihtiyara baktı, sonra çinliye yakışır bir saygı ile önünde eğilerek:

— İhtiyara! Vara vara az şurpa içe. Çorbanı iç! dedi.

Tınağırgın gülümseyerek:

— Çin-Maçin ne diyor? diye sordu Alihan'a.

Alihan çevirdi, ihtiyar da Ho Sin-Tay'a dönerek başını salladı, teşekkür gibisinden. Ama yemeğine dokunmadı. Çocukların yemek yiyişine bakıyor, öğretmenlerine bakıyordu durmadan gülümseyerek.

Sonra yine Tanya'yı göstererek Alihan'a:

— Alihan, dedi, adı ne onun?

Alihan fısıldayarak:

— Tanya, dedi.

İhtiyar ak saçlı başını salladı.

— Eneheyiiii! dedi.

Az sonra ihtiyar Tanya'ya:

— Tanya-kay, dedi. Ve eskimoca birşeyler daha ekledi.

Tanya Alihan'ın yardımına başvurdu yine.

— Alihan, ihtiyar neler söylüyor böyle?

— Diyor ki, sen yanıma otur biraz, konuşalım.

İhtiyar yine o çocuksu gülümseyişle başını salladı:

- Tanya-kay, Tanya-kay!
- Daha başka ne diyor, Alihan?
- Birşey demiyor. Senin adını söylüyor. Eskimoca bu küçük Tanya demek. Yani: Tanya'cığım.

İhtiyarın Tanya'ya böyle şefkat göstermesi Tanya'mızı çok duygulandırdı. Heyecanlı heyecanlı kaftı, ihtiyarın yanına gitti.

İhtiyar sırada ona bir yer açarak:

- Buraya, buraya otur, dedi eskimoca.

Tanya yanına yerleştikten sonra, ihtiyar Alihan'a:

- Söyle bu kıza, dedi, içinde iyi bir yürek taşıyor. Gözlerim bunu çok iyi görüyor.

Sonra Tanya'nın yüzüne uzun uzun bakarak:

- Gözlerin de iyidir. Bulutsuz gökyüzü gibi... Sen benim çocuklarımı sev, olur mu, Tanyakay? Biz de «luora vetlanı^(*)» yız. Siz de...

Tanya ihtiyarın dediklerini dikkatle dinliyordu. Hem bu kez çevirmensiz de iyi şeyler söylediğini anladı.

(*) **Luora Vetlanı** : Gerçek ve iyi insanlar.

● Yarangalarını Özlüyorlar

Birkaç gün daha geçti. Sonra huzursuz günler başladı. Çocuklarımız yarangalarını özler oldular. Eski neşeleri kalmadı. Dersleri dikkatle dinlemez oldular.

Tipilerden sonra hava açar açmaz yirmiye yakın narta kültür üssümüne konuk geldi. Artık çocukları derste tutabilirsen, tut! Hepsi yerlerinden fırlayıp, gelenleri karşılamaya koştu. Nartaların çevresini sarıyor, köpekleri okşuyor, köpeklerle tatlı tatlı birşeycikler söylüyor, sanki «kara bahtlarından» şikayetçi oluyorlardı. Köpekler ise arka ayakları üstüne kalkıyor, çocukları kucaklıyor, yüzlerini yalıyor, kuyruklarını sallıyor ve acıklı acıklı inliyorlardı.

Okul normal okul olmaktan çıktı. Çocuklar artık derslerle hiç mi hiç ilgilenmiyordu. Ne kalem, ne kağıt, ne de okulun büyük salonundaki oyunlar dikkatlerini çekmiyordu, onları canlandıramıyordu. Çevirmen aracı ile yapılan dersler çocukları yoruyordu. Çocuklar «dilsiz öğretmenleri» dinlemekten bıkmaya başladılar. El-kol ve yüz hareketleriyle çocukların canlarını sıkan, bezdiren berbat bir aksanla söylenen bir iki eskimoca cümle ile dersler gerçekten bıkm-

tırıcı idi. Çocuklar eski yaşantılarını, ailelerini, yarangalarını özlemeye başladılar. Öğretmenlerimiz de umutsuzluğa düşüyordu.

Son zamanlarda çocuklar, ana babaları gelince sevineceklerine, daha çok somurtuyorlardı. Çocuklar herhalde şöyle düşünüyordu: Anneleri babaları neden onları bırakıp kaçıyor, neden yeniden yarangalarına almıyordu? Ulvurgın, öğrencilerin bu durumlarından büyük üzüntü duymaya başladı. Artık hergün bize uğruyordu. Öğretmenler odasında uzun uzun konuşmalar yapıyorduk onunla.

Ulvurgın çocukları okulda bırakmasına bırakıyordu ama için için bu yararsız ve zahmetli, üstelik de çocukların ana babalarını işlerinden alıkoyan bu işten hoşlanmadığı belliydi.

Ulvurgın üzülerek:

— Demek bütün kış sizde kalacak çocuklarımız, öyle mi? diye soruyordu.

— Evet, bütün kış kalmaları gerekiyor. Ama derslere zaman zaman ara vereceğiz, çocuklar da kendi yarangalarına gidip akrabaları ile görüşecek, dinlenebilecekler.

— Bu çok iyi, çok iyi! Ailelerini görmeğe bir kez gidip gelseler çok iyi olacak, sanırım.

Ulvurgın öğrencilerin yanına gidince onu

dört yandan sarıyor, yalvaran gözleri ile yüzüne bakıyor, susuyorlardı. Ulvurgın çocukları neşelendirmek için elinden geleni yapıyordu, ama hiçbir şey fayda etmiyordu. Çocuklar Ulvurgın'ın anlattıklarını dinlemez oluyorlardı. Herkes bir köşeye çekiliyor, uzaktan susarak Ulvurgın'a bakıyor, susmağa devam ediyorlardı. Bütün çocukların birtek düşüncesi vardı: Buradan nasıl kaçmak?

Ulvurgın çocukların sıkıntısını, evlerini, ailelerini nasıl özlediklerini görünce telaşlanıyor, kederleniyordu. Puposunu düşünceli düşünceli dolduruyor ve uzun uzun düşünceye dalıyordu. Buram buram terlemeğe başlıyordu böyle anlarda. Bana baktığında düşündüğü şey apaçıktı: «Başımı amma da belalı işe soktun, a birader!»

Ama verilen sözden dönmek, onun kişiliğine yakışır şey değildi. Verilen sözü tutmamak, halkı bunun ne demek olduğunu bilmiyordu.

Bize tekrar tekrar:

— Peki, bunca gün buralarda kalmaları ile de gerekli mi? diye soruyordu.

— Sen merak etme, Ulvurgın, diyorduk ona. Bizim şu büyük toprağımızda çok, ama çok eskiden beri yatılı okullar var, ama yine

de, çocuklar okullara yeni alınınca evlerinin hasretini çekiyorlar her yıl. Sonra alışıyorlar ve herşey düzeliyor.

Ulvurgın büyük bir kederle:

— Söylediklerin doğrudur, diye cevap veriyordu. Mavitilkileri bile bir yere kapatsan insana alışıyor. Ama düşün, bizimkiler çocuktur... Yazık oldu çocuklara...

● Kaçış

Birgün kültür üssümüzün sokağından geçerken, okulun epey ötesinde kız öğrenciler gördük. Bunlardan biri Tayet-Hema idi. Daima neşeli, canlı, hareketli olan kızın şimdi yüzü asıktı. Beni görmezlikten gelerek yanımdan geçmek istedi. Ama onu durdurdum. Tayet-Hema'ya kızçocuklarını göstererek:

— Ne o, Tayet-Hema, bu kızlar nereye gidiyorlar böyle? diye sordum.

Büyük bir rahatlıkla:

— Kendi evlerine, diye cevap verdi.

Yanımıza başka öğrenciler geldiler.

— Peki, kendi kışlaklarına gitmek istediklerini niye bize söylemediler? Ben onların ana-

larını babalarını gidip getirebilirdim. O zaman rahat rahat nartalarla, köpeklerle giderlerdi.

Tayet-Hema biraz utandı, bir süre sustu. Sonra birden:

— Biz bunu isteyebilir miyiz? Evlerimize gidebilir miyiz?

— Elbette.

Her taraftan sesler yükseldi:

— Ben de isterim! Ben de! Ben de!

— Unuttunuz mu yoksa çocuklar? Hani teker teker kimse ayrılmayacaktı? Hep birlikte gidecektiniz?

Aralarından en büyüğü olan Tağray bizi susarak dinliyordu. Sonra bir adım ilerledi, kaşlarını çatarak:

— Hepimiz isteriz, öyleyse! dedi.

Tayet-Hema yıldırım hızı ile okula koştu, öteki çocuklara da bu haberi yetiştirdi. Tüm çocuklar bana doğru koşuyordu şimdi. Kulaklarına inanamıyorlardı. Haber gerçekten inanılmaz kadar sevindirici idi onlar için.

Aralık sonu idi. Kısacık gün bitmek üzere idi. Dağlara kaçan kızçocukların hemen peşlerinden gitmeliydik. Ben çocuklar için korkuyordum, çünkü gökyüzüne bakarak küme küme bulutların toplanmaya başladıklarını gördüm.

Bu ise hiç iyi değildi. Ben bunun için en iyi köpek koşumunun hazırlanmasını söyledim. Nartalara sıcak tulum, başlık yükleyip kaçaklarımızı yakalayacaktım, giydirecektim, sonra da kendi yarangalarına götürecektim.

Öğrenciler dehşetten donakaldılar. Meğerse eskimolarda bir insanı kovalamak çok uğursuz, hayırsız bir şeymiş.

Çocuklar heyecanlı heyecanlı birşeyler tartışıyormuş. Ama Tanya onlara yaklaşıncı hemen susmuşlar. Kız çocukları ağlıyormuş. Tanya çocukları yatıştırmak için, Tayet-Hema'nın saçını okşamak istemiş. Fakat kız hemen odadan kaçmış. O kaçınca, sınıfta ne kadar çocuk varsa, hepsi peşine düşmüşler.

Tanya da beni çağırmağa koştu, çok heyecanlı idi. Bana çocukların çok huzursuz olduklarını anlattı, kendisi de çok telaşlıydı.

Ben narta ile okul binasının önünde durdum. Çocuklara sordum:

— Benimle gelmek isteyen var mı?

Tıs yok.

— Çocuklar, ben bu iki kıza yetişmeliyim. Onlara sıcak tutan bir şeyler giydirmeliyim, sonra da kendi yarangalarına götüreceğim. Okul üniforması ile üşümez mi onlar?

— Evet, üşür elbette. Sen onlara sadece kürklü tulumlar verip yarangalarına mı götüreceksin?

— Evet, evet! Benimle gelmek isteyen yok mu?

Çocuklar bir canlandılar, bir neşelendiler. Hepsinin yüzleri güldü. Ama hiç kimse bu «insanlara yakışmayan» kovalamaya katılmak istemiyordu.

— Yok, yok, sen kendin git. Biz burada kalacağız. Çünkü sen tangasın. Biz ise eskimoyuz. Senin için böyle şey olur, ama bize yakışmaz.

Nartada kayurluk yapan Latuge idi. Elinde uzun bir ostol(*), yani ucu demirden, fren vazifesini yapan bir sopa vardı. Latuge'nin de suratı asıktı. Yapmak istediğimiz şeyi hoş görmediği belliydi. Çocukları kovalamak, olur iş mi yani? Gittilerse, güle güle gitsinler, evlerine nasılsa varacaklar. Ama Latuge benimle gitmeyi görev bildiğinden, nartaya oturmam için başını kısaca «buyur!» anlamında salladı.

Oniki köpek birden nartayı çekerek dört-nala kalktılar. Ama neredede? Kaçakların izi bile yoktu ortalıkta. Latuge hiç heyecanlanmadan

(*) Ostol: Kayak freni.

sürüyordu nartayı, nereye gideceğini içgüdü ile biliyordu. Ömründe beyazayı bile böyle bir hızla kovalamış olamazdı. Heheey! Nartaya ostolla vuruyor, köpekler kendi diliyle «hımm... hımmmm...» diye sesleniyordu. Köpekler de yaydan fırlamış ok gibi uçuyordu. Nartamız, git-tikçe artan bir hızla ilerliyordu. Kırk dakika içinde yirmi kilometreyi katettik. Ama kızlara yetişemedik. Kızlar ortada yoktu. Sonunda kızların yarangası önünde durduk.

Kızlar burada da yoktu. Küçük kaçaklar onları kovalayacağımızı biliyordu ve peşlerini takip edenleri şaşırtmak için düzlükten yürüyüp dağlara çıkmış olacaktı. Dağlarda dar geçitten dar geçide geçerek, daha uzakta olan bir kışlağa yollanmış olacaktı herhalde.

Yapılacak bir şey kalmamıştı. Doğru Ulvurgın'ın yarangasına yöneldim. Nartanın yanında duruyordum, başkana ziyaretimin amacını anlatmağa çalışıyordum. Ben rahat görünmeğe çalıştım. Ama Ulvurgın içimden geçenleri sezmiş olacaktı. Çocuklar için duyduğum endişe onu memnun ediyordu. Nartada kaçan kızları giydirmek için yüklediğim giysileri gö-

rünce, çok hoşlandı. Ulvurgın beni şaşkınlığa uğratarak gülümsedi ve sırtımı sıvazladı.

— Görüyor musun, dertlerimiz bitmiyor bir türlü. Yapılacak başka işimiz yokmuş gibi. Ha, ne dersin? Ama zararı yok. Boş ver. Haydi yarangaya gidelim, çayımızı içelim.

Sonra hemen seslenerek Tineçeyhun'un gelmesini emretti. Bu kaçan kızlardan birisinin babası idi.

— Üzülme canım. Zararı yok. Çocuklar tundrada bir yerde olacak. Belki de başka bir kışlağa gitmişlerdir.

Ulvurgın beni böylece yatıştırmağa çalışıyordu.

Tineçeyhun geldi. Ulvurgın ona kızların kaçtıklarını anlattı.

Tineçeyhun kahkaha ile gülmeğe başladı. Sonunda:

— Zararı yok. Çocuklar yolu çok iyi biliyorlar, dedi.

Yarangada akşam yemeği hazırlanıyordu. Ulvurgın'ın karısı küçük bir leğen içinde kuzukulağı, hiç bilmediğim kökler ile donmuş ayıbalığı eti getirdi. Bütün bunlar ayıbalığı yağı ile karıştırılmış, salata gibi bir hale getirilmişti.

Tineçeyhun konukseverlikle:

— Bir tad, dedi, çok iyi bir yemektir. Bu yapraklarla kökleri kadınlarımız tundrada yazın topluyorlar. Çok uzaklara gidiyorlar bunları toplamak için. Kız çocukları da onlara daima yardım ediyorlar. Bunun için bizim en ufak korkumuz yok. Onlar buranın çevresini çok iyi tanıyorlar.

Eskimolar yemeğe oturdular, yemeklerini afiyetle yiyor ve kızlar için en ufak endişe duymuyorlardı. Tundra okuldan daha mı tehlikeli yani? Sekiz yaşında bir kız çocuğu dağlık tundra bölgesinde onbeş - yirmi kilometre yürüse bu da işten mi sayılır? Babaları böyle diyordu.

Ama akşam yemeğinden sonra ne olur ne olmaz diye birkaç nartaya köpekler koşuldu ve çukçalar tundraya, kaçan kızları aramağa çıktılar. Ben de onlarla gidecek gibi oldum ama Ulvurgın bırakmadı:

— Ne diye bu zahmete katlanacaksın? Gelecekler onlar. Biz hiç telaş etmeyecektik ama senin rahat etmen için nartaları koşturduk.

Bunu söylerken Ulvurgın gülümsüyordu.

Ama kızlar tundrada da yoktu. Çünkü onlar çoktan Akkani kışlağına varmış, kültür üsüşü giysileri ile rahat rahat oturuyor, çaylarını içiyorlardı. Kışlakda ne kadar genç, ihtiyar var-

sa, hepsi yarangaya doluşup onların hikayesini dinliyordu şimdi.

— Yarangamızı çok özledik. Sizi göreceğimiz geldi. Rüyamızda hep yarangaları görüyorduk. Evi o kadar çok özledik ki, başımız ağrımağa başladı. Kaçmasak, diyorduk, burada öleceğiz. Biz böyle düşünüyorduk ama kimseye düşündüklerimizi anlatmıyorduk, çünkü öteki çocuklar da yarangalarını özlemişlerdi.

Ben Ulvurgın'ın yarangasında geceyi geçirip Tineçeyhun'un kızının gelişi beklemeğe karar verdim. Kızı muhakkak görmem gerekiyordu. Öte yandan üssümüze dönmem gerekiyordu. Çünkü okuldaki çocukların şimdi çok heyecanlı olduklarını biliyordum.

Ulvurgın'a düşündüklerimi anlattım. O da piposunu yaktı, biraz oturup kendi kendine düşündü sonra oraya birisini göndermeğe karar verdi. Yaranganın giriş bölümünde, üsse gidecek delikanlının sesi duyulunca, Ulvurgın ona seslendi:

— De ki, burada herşey yolundadır!

Delikanlı:

— Ehey! diye bağırarak cevap verdi. Başüstüne!

— Onlara de ki kızlar yarangalarındadır, çay içiyorlar, söyle. Okul hayatını anlatıyorlar, söyle. Birçok insan da onları dinliyor. Yarın hep birlikte kulbaça döneceğimizi söyle. Haydi, tagam!(*)

Ulvurgın bu emirleri yaranganın içinden bağırarak veriyordu.

Ben ister istemez; «Okul buranın hayatını amma da allak bullak etti,» diye düşündüm. Çukotka topraklarında şimdi birçok insan hergün, her saat okulu düşünmekten kendini alıkoyamıyor. Devrimden önceleri hangi avcı «okul» nedir biliyordu ki? Koca Çukotka topraklarında birtek okuryazar kişi yoktu.

Ulvurgın'ın havasız yarangasında gece bitmek bilmedi birtürlü. Sabırsızlanıyordum. Bir an önce kültür üssüne dönmem gerekiyordu. Çocuklar ise oradan buraya gelmek için can atıyorlardı. Çocuklar için hiçbir yer bu sevgili, biricik yarangaları kadar değerli olamazdı.

Ertesi gün gözümü açar açmaz Ulvurgın bana müjdeyi verdi:

— Vayem-Neut, hani şu kaçak kız, evindeymiş.

(*) **Tagam:** Hareket et

Ulvurgın ayından sonra ayıbalığı derisinden incecik kayışlar kesiyordu. Her boş dakikasını ev işlerine veriyordu, çünkü bunun dışındaki zamanını okula harcıyordu. Ulvurgın beni kahvaltıya davet etti: dondurulmuş fokbalığı eti. Ben bir türlü bunu yemeğe kendimi alıştıramıyordum. Ama, daveti reddetmek, evsahibine hakaret etmek gibi bir şey olacaktı. Bunun için midem rahatsız, diye bir bahane buldum, Ulvurgın benim fokbalığının çiğ etine alışmadığımı kolaylıkla anladı, ama bu yüzden insanın midesinin hasta olabileceğine inanmıyordu. Ben bunu söylerken, o bir kahkaha attı, yüzünün ifadesi bana şunu anlatıyordu: Büyük bir adamsın, ama ufak bir ocuk gibi aptalca şeyler konuşuyorsun.

— Peki, peki, zararı yok. Ama aya hayır demezsin herhalde. Kav-kav da var.

Kav-kav, buğday unundan, tuzsuz, ayıbalığı yağında kızarmış ufak pideye benzer bir çeşit bazlama idi. Kav-kavın lezzetli birşey olduğu söylenemez. Ama yine de yenebilir. Yalnız en büyük kusuru, içinde tuzun olmayışı idi, bütün eskimo yemeklerinde olduğu gibi.

Kahvaltıdan sonra ikimiz Tineçeyhun'a yol-

landık. Yarangaya girdiğimiz zaman, küçük kaçak, yerde bağdaş kurmuş, birşeyler dikiyordu. Bizi görünce çok heyecanlandı, utandı ve başını ta dizlerine kadar eğerek, iğnesini daha da hızlı batırmaya başladı.

Ulvurgın kürkler, postlar üzerine yayılarak, iyimser bir gülümseme ile:

— Ne o, Vayem-Neut yoksa çizme mi dikiyor? diye sordu. Sonra biraz alaylı devam etti:

— Dik, dik, kızım, çok sağlam dik, tanga-ların yarangalarından kaçmak için sağlam çizme ister doğrusu. Çürük çizme yaramaz, yol uzak!

Vayem - Neut gözlerini kaldırmış endişe ile bakıyordu.

Kızın babası söze karıştı:

— Zararı yok! Bir daha, ayakkabısı tez parçalanmasın diye, tabanına ayıbalığı derisi dikeriz.

Ama Vayem-Neut geri kalmadı. Babasının şakasına ciddi ciddi:

— Ayıbalığı derisinden yalnız kayık, bir de yaranga damı oluyor. Çizme için yaramaz ayıbalığı derisi! diye karşılık verdi.

Vayem-Neut kendi yarangasında cesaretle-niyor ve gevezelikten çekinmiyordu.

— Peki, Vayem-Neut, niçin bana hiçbir şey söylemeden katın? Bu kadar çok evini göre-
ceğın gelmişse, bana ylerdin, ben de babanı
ağırırđım, evine rahat rahat narta ile giderdin.

Kızcağız cevap yerine:

— Koo, dedi.

Biraz sonra Vayem-Neut nasıl kaçtığını an-
lattı. Okulda önceleri herşey çok ilginmiş.
Sonra ocuklar hereye alışmışlar ve evlerini
özlemeğē başlamışlar. Ama bunu söylemekten
ekiniyorlarmış. Artık hiçbir zaman yarangala-
rını göremeyeceklerini sanmışlar. Akşamüstü
kaçmak iyi bir şey değılmiş, tabii. Ya karşılarna
bir kurt çıksa? Ama kızlar Latuge'den bir kutu
kibrit almışlar ve yolda, tehlikeli anlarda kibrit
yakmağā karar vermişler. Kar tipisi çıksa imiş,
onlar yine de bir yere sığınıp bekleyebilirmiş,
Çünkü yine Latuge'den birer büyük dondurul-
muş balık parçasını almışlar. Yani kısaca, o-
cuklar bu kaçışı iyice düşünüp planlamışlar.
Latuge'ye bireyler söylememişler, ona çok
büyük güvenleri varmış, Latuge çok iyiymiş, on-
ları ele vermezmiş. Kamalarından bir gece n-
ce rüyalarında sabaha dek hep ana babalarını
ve yarangalarını görmüşler.

Ulvurgın gülerek, sözlerini kesti:

— Eh, karşınıza kurt çıkmış olsaydı, sizin yaman bir avcı olduğunuza inanmazdı.

Küçük kız hemen itiraz etti:

— Yaaa? Biz kibrit kutusunu boşuna mı aldık? Gözlerine tutardık ateşi.

Kültür üssümöze Ulvurgın ile birlikte döndük. Ben kızların peşine düştüğüm andan dönüşüme kadar bütün öğrenciler merak içinde imişler. Hepsi de kızların yarangalarına, yani kışlaklarına sağ salim varacaklarını biliyormuş, ama çok merak ettikleri şey, bu işin sonunun ne olacağı imiş.

O gece bütün öğretmenler çocukların başında nöbet beklemiş. Hatta Modest Leonidoviç bile geceyi nöbetçi öğretmenin karyolasında geçirmiş.

Ama hepsinden çok Tanya heyecanlanmış. Tanya ağlayarak, korku içinde, çocukların tundra donacağını söylüyormuş durmadan. Sonra analarına babalarına nasıl cevap verilecekti? Nasıl da dikkat edilmemişti? Şimdi büyük bir rezalet çıkacakmış.

Akşam olunca, Tanya ısrarla, her türlü tedbirin alınmasını, öteki öğrencilerin kaçmamaları için nöbet beklenmesini ve çok dikkatli olunmasını istemiş.

O kadar ki, çocuklar yattıkları zaman okulun bütün kapıları sürgülenmiş, kilitlenmiş. Ama gece olaysız geçmiş.

Nartadan iner inmez bizi tüm öğrenciler karşıladı. Türlü sorular sormaya başladılar.

Ama Ulvurgın, kaşlarını çatarak susuyordu. Biz yolda Ulvurgın'la şöyle kararlaştırmıştık: Teker teker hiçbir öğrenci ile konuşmayacak, hepsini birden toplayıp, konuşacaktı.

Ulvurgın'ın inatla susması çocukları çok telaşlandırdı.

— Niye susuyorsunuz? Niye anlatmıyorsunuz? Eğer bize haber vermezseniz, ben de «r» harflerini söylemem, rrahat, rrrus, rrrota demem sınıfta.

Hele bak, Tayet-Hema bile bize baş kaldırıyordu!

Bu «ültimatom»dan sonra yapılacak birşey kalmadı. Hepsine sınıfta toplanmalarını söyledik. Ağır ağır istemeye istemeye geldiler.

Herkes yerini aldıktan sonra, önce kaçan kızların sağlıklı evlerine vardıklarını ve az sonra buraya döneceklerini söyledim. Fakat bu davranışın, yani, hiç bir şey söylemeden kaçmanın iyi birşey olmadığını, buna bir daha izin vermeyeceğimizi anlattım. Okulun ince ve uzun

yol için elverişli olmayan üniforması ile insan kolayca donabilir, kurtlar saldırabilir. Ama evine dönmek isteyen öğrenci varsa, bunu öğretmenine rahatça söyleyebilir, dedim.

Çocuklar bunları dinliyor, ikide bir Ulvurgın'a bakıyorlardı. Çocukların, Bölge Komitesi Başkanı'nın takındığı alışılmamış tavırlarından büyük üzüntü ve endişe duymağa başladıkları belli idi. Bunu bir türlü anlayamıyorlardı. Ulvurgın ise yanımda oturuyor ve her dediğime:

— Tamam! Doğru! Böyle olacak! diyor, başını sallıyordu.

Bütün çocuklar yarangalarında tütün içiyor yada çiğniyordu. Bunun için okulda da tütün içiyorlardı. Çocukların bu kötü geleneğini hemen değiştirmemiz hatalı olurdu. Onları yavaş yavaş alıştırmamız, bu kötü huylardan vazgeçirmemiz gerekti. Bunun için bu toplantımızda da küçükler püfür püfür pipo tütürüyor, bazıları ağız dolusu tütün çiğniyordu. Bu tütünü bütün rica ve uyarmamıza karşılık onlara anneleri babaları getiriyordu.

Ben konuşmamı bitirdikten sonra, Ulvurgın hiç acele etmeden piposunu boşalttı, koynuna soktu ve sonra çocuklara dönerek konuşmağa başladı. Ulvurgın bu anda son derece rahat,

ciddi ve hatta büyük bir yönetici pozunda idi. Ulvurgın çocukların psikolojisini çok iyi bildiği için böyle acayip tavırlar takınmıştı.

Bir süre sustu, çocuklara dik dik baktı. Sonra konuşmaya başladı, çocuklar çok sevin-diler. Hepsi de Ulvurgın'ın, bu iki kaçak kız yü-zünden bütün çocuklara darıldığını inanmağa başlamışlardı.

Ulvurgın ağır ağır, tane tane konuştukça, sı-nıftaki sessizlik arttıkça artıyordu, çıt yoktu. Söy-ledikleri çok inandırıcı, doğru ve herkesce ko-lay anlaşılır sözlerdi. Ulvurgın sözünü bitirdiği zaman her yerden çocuk sesleri yükseldi:

— Karem! Karem! Keyve, levet uyne! (Doğ-ru, doğru, onların akılları yok ki!)

Böylece bütün okul iki kaçağı kınadı.

● Tatil

Sonraki günlerde de çocukların ev özle-mini hiç birşey dağıtamıyordu. Ama nasıl tatil yapalım? Çocukların okula gelmelerinden beri yalnızca bir kaç gün geçmişti. Okulumuz işine büyük bir gecikme ile başlamıştı, ama çocukla-rın sıkıntıları gün geçtikçe artıyordu. Bunun

ENİFTA ÇOCUKLAR GİDDİ CİDDİ
SİRALARINDA OTURUYORLAR



için tatili, kararlaştırdığımız tarihten daha önceye alma zorunda kaldık.

Aynı gün çocukları yeniden toplayarak konuştum:

— Çocuklar, dedim. Yarın hepimiz yola çıkıyoruz. Kışlaklarınıza gideceğiz. Biz de annelerinize, babalarınıza, kardeşlerinize konuk olacağız. Öğretmenler, kültür üssüne dönme gününe kadar sizlerle beraber oturacak. Böylece üç gün kışlaklarınızda kalıp sonra tekrar okula döneceğiz.

Çocukların yüzlerinde anlatılması zor bir sevinç belirdi, gözleri parladı, ağızları kulaklarına vardı. Her yerden sevinçli sesler yükseldi:

— Oh, oh, ne iyi, ne iyi! İyi!

Konuşmamın sonunu beklemeden yerlerinden fırladılar ve sokağa koştular. Okulda da tavşanlar gibi hoplayarak, zıplayarak neşe içinde koşuyorlardı.

Günün kalan bölümünü kısaltmak ve okulu iyi duygularla onlara hatırlatmak için çok ilginç bir şey düzenlemeğe karar verdik. Elimizde akümülatörle çalışan ufak bir sinema makinası vardı. Çocuklar bu sihirli makinayı ne görmüşler ne de işitmişlerdi daha önce. Bütün düşünceleri yarın sabahki yolculuğa yöneldiği halde

yine de büyük bir ilgi ile hazırlıklarımızı seyrediyorlardı.

— A... a... bakın, bakın çocuklar. Masaya ne koydular? Bu dikiş makinesi mi?

Tayet-Hema bilgiçlik taslayarak:

— Hayır, dedi. Dikiş makinesi daha ufaktır.

Rultinkeğu ondan daha çok şey bildiğini göstermek için:

— Canım, bu da büyük bir dikiş makinasıdır, dedi.

Derken duvara büyük beyaz bir bez çakıldı. Parlak ay ışığını örtmek için pencerelere de battaniye asıldı.

Rultinkeğu yine herşeyi herkesten fazla bildiğini sanıyordu:

— Bu makine büyüktür elbette, çünkü uzaktan dikiş dikecek. Baksana makine masada, bezi de tee nereye astılar.

Az sonra hazırlıklar bitti, sıra sıra dizilen sandalyelere çocuklar yerleşti. Salon büsbütün kararınca bir gürültü, bir vaveyla koptu! Çocuklar tangaların büyük şamanlıklar yapacaklarını sanıyorlardı. «Tangalar şimdi şu kötü keleleri şaşırtacak» diye bağıríşıyorlardı, çünkü yaran-

galarındaki şaman davul çalmağa başladığı zaman, ışıkları söndürürdü.

Ama karanlık çok sürmedi. Çocuklar daha fazla korkmaya zaman bulamadan sinema makinasının objektifi perdeye büyük bir ışık dairesini yansıttı. Bu yuvarlak çok aydınlıktı, perdenin tam ortasındaydı.

— İşte, işte, şamanlık başlıyor!

Beyaz perdedeki ışık genişledi, bütün perdeyi kapladı. Salonda çıt yoktu. Yine karanlık oldu ve ardından perdede koskocaman bir rengeyiği göründü. En büyük geyikten kat kat büyük. Çocuklar kitaplarda resmini görmüşlerdi ama şimdi onları şaşırtan şey, bu geyiğin boyu ve duvara asılışı idi. Onu oraya kim asmış? Duvardaki geyik tıpkı gerçek geyiğe benziyordu. Makinanın kolu oynadı ve... geyik hareket etti! Başını kaldırdı, uzun, dal dal boynuzlarını salladı. Çocukların solukları kesildi. «Başlıyor, başlıyor büyük şamanlık!» diye her yerde fısıltılar duyuldu.

Derken geyik kayboldu ama yerine koca bir sürü geldi. Geyikler yürüyor, başlarını sallıyor, birbirine tos atıyor boynuzları ile, tırnakları ile karları kazıyor, tundra yosunlarını arıyorlardı. Artık çocukları tutabilersen tut! Bir vaveyla, bir

kıyamettir koptu! Sıralarda oturamıyorlardı. Yerlerinden fırladılar. Ağızları bir karış açık, yüzleri korku, şaşkınlık içinde. Çocuklar bir perdeye bir de makinanın kolunu çeviren öğretmene bakıyor, şamanlığın böylesi de olurmuymuş, diye.

Biz ilk filmi bilerek çocukların çok iyi tanıdıkları günlük hayatlarından seçmiştik. Çünkü hiç bilmedikleri konularda film göstermek, onları ölesiye korkutmak demek olacaktı.

Şimdi ise çok iyi bildikleri kayurları, göçeden eskimoların «yurt» dedikleri çadırlarını, canlı geyik, ayıbalıkları, fokbalıklarını görüyorlardı.

Ayıbalığı avını gösteren sahnede bacalarından püfür püfür dumanlar çıkan bir buzkıran gemisi görünüp, buzları kırarak salonda oturanların üzerine üzerine gelince öğrencilerimizin hepsi de yerlerinden fırlayarak duvarlara çekildiler, gemiye yol vermek için.

Beyaz perdedeki insanlar yürüyor, çalışıyor, konuşuyor, ellerini sallıyor, yalnız sesleri gelmiyordu.

Büyük Rultuğe fısıldayarak:

— A... a... bunlar canlı beyaz şamancıklar, dedi.

Ama Tağray hepsinden akıllı çıktı.

— Hayır, şaman maman değil. Bu hayat yapan makinedir. Hepsi o kadar.

Seansımız bitti. Çocuklar için uyku saati gelmişti. Ama onlar öyle heyecanlı idiler ki, gece yarısına kadar gördükleri sinemayı, yarınki yolculuğu konuşup durdular.

● Evlere

Sabah çok erken, her zamanki uyanma saatimizden önce, çocuklar, harekete hazır, giyimli, karyolalarında oturuyor, bizi bekliyorlardı. Sabah kahvaltısından da vazgeçmeye kararlı idiler. Bir an önce evlerine gitmek istiyorlardı.

Öte yanda, çocukların ana babaları, onları karşılamak için Çukotka kışlaklarından nartalarıyla yola çıkmıştı. Biraz sonra bütün nartalar okulun önüne gelerek, kapımızın önüne birikti. Şaşkınlık içindeydik. Çocuklara birkaç gün tatil vermek istediğimizi nasıl, kimden öğrenmişlerdi. Bu karar daha dün alınmıştı?

Bunun sırrı daha sonra öğrenildi. Akşam-

üstü üsse iş aramak için bir çukça uğramıştı. Çocuklar, ona yarın evlerine döneceklerini anlatmışlar. Bu haber öylesine önemli bir haberd ki, çukça dayanamamış, derhal koşup bunu kışlaklarda yaymayı görev bilmiş. Öyle ya böyle önemli «pınıl»(*) hergün duyulmaz. Bunu ilk olarak duymak da ayrıca bir talih sayılırdı. Bunun için çukça koşa koşa en yakın kışlağa varmış, pınılını orada anlatmış. Sonra bütün gece köpeklerini dört nal koşturup komşulara da haberi ulaştırmış. Pınıl yıldırım hızıyla yayılmış.

Tüm öğrencilerimiz sokağa fırladılar. Ben de ilk nartaya hoşgeldin demek için sokağa çıktım, bir de ne göreyim, nartadan Ulvurgın inmesin mi? Yanıma yaklaştı, neşe ile selam verdi. Kürk şapkası ince bir kayışla arkasında sallanıyordu. Başı açıktı, sanki soğuktan ağarmış gibi saçları bembeyaz olmuştu. Ulvurgın buram buram terliyordu, o sabahki şiddetli dondan yüzü kıpkırmızı olmuştu, çok heyecanlı ve keyifliydi. Ulvurgın okulumuza çok bağlıydı. Adamcağız işini gücünü bırakarak okul ve çocuklar için yaşıyor, bütün dertlerini, endişelerini paylaşıyordu onların. Okulda iyi olan herşeye ço-

(*) **Pınıl:** Haber.

cuk gibi seviniyordu. Çocukların evlerine gitmeleri onca, çok ama çok önemliymiş. Şimdi bütün avcılar bir kez daha gözleri ile görecek ki: Ulvurgın haklıymış, beyazbenizliler çocuklarına asla fenalık yapmazlar. Bunun için herkesten önce gelmişti. Bağırarak:

— Şimdi ötekiler de gelecek! diye haber verdi.

Ve gerçekten dağların arkasından bir bir nartalar görünmeğe başladı. Kültür üssünde ne kadar doktor, veteriner, yardımcı varsa, bayram günü imiş gibi, okulun binası önünde toplandılar. Hele öğretmenler! Herkesin doğum günü kutlanıyormuş gibi, ağızları kulaklarına varıyordu.

Ulvurgın'ı çaya davet ettim, her zamanki gibi onunla biraz konuşmam gerekiyordu.

— Ulvurgın, dedim, çocuklar evlerine gitmek istiyor. Artık hiçbir güç onları burada tutamaz. Sabah kahvaltılarını bile istemediler, dedim.

— Boşver yemeği. Evde de yenilebilir. Şimdi hemen gitmek gerek, dedi Ulvurgın sabırsızlanarak.

— Yok, yok Ulvurgın, biraz bekleyelim, hepsi toplansın da sonra...

Ama Ulvurgın sözümü kesti:

— A canım, hepsi buradalar. Bir tek narta eksik, o da tamirde. Tımuge onun için gelemedi, onun çocuğunu biz alıp götüreceğiz.

— Nasıl olur, Ulvurgın? Oğlunu almak gerektiği zaman mı tamiri düşünmüştü? Demek bilmiyormuş? Hani cınlar, keleler ona önceden haber verirlerdi? Tımuge şaman değil miydi?

Ulvurgın utanarak, belli belirsiz:

— Ne bileyim ben, dedi.

Ulvurgın İhtiyarlar Heyeti başkanı olduğu halde bu onun zaman zaman şamanlık yapmasına engel değildi. Ama bu aile içinde şamanlık»tı. Her yarangada bir tef ve bir davul duvara asılıydı ve herkes kendi kendine «şamanlık yapıyordu.

Sizin şu çok güçlü şamanlar, bizim okulu bir kaç günlüğe kapatacağımızı önceden bilemediler mi?

— Kimse bir şey söylemedi.

— Aman nasıl olur? Böyle önemli bir işi şamanlar önceden nasıl haber vermezler? Bana sorarsan, bu adamların birşey bildikleri yok. Sizleri aldatıyorlar, hepsi bu. Sen ne dersin?

Ulvurgın canı sıkılmış bir halde:

— Ne bileyim ben, dedi.

— Peki, peki, kızma canım. Gel öğrencileri ve ana babalarını çağıralım, çok kalabalık bir «çay ziyafeti» yapalım, ne dersin?

— Belki de çok iyi olur! dedi ve bir daha konuşmama fırsat bırakmadan, alışılmamış bir hızla kalktı, dışarı çıktı.

Pencereden baktım: Ulvurgın, çevresini saran eskimolara bir şeyler anlatıyordu. Avcılar büyük bir dikkatle dinliyordu onu. Müthiş soğukta bütün bu insanlar başı açık duruyor kıpırdamıyordu. Hepsinin kürklü başlığı ince kayışa asılı sırtlarında sallanıyordu.

Hanımlar ise yemekhanede sofrayı kurmakla meşguldu. Masaları bitştiriyor, bembeyaz örtülerle örtüyorlardı. Çinli fırıncımız bütün hünerini göstererek nefis pastalar pişirmişti. Ama Ho Sin-Tay hayal kırıklığına uğradı. Eskimolar pastaları kenara iterek beyaz francalalara atıldılar. Zavallı Ho Sin-Tay, eserinin beğenilmeyişine öylesine üzülmüştü ki, neredeyse ağlayacaktı.

Herşey hazır olduktan sonra eskimolar, öğrenciler, kültür üssünde çalışan tüm arkadaşlarımız sofraya oturduk. Bu Çukotka'nın tarihindeki ilk kalabalık kahvaltı idi.

Kahvaltıdan sonra öğretmenlerimiz giyinmeye gittiler. Onlar daha giyinmeğe zaman bulamadan, öğrenciler çoktan nartalarına yerleşmiş, onları bekliyorlardı bile.

En iyi narta ve en güçlü köpekler Rağtığır-gın'ındı. Nartasına oniki köpek koşuluydu. Yanıma gelerek:

— Gel, nartama otur, dedi.

Nartalar büyük bir gürültü ile dört bir yana dağıldılar. Köpekleri deli gibi koşturuyorlardı. Hızlı gitmekten insanın soluğu kesiliyordu. Bütün köpek koşulu nartalar, eskimo adetlerine uyarak, yelpaze gibi açılıp, birbirini geçmeğe çalışıyorlardı. İnanılmayacak kadar kısa bir zamanda kışlağa vardık.

● Rultinkeğu'nun Yarangasında

Biz daha yarangaya yaklaşmağa zaman bulamadan eskimoların bağırıışlarını duyduk:

— Geldiler! Geldiler!

Az sonra bütün kışlak sevinçten bağırıyor, haykırıyordu. Tulumlu eskimo kadınları oradan oraya koşuşmağa başladılar. Bağlı olan köpekler ve enikler büyük bir gürültü kopararak hav-

lıyordu. Bir kıyamet koptu ki eşine ender rastlanırdı!

Rağtığırın'ın yarangası önünde durduk. Kürklü perdenin arkasından yarı çıplak, Rultına fırladı. Her zaman ağır başlı, ağır hareketli olan kadın, şimdi yavrusunu bulmuş bir tilkiyi andırıyordu.

Sevinçten yüzü parlayan anne, Rultinkeğu'yu yakaladığı gibi koklamağa başladı. Sonra kucaklayarak yarangaya götürdü.

Yarangasında Rultinkeğu soyundu. Çocukta artık şaman işaretleri yoktu. Okulda kaldığı günlerde silinip kaybolmuştu. Çocuğun üstünde okulun üniforması vardı. Rultına bunu yadırgamış gibi idi. Çocuğuna bir daha baktı, sonra yeniden koklamağa başladı. Çukotka'lı anneler şefkatlerini ve sevgilerini böyle gösteriyor evlatlarına.

Bu arada Rağtığırın köpekleri çözdü. Yarangasına emekledi ve büyük bir hayretle karısına:

— Eeee? Hani çay? diye sordu.

Rultına telaşlandı:

— Amanın, amanın, unuttum gitti!

En önemsiz konuklar için bile hemen ateşe çayı sürmemek, akıl almaz bir hataydı.

Konuk kapıdan içeri girer girmez, derhal çay hazırlanır. Bir kadın dışarıdan yarangasına birisinin yaklaştığını duymasın (isterse bu dost değil de düşman olsun!) yine de çayını sürer. Ama ne yapsın, sevgili oğlunu görünce, Rultına dünyayı unutmuştu.

Rultinkeğu yaranganın tam ortasında bağdaş kurdu. Üç kardeşi de yanına oturdu... Kızların biri Rultinkeğu'dan iki yaş büyüktü. Hepsi de ağabeylerine bakıyordu, susarak. Önce ürkek ürkek baktılar, hiçbir şey konuşmadan. Ama sonra dayanamadılar, Rultinkeğu'nun okul gömleğini ve pantolonunu çekiştirmeye başladılar. Yaşlı ninesi de büyük bir merakla Rultinkeğu'ya bakıyordu, ama yerinden kıpırdamıyor, önemsemez tavırlar takınıyordu.

Rultinkeğu hiç kıpırdamadan oturuyor, önüne bakıp susuyordu. Ailesinin onu doya doya seyredebilmeleri için, küçük, büyük kardeşleri kumaşını yoklamak için ona her taraftan yapıştıkları halde, çocuk hiç kıpırdamıyordu. Ama bir çocuk böyle pozlara ne kadar dayanabilir? Az sonra gömleğinin yakasını açtı, iç fanilasını gördü.

Daha sonra üniformasını çıkararak, iç çamaşırı ile kaldı. Beş on dakika geçtikten sonra

da amaşıırını çıkarttı. Şimdi kendi evindeki halini almıştı. Derken Rultinkeğu bir şey daha hatırladı. Akrabalarını şaşırtmak için birşeyi daha vardı. Gayet ciddi bir tavırla pantolonuna uzanarak cebinden beyaz mendilini çıkarttı. Hiç gereği yokken sümkürmeğe başladı. Süm-kürdü de sümkürdü.

Ben çok şeye alışıktım ama bu kadarına dayanamadım, kahkaha ile güldüm. Rultinkeğu utandı. Ama bana sitemle bakan gözleri, «Ne diye gülüyorsun», diyordu? «Tangaların beyaz bez parçacıkları ile burunlarını nasıl oğduklarını hiç görmedin mi?»

Mendilini katlayarak tekrar pantolonun cebine yerleştirdi ve ufak kardeőine pantolonunu daha emin bir yere koymasını söyledi. Küçük kardeş, pantolonu özenle yüklendi ve emekleyerek yaranganın en تنها köşesine uzaklaőtlaőtı. O, bu eőtı bulunmaz şeyin bekçiliğini yapacaktı.

Herkes aya oturdu. Yüzleri memnun, neşeli idi ailenin. Rultına yaranganın giriőt kapısına tırmandı. Az sonra döndü ve Rultinkeğu'suna çoktan beri sakladığı nefis birşey getirdi: Donmuőt fok balığı gözü.

Bu nefis yemek için çocuklar baőtka zaman

olsa kavga ederlerdi, ama şimdi o öğrencinin-di. Rultinkeğu da aynen böyle düşünüyordu. Fokun gözünü gururla ağzına attı.

Herkes susuyordu, ama birbirlerini konuş-madan da anladıkları belliydi. Derken ihtiyar ni-ne kıpırdamağa başladı ve boğuk bir sesle to-rununa sordü:

— Bu adam baban mı? Kemikli eli ile be-ni gösteriyordu.

Çocuk hiç düşünmeden:

— Evet! dedi.

Haşin nine ile torunu arasında geçen bu kısacık diyalog bana çok şey öğretiyordu. De-mek ki bu insanlar artık bize güveniyorlardı.

Bütün eskimolar nedense çocuklara okul-da benim baktığımı, onlara kendi cebimden pa-ra harcadığımı sanıyorlardı. Bunun için herkes benim son derece zengin ve tuhaf bir adam ol-duğuma inanıyordu.

Ben sokağa çıkınca Rağtığırın'ın yaran-gası önünde büyük bir kalabalık toplandı. Öteki öğrenciler de bana doğru koşarak kolumdan çekmeğe başladılar. Herkes kendi yarangası-na çekiyordu. Ne yapsak? Bütün yarangaları dolaşmaktan başka çare kalmamıştı. Bir bir bü-tün yarangalara konuk olduk, bol bol çay içtik

ve hep aynı konuyu konuştuk: Yatılı okul. Çayı geri çevirmekten daha büyük bir hakaret yoktu eskimolarda.

Yaşlı Tinağırkın, elindeki sopaya abanarak bütün kışlağı gezdi ve öğretmenlerimizin olduğu yarangalara tek tek uğradı. Çok memnun görünüyordu. Belki bu anda, gösterdiği yolda haklı çıktığını düşünüyordu. O, akıllı bir ihtiyardı. Halkı için hiçbir zaman kötü şeyler istememişti. Bunca önemli işte de yanılmadığına seviniyordu: az buz bir şey miydi bu, çocukları tangaların eline bırakmak, yatılı okullarına vermek?

Çocuklar ise yarangalarını gördükten sonra, bütün üzüntülerini unuttular. Şimdi hepsi bir ağızdan, birbirinin sözünü keserek tahtadan yarangadaki hayatlarını anlatıyordu. Orada onlara kimse kötülük yapmıyor, hep birlikte neşeli günler geçiriyorlarmış, iyi yemek yediriyorlarmış onlara.

— Görüyorsunuz ya çocuklar? Ben bunu çoktan biliyordum. Orada rahat edeceğiniz muhakkaktı. İhtiyar sizin kötülüğünüzü ister miydi hiç?

Ve Tinağırkın başka bir yarangaya gidiyordu, aynı şeyleri söylemek için.

● **Panay Nine**

Öğrencilerimiz kışlaklarında vakit geçirirken, biz Ulvurgın'la bundan sonraki işlerimizi görüşmeğe fırsat buluyorduk. Hepimiz bir noktada aynı fikirde idik. Yatılı okulumuza bakıcı olarak yaşlıca, tercübeli bir eskimo kadını alalım. Bu hem eskimolarla olan dostluğumuzı pekiştirir, hem de çocukları oyalar diye düşünüyorduk. Çocukların anneleriyle babalarını topladık ve düşündüklerimizi onlara da açıkladık. Önerimiz büyük bir sevinçle kabul edildi.

— Aman, ne iyi, ne iyi!

— Polçina gitsin!

— Panay gitsin

— Ikisi gitsin!

Her kafadan bir ses çıkıyordu.

Bu çok kalabalık bir toplantı idi. Eskimo kadınları hayatlarında ilk kez böyle bir toplantıya katılıyor, fikirlerini açıkça bildiriyorlardı. Nasıl katılmasınlar. Söz konusu kendi çocuklarının hayatı. Burada kimse kadınların haklarına tecavüz edemez.

Kültür üssüne Panay'ı göndermeğe karar verdik. Kendisi de çok istiyordu bu görevi, çün-

kü kültür üssünde beş torunu okuyordu Panayın.

Panay elli yaşlarında, sağlıklı, güçlü kuvvetli bir kadındı. Eskimolar ona büyük bir saygı gösteriyor, aklını çok övüyorlardı. Yüzünde o kadar çok kakma vardı ki, mavi desenler yüzünün yarısını kapatıyordu.

Şöyle yirmi yirmibeş yıl önce Amerika'nın Ceytle kentinde bir fuar açılmıştı. O zaman Panay, kocası, **çoluğu çocuğu, yarangası** ile bu fuarda bir «teşhir konusu» olmuştu. Ama bu kalabalık, gürültülü yerde de Panay uygarlığı benimsememiş ve halkının bütün kör inanışlarını büyük bir sadakatla saklamıştı.

Panay Nine, bütün o yaştaki eskimo kadınları gibi, çok pisti. Üstü başı ekşimiş, çürümüş fokbalığı derisi kokuyordu.

Ama ne yapacaksın? İhtiyar nineyi ellisinden sonra değiştiremeyiz ki. Gene de belki bir şeyler beceririz... Kolay bir iş değil çünkü, ama buralarda kolay olan ne ki? Panay Nine bize gerekliydi, bütün iyi ve kötü yönleri ile, ondan vazgeçemezdik. O öğrenciler ile öğretmenler arasında bir bağ, zincirin bir halkası olacaktı. Eh, öyle ise bir deneyelim bakalım. Zaman bize neler gösterecek.

● Kültür Üssüne Dönüş

Tatil bitti. Geri, yani okula dönmemiz gerekti. Bu kez çocuklar sevine sevine hemen toplandılar. Kültür üssünden uzak yaşadıkları bu günlerde orayı biraz özlemiş gibiydiler. Ana ve babaları da çocuklarını hazırlarken daha az endişeli görünüyorlardı.

Oysa ki şamanlar bütün eskimolara, şirret keleler tangaların yarangalarında çocuklara ilişmiyorlarsa, bunun şamanlar tarafından alınan tedbirlerden dolayı olduğunu söylüyorlardı. Çocuklar artık onların etkisinden kurtulmuşlardı. Şamanlar etkilerini yenileyip, sürdürebilmek için çareler arıyorlardı. Şamanlarla okulumuzun arası oldukça bozuktu. Sahillerde ne kadar şaman varsa, hepsi sanki daha önce birbirleriyle sözleşmiş gibi, okulu kârlı bir şekilde kullanmaya çalıştılar. Okulda çocuğun başına bir şey gelmesin de, her istediğini alsın, kimse bunun için mavitilki kürküne yada gümüşü tilki postuna acımaz.

Çocuklar ikinci defa okula gönderildikleri zaman artık kimse onların yüzlerine, vücutlarına kutsal boya ile işaretler yaptırmadı. Yalnızca

şamanlar, arkalarından davul çalmakla yetindiler.

Böylece sabah erkenden, çaylarını içtikten sonra öğrenciler tekrar okul üniformalarını giyerek yol hazırlıklarına giriştiler. Ipek gibi yumuşacık kürkler artık vücutlarını okşamıyordu, çamaşırın kumaşı kürkten çok daha kaba idi, deriye dokunması hoş bir şey değildi. Ama çocuklar ses çıkarmadan giyiniyordu. Çünkü fokbalığı, ayıbalığı, ayı ve geyik postu olmayan topraklarda yaşayan insanlar böyle yaşıyordu, böyle giyiniyordu.

Kışlakta geçirdikleri günlerde okula karşı duydukları ilgi hepsinden güçlü çıkmıştı ve çocuklar artık avrupalı kıyafetinin kötü taraflarına aldırış etmiyorlardı.

Her yaranganın önünde eskimolar nartalarına köpeklerini koşuyordu. Rultinkeğu babasına yardım ediyor, köpekleri tasmalarından yakalayarak nartaların yanına getiriyordu. Direnen bir köpeğin alığına yapışarak, inat eden hayvanı büyük zorlukla çekiyordu. Köpek geri geri gidiyor, yere oturuyor, ard ayakları ile karlara yapışıyor, nartaya koşulmayı istemiyordu. Çocuk köpeğe bir tekme attı, küfür etti, sonra babasını çağırdı. Rağtığırgın da köpeğe yak-

laştı ve direnen hayvana bir tekme attı. Onu nartaya zorla bağladılar. Köpek ard ayaklarına oturdu, Rultinkeğu'ya yalvararak bakıyor, acıklı acıklı inliyordu.

Çocuk hayvana yaklaştı, başını okşadı. Köpek hâlâ inliyordu. Rultinkeğu köpeğin başını elleri arasına aldı, sonra burnunu hayvanın kürküne soktu. Bir kaç adım geriliyor sonra yeniden hayvanı kucaklıyordu. Sonunda babasına seslendi:

— Baba! Hayvan hasta. Onu evde bırak-sak daha iyi olur.

Rağtığırkın da köpeği muayene etti.

— Doğru. Köpek hasta. Hemen çöz koşu-munu.

Koşumda şimdi onbir köpek kalıyordu. Köpekler rahat rahat duruyor, bekliyor, zeki gözleri ile sahiplerinin hareketlerini izliyordu. Yarangada kim varsa, ihtiyar, çocuk hepsi dışarı bizi uğurlamağa çıktılar ve biz büyük bir kalabalığın bağirtısı, gürültüsü arasında yolumuza koyulduk.

Yolda, nartada otururken, Rağtığırkın'a sordum:

— Çocuklara neden kutsal boyalar sürülmedi bu kez?

Eskimo ürkerek:

— Koo! dedi! Ne bileyim? Belkide unutmuşlar.

— İyi olmuş, Rağtığırğın! Yine de sözü-mü dinlersen, şu şamanlar sizi aldatıp soyuyorlar. Bizim oralarda da eskiden şamanlar halkımızı aldatıyor, soyuyordu, ama şimdi hepsini kovduk. Hayatımız daha rahat oldu. Şu körolası şamanlar hiçbir iş yapmaz, ha bire atıştırır, milleti soyarlardı.

Benim bu uygunsuz sözlerimi çukça korkarak dinledi; ya şaman, konuştuklarımızı duyarsa?

Ama Rağtığırğın'ın bana inanacağını aklıma bile getirmiyordum. Çocuğuna kimsenin kötülük yapmadığını, onlara karşı hepimizin çok iyi davrandığını gözleri ile görüyordu.

Beni sabırla dinledikten sonra:

— Bizde de şamanlar çok yiyorlar, dedi. Güçlü şamanların bir iş yaptıkları yok. Bütün yaptıkları şey, davul çalmak, ayıbalıklarını sahillerimize çağırarak, hastalara bakmaktır. Avcılarımız en iyi kürkleri, en iyi eti onlara vermek zorundadır.

— Ama bizde ne denir, bilir misin? Çalışmayana yemek verilmez. Pek çok şaman vardı,

pek çok zengin, halkımız onları hoşnut etmek için çalışıyordu. Zenginler halkımızı diledikleri gibi kullanıyorlardı, hatta inanır mısın, adam satıyorlardı, örneğin sizin köpeklerinizi birbirinize sattığınız gibi.

Rağtırgın büyük bir hayretle:

— Kakomey! dedi.

— Ne kakomeyi, kardeşim. Zenginler en güzel yarangalarda oturuyorlardı. Sonra bir büyüğümüz halkımıza: «Artık şu şamanlar için çalışmayınız, yeter!» dedi. Halkımız sözünü dinledi ve tüm şamanları kovdu. Ama şamanlar çok kızdılar, yaralı ayılar gibi döğüştüler. Zenginler halkımıza, onlar olmadan, herkesin mahvolacağını, açlıktan öleceğini söylediler. Dostları olan şamanlar da; çalışan insanlar öldükten sonra göklerde onları türlü türlü belalar bekleyecek, dediler. Ama bizim büyüğümüz halka; «Boş verin, dedi, hepsi yalan!» O zaman halkımız kızarak ne kadar şaman maman varsa hepsini topraklarımızdan kovdu, artık bir daha dönmek üzere kovdu. Anladın mı?

Baktım, bizim Rağtırgın derin bir düşünceye daldı.

Bir süre sonra tekrar konuşmağa başladı:

— Orada (gökyüzünü gösteriyordu) çocuğu olmayan adama rahat vermezlermiş.

Eskimolar öldükten sonraki hayatı yeryüzündeki hayat gibi düşünüyorlar. Ancak orası yeryüzünden biraz daha iyidir, diyorlar. Bir çok yaranga varmış, ayıbalığı, fokbalığı, ayılar, ge-yikler ve hele hele tütün çok olurmuş. Tütüne karşılık bir şey verilmez. İç canın istediği kadar. Sonra koskocaman bir göl var. Gölün kenarında hiç ölmeyen bir ihtiyar kadın oturur. Bir insan öldü ve ölüsünü dağlarda yaban hayvanlar yedi mi (eskimolar ölülerini dağlarda bırakıyor, hayvanlar, kargalar yesin diye) ölü adam göl başına varıyor, ihtiyar kadın ona soruyor: «Çocukların var mı idi?» Var derse, kadın onu en iyi yarangalara yerleştiriyor o da daha önce ölenlerle birlikte orada rahat rahat yaşıyor. Vay çocuklarım yoktu, diyenlere! Kadın böylelerini hemen bu gölde boğuyor. Rağtığırğın hikayesini bitirirken:

— İhtiyarlarımız böyle diyor bizlere, dedi.

Kültür üssüne yaklaşmıştık zaten. Bizden önce gelenler orada bekliyorlardı. Az sonra Panay Nine de okula vardı.

● Panay Nine İş Başında

Öğrencilerimizin hemen hepsi okula döndüler. Eksik olan bir Vakırğın, bir de Tayet-Hema idi. Bu iki çocuk Yandagay kışlağındandı. Bundan başka Akkani'den Büyük Rultuğ ile Küçük Rultuğ de gelmediler. Ama Yandagay'dan Parkok adındaki eskimo, çocukların neden geciktiklerini anlatmak için geldi. Çocukları dağlarda yaşayan dedeleri görmek istemiş, onlar da dedelerinin gelmesini bekliyorlarmış.

Bütün öğrenciler kültür üssüne hareket edince Vakırğın ile Tayet-Hema üzülmeğe başlamışlar. Onlar dedelerini görmekten çok öteki arkadaşları ile birlikte kültür üssüne gitmek istiyorlarmış. Çocuklar okula neşeli, sevinçli döndüler. Kendi evlerine döner gibi. Yüzleri parlıyordu mutluluktan.

Latuge çok sevinçliydi bugün. Yalnız başına çok sıkılmıştı. Faresi bile olmayan bu kocaman tahta yarangada yalnız başına yaşamaktan bıkmıştı Latuge. Şimdi odadan odaya koşuyor, her söylenen işi seve seve yapıyordu. Çocuk kalabalığı, tahta yarangadaki büyük canlılık Latuge'yi de mutlu kılıyordu.

Çocuklar gerçek evsahipleri gibi döndü-

ler. Bir tek şeye üzüyorlardı, yatakhaneler kilitliydi ve çocuklar yat zamanına kadar en çok sevdikleri bu köşeyi göremeyeceklerdi.

Artık bütün dikkatimiz Panay'da toplanmıştı. Ona ayrı bir oda verildi. Yeni kürk tulum, yeni bir elbise ve hatta hatta... iç çamaşırı. Kendi kürklü tulumuna benzemiyordu bizimki. Onu çıkarmak için önce çizme çıkarmak gerekmiyordu. İsteddiği zaman çıkarabiliyordu kürkünü Panay.

Panay buna çok gülüyordu, ama ne yapsın şu tangalarla baş edemiyordu. Bunların gülünç adetlerini yeteri kadar biliyordu.

— Peki, peki, ne yapayım ben de bir tangi-nevan(*) olayım, diyordu. Panay, evlerine dönen eskimolara bizim kız öğretmenimizi gösteriyordu başıyla. Panay Nine'de doğal bir komiklik, bitmez tükenmez neşe vardı.

Panay Nine okulumuzun çok önemli bir kişisi olacaktı. Çünkü yaşlı insanlara eskimoların çok büyük saygısı var, küçükler ancak alçak sesle konuşabiliyor yaşlılarla. Yani Panay Nine büyük bir otorite olmağa adaydı.

Ben akşamüstü odamda oturuyor, çalışıyordum. Öğrenciler yemeklerini yemiş, yat ko-

(*) **Tangi-nevan**: Beyazbenizli kız.

mutunu bekliyorlardı. Odama Panay Nine girdi. Üstünde yepyeni, pazenden bir ev elbisesi vardı. Böyle elbiselere alışık değildi Panay Nine, ama büyük bir cesaretle boyun eğiyordu bütün bu rahatsız şeylere.

Ağır ağır köşede duran yazı masama yanaşarak, bir sandalyeye oturdu. Benimle gayet ciddi şeyler konuşmağa gelmişti. Ama daha konuşmağa başlamadan, bizim sayın terbiyecimiz sandalyadan kalkıp yerde bağdaş kurdu.

Ben de hayretle:

— Panay Nine, niye yerde oturmak istiyorsun? diye sordum.

— Hıh.. Şu nesnede oturmak zor, ayaklarım acıyor, dedi.

Panay ilk kez bu kadar kocaman ve gürültülü yarangada oturacaktı. İçini çekiyor, durmadan kulaklarını gösteriyordu:

— Kulaklarım uğulduyor. Yakında bu yarangada sağır olacağım.

Panay Nine piposunu tütünle doldurdu, ben ona bir filtreli sigara uzattım. Hevesle aldı ama ters ucundan ağzına soktu.

— He, dedi Panay, ben şu ihtiyar kafamla, korkuyordum doğrusu. Dövüyorlarmış diye duydum şamanlarımızdan. Ama az dayak iyidir. On-

suz olmaz. Çocuklar genç geyikler gibi hoplamaya, zıplamaya başlayınca, kimseye hayat kalmaz.

Daha sonra Panay «terbiyeci» rolünü o kadar çok benimsedi ki çocuklara bar bar bağırdı. Bu kez onu susturmağa, yatıştırmağa uğraşıyordum. Tanya'mız ise isyan ediyordu.

— Bu ne biçim rezalet! Bu Nine elinde koça sopa ile çocukları kovalıyor, kafalarına kürklü botlarını fırlatıyor

Gerçekten Panay bu gürültülü çocuk sürüsü arasında yalnız başına kalınca, onları yatıştırmak için arkalarından koşuyor, döveceğini söyleyerek kovalıyordu. Yakınlarda bir sopa yoksa, Panay Nine hemen yere oturuyor, kaşla göz arasında kürklü çizmesini çıkarıyor ve yaramazlık yapan çocukların peşine düşüyordu.

— Konpın etki(*)! Yaramazlık yapan elebaşları evlerine göndermeliyiz! diyordu Panay.

Panay ilk günlerde çocuklara kendini saydıramamıştı. Çocuklar tangaların yarangasındaki «huzuru sağlama denemesini» ciddiye almıyorlardı. Daima ihtiyarlara karşı saygılı oldukları halde Panay'a dil uzatıyor, arkasından suratlarını buruşturuyor, ördek gibi yalpalayarak yü-

(*) **Конпın etki:** Çok kötü çocuklar.

rüyüşünü taklit ediyorlardı. Bunlar, o kadar komik ve gerçeğe benziyordu ki, biz bile gülmek için güç tutuyorduk kendimizi.

Tayet-Hema bir kitapta bir şebek maymununun resmini gördükten sonra, bu maymunun Panay'a çok benzediğine karar verdi. Bunun için Panay'a «Martışka» yani maymun lakabı takıldı. Ama yüzüne karşı kimse bunu söylemiyordu tabi.

Ne olursa olsun, hesabımızda yanılmadık. Kendi kabilelerinden bir yetişkin insanı aralarında görmeleri çocuklarımızı yatıştırdı. Rahat ettiler, şimdi çok daha neş'eli ve mutlu idiler.

Çocuklar gördükleri resimleri tartışırken, iki oğlan karyolalarını paylaşamıyordu. Birisi «tatilden önce bu karyola benimdi» diyordu, arkadaşı da buna itiraz ediyor, parmaklarını açarak aksini iddia ediyordu. Kız çocukların yatakhanelerinde ise daha başka şeyler tartışılıyordu.

Şimdi gerçek bir okul havası duyuluyordu. Öğretmenler artık tanga olmaktan çıktı, insan oldu. Onlar babalarının dostları, babalarının konuğuydu, hep birlikte ava gidiyorlardı. Ve böylece neşesini bulan çocuklar bağırarak, çağırarak sınıftan sınıfa, yemekhaneden salona koşu-

yor, oynuyorlardı. Bütün çocuklar gibi mutluydular şimdi.

Ama bizi bekleyen daha ne güç görevler vardı! Çocukların saçlarını kesmek, banyoya alıştırmak, yataklarını toplamayı öğretmek gerekti.

Saç kesmek ne kadar basit bir iştir. Ama gel gelelim bizde bu karmakarışık, çapraşık bir problem oluyordu, bunu çözmek için tecrübe isterdi, bilgi isterdi. Bundan da zor olanı, çocukları tütün içmekten vazgeçirmektir.

Eskimolar özgürlüğü seven, gururlu, yaptığığını bilen insanlardı. Eskimo çocukları da böyledir. Zararlı alışkanlıklarından onları vazgeçirmemiz için ortaya nezaketi, ince duyguyu, anlayışı koymamız gerekiyordu.

Akşamüstü çocuklar yorularak karyolalarına yattıkları zaman tertemiz çarşafı, sıcacık battaniyelerle örtündüler.

Ben odadan odaya geçiyor, elimdeki uzun cetvelle küçük pencereleri kapatıyordum. Panay, Tanya ile kızların yatakhaneindeydi. Panay, karyola sıraları arasında duruyor, büyük bir şaşkınlıkla çocukların nasıl örtündüklerine bakıyordu.

Beni görünce bir kahkaha attı Panay Nine:



ESKİMOLAR SAF VE İKTEN, TEMİZ YÜREKLİ
ÖZGÜRLÜĞÜ SEVEN, GURURLU, YAPTIĞINI
BİLEN İNSANLARDIR..

— Aman ne güzel sopan var! Sen onu bana bırak, her yaramaz kıza ulaşayım. İhtiyar ayaklarım onlara yetişmiyor, baksana!

Kız çocukları gülmemek için yüzlerini battaniyeleri ile örtüyordu. Derken yatakhanein kapısı aralandı ve Modest Leonidoviç eşikte göründü. Kapıda duruyor herkese merakla bakıyordu. Onu gören Tanya yanına koştu:

Doktor, Panay'ı başı ile göstererek:

— Bu bayanın buradaki rolü ne? diye sordu.

— Ne mi? Sayın yardımcımızdır bu «bayan». Bir çeşit müfettiş.

Ve Tanya yarı ciddi yarı gülerek ekledi:

— Amma da çok gözcü, müfettiş var okulumuzda! İnsan geçemez oldu yollardan.

— Ciddi mi söylüyorsun, şaka mı?

— Ne şakası, ayol? Hanımefendiden çok büyük yardımlar ve faydalar bekleniyormuş. Ben ise nasıl bir fayda görülecek bu bayandan bir türlü düşünemiyorum.

Modest Leonidoviç yüzünü buruşturarak:

— Görünüşte haklısın, Tanya. Bu deneme başarılı bir sonuç vermez gibime geliyor, dedi.

● Sa Kesme Günü

Nihayet tüm öğrenciler bir araya geldiler. Okuldan kaçmak isteyen iki kız da geldi. Şimdi yaptıklarından utanıyorlardı. Bazı çocuklar onlara takılmağa başladılar ama Tanya kızlardan yana çıktı. Öğretmenin onlara kanat girmesi çok hoşlarına gitti ve iki kız Tanya'dan ayrılmaz oldular.

Okulda öğrencilerle öğretmenler arasında iyi ve güvenli ilişkiler kuruldu. Çocukların güvenlerini kazanınca düşündüklerimizi uygulamayı kararlaştırdık.

Eskimolar çocukların saçlarını kendi biçimlerinde kesiyorlar. Bir jilet kadar keskin olan bıçakları ile çocukların saçlarını yalnız tepelerinden tıraş ediyorlar. Çukotkalı bir oğlana bakınca, insan onun başında saçtan örülü bir çelenk var, sanıyor. Böyle bir «saç tuvaleti»yle gel de temiz tut çocuğun başını.

Ama nereden ve nasıl başlayalım? Dişli ya da tırtıllı makasla saç kırtığımızı öğrenen anaları babaları kıyameti koparacak! Hatta hatta... böyle bir deneme kötü sonuçlara bile varabilecek. Bunun için öğretmenler odasına Panay Nine'yi çağırdık. Ona sigara, çay ikram ettik ve

tatlı tatlı çaylarımızı içerken uzaktan konumuza girmeye başladık: Panay'a okullarımızı, okuldaki düzeni anlatıyoruz ve yavaş yavaş saç kesme konusuna yaklaşıyoruz.

Panay hâlâ sandalyeye alışamadığından yerde bağdaş kurmuş oturuyor, püfür püfür sigarasını içiyor ve bizi pür dikkat dinliyor. Bize yardım etmek istiyor Panay, ama korkuyor. Hiç şakası olmaz bu gibi işlerin!

— Çok kötü... diyor Panay. Kötü. Kele çocuklarımızı kapacak.

Ben:

— Panay, diyorum. Belki sizin yarangalarınızda kele var. Ama beyazların evinde kele mele yok. Bunu çok iyi biliyorum. Hiç bir tanga henüz kele görmemiştir. Istersen akşam oda oda dolaşalım, bakalım.

Panay susuyor. Sigara dumanını içine çekiyor, öksürüyor, sonra:

— Kele kimseye görünmez ki, diyor.

— Sizlerden birisi hiç keleyi gördü mü?

— Yooo... kimse görmüş değil, ama böyle diyorlar.

Sonra Panay heyecanlı:

— «Baydaralar kaldırılması bayramı»nda,

bir de «genç geyik bayramı»nda biz keleye en iyi lokmaları atıyoruz, bize dokunmasın diye.

Böyle bir konuyu konuşmak istemiyor Panay. Ama ben birden kelelere saldırıya geçiyorum:

— Adaaam sende, Panay. Bizim bu beyaz evimizde kele yok işte, bunu çok iyi biliyorum. Keleye zırnık vermiyoruz biz. Haddine mi düşmüş, baksana, bize hiç iliştiriyor mu?

Panay yavaş yavaş beyaz yarangalarda kekenin yaşamadığına inanmağa başlıyor. Sonunda çocukların saç kesimine peki diyor. Yaman aşçımız Ho Sin-Tay kararlaştırdığımız «operasyonu» biliyor ve sabırsızlıkla, saç kesme töreninin başlamasını bekliyordu. Panay'la konuşmamız daha bitmemişti ki, Ho Sin-Tay, gözleri kurnaz kurnaz gülerek, elindeki tırtıllı makası tıkırdatarak kapımızı araladı, bizi beklediğini söyledi.

Çocukları topladık, Panay çocuklarla konuşmağa başladı.

— Çocuklar, biz tangaların konuklarıyız. Onların bir alışkanlıkları varmış, insanın başındaki saçları kırpıp atmak gibi bir şey... Bakınız, ben kürklü kerkerimi attım omuzumdan, kumaştan bir elbise ile dolaşıyorum. Onların kanunu böy-

leymiş. Bunun için sizin de şimdi saçlarınızı kırpacaklar.

Tağray, kadına bakarak yavaş sesle:

— Panay Nine bu tangalar yanında geçirdiği bir iki gün içinde aklını kaybetmiş olacak! dedi.

Ama çocuklar daima çocuktur. Bir bir başlarını Ho Sin-Tay'a uzatıyor, sabırla saçlarının kesilmesini bekliyorlardı. Ho Sin-Tay usta mı usta! Neşeli bir çin şarkısını söyleye söyleye hızlı hızlı ilerletiyor işini. Sıra en son çocuk olan Tağray'a gelince, aynı neşe ile:

— Çocuka, gele buraya diye bağırdı.

Tağray ayağa kalkıp odadan dışarı çıkmak istedi. Ama neredel Ho Sin-Tay rüzgar gibi yetişip yakaladı Tağray'ı:

— Ne diya senin istemiya?

Ama Tağray, aşçının ellerinden kurtulmaya çalışarak ve elleri ile başını tutarak:

— Yaptırmam! Yaptırmam sana! diye haykıırıyordu.

Panay koşarak yanımıza geldi. Bir tek onun saçını olduğu gibi bırakmaktan korkuyordu Panay.

— Tağray, kestir şu saçlarını. Bütün çocuklar kestirdiyse, senin de kestirmen gerek.

Ama Tağray, Nine'nin ricasına da aldırmadı. Bütün gün suratı asık, kaşları çatık doluştu. Öğretmenleri ile Panay'a kötü kötü baktı durdu. Tağray'ın kaçmasından korkuyordum, çünkü herkesle küstü, kimseyle konuşmuyordu.

Saçı kesilmiş çocuklar yanına yaklaşıyor, Tağray'la alay ediyorlardı. Saçı kesilmiş bir mini-mini, Tağray'a:

— Tağray, gel kavga edelim, birbirimizin saçını yolalım! dedi.

Tağray çocuğa kötü kötü bakıp başını çevirdi.

Ama Tağray azimli görüldüğü halde, saçını kestirmemeye çok dayanamadı, yanıma gelip sessiz sessiz oturdu.

--- Bana bir soracağın mı var, Tağray?

— Var. Saçımı sen kessene?

— Elbette, elbette. Gel Tağray, keseyim.

Çabucak kestim saçını Tağray'ın. Kesilen saçından bir tutam alarak odamdan dışarı fırladı. Öbür öğrenciler bağırışarak hemen dört yanını sardılar.

Tangaların yaptıkları bu acayip, akıl almaz şeyi az sonra koca Çukotka'da duymayan kalmamıştı. Çukotka'nın ağız telgrafı harıl harıl çalışıyordu. Bu haberi ilk yayan hastahane bek-

çisi Çimi idi. Görev falan dinlemeden koşarak ilk kışlağa yöneldi. Ama dinleyenler kulaklarına inanmak istemiyorlardı. Okulda Panay var, Panay ne yapıyor, uyuyor mu?

Haber az sonra tundranın en ücra köşesine kadar yayıldı. Okulda çocuğu olsun, olmasın, kimse bu haberi dilinden düşürmez oldu. Şamanlara fırsat çıkmıştı. Artık çocukların tangeraların yarangalarında rahat edeceğine inanmıyorlardı.

Kendinden geçen çukçalar sabah köpeklerini dörtnala kaldırarak okul binasında toplanmağa başladılar. Ben bunu beklemiyor değildim. Eskimolar çoğalmağa başlayınca Panay'ı yanıma katarak odamı kapandım, gelenlerin salonda toplanmalarını söyledim. Herkes toplanınca Panay'la salona çıktık. Buz gibi soğuk tavırlarla karşıladılar bizi gelenler.

İlk konuşan bendim, sözlerimle hem çocukların ana babalarını, hem de Panay'ı etkilemeğe çalıştım. En son konuşan Panay olacaktı, sözleri çok önemliydi. Ama eskimolara nutuk çekerken bir düşünce beni korkutuyor, içim durmadan ürperiyordu. Ya Panay, bu susan ve kinle bize bakan insanlar karşısında tutumunu değiştirir, onlardan yana çıkarsa?

Ben heyecanlanmadan eskimo ana babalarına saç kesilmesinin hiç de kötü bir şey olmadığını, daha önce bunu Panay'la uzun uzun görüştüğümüzü anlattım.

— İşte. Panay Nine burada. Size bütün bu söylediklerim benim uydurmam değildir. Panay'ın dili size bunların doğru olduğunu söyleyecek.

Panay ise bir bana bir gelenlere kuşku ile bakıyordu. Ona diktirdiğimiz gri pazen elbisesini çıkarmış, kürk astarlı iş tulumuna da itibar göstermemiştir. Şimdi Panay Nine eski, pis, kokmuş tulumla oturuyordu. Panay'ın fikrine göre bizim avrupa elbiselerimiz böyle ciddi bir konuşmağa yakışmazmış. O acayip kıyafetle kendi halkının karşısına çıksa söylediklerine boş verirlermiş.

Eski pis tulumundan çıplak elini çıkarıp, havada sallayarak gelenlerle konuşmağa başladı.

Önce benim yalan söylemediğimi onayladı. Sonra kendisini savunmak için bir iki söz etti. Sonra da kendini koruma durumundan birden saldırıya geçti:

--- Yok burada kele, beyazların yarangalarında kele yok! dedi. Üstelik te tangalar ke-

lelere hiç bir şeycik de vermiyorlar, ama yine de kele onlara kötülük yapmıyor. Tangalar kele nedir bilmezler, çünkü onlarda kele yok. Onunla (beni göstererek) karanlıkta bütün odaları dolaştık, en karanlık köşelere baktık, hiç bir yerde kele yoktu.

Panay biraz kesik konuşuyordu, sesi hırıltılı idi. Ikide bir kısa duraklamalar yapıyor, o zamanlarda sessizlik büsbütün belli oluyordu. Salonda çıt yoktu.

Ben de Panay'ın bu cesaretine şaşıtım. Konuşmasından kelelerin mideleri bulanmış olacaktı, ama ancak beyazların yarangalarında oturan keleler. Panay kendi kelelerine dokunmamaya çalışıyordu ne olur ne olmaz diye.

Toplantımızın sonunda ana ve babalar, artık çocuklarının geleceklerinden endişe etmeden evlerine döndüler.

Tuhaf şey. Gelenler arasında ne Ulvurgın vardı, ne de Tinağırgın. Onları Tağtığırın'a sordum.

— Onlar şimdi çok düşünüyorlar... dedi. Evlerindeler.

Biraz zaman geçtikten sonra ben eskimo kışlaklarını dolaşmaya çıktım. Bir yarangada,

beş altı yaşlarında bir çocuğun bizim saç biçimimize göre saçlarının kesildiğini hayretle gördüm.

Anasına:

— Çocuğun saçı ne diye böyle kesilmiş? diye sordum.

Kadın istemiye istemiye:

— Canım, biz bunu hiç istemiyorduk, dedi. Ama gel de kesme. Ağabeyisinin saçı böyle kesilmiş ya, küçük de ille böyle kesilmesi için direndi durdu.

Kadın çok büyük bir üzüntü ile, çocuğun günlerce ağladığını, saçlarının okula giden ağabeyisi gibi kesilmesini istediğini anlattı. Sonunda anası babası, içleri burkularak, küçüğün yalvarmalarına dayanamamışlar.

Eskimo kadın üzülerek:

— Ufaktır, daha akli hiç bir şeye ermiyor ki. Şimdi gel de bak ona, bütün gün gözlerimin önünde, yabancı bir çocuk gibi... dedi.

Ben de üzüntüsünü «paylaştım»:

— Ne yaparsın, demek öyle gerekiymiş.

— Bu da yetmiyor gibi, şimdi bez parçasıyla (havlu diyecekti) bir de su istiyor, yüzünü ellerini yıkıyor. Ama kürkleri ıslatıyor. Sizlerde, yani tangaların yarangalarında bütün

çocuklar tahta döşemelere basarak yıkanıyor. Babası onun için, yıkandığı yere eski bir post serdi. Ne yapacağımızı şaşırdık.

— Eee? Ya kele ne diyor bu işe?

Babası korkarak:

— Şimdilik bir şey dediği yok, dedi.

— Canım, ne kelesi, şaka ettim. Sizde kele filan yok, olamaz.

Babası ve annesi bir ağızdan:

— Bilmeyiz... dediler. Küçük, saçı kesilmiş kafasını tutuyordu gülererek.

Bundan böyle, bu gibi çapraşık işleri gerçekleştirmeden önce, Panay'la görüşüyorduk uzun uzun. Panay Nine, uygarlığa alışmağa zorlanan ilk insandı. Ama sonra ortalık yatışıyor, her şey çok daha kolay yapılabiliyordu. Okul işleri düzenini bulmağa başlıyordu, raya oturuyordu yavaş yavaş. Artık tütün içilmiyordu okulda. Ve öğrencilerimiz kendileri içmedikleri gibi, ana babalarının da okul binasında pipo içmelerine izin vermiyorlardı. Küçük bir öğrencinin babasına bir şey anlattığını gördüm bir gün. Babası onu ciddi ciddi dinledikten sonra, piposunu ağızından çıkardı, dışarı çıktı ve orada yeniden pipoyu yakarak oğlunun dediklerini dinlemeye devam etti.

Bir ay çocuklar çok iyi çalıştılar ve ocak sonunda yine kısa bir tatil yapmağa karar verdik. İlk ders yılında bu gibi sık ve kısa süren tatilleri ayda bir yapmağa kararlı idik. Gerçi bu tatiller eğitim bakanlığımızın yönetmeliğine uymuyordu. Ama gel gelelim, ilk ders yılında okul da normal bir okula benzemiyordu. Bu sık sık yapılan tatiller sayesinde, çocukların okuma istekleri daha da arttı. Okuldan ayrılan yoktu. Tam aksine, yılın ortasında dört öğrenci daha almak zorunda kaldık. Anneleri babaları çok ısrar ediyorlardı. Öğretmenlerimiz de yavaş yavaş bu ücra bölgelerin yaşantı tarzına, geleneklerine, hatta biraz da eskimo dillerine alışmağa başladılar.

Panay görevine çok çabuk alıştı ama kendisi «zor terbiye edilir» bir insandı. Öğrenciler sınıfta, ders çalışırken Panay yatakhaneinin kapısını açıyor, öğrenci karyolasına çizmesi ile tırmanıyor ve «koyun postu» işine dalıyordu: eski geyik postlarını biçiyor ve anlatılmayacak kadar kirletiyordu ortalığı.

Söylenince bana güceniyordu. Ben, yaşlı kadına ne diye akıl öğretiyormuşum, düzenli ol diyormuşum. Ama gülerek bana hak veriyor-

du sonunda ve «koyun postu» işini sürdürmek üzere kendi odasına gidiyordu.

● Banyoda

İlk günlerde biz çocukları banyo ile korkutmak istemiyorduk. Yalnız çamaşır değiştirmekle yetiniyorduk. Ama çocukların saçları kesildikten sonra, banyoya da sıra geldi ve biz binbir özenle banyonun ne olduğunu anlatmağa başladık.

Çocuklarımızın hayatlarındaki bu büyük yeniliği onlara bütün ayrıntılarıyla anlatmamız gerekti.

— Niye yıkanmak gerek? Çocuklar durmadan bunu soruyorlardı.

Öğretmenler:

— Deri temiz iken, insan daha kolay soluk alabiliyor, diyorlardı. İnsanın vücudu tenindeki deliklerden hava alır.

Tanya'nın çevirmeni Alihan, sözleriyle öyle karmaşıklık yaratıyordu ki, çocuklar birtürlü bu yıkanma işinin neye yaradığını anlayamıyorlardı.

— Bizim adamlarımız çok ihtiyar yaşa kadar yaşıyorlar, hiçbir zaman üstlerine su dök-

meden. Ilık yaranga, yani banyo dediğin şey olmadan da biz bak, nasıl da rahat soluk alıyoruz, ne de güzel büyüyörüz yıldan yıla.

Alihan sonunda öğretmenin söylediklerini çevirmeyi bırakarak kendiliğinden ekledi:

— Tangaların kanunu böyledir. Anladınız mı şimdi?

— Eh, sen kendin de yarı tangasın. Git bu banyoda yıkan.

Panay bu işe prensip olarak «peki» dedikten sonra, banyoyu yaktık. Ben çamaşırları, havlularımı alarak, çocukların oynadıkları salondan geçtim, bir gösteriş olarak. Çocuklar koltuğumun altındaki paketi görerek:

— Nereye gidiyorsun? diye merak ettiler.

— Ilık yarangaya. Benimle gelmek isteyen var mı?

Alihan bütün Avrupa'yı, bütün Amerika'yı dolaşmış bir adamın oğlu olduğu halde banyo yüzü görmüş değildi. Babası Mehmet, Çukotka'ya yerleştikten sonra banyonun ne olduğunu unutmuşa benziyordu. Çünkü Çukotka topraklarında ilk banyo kültür üssündeki banyo olmuştur.

— Alihan'la birlikte gelmek isteyen başka kimse var mı? diye sordum.

Birkaç çocuk «Gım! Gım!»(*) diye bağışır gibi oldular. Ama temiz çamaşır banyo eşyası getirilince bunlara kuşku ile baktılar. Öğrenciler soluklarını keserek, büyük bir sefere çıkmışcasına, kahramanlar gibi bizi uğurladılar.

Banyo sıcaktı. Çocuklar biraz sonra üstlerindeki çıkardılar. Çoktan beri evlerinde dolaştıkları gibi dolaşamıyorlardı. Çocuklar merakla her eşyanın adını soruyorlardı.

Her taraftan:

— Bu ne? Bunu ne yapıyorlar? diye sorular duyuluyordu.

Çocukları en çok şaşırtan benim beyaz derim olmuştu, çünkü kuzeyde şiddetli soğuklara alışıp yaşayan Avrupa'lıların da «beyaz-benzlilikleri» kaybolur. Elleri ve yüzleri koyu kırmızı bir renk alır ve yalnız örtülü kalan vücut beyazlığını saklar. Bunun için çocuklar bana büyük bir hayretle bakıyordu.

— Aaaa? Sen kağıt gibi beyazmışsın!

Ben içi soğuk su dolu varile yaklaştım ve musluğu açarak leğeni su ile doldurdum. Çocuklar tunçtan ufak heykelcikler gibi yarımdaire halinde duruyor her hareketimi izliyorlardı.

(*) Gım: Ben.

Leğene su dolunca yere akıttım. Su be-
tondan akarak oğlanların ayakları altına kadar
geldi. Çocuklar hemen sıralara atladılar.

— Ne oldu, diye sordum:

— Kötü su. Soğuk!

Eskimolar sudan çok korkuyorlar, çünkü
suda kötü kelelerin yaşadığına inanıyorlar.
Deniz daima buz gibi soğuktur. Bunun için bir
tek eskimo yüzmek nedir bilmez. Bir gün koca
bir dalga, beyazbenizlilerin römorklarını karaya
sürüklediği için kıyıya yüzerek çıkan «beyazbe-
nizlileri» gören eskimolar:

— A... A... Bak, bak, ayıbalıkları gibi yü-
züyor tangalar, diye bağışmışlardı.

— Pekala. Gelin, şimdi size başka, iyi bir
su göstereceğim.

Sıcak su musluğunu açtım ve altına leğene
tuttum. Sıcak su havayı buharla doldurdu.
Sıralarda bekleyen çocuklar dört yanımı sardı-
lar.

Büyük varili göstererek:

— Burada bu sudan daha var mı? diye so-
ruyorlardı.

Rultuğе II, yani Büyük Rultuğе'nin çok
pratik bir zekası vardı.

— Ah, kuru çay olsa da içine atsak! Kaç gün iilebilirdi! dedi.

Ben sıcak suyu yere dökmek istercesine bir hareket yaptım.

Çocuklar dakeileri gibi yine kaçıştılar, sıralara tırmandılar.

— Niye korkuyorsunuz?

Çocuklar hiç birşey söylemeden, duvara yaslanarak bir süre daha beklediler.

— Neden korktunuz?

Sonunda bir ocuk:

— Eeee... Biliyoruz. Bu su da kötü bir sudur, dedi.

Sıcak suya soğuk su kattım, ılıttım. Sonra herkese, leğeni uzatarak bütün çocukları dolattım. Çocuklar suya parmaklarını sokarak sıcaklığını yokluyorlardı. Son ocuk da işini bitirdikten sonra, üstüne leğendeki suyu döktüm. ocuk katıla katıla gülmeğe başladı. Çocuklar büyük bir mutluluk içinde, «hoş su» ile yıkanmağa, suyu üzerlerine dkmeğe başladılar. Bu suda kele olmadığı gerçekti.

Biraz sonra başımı sabunlamaya başladım. Çocuklar da beni taklit ediyorlardı. Ama birinin gözüne sabun kaçınca bar bar bağırmağa baş-

ladı. O zaman ben, yine uzun uzun, yüzü, gözü nasıl yıkamak gerektiğini gösterdim.

— Sen okulda nasıl yıkaniyorsun? Sana da böyle bir sabun parçası vermediler mi?

Çocuk suçlu suçlu gülümsedi.

— Yooook... Ben okulda sabunu elimde biraz tutuyorum. Sonra geri koyuyorum. Yüzüme bir az soğuk su serpiyorum ve hemen yerimi başkasına bırakıyorum.

Çocuklar kesenin ne olduğunu bilmiyordu. Ben Alihan'ı sıraya yatırdım ve onu keselemeğe başladım. Sonra sabunladım. Öteki çocuklar hemen yıkanmak için izin istediler. Birbirlerini keselemeğe, sabunlamağa başladılar. Bir çocuk hiç kıpırdamadan sıraya uzandı, iki arkadaş öylesine bir keseleme işine giriştiler ki, zavallı sonunda:

— Rattanau! Rattanau! (*) diye haykırdı!

Bu işten hoşlandıklarını görünce «tam bir banyo dersi» vereyim dedim. Buharı fazlalaştırdım, ama tundra çocukları bu sığağa dayanamadılar. Banyonun kapısını açtık, çünkü bütün çocuklar bağışıyorlardı:

— Çok sıcak! Çok sıcak!

(*) **Rattanau** : Yetiştir.

Bu banyo töreni tam iki saatimizi aldı. Öteki çocuklar da iki saat sabırsızlıkla dönüşümüzü beklediler. Ikide bir banyonun kapısına geliyor, içini dinliyorlardı. Biz de onları içeri sokmuyorduk. Doktorumuz bile dayanamadı. Neden bu kadar uzun süre kaldığımızı sormaya geldi.

Okula döndüğümüz zaman çocuklar bizi sardılar. Banyo yapanlar zevkle banyonun mucizelerini anlatıyorlardı, neleri gördüklerini, neleri duyduklarını... Kalanları kandırmak kolay bir işti artık. Hatta öğretmenler ısrar etmeden hepsi yıkanmaya kararlı idi.

Bir öğrenci grubu bana soruyordu:

— Biz de banyoya gidecek miyiz?

— Hayır. Gitmeyeceksiniz. İsteyen var mı diye sormadım mı ben size? O zaman istemiyordunuz, hani!

— Ama şimdi istiyoruz! Hepimiz istiyoruz!

Çocukları gruplara ayırdık ve her grup ayrı bir banyoda yıkandı. Kız öğrencilerimiz bizden sonra gitmek için direndiler. Onlar Tanya ile gittiler, arkalarından da Panay, ördek gibi yalpa vura vura onları izliyordu.

Banyo okulumuzun hayatında çok önemli

bir yer tuttu. Çocuklar artık yıkanma günlerini iple çekiyordu, durmadan soruyorlardı bize:

— Ne zaman yine banyo günü olacak?

Eskimo halkı banyonun ne olduğunu öğrencilerimizden öğrendi, artık Çukotka'da bunu bilmeyen yoktu. Panay Nine bile yıkanmaktan hoşlandı, alıştı.

Banyo günlerinde «ılık suyu tepelerinden dökebilmek için» uzun kuyruklar bekliyordu. Eskimolar yıkandıktan sonra kürklerini ıslak vücutlarına giyiyorlardı, ne gömlek giymeğe alışmışlardı ne de havlu ile silinmeğe. Bunu çok daha sonra yapacaklardı. Ama ne de olsa, ilk buzlar kırılmıştı.

● Sınıftaki Çalışmalar

Bir gün Tanya sınıfa girince, hastahane bekçisi Çimi'yi görmüş. Yazı yazma merakı Çimi'de de uyanmış. Çimi sınıfın karatahtası önünde durmuş, yazılı olan sözcüğü okuyormuş heceleye heceleye:

— So - pa - ka^(*)

Öğrenciler yerlerinde oturuyor, ses çıkar-

(*) **Sobaka**: Köpek.

madan defterlerine bu «so-pa-ka» yı yazıyorlarmış.

Tanya geldiğinde çocuklar, Çimi'den sobaka yerine «so-pa-ka» yazmayı öğrenmişler bile. Öğretmen bir dersi yalnız bu «sopaka»yı düzeltmek için tüketmiş boşu boşuna.

Gerçi Alihan dilimizi biliyordu ama yaşıntısı eskimo arkadaşlarından farksızdı. Bunun için çok defa Alihan öğretmenin ne anlatmak istediğini iyice anlamadan kendiliğinden bazı şeyler öğretiyordu çocuklara, bunu yaparken de yüzü son derece ciddi bir ifade alıyordu.

En güç iki ay geçti. Bu süre içinde öğretmenler de çok şey öğrendiler. Çocuklara çok bağlanmışlardı. Ve üçüncü ayın sonunda Tanya, eskimo dilinin sözcüklerini öğrenmişti bile. Eskimoca kelimeleri kısa kısa hecelere bölüyordu. Bunların kimi kısa kimi uzun söyleniyordu. Eskimo çocukları hece nedir bilmiyorlardı daha, hecelerden bir sözcük yapmanın ne demek olduğunu bilmedikleri gibi. Konuşma, sözcüklerden, cümlelerden yapılır, hecelerin de sesleri vardır. Bütün bunlar çocuklar için alışılmamış, çok acayip şeylerdi.

Ama bunu öğrenince dilimizi de daha kolay öğrenmeğe başladılar.

Bunun için bizim derslerimiz hiçbir normal okulun derslerine benzemiyordu. Gün geçmiyordu ki derslerimize herhangi bir çocuğun anası babası katılmasın. Büyükler sessiz sedasız oturuyor, kimseyi rahatsız etmemeğe çalışıyorlardı, çocuklar ise mutluluk içinde bildiklerini döktürüyorlardı, onların ilgilerini çekmek için. Hele sınıflar! Küçük tertemiz masacıklar sıralanmış, masalarda tertemiz, avrupalı gibi giyimli, saçları kesilmiş on, onbeş eskimo çocuğu oturuyor, aralarında avrupalı bir öğretmen, yerlerde ise köşelerde, masa aralarında bağdaş kurmuş, kürkleri içinde eskimolar.

Büyükler bir türlü anlamak istemiyordu: Çukotka dilinde olan bir sözcük nasıl parçalanıyormuş, nasıl «dökülüüyormuş» böyle? Anaları babaları oturup çocuklara hayret ediyorlardı, nasıl olur da yetişkin, yaman avcılarının hiç anlamadıkları şeyi, bu çocuklar kavrar, onlar bilir? O avcılar ki nice nice mavitilki, beyazayı, nice ayıbalığı avlamışlar ömürlerinde.

Dur dur, bu beyazbenizli kız şimdi bir şey söyledi, eskimocaya benzer bir şey? «Vatap»

dedi galiba? Vatap, yani tundra yosunu. Vata-
pı geyikler yer. Niçin bu sözcükle oyun oynu-
yor, niçin bölüyor, döküyor? Vatap olmasa ge-
yikler bir deri bir kemik kalır, kar tipisinde do-
narlar.

Öğretmen sihirbazmış gibi bir kağıdı
gösteriyor çocuklara, sonra üzerinde harfler
yazılı başka bir kağıdı. Çocuklar da biliyorlar
ne olduğunu, hep bir ağızdan söylüyorlar.

— A... a... olur şey değil? Hepsi bir ağız-
dan «Vatap» diyorlar.

Öğretmen sözcüğü harf harf kesilmiş alfa-
beden alarak karatahtaya koyuyor. Vatapı par-
ça parça ediyor. Öğrencilerin bir kısmı «va»
üyor, başka bir kısmı «tap», sonra hepsi bir
arada « v a t a p » diyor. Eskimolar «vatap»a
karşı bu saygısız davranışa çok üzülüyorlar. Bu
sözcük bir ağırlık mı ki onu «parçalamak» ge-
reliyor? Bu sözcük toplu halde kaldırılamayan
ayıbalığı da değil.

Bir ihtiyar, üzüntü ile, kuşku ile bağdaş
kurduğu yerden doğruluyor. Öğretmene doğru
gidiyor. Yavaşça bir şeyler söylüyor ve söyle-
diği cümlede «vatap» sözcüğü geçiyor.

— İhtiyar amca ne dedi, Alihan, tercüme
et.

— İhtiyar şunu diyor: «Söyle bakalım, beyazbenizli kız, vatapın bir başı, bir de kuyruğu mu var?»

Tanya ne diyeceğini şaşıyor. İhtiyarın yanında duruyor, yüzüne şaşkınlıkla bakıp, susuyor. İhtiyar, öğretmeni şaşırttığından çok memnun, beyazbenizlinin ne diyeceğini sabırla bekliyor.

Alihan anlatıyor:

— Bu sözcüğün, herhalde başı kafasıdır, sonu ise kuyruğu.

Tanya sevinçle:

— Evet evet, diyor. Tamam. Başı ve kuyruğu. İşte, bu başıdır, bu ise kuyruğu. Tanya «vatap»ın iki ayrı hecesini gösteriyor. İhtiyar büsbütün şaşıyor, hiçbir şey anladığı yok. Çocuklar ise bu benzetişini benimsiyor ve sözcüklerin meydana geliş tekniğini daha kolay anlamaya başlıyorlar.

Derken Tağray'ın sesi yükseliyor:

— Tanyakay, hem başı, hem vücudu, hem de kuyruğu olan sözcükler de var mı?

Tanya gülerek:

— Tamam. Var elbette, var, diyor.

— Hadi söylesene. Bakalım, nasıl oluyor-muş?

Tanya, böyle bir sözcüğü belleğinde arıyor ama heyecanından aklına bir şey gelmiyor. Sonra A-li-han üzerinde duruyor. Bu sözcüğün iri iri harflerini tahtaya dizerek biraraya getiriyor. En atılgan öğrenciler okuyorlar:

— Alihan! Alihan!

Hepsi Alihan'a bakıyorlar. Hepsi de memnun.

Tamam, diyorlar. İşte başı, işte vücudu, işte kuyruğu. Ama bu gerçek bir baş, bir vücut ve kuyruk değil. Yalnızca başlangıç, orta ve son. İlk hece, ikinci hece, son hece. Ama Tanya ne kadar anlatırsa anlatsın, hiçbir şey fayda etmiyor.

Ders biter bitmez öğrenciler dört yandan Alihan'ı sarıyorlar. Küçük Rultinkeğu Alihan'ın bacaklarını tutuyor:

— Aaaa, bakın çocuklar, bu onun «han»ıdır. Burası da «li».

Ve Alihan'ın başına vurarak:

— Burası da «A» sı imiş!

Çocuklar uzun süre Alihan'ı «bölerek» ya «a», ya «li», yada «han» diye çağırıyorlardı.

Tanya öğretmenler odasına girerek:

— Ufff! dedi, bu ne biçim iş. Sözcüklerde mutlaka bir baş, bir vücut, bir de kuyruk ola-

cak. Daha sonra da hani gözü, hani elleri, ağızı diye soracaklar. Birdenbire böyle oldu, ne yapayım ben şimdi?

Volodya durumdan memnun.

— Güzel, aman ne güzel! dedi. Amaç uğruna her araç kabul ediliyor. Öyle değil mi? Ben de senin bu metodunu kullanacağım, çünkü ben de sınıfımda hece nedir, bir türlü anlatamıyorum çocuklara.

Dersler böylece hiç beklenilmeyen olaylarla geçiyordu. Yine de Çukotka'lı çocuklar bütün bu güçlükleri yenerek ders yılının sonunda rahatça okur ve basit cümleler kurabilir hale geldiler.

Matematik derslerini «kağıt üzerinde konuşma» dersleri kadar seviyorlardı. Ama bu derslerde en büyük engel, eskimoların beşli hesap sistemi idi; beş parmağa göre hesap. Beşten yukarı olan sayılar, beşe bir bir eklenmesi ile meydana getiriliyordu. Yani, bir elin başparmağına öteki elin bir parmağı ekleniyordu. Beşten yukarı olan bütün sayılar için tek sözcük vardı: «Çok». Ama öğretmenler ondan yukarı bir sayı söylemelerini istedikleri zaman, çocuklar, el ve ayak parmaklarını saymağa koyuluyordu. Bunu da istemeye isteme-

ye yapıyorlardı. Bu alışkanlığı değiştirmek için başvurduğumuz çareler; ne kibrit, ne de sıra sıra dizdiğimiz kalemler fayda etmedi. Bunlar sayı saymak için «uydurulan», gerçek olmayan şeylerdi ve çocuklarda ilgi uyandırmıyordu.

Yetişkin eskimolar el ve ayak parmakları ile bine kadar gayet iyi saymasını biliyorlar. Bunun için çizmelerini çıkarıp ayak parmaklarını da hesaba katıyorlar. Yanılmaları pek ender. Beş kişi, yani beş insan yüz sayılıyor.

Ben, bir gün göçebe kabilenin yanından geçerken dağın yamacında ufak bir geyik sürüsünü gördüm. Nartada oturduğum halde geyik sayısını kolayca çıkardım. Hepsi yüzyirmisekiz geyikti. Ama sürü sahibine kaç geyiğin var, diye sorduğum zaman, bir türlü cevap veremedi.

— Saymıyoruz ki, dedi. Ama bir tek geyik kaybolursa gözlerim bunu hemen fark eder.

— Peki, sayabilir misin geyiklerini?

— Eh, sana çok mu lazım? Öyleyse sayalım. Ama sayma işi biraz uzun sürecektir. Gel nartalara binelim, yarangamızda çay içelim, o zaman sayma işi de bitecek. Bize tam sayısını getirecekler.

Yarangada çayımızı içtik, sigaralarımızı da. Birçok şeyler konuştuk ev sahibiyile. Ancak iki saat sonra geldi «sayım memuru». Sayı doğruydu, yüzyirmisekiz. Evsahibi bu kadar çok geyiğinin olduğunu bilmiyordu, hayret etti.

— Sen yanıldın, oğul, dedi. Bu kadar çok geyik hiç bir zaman bizde yoktu.

Ihtiyar şaşkınlık içinde, sayıyı bir kez daha kontrol etmeğe karar verdi. Her geyiği tanıyordu, bunun için yarangadan dışarı çıkmadan tüm tanıdığı geyikleri hatırlayarak saymağa başladı. Bu üç saatimizi daha aldı. Üç saat sonra sürünün sahibi, «tamam» dedi, «yüzyirmisekiz geyiğimiz varmış». Eskimoların doğal hesap makinesi, yani el-ayak parmakları bu sayı için yetersizdi. Ihtiyar bu sayıyı bulmak için tüm aile kişilerini toplamak zorunda kalmıştı. Bu beş kişi de yetmedi, komşu yarangadan iki kişiyi daha çağırdı.

Çocuklar kısa bir süre içinde ondalık hesabını da öğrendiler. Sayı saymaları artık avrupalı çocuklardan hiç de kötü değildi. Çocuklar matematik dersini daima iple çekiyorlar ve büyük bir hevesle izliyorlardı.

İlk derslerde, öğretmenler çocukları iyice tanımadıkları için en basit problemlerin anla-

tilması, hele çözülmesi büyük bir sorun oluyordu. Çocuklara göre bütün problemler uydurma idi ve problemleri reddediyorlardı.

Öğretmen problemi anlatır anlatmaz, tüm sınıf koro halinde:

— Ne zaman olmuş bu dediklerin? diye soruyorlardı.

Öğretmen ister istemez aslında böyle bir şeyin olmadığını çocuklara anlatmağa çalışırken, onlar:

— Öyleyse bize yalan şeyler anlatıyorsun, bunun çözümünü istemeyiz, diye bağırışıyorlardı.

Çocuklar, hangi sınıf olursa olsun, bir problemin gerçeğe dayanmasını isterler, gerçek olmayan şeyi kesinlikle ciddiye almazlar.

Öğretmen anlatmaya başladı problemi:

— Ukvilkot adındaki avcı ilk ava çıktığı gün beş fokbalığını vurdu. Ertesi gün altı balık daha. Öyle ise bu iki günde Ukvilkot kaç fokbalığı avladı?

Her yandan sesler yükseldi:

— Sen hangi Ukvilkot'u anlatıyorsun? Şu Yandagay'lıyı mı?

— Öyle olsun? Yandagay'daki avcı.

Çocuklar gülmekten kırılıyorlardı. Katıla

katıla güldükten sonra Ukvilkot'un çok tembel olduğunu ve ömründe iki fokbalığından başka balık avlamadığını anlattılar. Öldürdüğü bu fokbalıkları da çok aptal balıklarmış, tüfeğin namlusuna girerlermiş adeta.

— Peki, bizden böyle yalan bir konuda sayı saymamızı nasıl isteyebilirsin?

İlk günlerde Çukotka'lı çocukların bu somut düşünce biçimi, dersleri ciddi bir şekilde engelliyordu. Soyut düşünceler çocukları sinirlendiriyordu. Ve öğretmen gün geçtikçe etkisini yitiriyordu öğrencilerin üzerinde.

— Boşver, adam yalancının biri nasılsa, diyorlardı.

Bunun için gerçek konularda problemler hazırlamamız gerekti. Bu da hayli zaman aldı. Çünkü gidip Çukotka'nın av yerlerinde soruşturma yapmamız gerekti.

Öğretmenler çok uzaklarda olan kışlaklara gidiyor, avcılarla konuşuyor ve avcıların yardımını ile yeni yeni problemler hazırlıyorlardı. Ders kitaplarında yazılı olmayan problemleri.

'Sonra bu gerçek problemleri ararken yeni basılacak ders kitapları için, yararlı olacak konuları, avcıların alışkanlıklarını, geleneklerini iyiden iyiye bellemişler, birçok avcıyı tanımışlar-

dı. Bazan da ihracat merkezinde, avcılar kürklerini getirip değiş tokuş yaparken konuşulanları not ediyorlardı.

Tanya yine heyecanlanmağa, telaşlanmağa başlamıştı:

— Canım, olur şey mi bu? Hadi birinci sınıf için problem bulduk. İkinci sınıflar için ne bulacağız ya? Problemler daha karışık olmağa başlayınca ne yapacağız ? Kadromuza bir «problem arama uzmanı» almak gerekecek bu çidişle.

Yılın sonunda ister istemez hileye baş vurduk. Bu defa çok uzak yerlerin avcılarını almağa başladık, Çocuklar onları tanımadıkları için gerektiğinde soyut düşünmeğe alıştılar.

● Nöbetçi Öğretmen

Tanya'nın Not Defterinden

Ah, şu dili bilmeyişim. Gün geçtikçe işim daha zorlaşıyor.

10. Ocak 1929

Ellerimizden silahımız alınmış sanki. Çevirmenim Alihan heran yanımda olamıyor. Kal-

dı ki benim anlatmak istediğimi çoğu zaman kendisi de anlamıyor.

Bazan Alihan'ı bu bitmez tükenmez konuşma zorunluğu yoruyor, şikayetçi oluyor.

— Dilim yakında yorulacak. Ben yeryüzünde yaşayanlardan çok daha fazla konuşuyorum herhalde.

Gerçekten, zavallı Alihan önce beni dinliyor, sonra söylediklerimi öğrencilere çeviriyor, daha sonra da onların cevabını bana aktarıyor. İlk günlerde ona çok ilginç görünen bu işten bıkmağa başladığı belli. Alihan önceleri, ona anlattığım haberleri herkesten önce öğrenmekten büyük gurur duyuyordu. Şimdi ise yavaş yavaş ilgisini yitiriyor, yoruluyor. Sözlerimi pek iyi çevirmediği belli. Bu yaştaki bir çocuk için, bu iş fazla ağır. Ama ne yapabiliriz? Başka hiçbir çarem yok.

Bazan çaresiz kalarak uygar olmaktan çok uzak bir anlaşma şekline başvuruyorum. El-kol ve yüz hareketleri ile konuşma. Ama bunlarla herşey anlatılmaz ki! Ben de çok defa kendi kendime sitem etmeğe başlıyorum: Ne biçim pedagoğsun sen, çocuğu etki altında bırakabilecek tek bir cümle bile söyleyemedikten sonra?

Yanlış, kekelenerek söylenen eskimoca cümleler yararlıdan çok zararlı oluyor. Çok defa ciddi birşey söylerken çocuklar kahkaha ile gülmeğe başlıyorlar. Neden güldüklerini anlıyorum ve onlara üzüntüyle niçin bu kadar kötü konuştuğumu anlatmağa çalışıyorum.

— Yakınlarda, diyorum, dilinizi daha iyi konuşacağım.

Ama çocuklar hep bir ağızdan:

— Karem! Karem! Hiçbir zaman! Sen dilimizi hiçbir zaman öğrenemezsin, sen yabancısın, bütün yabancılar dilimizi yanlış konuşurlar. Sonra sen kadınsın, oysa dilimizi bir erkek gibi konuşuyorsun. Bu da çok gülünç oluyor, diyorlar.

Durumum normal olmaktan çok uzak. Ben, sınıfın öğretmeni, çocuklara alay konusu oluyorum. Gerçi bu alaylar kötü niyetli değil biliyorum. Şimdilik herşeye «peki» demem gerekiyor.

Bu durumda eğitimimiz topallıyor, her iki ayağı sakat değilse de, bir ayağı sakat. Bunun için eğitimin temposu da çok ağırlaşıyor. Örneğin, doğru yazı yazma örneklerini sınıfa bir kez göstermek yetmiyor, her öğrenciye ayrı ayrı göstermemiz gerekiyor.

Daha ilk ders günü, öğrencilerle yüzyüze gelince, burada çalışmanın zor olacağını iyice anladım. Bu yeni, alışılmamış biçimde çalışmam beni de durmadan şaşırtıyor. Ben Pedagoji Enstitüsü'nde okurken, şimdi aralarında yaşadığım halk hakkında bilgim, bu halkın Kuzey'in en ucunda, Kutup'ta yaşadığı, avlandığı ve köpek koşulu nartalarla dolaştığından ileri gitmiyordu. Yeni ve sorumluluk yükleyen bir işe girişen insanın, bir dayanağı olması şarttır. Bu dayanak, eskimoların yaşayışlarını ve dillerini bilmek olacaktı bizim için. Bu olmadan, eğitim sallantıda oluyor, sağlam olmuyor.

Ama yeni, kültürlü insan yetiştirmek için çok şey yapmak istiyorum. Yepyeni bir tundra halkının yaratılması için can atıyorum. Bu büyük isteğim bana yeniden cesaret veriyor. Gün geçtikçe bu cana yakın, «tüylü tundra yavrularını» daha çok ve daha içten sevmeğe başlıyorum.

15 Şubat 1929

Pek şansımız yok, doğrusu. Çukotka'lı çocuklara kültür aşılama, çapraşık bir iştir. Hele şu limana varamayan gemi işimizi büsbütün

berbat etti. orba içmek için kasemiz yok. Yemekhanede çorbayı çay fincanlarına dolduruyorlar, başka kap yok. Fakat tahta kaşıkların çapı da bu fincanlar kadar.

Hani bir hikaye var, tilki leyleği davet ediyor ve yemeğini düz tabakta veriyor, leylek de tilki ona geldiği zaman yiyeceğini sürahinin dibine dolduruyor. Durumumuz buna benziyor. Ben öğrencilerimize, geminin uğrayamadığını, bunun için tabak bulunmadığını anlattım. Sonra dışarı ıktım. Dndğm zaman bir de ne göreyim: Masada orba gl, çocukların yüzü gözü çorba içinde ve her yerde tahta yongalar... Bizim akıllı çocuklar, bıçakla, tahta kaşıkları fincanın çapına uydurmasınlar mı? Hâlâ da gayet ciddi bu tahtacılık işiyle uğraşıyorlardı.

«Ustalardan» biri, üzerinde çalıştığı kaşığı göstererek:

— Bak! Oooh, ne güzel, fincanın dibindeki et lokmalarını da alabiliyorum şimdi, dedi.

Bazı ocuklar acemilikten kaşıklarını ikiye bölmüşler, ama yarım kaşıktan hiç şikayetçi değiller. O kadarı ile de, fincandan rahat rahat çorba iebiliyorlar.

22 Şubat 1929

Akşam çay içerken iyi yıkanmamış birkaç çay kaşığı gördük. Bazı öğrenciler, nöbetçi olan arkadaşlarına kirli kaşıklarını gösterdiler. Buna çok hayret ettim, çünkü eskimolar pislikten pek şikayetçi değildirler. Çocuklar herhalde kendileri için değil, öğretmenleri hoşnut etmek için temizliğe dikkat ediyorlar, diye düşündüm. Ama bu bir başlangıç olabilir. Sonra kendileri de alışırlar.

Büyük Rultuğе önce bana baktı, sonra nöbetçi olan arkadaşına:

— Sen fincanımı niye iyi yıkamadın Ben nöbetçi iken, çayı temiz fincandan içiyordun, ama... dedi.

Üç nöbetçi çocuk bu haklı sitemi şaşkınlıkla karşıladılar. Kendilerini savunmak için birşey yapmadılar. Ne oluyor, ne bitiyor, kimse bir şey anlamıyordu.

Benim isteğim üzerine üç kirli fincan, masanın ortasına kondu. Herkes sabırsızlıkla bekliyor: Şimdi ne olacak?

Ben çocuklara:

— Bu kirli fincanlardan kendileri çay içsinler, diyorum.

Kirli fincanlar nöbetçi çocuklara veriliyor.

Onlar sessiz sedasız alıyorlar, ama çok utan-
dıkları belli. Yalnız bu utanma kirden falan de-
ğil, işi iyi beceremediklerinden.

— Şimdi gidip bu kirli fincanları yıkayın,
diyorum.

Çocuklardan biri:

— Aldırmayın, biz böyle fincanlardan da
çay içebiliriz, diyor.

Üsteliyorum:

— Olmaz böyle şey. Gidin mutfakta tert-
emiz yıkayın şu fincanları.

Nöbetçi çocuklar istemeye istemeye fin-
canlarını alıp mutfağa gidiyorlar.

Birçok fincanın kulpu kırık. Bunu kim ya-
pıyor? Suçlu çocukları bulmak için sert sert
soruyorum:

— Kimdir bu fincan kulplarını kıran?

Suçlu olanlar hemen el kaldırıyor.

Derken Rultinkeğu homurdanıyor:

— Yaaa, Tayet-Hema neden elini kaldı-
madı? Onun fincanı da kulpsuz?

Tayet-Hema şiddetle karşı çıkıyor:

— Fincanın kulpunu kıran ben değilim.
Rultinkeğu kaşığı ile vurdu. Kulp da koptu. Bu-
nu ben yapmadım ki!

Çocuklar hep birden ona hak verdiler.

28 Şubat 1929

Bugün okula giderken bir de ne göreyim? Çocuklar sıralarına tırmanmış, gaz lambasının kırık camına bakıyorlar. Lambanın alevi titreyiyor, oynuyor. Çocuklar beni görünce kaçıştılar.

Yanıma Latuge yaklaştı. Kızgın bir tavırla bir lambayı, bir de çocukları gösteriyordu. Onları şikayet ettiği, kızdığı belliydi. Latugenin kızdığı zaman yüzünü seyretmeye bayılıyorum. Yüzü ciddi, heyecanlı, dertli ama ne olursa olsun, daima geniş ve çok candan bir gülümsemeyi eksik etmiyor. Eşi bulunmaz bir delikanlı.

Çocukların lamba camlarını kasten kırdıkları belliydi. Ama bunu yaramazlıktan değil, camda ufak bir delik açılrsa ne olacağını merak ettikleri için yapmışlardı. Camı ömürlerinde ilk kez gördüler. Nasıl dayansınlar? Hangi maddeden yapıldığını araştırmadan nasıl dursunlar?



Ben öğretmenin notları arasında bunları okuduktan sonra, Tayet-Hema'yı çağırttım. Bu çocuğu seçmemin nedeni, onun çok konuşkan

olmasıydı. Seve seve olup bitenleri anlatırdı. Tayet-Hema çok canlı, hareketli, güzel yüzlü bir kızdı. Herkes bu çocuğu seviyor, şımartıyordu. Hergün kültür üssünde çalışanların evlerine uğruyor, kendisine şekerleme verilmesini bekliyordu. Gerçi çocuk biraz şımartıyordu, ama hiç olmazsa bu yolla tangalara yakınlık duyuyordu. Dokuz yāşlarındaydı, ama okulun en zeki, en anlayışlı ve de en yaramaz çocuğuydu.

Tayet-Hema koşa koşa geldi, sandalyeye yerleşti ve sabırsızlıkla soru sorulmasını bekledi. Öğretmenler odasına çağrıldığı zaman arkadaşlarının kapıda bekleştiklerini biliyordu. Bundan da gurur duyuyordu.

Bir süre bekledikten sonra:

— Eeee? Niye susuyorsun? Niye soracağını sormuyorsun? dedi.

— Dur, Tayet-Hema. Şimdi, şu küçük notumu yazayım... Çocuk sabırsızlanıyor, bense konuşmamızı geciktiriyorum.

— Şey... Ne diyecektim? Tayet-Hema, okulumuzdaki lambaların camları niye sık sık deliniyor, acaba ne dersin?

Tayet-Hema'nın gözleri ışıltı ışıltı, kurnaz.

— Bunu kele yapıyor, kele. Kele daima insanın bir şeyini bozmağa uğraşır.

Yüzündeki ifade çok komik. Büyük bir sır açıklayacak gibi. Sonra kalkıp parmağını dudaklarına götürüyor:

— Ssssst... Biraz dur!

Ayakların ucuna basa basa kapıya yaklaşıyor ve anahtar deliğinden bakıyor. Sonra kapının tokmağına mendilini asıyor.

Bu delikten daima içeri bakıyorlar. Bir de çivi deliğinden. Tayet-Hema uzun uzun bu çividelikliğini arıyor.

— Ah, ah buldum, işte! Bu delikten de odanın içi seçiliyor. Bu deliğe de bir kibrit sokalım.

— Peki neden bizi gözetliyorlar, Tayet-Hema? Ayıp değil mi?

— Yooo... Neden? Ne kadar da ilginç!

— Peki ama şimdi bu delikleri kapattın. Demek ki ayıp olduğunu biliyorsun.

— Hayır, şimdi bakmasınlar diye kapattım, onlara herşeyi ben anlatacağım.

— Bak, Tayet-Hema. Kapıları dinlemek, anahtar deliğinden başkalarını gözetlemek çok ayıptır. Bunu kötü kişiler yaparlar.

Tayet-Hema biraz utanır gibi oluyor. Sonra hiç bir şey söylemeden sandalyesine oturuyor:

— Lambaların camlarında delik açmak da kötü mü?

Ve cevabımı beklemeden ekliyor.

— Bunu oğlanlar yapıyor, cam sıcakken tükürüyorlar. O zaman ufak bir delik açılıyor. Tayuteğin dişleri arasından çok uzağa tükürüyor, bunu çok iyi yapıyor. Uzaktan bir tükürdü mü, hemen delik açılıyor camda. Öteki çocuklar beceremiyorlar. O zaman delik yerine cam olduğu gibi çatlıyor.

— Ayıp, ayıp, fincanların kulplarını koparmak da çok ayıp. Tut ki ben bir baydaranın dibinde çakımla ufak bir delik açtım.

— Al Olmaz! O zaman baydaraya su dolar, denize açılmaz böyle bir baydara, batar.

— Gördün mü ya! Camda delik açılınca lamba tütmeğe başlar, is yapar, kokar. Kaldı ki yeni camımız azaldı. Hepsi bitince karanlıkta oturacağız. Tayet-Hema fazla üzölmüyor:

— Az zaman sonra büyük güneş gelecek buraya, gece de aydınlık olacak, Lamba istemez o zaman.

— Hayır, Tayet-Hema büyük güneşin buraya gelmesine daha çok var.

— Peki... Camları kim yapıyor? Nasıl yapıyor?

— Lamba camlarını memleketimizdeki işçiler yapıyorlar.

— Burada birçok işçi var. Onlar da çok çok cam yapsınlar. Biz de görmek istiyoruz, cam nasıl yapılıyorymuş?

İşte böylece, öğrencilerimize, lamba camının nasıl yapıldığı, nerede yapıldığı ve camlarda neden deliklerin açılmaması gerektiği konulu bir konferans vermemiz gerekti. Çocuklara ilgi çeken bir ders verdik, hepsini anlattık. Ve olay unutuldu gitti. Latuge artık depodan yeni cam istemez oldu.

23 Mart 1929

Hiç anlamadığım nedenlerle, öğle yemeklerini yerken çocuklar benden tuz istediler. Tuz gelince de kapiştılar.

Latuge I:

— Daha tuz var mı? diye sordu.

— Var elbette?

— Bana daha tuz ver, tuzla yiyeceğim yemeğimi.

Bu kez çorbasına tuz doldurdu, ama gere-

ğinden fazla koyduğu belliydi. Bir an önce başından savmak istercesine, acele acele yiyordu. Bu kadar tuzlu çorba onun da hoşuna gitmemişti tabii. Ama çocuk, «Bakın, nasıl bir kahramanmışım? Bu kadar tuzu içinizden biri yesin bakalım da göreyim!» der gibi yiyordu.

Çocuklar, vücutlarının zararına, bizleri taklit ediyorlardı.

Akşam yine bir tipi, bir kıyamettir koptu! Okula uğrayan olmadı. Böyle günlerde çocuklar huzursuz oluyorlar. Odalara çekildiler. Derken dışarıdan birinin hızla kapıya vurduğunu duyduk. Kapı açıldı. Gelen üç öğrencimizin babası Tımuge'ydi. Soluk soluğa sınıfa koştu, çocuklarını buldu, üstünden karı bile silkmeğe zaman bulamamıştı. Sonra bıçağını çekti ve her birinin kafasından birer tutam saç kesti. Kestiği saçlar elinde kapıdan çıkarken Panay Nine ile burun buruna geldi. Fıs... fıs... fıs... bir şeyler fısıldaştılar ve Tımuge ortalıktan kayboldu.

Ben Tımuge'nin peşinden sokağa çıktım. Kar tipisi öylesine savuruyordu ki karları, göz-gözü görmüyordu. Karlar Tımuge'nin çoktan izini örtmüştü. Alihan'ı çağırdım, onunla Panay Nine'nin odasına gittik. Panay telaşlı, endi-

şeli idi ve yatağına yatmak üzere idi. Ben kar-yolasına oturarak:

— Panay Nine, dedim, Tımuge niçin gel-di? Kötü bir şey mi oldu?

Panay içini çekerek:

— Yaaa, dedi, öyle. Tımuge bu tipide av-dan dönüyormuş. Buzlar üzerinde denize açıl-mış, az kalsın kopan buz parçaları onu açık denize sürüklüyormuş. Çok yorgunmuş, durma-dan sahile doğru koşmuş. Sonra çay içmiş ve uyumuş. Korkunç bir kabus görmesin mi rüya-sında? O şirret keleler çocuklarının dört bir yanını sarmışlar, onları çarpacaklarmış. Bunun için Tımuge hemen nartasına köpeklerini koş-muş, dörtnala bize gelmiş.

Panay hikayesini bitirdiği zaman, çok heyecanlıydı.

— Panay, hani son toplantımızda sen ken-din dememiş miydin, bizde kele filan yoktur diye? Niye adamcağızı yatıştırmadın?

— Yatıştıрмаğa çalıştım. Ama belki de bu kurnaz keleler şimdi buraya da sokulmuşlar-dır? Evimizi onlardan koruyan yok ki? Davullu bir ihtiyar getirelim okula. Burada otursun, ak-şam olunca keleleri korkutsun.

Panay'ın bu sözlerine öfke ile karşı çıktım:

— Bir bu eksikti! Bize şaman filan gerekli değil. Şamansız da yaşıyacağız pekala.

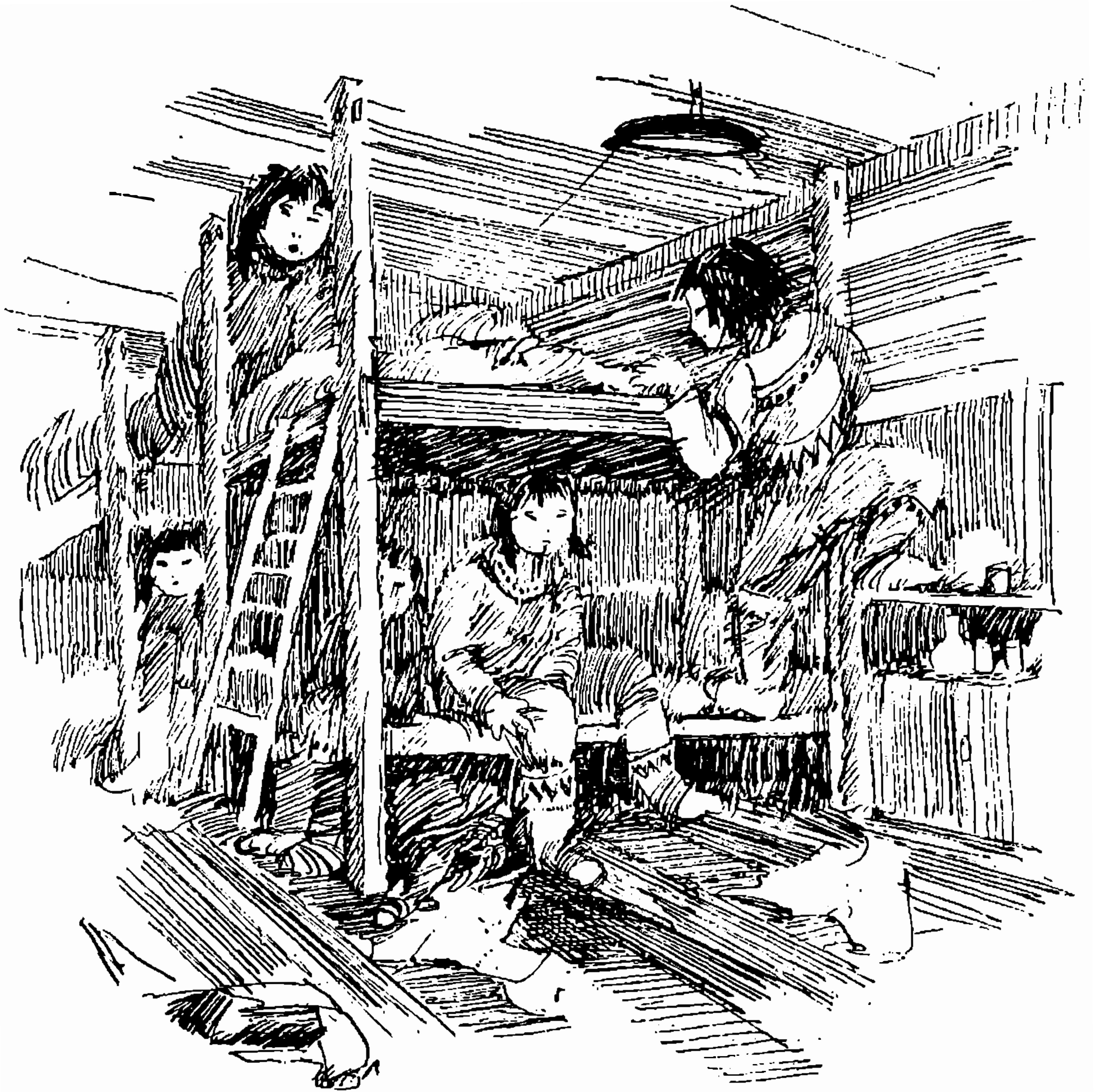
Panay karyolasına yattı, biz Alihan'la dışarı çıktık. Böyle bir konuşmayı öğrenci yardımı ile yapmak zorunluğu ne berbat şey. Çocuk şimdi ne konuştuğumuzu gidip arkadaşlarına anlatacak, onları daha da fazla korkutacak.

Alihan'a, Panay'ın anlattıklarını arkadaşlarına söyleme dedim. Ama bu boş bir işti. Nâsılsa Alihan değil yalnız konuşulanı, bir de kendinden katarak hikayeyi ballandıra ballandıra anlatacaktı.

Çocukların geleceği için bu ne telaş! Bu ne kör inançlar böyle! Geceleyin, karda, tipide köpeklerine acımadan 30 kilometre gel bir okadar da geri git; başlarından bir tutam saç kesmek için. Şimdi Timuge yarangasına varır varmaz bütün gece şamanlık yapacak, sevgili çocuklarının başlarına kaza bela gelmesin diye, sabaha kadar davul çalacak.

Buradaki insanların ilkel anlayışlarını insanın akli almıyor.

BIZLAR OĞLANLARDAN GÖK DALIA SAĞAFDIR
OĞLANLARIN YATAK ANELERİ DAİMA
TEMİZ VE DÜZENLİDİR.



1 Nisan 1929

Sabahleyin yedide çocuklar çoktan yataklarından kalkmıştı. Hepsi giyinmiş, yüzlerini yıkamıştı. Gün ışıması, çocuklarımızı da, buraya getirttiğimiz horozları da vaktinden önce kaldırıyor. Horozlar ötme zamanlarını şaşıyorlar.

Ben gelinceye kadar çocuklar yemekhanede sıralara yerleşip kahvaltının gelmesini beklerler.

Yatakhaneye bir göz attım ne göreyim, yataklar iyi yapılmamış, yastıklar rastgele fırlatılmış. Özellikle kızların yatakhanelerinde. Kızlar oğlanlardan çok daha pasaklı. Oğlanların yatakhaneleri daima çok daha temiz ve düzenli oluyor. Derslerde de öyle.

Oğlanlar hangi iş olursa olsun, daima ciddiyetle yapmağa çalışıyorlar. Kızlar daha havaî ve çok daha yaramaz. Onlar yalnız saçlarına ve elbiselerine özen gösteriyorlar.

Yatakhaneleri gözden geçirdikten sonra döndüm ve kızlara hemen gidip yatakhaneyi düzeltmelerini söyledim.

Ama düzensizliği gene de yenemedik. Her öğrenciye temiz havlu verileli iki gün geçti

geçmedi, bir de baktık ki havlular asker postallarından daha kirli.

Öğrenciler yıkanıyorlar, ama onları yıkanmaya zorladığımız için çok çabuk ve becereksizce yıkanıyorlar. Biz çocukların bu işi öğrendiklerini sanıp, başlarındaki nöbetçi öğretmene gerek kalmadığına karar vermiştik. Ama bir daha, bir daha, havlu nasıl kullanılır, mendil nasıl kullanılır, özel eşya nereye konur diye gösterdik, anlattık. Çocuklar yüzlerini sildikten sonra havluları karyolalarının demirine asıyorlar. Akşam ise, yatmadan önce, kürklü çizmelerini havlu üstüne yerleştiriyorlar. Bazıları bu kürklü çizmeleri komodindeki temiz çamaşırın üstüne koyuyor, giysilerini ise bir bohça yaparak karyolalarının altına yerleştiriyorlar.

Bunun doğru olmadığını söyleyince, çocuklar hayret içinde bağırıştılar:

— A... a? Karyolanın altı pis değil ki! Kimse karyolanın altında dolaşmıyor ki!

Neden yıkanmak gerektiğini, insanlar için temizliğin neden gerekli olduğunu çocuklara defalarca anlatmamız gerekiyor. Modest Leonidoviç bütün bunları çocuklara defalarca anlatmıştı. Ama ne yapalım ki, bu insanlar hayatlarında ilk defa yüzlerini yıkıyorlar. Banyoyu çok

seviyorlar, ama banyo onlar için bir eğlence oluyor, o kadar. Hepsinin ceplerinde mendil var, ama yine de burunlarını elleriyle siliyorlar. Rultuğe l'e:

— Mendilini niye kullanmıyorsun? diye soruyorum.

— Aaaa, diyor Rultuğe. Sonra bez bozulur. Parmaklar bozulmuyor, ama bez kirleniyor.

Bununla beraber özellikle yaşları büyük olan kızların sık sık aynaya baktıklarını gördüm. Kızların dümdüz siyah saçları kısacık kesilmiş kahkülleri de var. Kızlar o kadar güzel tarıyorlar ki saçlarını insan bakmaya doyamıyor. Şimdi kendi başlarına saçlarını yıkıyorlar, sabunluyorlar, bize gelmeden önce saçlarına sürdükleri «gümüş»ü artık hepten bıraktılar.

Meri ise kestane renkli saçları, ince yüz hatlarıyla zarif bir kız olmağa başlıyor, yalnız pırıl pırıl gözlerinden biraz kaprisli olacağı anlaşılıyor.

Tayet-Hema'nın çok tatlı, ıslıl ıslıl gözleri var. Denebilir ki gözleri bütün yüzünü aydınlatıyor. Ama onun da gözlerinde kurnaz, yaramaz parıltılar yok değil, Tayet-Hema bir Amerikalı tüccarın yanında çalışmış rus tezgahtarın ve bir eskimo kadınının kızı. Babasını hiç tanımaz,

ama sorulduğu zaman, gururla bizden olduğunu söylüyor.

Küçük Tayot da gün geçtikçe güzelleşiyor. Saf kan eskimo Tayot. Babası Tayugi uzun boylu, ince görünümlü, ciddi yüzlü bir adam. Dış görünüşü tıpkı bir kızilderiliyi andırıyor. Yalnız başında bir tüy noksan. Tayot'un yürüyüşü gitgide düzeliyor, daha zarif olmağa başlıyor, hatta konuşurken başını hafif eğiyor ve konuştuğu kimsenin tam yüzüne bakıyor. Çocukluktan yavaş yavaş bir genç kız haline dönüşüyor. Şimdi yaşı onüç ondört olmalı. Tayot gri elbisesini sık sık ütülüyor ve beline kalın bir kemer takıyor. Bacakları hafif çarpık. Bu onu çok üzüyor. Ama bunu düzeltmek elinde değil.

Akşamları türlü oyunların oynandığı salona öğretmen Volodya girince Tayot'un sevincini görüyorum. Yanakları hafif pembeleşiyor, bakışı derinleşip daha da anlamlı oluyor. Herkes Tayot'un Volodya'yı beğendiğini biliyor. Ama gelgelelim Volodya suratsızın, ağır tavırlı adamın biri. Üstelik de çok sert bir öğretmen. Hiçbir şeyin de farkında değil. Volodyacığım bu satırlarımı okurken bil ki, senin bir de rakibin var. Tayot'un nişanlısı. Taş bebekten yapılmış

bu iş. Ama Tayot onu hiç sevmiyor. Hiç mi hiç ilgisini çekmiyor. Tayot ona yalnızca anne ve babasına saygısından katlanıyor.

Dün Tayot'un annesiyle babası geldiler, Yanlarında altı yaşlarında ufak bir kız vardı. Uzun uzun hayranlıkla baktım. Eskimoların saçları genellikle dümdüz olur ama bu çocuğun saçları kıvrır kıvırdı. Hatta o kadar kıvrırcıktı ki bir astragan kürkünü andırıyordu. Küçük sevimli yüzü Çukotka halkına benzemiyordu. Gözleri fıldır fıldır, iki ufak kor gibi yanıyordu. Alihan'a babasını sordum. Alihan cevap yerine bana dışarıda nartası ile uğraşan bir adamı gösterdi:

— Bak, işte, sokakta köpeklerine yiyecek veriyor.

Ben bu adamı o kadar merak ettim ki dayanamadım, giyinip sokağa çıktım. Sokaktaki adam yetişkin bir avcı idi. Üstünde her zamanki kürk gocuğu vardı, ama başı açıktı. Şaşılacak şey başında sanki üstü hafif karla örtülü siyah astragan kalpağı varmış gibiydi.

Köpeklere yiyecek veriyordu, sonra işini bitirip neden yanına geldiğimi bilmeden yanıma yaklaştı, dostça gülümsüyordu. Dişleri kar gibi beyazdı. Başını elinin tersiyle sildi, karlardan

nemlenen saçları daha çok kıvrıldı. Sonradan öğrendiğime göre bu adamın babası bir zenci imiş. Amerikan gemisinde çalışıyormuş.

Bunu tesbit etmeye çalıştığım sıralarda Çukotka sahillerinde birçok melezin yaşadığını öğrendim. Ve eskimoların, ruslarla, ukraynalılarla, ingilizlerle, norveçlilerle, danimarkalılarla, amerikalılarla, kafkasyalılarla hatta almanlarla, avusturyalılarla dahi evlenmelerinin sonucu şaşılası bir melezlik yayılmış sahillere.

Tayot ve öteki kızlar alacalı bulacalı, parlak renkli elbiseleri ve türlü süsleri çok severler. Ama biz vargücümüzle hallerine, tavırlarına, giyimlerine daha ciddi bir şekil vermeye çalışıyoruz. Öğretmen olarak ben, giyeceklerime çok dikkat ediyorum. Sınıfa girerken üstümde ya kahverenkli bir yün elbise, yada gri renkli etek ve siyah bluz oluyor. Benim tek süsüm yerli torbaslarım(*). Bunlar geyik kürkünden çekilmiş kollarla süslenmiş, üstünde nakışlar var. Çocuklar herşeyi taklit etmek istiyorlar. Bizim kadınlarımıza bakarak onlar da öyle giyinmek istiyorlar. Biz öğretmenler, sadece pedagojik amaçlarımız için kültür üssünde yaşayan

(*) Torbas: Kürklü çizme.

kadınlara giyinip süslenmeyi yasak edemeyiz ki! Bizim de iyi giyinmeyi, süsü seven kadınlarımız çok. Örneğin, kadın doktorumuzun tatil günlerinde ve bayramlarda boynuna asılı inci kolyesi yüzükleri oluyor, diğerleri renkli taşlı küpelerini çıkarmaz kulaklarından, türlü broşlar, kolyelerle süslenip dururlar. Buna karşı gelemeyiz elbette. Sınıfta bize bununla ilgili türlü soru soran kızlara: «Siz de yetişkin birer genç kız olduğunuz zaman, sizin de böyle süsleriniz olacak» diyoruz.

Bana: «Peki, sen yetişkin bir kızsın, bir kadınsın, niye senin süsün yok?» diye soruyorlar. O zaman onlara verdiğim cevap şu oluyor: «Ben öğretmenim, sınıfta olduğum zaman, süslerimi evde bırakıyorum.» Ama küçükler buna pek inanmıyorlar. Bunun için kızçocukları ne yazık ki bizden gizli, anne ve babalarından bizim ihraç merkezimizde bol sayıda bulunan, ucuz altın taklidi, gümüş taklidi, broş yada cam boncuğundan kolye almalarını istiyorlar.

Yakınlarda ders yılı bitecek. Bazı küçük başarılarımız oldu. Ama gelecek yıl çok önemli işler bizi bekliyor. En değerli başarılarımız okulun Çukotka'lılar için artık alışılmış ve özlenen bir yer olmasıdır.

● Spor Oyunları, Danslar

Eskimoların hayatında oyunlar, danslar çok önemli yer tutar. Havanın açık olduğu günler Çukotka gençleri top oynarlar. Bu oyun biraz voleybolu andırıyor. Toplar ayıbalığı derlsinden dikiliyor, içi geyik tüyleri ile dolduruluyor. Bunlar her harangada var, çocuklar yada gençler olsun olmasın.

Çukotkalı gençler büyük ustalıkla oynuyorlar. Oyun onlar için çok önemli çünkü, delikanlılara iyi bir avcının bilmesi gerekenleri öğretiyor, onların dikkatlerini ve güçlerini artırıyor.

Havanın iyi olduğu zamanlarda hep oyun oynanır. Kutup gecelerinde, ayışığında çukçalar saatlerce oyun oynarlar. Hele oyun zamanında kışlağa yaklaşmak isteyin! Kayurunuz köpekleri olduğu gibi koşumda bırakır, karınlarını doyurmaz, sizi de unuttur. İster kırk, ister onsekiz yaşında olsun. hemen oyuna katılır.

Okul hayatımızda da oyunlar, danslar çok önemli yer tutuyordu. Gerçi okulumuzun günlük düzeni, programı vardı ama bu program çok ender gerçekleştirilebiliyordu. Kar tipisi kopunca ve çocuklar okulda tutuklu kalınca,

çocukları eğlendirmek için türlü oyunlar buluyorduk. En sevdikleri oyun saklambaç. Birkaç ay hergün bu oyunu oynadılar. Bu çok hareketli oyundan yoruldukları zaman rahat hareketli, ritmik danslara geçiyorlardı.

Elebaşları daima Tayet-Hema. Kızcağızın bazan keyfi kaçınca bir türlü neşesi olmayınca oyunların tadı çıkmazdı, şarkılar içtenlikle söylenmezdi, danslar gönülsüzce olurdu. Çocuklar Tayet-Hema'nın peşini bir türlü bırakmazlardı. Hepsi yalvarırdı:

— Hadi, ne olursun, hep birlikte eğlenelim, hadi nazlanma!

Sonunda Tayet-Hema dayanamazdı, ritmik el çırpımlar ve melodi arasında salonun ortasına bir kuğu gibi gelirdi. Herkes onu hayranlıkla seyrederdi. Böylece eğlence başlardı.

İşte, işte, küçük Rultinkeğu emekleyerek Tayet-Hema'ya doğru ilerliyor. Kollarını dizleri arasından geçirerek ve avuçları ile yere dokunarak tıpkı bir ördek gibi salına salına gidiyor. Arada bir duruyor, burnunu ördek gagası gibi kullanarak, omuzunu kaşıyor öfkeli öfkeli. Sonra soluna, sağına bakıyor ve «vırrakkk vırrak vırrak» diye ördek sesi duyuluyor. Çocuklar sevinçle gülüyorlar.

Karganın «Karr! karr!» bağırmasını, martıların çığlığını çocuklar öylesine taklit ediyorlardı ki, en usta avcı bile şaşırabilir.

Salonda gürültü, kıyamet gidiyor. Coşan kızlar oğlanlar salonun ortasına koşup eskimo dansları yapıyorlar. Loke şimdi yaralı bir fokbalığı. Salonun döşemesi de buz oluyor. Fokbalığı ikidebir yüzgeçlerini öne atarak ağır ağır ilerliyor. Lokenin ayakları hiç hareket etmiyor. Fok'un arka yüzgeci gibi ağır ağır sürükleniyor yerde. Vücut ağır, yaralı fokun yüzgeçleri vücudunu taşıyamaz oluyor, bükülüyor.

Yaralı «fokbalığına» hemen üç «karga» saldırıyor. Üç oğlan. Bunlardan biri burnunu gaga gibi kullanarak, zavallı fokun sırtını galamaya başlıyor. Öteki iki karga önden saldırıp fokun gözlerini «oyuyorlar». Ama ziyafetleri yarıda kalıyor, çünkü şimdi umka, yani beyazayı böğürerek meydana çıkıyor ve «kuşları» kovalıyor. Kuşlar «havalanarak» biraz öteye konuyorlar. Ve hasetle düşmanlarını gözetlemeye koyuluyorlar.

«Umka» pençesi ve tırnakları ile, yani ellerin açılmış parmakları ile, fokun karnını deşiyor ve yalanarak ziyafete konuyor. Seyirciler hayranlıkla gösteriyi izliyorlar. Öğrencilerin bu

eğlencelerini görmek için herkes koşuyor:

Modest Leonidoviç büyük bir hayranlıkla:

— Hele bakın, hele bakın, neler yapıyorlar bunlar böyle! Bu oyunları kimler öğretiyor acaba? Baksanıza bu gerçek bir tuluat, bir amatörler tiyatrosu!

Uyku saati geldi, ama oyundan büyük zevk alan çocukları gel de yatır! Biraz daha oynamak için izin istediler, Tanya'da onlara bu izni verdi. Neler, neler çıkmıyor ki ortaya! Kutup baykuşu mu, kutup tavşanı mı istersiniz, yoksa «kurnaz tilki» mi? Kurnaz tilki rolü daima Tayet-Hema'ya düşüyor.

Birden salon kapısı açıldı ve hastane bekçisi Çimi salona girdi. Öylesine hareketli yüzü var ki, gözleri fıldır fıldır dönüyor. Çimi bir balerinden daha hafif ve zarif bir sıçrayışla salonun tam ortasına atladı. Çocuklar Çukotka halk türkülerini söylemeye başladılar, Çimi de dans etmeye. Kuş taklidi, hayvan taklidi bir yana, Çimi tembel avcı oyununu da biliyor, ondan sonra bir iş arkadaşımızı öylesine taklit etti ki, hemen herkes tanıdı. İfade etmede, taklitte, dansa Çimi'yi geçebilen kimse yok Çukotka'da.

Çocuklar bir ağızdan:



YARALI FOK BADGNA 3 KARGA SALDIRIYOR
(ÜÇ OĞLAN)..... AMA ZİYAFETLERİ YARIM
KALİYOR, ÇÜNKÜ 'UMKA, YANI BEYAZ AYI
BÖĞÜREK ORTAYA ÇIKIYOR VE KUSLARI
KOVALIYOR.....

— Çimi, şimdi doktorun dansını yap! Doktor olsana, dediler.

Çimi kuşku ile çevresine bakındı. Salon-
da doktor olmasın sakın. Olmadığını sanarak
«doktor dansı»na başladı. Fakat doktor oraday-
dı ve Çimi'ye çok kızdı. Bunun için gösteri ya-
rım kaldı.

Çimi bize çok yardım eder. İşini bitirir
bitirmez, her akşam okula koşar. Öğretmen-
lerle birlikte çalışır. Böylece Çimi'nin yardım-
ıyla öğrencilerimizin boş zamanları neşeye do-
lar.

Saat dokuz. Artık yatma zamanı.

● Toplantı Başkanı Panay

Bir akşam okula uğradığımda salonda
kimseyi görmedim, merak ettim. Bir sınıfın ka-
pı aralığında Latuge duruyor ve sessizce gü-
lüyordu. Ben de içeri baktım. Çocuklar sıra-
larında ciddi ciddi oturuyorlardı. Öğretmen kür-
süsü kırmızı bir bezle örtülüydü ve kürsünün ar-
kasında Panay, Tağray ve Tayet-Hema yer al-
mıştı.

Panay'ın bir elinde kalem, öteki elindeyse
bir konserve kutusunun kapağı vardı, bunu sa-

at yerine kullanıyordu. Kalemın küt ucu ile kürsüye birkaç kez vurdu, sonra masaya ellerini dayayarak, ciddi bir tonla sordu:

— Herkes geldi mi? Şimdi kulbaçın başı konuşacaktır. Alihan, tercüme et!

Alihan Panay'ın söylediğini dilimize çevirdi. Kürsüye «kültür üssü» başkanı rolünde Tayet-Hema çıktı.

— İşte, arkadaşlar! Bugünkü toplantımızda size kulbaçın ne olduğunu anlatmaya çalışacağım. Alihan, dediklerimi eskimocaya çevir!

Ve Tayet-Hema bir şeyler okurmuş gibi, elindeki kağıda eğildi. Bu sözleri Alihan aynen çevirdi.

Panay «saatine» baktı ve kalemle kürsüye vurdu. Tayet-Hema «başkana» yüzünü çevirerek, kültür üssü başkanımızın her zamanki el-kol hareketlerini şaşılacak bir benzerlikle tekrarladı.

— Bana daha iki dakika müsaade ediniz!

Çocuklar kahkaha ile el çırpıldılar. Bunun üzerine Tayet-Hema alışkan bir davranışla elini kaldırdı ve kahkahayı susturdu. Sonra söylevine başladı. Ama söylev başkanımızın sesine

ve hareketlerine öylesine benzer bir komiklikteydi ki, ben yerimde zorlukla duruyordum.

«Salondakiler» söylevi alkışladılar ve sözcü yerine oturdu. Panay Nine «doktor»a konuşma izni verdi. Rultinkeğu yerinden kalktı. Ağır ağır kürsüye yaklaştı, önce uzun uzun, mendile sümkürdü, burnunu sildi, sonra cebinden gözlük kılıfını çıkardı. Hiç acele etmeden kılıfı açtı, telden yapılmış bir gözlük çıkardı ve büyük bir özenle burnuna yerleştirdi. «Salondakiler» gülmekten yerlere yatıyorlardı.

Rultinkeğu gözlüğünü biraz indirdi ve üstünden bakarak salona sitemli bir bakış attı, ciddi ciddi başını salladı. Sonra «başkan»a duruma hakim olsana, dercesine başını çevirdi. Derhal kalemin sesi duyuldu. Panay dinleyenleri ciddiyete çağırıyordu.

— Ne diyecektim. Şey... Hepiniz hasta olduğunuz zaman şamanlara koşuyorsunuz. Şamanlar sizleri, halkınızı aldatıyorlar!

Rultinkeğu sözde heyecandan, doktorun yaptığı gibi kürsüden inerek bir ileri bir geri dolaşmağa başladı. «Doktor» gözlüğünü tekrar burnuna yerleştirdi.

— Şamanlar hastalara nasıl bakılır bil-

mezler! Hastaları iyileştirmek için çok, çok yıl okumak gerek.

Panay böyle bir nutuğu beklemiyordu herhalde. «Saat»a bir göz atarak itiraz kabul etmeyen bir tonda:

— Zattanağu! dedi. Yetişir!

Doktor bir iki dakika daha konuşacağım diyerek yalvarsın, dursun. Panay kabul etmedi. Rultinkeğu buna çok kızdı.

— Öyleyse sizinle oynamam bir daha. Doktor rica ettiği zaman ona daima birkaç dakika daha konuşma izni veriyorlar.

Küskün Rultinkeğu telden yaptığı gözlüğü burnunda unutarak sıradaki yerine oturdu.

«Başkanlık makamına» türlü türlü «notlar» verilmeğe başlandı. Bunlar dörde katlanmış boş kağıt parçalarıydı. İçinde hiç bir şey yazılı olmadığı halde Panay bu kağıtları bir bir açıp «okuyordu». Sonra kalemiyle kürsüye vurdu ve Tanya'yı eşi bulunmaz bir biçimde taklit ederek konuşmağa hazırlandı. Ayağa kalktı, elbisesinin eteğini düzeltti ve sesini tamamen değiştirerek, çocukların neden okuması gerektiğini anlatmağa başladı.

Sözünü bitirirken:

— Bizde, okullarda bütün çocuklar terbiye-

lidir, söz dinler ve hele hele Panay'ın dediğini mutlaka yaparlar.

Çocuklar bir kahkaha kopararak Panay'ı alkışladılar. «Toplantıya» son verildi. Ben sınıfa girerken Tayet-Hema gülerek:

— Çok hoş bir oyun oynadık. Beyazbenizli başkan oyunumuzu! diyordu.

● Keman

Eczacımız Semyon Mihayloviç'in kemanı vardı. Çocuklara keman çalması için bir akşam okula çağırdım. Sevinçle:

— Çocuklara önce Monti'nin «Çardaş»'ını çalayım, sonra da onların halk şarkılarını çalarım, demişti.

Akşamüstü koltuğunun altında keman kutusu okula geldi. Çocuklar hemen çevresini sardılar. Eczacımız kutuyu açtı, kemanı çıkardı. Çocuklar az kalsın adamcağızı yere yıkıyordu, çünkü herkes bu pırıl pırıl cilalı kemana parmağı ile dokunmak istiyordu. Kemanı çocuklardan korumak için Semyon Mihayloviç yayı tellerin üzerinde sertçe gezdirdi, keman korkunç bir ses çıkarttı. Çocuklar gülerek uzaklaştılar.

— Ha, şimdi oldu. Hadi bakalım, oturun, hepiniz. Müzik daima oturarak dinlenir, dedi.

Müzik başladı. Sesler bazen neşeliydi, bazen de kederli. Çocuklar daha önce hiç görmedikleri bu sihirli müzik aletini büyülenmiş gibi dinliyorlardı, çıt yoktu.

Kemancı güzel oyununu bitirdi ve yayını kaldırarak:

— Hey, çocuklar, dedi. Bu keman çukotça da bilir. Çok akıllıdır. Hadi, bana bir türkü söyleyin de çalsın bakalım.

Ama çocuklar inanmadılar, tek tük sesler duyuldu:

— Yok canım, o bizim dilimizi bilmek ki şarkılarımızı çalsın. O beyazbenizlilerindir.

— Hadi bir türkü söylesenize...

— A... a... O önce bizi mi dinlemeli?

— Hayır, o değil, ben sizi dinlemeliyim.

Çocuklar utanarak Çukotka şarkılarını mırıldanmaya başladılar. Bu basit melodiyi keman aynen tekrar ediyordu.

— Kaaakomey! Kakomey! Çocuklar hayretle dinliyordu.

Sonra bu eskimoca şarkı söylemeyi kabul eden keman, çocukların iyi arkadaşı oldu. Ço-

cuklar yeniden sıkı bir halka oluverdiler kemancının çevresinde.

Rultunkeğu merakla:

— Martı gibi de bağırır mı? dedi.

Kemancı biraz düşündükten sonra:

— Martı nasıl ses çıkarır? diye sordu.
Unutmuşum.

— Bak, bak, böyle...

— Bir daha, bir daha...

Keman martının çığlığını da aynen tekrarladı.

Tayet-Hema kurnaz bir ifade ile:

— Senin dilini de konuşur mu? diye sordu.

Eczacımız başını salladı.

— Yoo... Daha öğrenmedi.

Çocuklar kemana hayran hayran bakarak:

— Ne güzel, gıcır-gıcır dediler.

Kemancı gitti. Çocuklar da yatakhanelerine çekildiler. Ama uzun bir süre yataklarında «gıcır-gıcır»ı tartıştılar. Ertesi gün en az, on, onbeş «stradivaryus»(*) ortaya çıktı. Sınıfların her yerine tahta parçaları, yonga, konserve kutuları atılmıştı. Çocuklar, süt konservesinden

(*) **Stradivaryus:** Dünyanın en değerli kemanlarının markası.

kalan kutuyu alıyor, bir sap takıyor, sonra geyik sinirlerini geriyorlardı. İşte sana bir gıcır-gıcır. Bu yeni hevesten en çok zarar gören zavallı Panay oldu: Dikiş kutusu görevini yapan torbacığında ne kadar geyik siniri varsa, hepsi yok olmuştu. Bunlar «keman» yapımında kullanıldı, kamulaştırıldı yani.

İncecik bir değneği kemanın tellerinde gezdiriyorlardı kemancılarımız. Usta «kemancılar» bir melodi bile çıkarabiliyorlardı. Artık çocuklar büyük bir sabırla saatlerce gıcıııııııı... gıcıııııııı... kemanlarını «ağlatıyorlardı». Ama kulakları çok hassastı ve notalarda falso yapmıyordu. Çocukların bazılarının müziğe karşı kulakları son derece duyarlıydı.

Bize balalaykalar gönderilinceye kadar çocuklar bu uydurma «kemanları» ile epey oyalandılar. Sonra balalaykalar duruma el koyunca «gıcır gıcır» unutuldu. «Gıcır-gıcır» yerine, balalaykalara «tırın-tırın» adı takıldı.

● Tavşan Avı

Mavitilki avlayacak avcılar, av mevsimi başlamadan yem olarak fokbalığı yada ayıbalığı eti atıyorlar bildikleri yerlere. Fokbalığı öylesine do-

nuyor ki tundrada, taş gibi sertleşiyor. Mavitilkiler de uzun süre foku kemirip duruyorlar ve defalarca aynı yere dönüp karınlarını doyuruyorlar.

Av mevsimi başlayınca, avcılar mavitilkilerin yemlikleri çevresinde tuzaklar kuruyorlar, kapanlar yerleştiriyorlar. Yemin yanına karda çukurlar kazılıyor içine kapanlar konuluyor ve üstten ince bir buz levhası ile kapatılıyor. Hafif rüzgar avcılarının izlerini hemen karla örtüyor. Mavitilkiler alıştıkları yem yerine koşunca ayakları kapana takılıyor.

Çocuklar kapanların nerelere yerleştirileceğini çok iyi biliyorlar. Ben şakadan, tavşanlara da yem olarak fok etini atalım, dedim. Hepsi birden gülmeğe başladılar.

— A... a!... Bilmiyor musun? Tavşan hiç et yer mi, görülmüş şey değil!

Çocuklardan biri bana bütün ayrıntılarıyla tavşanın neyle beslendiğini anlattı. «Tavşan özellikle tundradaki dereler, çaylar kıyısında yetişen salkımsöğütün fidelerini sever. Sonra tundradaki çalıların yapraklarını sever, ince dalların kabuğunu kemirirler.»

Çukotkada tavşan çok. Meçiğmen tundra-

sından dönen veterinerimiz birkaç yüz tavşandan oluşan sürüleri gördüğünü anlattı. Ama böyle bir avı aklımıza bile getiremezdik, çünkü Meçiğmen tundrası çok, çok uzaklardaydı. Biz, bize en yakın olan dağın arkasındaki tavşan izlerini görüyorduk karlarda..

Çocuklara takılarak sordum:

— Peki, öyleyse yemek artıklarından yem yapalım, ne dersiniz? Ekmek, pilav falan...?

Bu kez öğrencilerimiz iki gruba bölündü: Kimi yer, diyordu, kimi tavşanın buna alışık olmadığını düşünerek yemeyeceğinde ısrar ediyordu. Tartışma uzadıkça uzadı.

— Nasıl yesin tavşan alışmadığı yiyeceği? O daha önceleri ekmek, pilav bilir miydi sanki?

Rultunkeğu işi çok ciddiye almıştı.

— Eeee, sen de eskiden yemiyordun, ama şimdi alıştın, değil mi?

Ama Rultunkeğu bu kez alındı, bana sitemli bir baktı ve başını çevirerek:

— Ben tavşan değilim ki, ben insanım. Tavşanın akli yok ki anlasın dedi.

Bu tartışmayı pratik bir örnekle çözmeyi kararlaştırdık.

● Konuk Ağırliyoruz.

Olağanüstü güzel bir gündü. Rüzgarsız bir gün. Soğuk insanın yanaklarını «çimdikliyordu», şöyle hafiften. Ay görevini tam anlamıyla görüyordu o gün. Pırıl pırıl aydınlatıyordu ortalığı.

Kültür üssünün tüm evleri taa bacalarına kadar kara gömülü. Ama düzenimiz bu yüzden bozulmuyor. Kültür üssündekiler daha yeni yeni uyanmağa başlıyorlardı ki merkeze dört bir yandan Çukotka'lılar gelmeğe başladılar. Bugün, kürk alan ve karşılığında para yada mal veren merkezin büyük alış-veriş günü... Böylesine heyecanlı birşey olur da, sınıfta oturulur mu hiç! Çocukların akılları fikirleri ticaret merkezinde, şimdi orada mavitilki, kızıltilki, ermelin kürkleri, beyazayı postlarıyla türlü türlü tanga malları alınabiliyor.

Öğretmenler iki ders kadar güç bela dayandılar. Ama yemekten sonra çocuklar ticaret merkezine koştular, tutabilirsen tut! Alışverişin en hızlı zamanıydı. Çocuklar da bir an önce büyüüp yetişkin bir avcı olmak, buraya kürk ve post getirmek için can atıyorlardı.

Ticaret, aydede göklerden toroslara kadar inip ardında kayboluncaya dek sürdü. Gökyü-

zünde pırıl pırıl yıldızlar belirdi. Her yanda köpek koşulu nartalar sahiplerini bekliyordu.

Ama alışveriş o gün bitmedi. Çukçalar ertesi güne dek kültür üssünde konuk oldular.

Biz bundan yararlanarak bir film göstermeyi kararlaştırdık. Sinema nedir bilmezlerdi eskimolar. Onu biz getirdik. Daha önceleri hiçbir Çukotka'lı sinemanın varolduğunu ve nasıl birşey olduğunu işitmiş bile değildi.

Bizim bu düşüncemizi, daha önce film görmüş olan öğrencilerimiz avcılara anlattılar. Okulun salonu kaş göz arasında tıklım tıklım doldu. Bazı avcılar ayı kovalıyormuş gibi koşuyordu, geç kalmamak için. Bazıları ise köpeklerini aç bırakıp geliyorlardı. Daima sağduyu sahibi, ağır başlı olan eskimolar hiçbir zaman köpeklerine bu gaddarlığı reva görmezlerdi. Çünkü köpekler Kuzey insanının en güvenilir, en büyük dostudur. Ne olursa olsun, köpekleri doyurmak; ilk ödevdi. Ama o gün olağanüstü bir gündü, gel de bırakma nartayı, köpekleri, Ya geç kalırsan?

Biz Tağray'la gösteriye hazırlanıyorduk. Bu, saçını bir türlü kestirmek istemeyen Tağray, şimdi benim sağ kolumdu, hele sinema günle-

rinde en büyük yardımcım oluyordu. Artık sinema makinesinin bütün ayrıntılarını iyice bellemişti.

Eski şeritler ikide bir kopuyordu ama biz buna alışmıştık, zamanla şaşılacak derecede, çabuk, kopmuş iki ucu birleştiriyor, gösterimize devam ediyorduk. Kaldı ki bizim alçakgönüllü seyircilerimiz daha küfür etmeyi, ıslık çalmayı, yere ayak vurmayı ve sinema teknisyenleri ile kavga etmeyi öğrenmemişti. Ama gene de Tağray, ikide bir şeridin kopmasına kızıyor ve onu yapıştırmak için elinden geleni yapıyordu.

Bugün özel birgündü. Salon iğne yere düşmeyecek kadar doluydu. Birden Tağraya dedim ki:

— Bugün filmi sen göster, Tağray. Ben sana yardım etmeyeceğim. Birşey bozulur, sen de onaramazsan, avcılar filmin sonunu görmeden evlerine dönerler. Ben hiç karışmayacağım.

Tağray çok şaştı ve telaşlandı. Ama benim ona böylesine güvenmem hoşuna gitmedi değil. Ağır hareketli bir eskimo çocuğu olan Tağray şimdi pürtelaş film gösterisine hazırlanıyordu.

Tağray perdeyi gerdi, bir sıraya dinamo makinasını vidalarla bağladı, sinema makinasını

masaya yerleştirdi ve filmi geçirdi. Bir de ne goreyim! evresinde bir sürü yardımcı Tağray'ın okul arkadaşları her emrini o saat yerine getiriyor, işi hatasız yapmağā çalışıyorlardı. Hepsi de en az Tağray kadar telaşlıydı.

Ben konuklarımızın arasına oturmuş, konuřmağā çalışıyordum. Ama onlar beni yarım kulakla dinliyorlardı. Çünkü dikkatleri Tağray'da toplanmıştı.

Yanımda oturan saygıdeğeri bir eskimo sonunda dayanamayıp:

— Niçin gstermiyorsun şu resmi? diye sordu.

— Ben göstermeyeceğim ki, Tağray gösterecek, dedim.

İhtiyar kaşlarını çatarak, bir saygısızlıkta bulunmuşum gibi bana sert sert baktı. Onunla alay ettiğimi sanmış olacaktı.

Derken Tağray'ın sesi duyuldu:

— Hepiniz bu perdeye bakın! Ben şimdi resim gstermeğē başlıyacağım!

Herkes sustu ve Tağray'a baktı.

Tağray'ın gstereceğē film, kuzeyde yaşayan öteki halkların yaşayışını anlatan bir film-di, filmde tundra da vardı, köpekler de, ren ge-yikleri de.

— Şimdi ışık yapan bu kutudaki makineyi kim çevirecek? Kim bana yardım edecek? diye sordu, Tağray.

Ama bütün bunlar öylesine inanılmayacak, acayip şeylerdi ki avcılar büyük bir şaşkınlıkla yerlerinde oturmağa ve Tağraya faltaşı gibi açılmış gözleriyle bakmağa devam ettiler.

Kimse yerinden kıpırdamağa cesaret edemiyordu. Yalnız birbirlerine bakıyorlardı.

Tağray gayet ciddi bir yüzle tabureye tırmanmış, projeksiyon makinasının kolunu tutuyordu.

Derken yaşlı bir eskimo, ağır ağır yerinden kalktı ve dinamo makinasına yaklaştı. Salonda ışıklar söndü. Makina dönmeğe başladı. Perdede salonda oturanlara benzeyen insanlar, geyikler, köpekler koşuşmaya başladılar.

Salonun dört bir yanından sesler duyuldu:

— Kakomey? Kakomey, be Tağray?

Hepsi birden bağırıyordu:

— Yahu, Tağray, sen mi yapıyorsun bunları?

Duvardaki bu canlı resimlere bakmak çok hoş şeydi doğrusu. Ama geyik sürüsünü koşturan kimsenin Tağray'dan başkası olmadığı çok daha şaşırtıcıydı. Nasıl olur, kendi halklarından

bir çocuk bunu becersin. Salonda bir gürültü koptu, heyecandan sıralar çitirdiyordu. Eskimolar başlarını bir perdeye bir Tağray'a çeviriyordu, hayretler içersinde. Tağray ise teknisyenlik rolühü gitgide daha çok benimsiyordu.

Dinamonun kolunu çeviren eskimo sonunda yalvarmağa başladı:

— Dur Tağray, dur. Ufff... sıcakladım. Şu gocuğumu atayım üstümden.

Işık söndü, resimler kayboldu perdeden. Salonda bir gürültü, bir vaveyla koptu. Eskimo soyundu ve gene kola yapıştı. Film gene canlandı. Derken şerit koptu. Tağray seslendi:

— Dur, dur, çevirme kolu, bir şey koptu. Dur şimdi onaracağım.

Eskimo bu zorunlu dinlenmeden çok memnun görünüyordu.

— Offf, sık sık kopsa bari, kolum dinlenir, dedi. Teknisyenimiz yarı bele kadar çıplak ve tepeden tırnağa ter içindeydi. Tağray kolayı ve makası kaptığı gibi kopuk şeridin iki ucunu birleştirdi. İlk telaşı çoktan geçmişti Tağrayın. Şimdi çok rahat çalışıyordu, her hareketi hesaplı idi.

— Attav! Haydi, yallah, sür! diye bağırdı ve geyikler yine perdede koşmağa başladılar.

Film gösterimiz bitip de ışıklar yanınca seyirciler sıraları sağa sola devirerek sinema makinesine doğru atıldılar. Tağray şimdi şeridi makaraya sarıyordu, bir yandan da büyük bir ciddiyetle avcılarının türlü sorularına cevap veriyordu.

— Bu sandığın içersinde yanan ne? Duvara ışık verip perdeyi aydınlatan ne?

Tağray anlatıyordu:

— Bu sandığın kolunu çevirmek gerek, perdeyi aydınlatmak için.

— O lamba içersinde yanan ne?

— Teller yanıyor. Ufacık teller.

— A... a... Olur şey değil. Nasıl yanıyor? Teller demirden değil mi?

Tağray artık sıkılmağa başlamış olacakki biraz sinirlice:

— Koo! dedi, Bilmiyorum.

Biraz ara verdikten sonra bir film daha göstermeğe karar verdik. Eskimolar hayretten hayrete düşüyorlardı. Böyle sıcacık bir yerde oturarak duvarda kışı, karı kıyameti köpeklerin koşmasını nasıl olur da seyredebilirlerdi? Ama bu gösterilen hayatı bilmezdi onlar, o başka halkların yaşantısıydı.

KUZEY GEYİKLERİ
SÜRÜ HALİNDE YAŞARLAR...



Film gösterisi bitince avcılar uzun uzun tartıştılar. Sihirli, içinde demir tellerin yaıldığı lambayı, başka halkların geleneklerini, giyimini... Ama nasıl olmuştu da Tağray, bizim Tağray, halkımızın öz çocuğu, tangaların bütün kurnazlıklarını öğrenmişti!

Ertesi gün işlerini bitiren eskimolar, kafalarında hep aynı düşüncelerle Bering denizi kıyılarından kışlaklarına döndüler.

● Yarangalara Sinema Geliyor

Okulumuzun aracıyla kültür üssü Çukotka halkının yaşantısına girmiş, artık onun ayrılmaz bir parçası olmuştu.

Çukotka halkının yüzyıllardır bildiği, «Baydaraların Kaldırılması», «Genç Geyik», «Ayıbalığı Avının Başlangıcı» ve bu avın sonunu kutlayan bayramlardan başka bir de bizim bayramlarımız kutlanıyordu şimdi.

Bizim bayramlarımızda köpek ve geyik koşulu nartalarla yarışmalar, av tüfeği ile atış yarışmaları, ağırlık kaldırma yarışması ve birçok eğlenceler düzenleniyordu. Bütün bu yarışmaların sonunda ödüller veriliyordu.

Bizim bayramlarımızı kutlamak için yüzlerce kilometre öteden genç, ihtiyar herkes gelmeğe çalışıyordu. Kışlakları dolaşıp eskimoları bayrama çağırarak artık bir gelenek halini almağa başladı.

Böylece ben de Mart ayının başında Bering Denizinin Güney sahillerine yollandım, bütün eskimo kadınlarını 8 Mart, Kadınlar Bayramı'na çağırarak için.

Yarangalarda birkaç film göstermek için Tağray'ı de yanıma aldım.

Ama üstlendiğimiz bu görevi gel de gerçekleştir bakalım. Yarangaların kürklü duvarları çok çok sekiz metre kareydi. Gel de film göster! Yine de bir defacık olsun denemeye karar verdik.

Tağray dünden razı benimle gelmeğe.

Endişeyle sordum:

— Şu sinema makinamızla bizi yarangalara sokarlar mı, ne dersin?

Biraz düşündükten sonra:

— Neden sokmasınlar? Sokarlar elbette, diye cevap verdi.

Demirden bir sandığın içine «canlı şeytancıkları» tika basa doldurduk, nartaya yerleştir-

dik. Oniki güçlü köpek Tağray ile beni uzak kışlaklara uçurmaya koyuldu.

Yolumuz toroslar ve sarp kayalıklar arasından deniz kıyısı boyunca ilerliyorlardı. Kar, güneşte pırıl pırıl göz kamaştırıyordu. Köpekler oktan fırlamış gibi koşuyorlardı. Hafif yapılı narta sertleşmiş kar örtüsü üzerinden patinaj yaparcasına kayıyordu. Tağray köpekleri çok iyi yönetiyordu. Arada bir de neşe içinde bağııyordu. Çok hoş bir yolculuktu bu doğrusu. Saatte on onbeş kilometre hızla ilerliyorduk.

Bir kaç saat sonra ilk kışlağa vardık. Genç, ihtiyar herkes dışardaydı. Bazıları «çamaşır» niyetine giydikleri kürklü yeleklerle ve kürk çorapları ile dışarı fırlamışlardı bizi karşılamağa.

Tağray gelişimizin amacını anlatırken, kendini tutamadı, yarangalarda sinema oynatacağımızı da söyledi.

Çukotkalılar bizi çay içmeye çağırdılar. Tağray tıka basa ayıbalığı etini yedikten ve en azından dört maşrapa çay içtikten sonra:

— Eh, dedi. Şimdi artık bir toplantı düzenleyebiliriz.

Yolda anlaştığımız gibi, ilk söz alan Tağray'dı? Elbetteki Tağray çok ilkel bir şekilde

konuşuyordu, bazan söylemesi gereken şeyleri karıştırıyordu, ama ben konuşmaya kalksaydım, Tağray'ın demeci kadar etkili olmazdı benim sözlerim.

Ben Tağray'dan sonra konuşacaktım. Ama bunun gereği kalmadı. Tüm kadınlar seve seve çağrımızı kabul ettiler. Erkekler de hayır demediler.

İhtiyarlar kıs kıs gülüyorlardı:

— Amma da antika imiş bu tangalar! Kadınlar Bayramı düzenliyorlar. Ama ne yaparsanız yapın kadınlara votka içirmeyin. Çünkü onların içkilerden birşey anladıkları yok.

Toplantıdan sonra gösteriye geçtik. Filmî yaranganın içinde göstermek istedik. Hemen yaranganın bir duvarına beyaz bir başörtüsü geçirdik. Bunun karşısında makinemizi kurduk, köşeye dinamomuzu yerleştirdik. Bu çalışmanın nasıl bir sonuç vereceğini bilmiyordum. Sıcak ve çok havasızdı yaranganın içi.

Tağray'a baktım, formasını, çamaşırını bir köşeye atmış öyle oturuyordu. Ama ne olursa olsun, filmi göstermek istiyordum. Bunun için ben de alabildiğince soyundum. Bayılmak üzereydim nerdeyse. Bunu gören eskimolar yaran-

ganın girişini örten kürkleri kaldırarak içeriyi havalandırdılar. Böylece gösterimiz başladı.

İki filmi de gösterdikten sonra yanımıza bir ihtiyar yaklaştı:

— Aynı şeyi benim yarangada da düzenlesenize, dedi.

Ama ben çok yorgundum, havasız yarangaya girmek istemiyordum. Tağray'a sordum:

— Sen yalnız başına film gösteremez misin?

Tağray öyle bir bakış attı ki, değil yalnız bu yarangada, bu kışlağın arta kalan onbeş yarangasında da film göstermeğe gönüllü olduğu belliydi.

Delikanlılar binbir özenle demirbaş eşyamızı ihtiyarın yarangasına götürmek üzere omuzladılar.

Kuruluşunu kontrol ettikten sonra dışarı çıktım, biraz hava almak, istiyordum.

— Kakomey! Kakomey! Ay, ay! Fokbalığı gibi yüzüyorlar...

Ben yaranganın önünde duruyor, gökyüzüne, yıldızlara bakıyordum.

Derken Tağray'ın sesi duyuldu. Aynı anda yarangada olağanüstü bir gürültü koptu. Yarangaya koştum. İç i karanlıktı, herkes susuyordu.

Dinamonun kolunu çeviren çukçaya, Tağray komut veriyordu:

— Hadi, başla çevirmeğe!

Makina tıkırdadı, ışık yandı. Tağray makinanın yanına diz çökmüş uğraşıyordu. Vücudu buram buram terliyordu.

Bana dönerek:

— Bak, bak, dedi, buna ne oluyor? Bir yandan da makinanın kolunu çeviriyordu.

Ben de şaştım, çünkü buna benzer bir şey görmemiştim. Perdedeki su garip biçime girdi, sudan önce bacaklar çıktı sonra sporcu bir kızın vücudu, sonra da trampkene doğru uçmağa başladı.

Sonradan durum anlaşıldı. Tağray film şeridini bobine sarmaya üşenmişti. Makineyi çalıştırınca film tersinden yansımıştı perdeye. Tağray nedenini uzun süre anlamadı, sonra bana hak verdi.

Çukotkalılar sinema şeridini ışığa doğru tutarak merakla incelemeye koyuldular.

O geceyi bu kışlakta geçirdik. Sabahleyin, nartamıza öteberimizi bağlarken bize bir ihtiyar yaklaştı:

— Siz iki kişisiniz, dedi. Kitelkot'un köpeklerini de yanınıza alın. O dün, denize ava

çıkmişti. Köpekleri kaçmış olacak ki bir avcımız onları kışlağımıza yakın bir yerde yakalamış. Tağray büyük bir sevinçle bunu kabul etti. Bana dönerek:

— Bak, dedi, sen bizim nartamızla yola devam et, ben de bununla.

Böylece iki narta olarak yola çıktık. Tağray önde gidiyordu. Benim koşumumda oniki köpek, onunkisinde yalnız altı köpek olduğu halde Tağray beni, çok ama çok geride bıraktı.

Geriye dönerek ikide bir bağıırıyordu Tağray:

— Heheyyy! Berbat bir kayurmuşsun! Bak-sana, kaç köpeğin var, ne diye geri kalıyorsun böyle?

Ben de şaştım, doğrusu. Niye geri kalıyorum? Köpeklerle bağıırıyor, küfür ediyordum, ostol'la vuruyordum hafiften, ama hiçbir işe yaramıyordu.

Sonunda Tağray bana acıyarak, köpeklerini durdurdu ve nartama doğru yürüdü.

— Bak, dedi. Önce yükün yanlış yerleştirilmiş. Sen de yanlış oturuyorsun. Yük iki kişinin binmesine göre yerleştirilmiş nartanda, oysa ki

sen yalnız başınasın. Bunu nartanın ortasına bağlayalım.

Tağray çabucak kayışları çözdü ve sandıkların yerlerini değiştirdi. Köpeklerim şimdi Tağray'ın nartasından bir adım bile geri kalmadan koşuyorlardı. Üç kilometre daha koştuktan sonra, Tağray gülerek nartasını durdurdu.

— Gördün mü ya, Tağray nasıl da işten anlıyormuş?

— Peki Tağray, bana bunu daha önceden niye söylemedin?

— Senin bildiğini sandım. Sen yetişkin bir tangasın. Tangalar herşeyi biliyor. Ben mi sana ders vereceğim?

Yolumuzu kısaltmak için deniz kıyısından tundraya yöneldi. Yolumuz boyunca türlü hayvanların izine rastladık. Köpekler hayvan kokusunu alınca suratlarını havaya dikerek dörtmala kalkıyorlardı.

Tağray köpekleri durdurdu, ostolu nartanın iki ön rayı arasına sokarak iyice karlara daldırdı ve hayvanların izlerini incelemeye koyuldu. Yanına yaklaştım:

— Ne o, yoksa tavşan izlerini kaybettirmeye mi çalışmış?

Tağray gülümsedi.

— Hiç tavşanın böyle pençesi olur mu? Tavşan hoplayarak koşuyor, ama mavitilki bayağı koşuyor, yani düzgün koşuyor. Bu mavitilkinin izleri.

Tağray bir tavşan gibi izlerin peşinden hopluyordu, arada bir duruyor, parmakları ile karı kazıyordu.

— Gel, kendin bak. Bu mavitilki izleri, tilki buradan geçti, şu da tavşanın ki. Sizin oralarda mavitilki, tavşan yok mu?

— Tavşan var ama mavitilki yok.

— Peki, madem ki tavşan varmış, niye izlerini tanımazsın sen?

— Çünkü ava gitmezdim de ondan.

— Ama şimdi öğrendin, değil mi?

Oradan biraz uzaklaşınca yeni bir iz gördüm. Bunun mavitilki izi olduğundan çok eminim. Ama Tağray'ı çağırarak gene de sordum:

— Bak, işte, mavitilki buradan da geçti.

Tağray bir bana bir de ize baktı ve bir kahkaha koyverdi.

Heceleye heceleye:

— Sol-pa-ka! dedi. Kö-pek.

— Ne yazık bana, sınavı kazanamadım.

Tağray anlattı:

— Canım, köpekler tundraya kaçıyorlar,

orada tarlafaresi avlıyorlar. Tarlafaresi onlar için nasıldır, bilir misin? Bizim için şeker neyse, fare de odur onlar için.

Nartalarımıza döndük ve yolumuza koyulduk. Köpekler yokuş aşağı koşuyorlardı şimdi. Önümüzde Anadır dağlarının dik tepeleri açılıyordu. Anlatılmayacak kadar sık ve yan yana dik dağ sırtları. Hepsi karla örtülü. Garip bir sessizlik... O kadar sessizdi ki ortalık, içimden bağırıp çağırmak geliyordu, hiç değilse köpeklerle, ama buna gerek yoktu. Hayvanlar dik yamaçtan aşağı zaten rüzgar gibi uçuyorlardı.

Tağray büyük bir ustalıkla fren görevini gören ostolla kar örtüsünü çiziyordu ve nartasının ardından kar tozları bir sütun gibi kalkıyordu. Ostolu elleriyle sımsıkı tutuyor bir de ayağıyla basıyordu.

Korkunç bir hızla uçan nartasına bakınca düşündüm: «İşte Çukotka topraklarının gerçek sahibi!»

Ben Tağray'a bakarken oniki köpeğim çılgına döndüler. Tağray'ı geride bırakarak, dilleri neredeyse kara değecek gibi yokuş aşağı koşuyorlardı. Ostolla fren yapa yapa, ellerim uyuştum. Bir elim daha fazla uyuştuğundan ostolu çektim öteki taraftan kara daldırmak istedim. Tam

bunu yaparken narta en gerideki köpek çiftine çarptı. Neredeyse rayların altında kalacaklardı. Tiz sesle havlayarak, inliyerek sırtları karlar üzerinde öteki köpekler tarafından çekiliyorlardı. Ama ostolu tam zamanında yeniden kara daldırdım. Köpekler bu durumdan yararlanarak ayağa fırladılar.

Korkunç bir hızla vadiye indik. Durduk. Tağray yanıma yaklaştı ve sitemle:

— Dağ aşağı fazla hızlı iniyorsun sen, dedi.

Sonra coşarak bana yine ders vermeye başladı:

— Tek elle fren yapılmaz. Ostolu bir de ayağınla bastıracaksın. Ayak bak şöyle, nartanın oturtulduğu rayda duruyor simsıkı, ostolu o yönetiyor. Ayak elden daha güçlüdür.

Bunları anlatırken bir yandan da nartama oturdu, ostolu eline aldı, ayağını rayların arasına soktu, dizi ile ostola vurarak:

— Anladın mı şimdi? dedi. İşte. Böyle frenle. Ayak güçlüdür. Biz hep böyle frenleriz.

Birbirine giren köpekleri çözüp düzenledikten sonra, yeniden yanıma yaklaştı:

— Bak, bak, malutalğın^(*) koşuyor. Vursana!

Uzakta bir tümseğe varan tavşan oturup çevresine baktı. Hemen Winchester tüfeğimi kaptım, yavaş yavaş uzaklığı azaltmaya başladım. Biraz yürüdükten sonra dönüp Tağray'a baktım. Tağray, daha, daha yaklaş gibisinden bana el sallıyordu. Biraz daha ilerledim. Sonra yeniden Tağray'a baktım. Gene elini sallıyor Tağray. Bir dizimi bükerek nişan aldım. Tam ateş edeceğim sırada «tavşan» koca kanatlarını çarp-tı ve ağır ağır havalandı. Ben Tağray'a baktım hayretle, nartasına yıkılmış, iki eliyle de karnı-nı tutmuş, katıla katıla gülüyordu. Yanına yak-laştığım zaman gülmekten gözlerinden yaş dö-külüyordu:

— A... a? dedi. Ne oluyor böyle? Vay, vay, vay, malutalğının uçuğunu ne gördüm ne de duydum. Koşan bir hayvanı uçurdun, demek ki büyük bir adammışsın. Yahu bu bir baykuştı, be! Sen uzaktan tanıyacaksın sandım, şaka ettim. Sen de ciddiye aldın, tanıyamadın yarattığı!

Benim çok mahcup olduğumu görünce Tağ-ray gülümsemesini keserek:

— Canım, ben seni aldatmak istemedim,

(*) Malutalğın: Tavşan.

dedi. Ama baykuşu tavşandan ayırdedeceksin bundan sonra, iyi oldu.

Kışlağa akşamüstü vardık. Tüm avcılar denizdeydiler. Hepsi de fokbalığı avı için köpeklerle denize açılmışlardı. Az sonra avdan dönen beş narta gördük. Peşpeşe buzda ilerliyorlardı. Bunların ardından öteki avcılar da nartaları döndü. Buz üzerinde siyah bir yılan gibi kıvrılıp açılan bir narta şeridi gibiydiler.

Çukotka çocuklarının keskin gözleri, avın şanslı olduğunu seçti uzaktan. Çocuklar şu nartada dört fokbalığı, ötekisinde üç, daha berikisinde iki, en son nartada dört fokbalığı olduğunu söylüyorlardı. Ben bir tek fokbalığı seçebilmek için gözümü dört açtım ama nerede? İlerleyen nartalardan başka bir şey görmüyordum.

Sokakta daha okul yaşında olmayan bir çok çocuk oynayıyordu. Çocuklar önümden geçerlerken bağııyorlardı:

— Bizi de kelit-korana(*) alsana!

Tağray yarangada oturuyor afiyetle çiğ fokbalığı eti atıştırıyordu. Bütün olayları anlatmıştı çoktan. Nartanın önünde çocuklar toplanmışlar, demir sandıklarda kilitli olan «canlı şeytancıklar»ı tartışıyorlardı. Bu çocuklar daha si-

(*) **Kelit-Koran:** Okul.

AYI BALIĞI AVLAMAK ÇOK ÖNEMLİ
BİR İŞTİR. AYI BALIĞI "ÇUKOTKA"
HALKINA HAYAT VERİR...



nemayı görmemişlerdi ama sözünü öyle çok duyuyorlardı ki, nartamdan bir türlü ayrılmıyorlardı.

Gelen avcılar sevinçle:

— O, sen mi idin gelen! diye bağıırıyordu.

Fokbalıklarının çokluğu işimize engel olmadı, çünkü kadınlar sinema görme isteğinden öyle çabuk çalışıyorlardı ki... Fokbalığının taze eti ile karınlarını doyuran avcılar sinemayı görmek için sabırsızlanmaya başladılar.

● Tağray'ın Zaferi

Tağray sinema teknisyenimiz oldu. İşini büyük bir ustalıkla yapıyordu. Yalnız başına söküyordu artık sinema makinasını. Sonra montajını yapıyordu. Duvarda hayat yaratan bu garip makina onun bütün boş zamanını alıyordu.

Ama bir süre sonra Tağray'ın bu hevesi sönmeğe başladı. Artık sinema gösterisini sabırsızlıkla beklemez oldu. Filmleri de törensiz gösteriyordu. Akşamları çocuklar oyunlara ve danslara başlarken, Tağray nedense ortalıkta görünmüyordu. Huyları değişmeye başlamıştı Tağray'ımızın. Sınıfta ders sırasında bile bu tuhaf durumu göze batıyordu.

Ben meraklanmağa başladım. Ne oldu Tağray'a böyle? Hasta mı yoksa? Alıp onu doktora götürdüm. Yook... Herşeyi normalmiş. Yoksa Tağray küçük çocuklar arasında kendisini birden yetişkin bir avcı gibi mi görmeye başladı? Mavitilki, fokbalığı avını mı özlüyordu? Tağray'ı bir akşam çağırdım, çay ikram ettim. Çocuk çayı her zamanki gibi seve seve, ama acele etmeden içiyordu. Tağray'a bakarak üzülmeğe başladım. Onu güldürmek için:

— Tağray, dedim, yazın da mavitilki avı olur mu?

Tağray beyazbenizli öğretmenlere ders vermeyi severdi, buna alışmıştı. Ama şimdi bana ciddi ciddi cevap verdi:

— Olmaz. Yazın mavitilkiler kürk değiştiriyorlar, boz rengine dönüyor kürkleri, kötü oluyor, tüy döküyor. Sonra yazın tilkilerin enikleri oluyor. Bir dişiği vurursan, irili ufaklı seksen eniği mahvolur.

Tağray öylesine canlandı, öyle büyük bir hevesle mavitilkilerin yaşamlarını, geleneklerini anlatmağa başladı ki ben yanılmadığımı anladım: Avı özlüyormuş Tağray! Ama doğrudan doğruya bunu sorduğum zaman büyük bir ilgisizlikle:

— Herkes ne zaman giderse, ben de onlarla birlikte ava gideceğim, dedi.

— Peki, niye çocuklarla oyun oynamaz oldun, Tağray?

Tağray sustu, çayını yudumlamağa başladı. Bir süre sonra da sordu:

— Akşam bana izin verir misin? Doktorun bunu yaptığı yere gitmek istiyorum.

Ve Tağray parmaklarıyla satranç piyonlarının nasıl hareket ettiğini gösterdi.

Aslında okul yönetmeliğinde çocukların klübümüze gelmesi yasaktı. Ama bir gün Tağray oraya bir mesajla gönderildi ve satranç oyununu gördü. Herhalde satranç onun dikkatini çekmiş olacaktı.

Çok defa nöbetçi öğretmenden gizli, akşamları kaçıyor ve saatlerce satranç oynayanları seyrediyordu. Kimseyi rahatsız etmediği için kimse de ona aldırış etmezdi. Tağray okuldan gitgide daha sık kaçtığından nöbetçi öğretmen özellikle dikkat ediyor, dışarı çıkmayı yasak ediyordu. Tağray'ın bütün kederi de bundanmış.

— Satranç oyununu öğrenmek mi istiyorsun Tağray, çok mu ilginç sence bu oyun?

— Evet, evet, çok!

Tağray bunu çok ciddi söyledi. Ben ister istemez Tağray'a kulübümüze gelmesi için izin verdim. O da soluğu orada aldı.

Böylece birkaç gün geçtikten sonra, bir akşamüstü sokakta Modest Leonidoviç'e rastladım. Adamcağız üzgün ve kızgındı.

— Azizim, ne diyeyim size bilmem ki, bu küçük şeytan, bu baş belası beni yenmesin mi? Beni, kültür üssünün satranç şampiyonu, Çukotka'nın eşi bulunmaz oyuncusunu.

— Siz kimden sözediyorsunuz kuzum?

— Canım şu çocuktan, hani geçenlerde muayeneye getirdiğiniz oğlandan.

— Tağray mı yoksa?

— Ta kendisi!

Kulaklarıma inanamıyordum. Ama doktor gücenik, öfkeli, konuşmağa devam etti:

— Aleksandır Yakovleviç ile bir parti oynadık, rövanş partisini de oynayalım, dedim. Ama istemedi. Eh, ben de piyonları toplamağa başladım. Tam bu sırada bu sizin Tağray yanıma geldi koşarak: «Birlikte oynasak olur mu, doktor amca» dedi. Ben de kendi kendime, «Bu delikanlıya satranç oyununu öğretsem fena olmaz» dedim. İyi bir oyun, herkesin saygı gösterdiği oyun, insanın zekasını geliştiri-

riyor... filan...» Oturduk. A... a...? Bir de ne göreyim? Piyonları diziıyor çabuk çabuk, hatasız. Oyuna başladık, bütün hamleler doğru. Ben onunla hani kendi dillerinde dedikleri gibi «şalay-valay» laf olsun diye oynuyordum. Bir de ne göreyim? Beni sıkıştırmağa başlamasın mı? Vay canına! Öylesine sıkıştırıyor ki kaçabilirsen kaç! Ben şu hamleye, bu hamleye başvuruyorum, türlü yollar deniyorum, hayır, para etmiyor. Bir de ne göreyim, vezirimi kapmasın mı? Bana «kaput» oluyor yani... Dur dedim, toparlanayım, başa-baş kalalım. Uyanmağa başladım. Yok canım! Mat etmesin mi beni! Kör olmayası çocuk, «Mat!» desene... Yooo... terbiyeli terbiyeli oturuyor, mahçup olmuş, azizim. Sfenks gibi susuyor. «Dur dedim, dur seni hamam böceği seni. Şimdi işi ciddiye alayım.» Tekrar oturduk. Ne beğenirsiniz? Meğer bizim rakibimiz de işi ciddiye almış. Mat! Mat! Mat! Inanın, azizim, ter içinde kaldım. Öfkelen dim tabii. Ama ne yaparsın? Yeniyor oğlan, hâ babam kapıyor piyonlarımı. Öfke ile dur dedim, hile yapayım, Atı ileri-çapraz yerine dümdüz üç kere ileri sürdüm. Vay babam vay! Kendi dili ile bar bar bağırmağa başlamasın mı? Hemen atımı geri

aldım, yerine koydum «Pardon, yanıldım» dedim. Dördüncü partiye oturduk. Neyse oyunumuz düzenli, düzenli ilerlerken, başka bir öğrenci geldi, yemeğe çağırdı bizimkini. En hızlı yerde oyunu bırakıp kaçtı, piyonları bile toplamadı. Doktor büyük bir öfke ile hikayesini bitirdi. «Ama duuur! Bunun bir de yarısı vaar... Gösteririm ben. bu hamamböceğine, satranç nasıl oynanıyor!»

Tağray'a satranç oyununu kim öğretti? Hiç kimse. Tağray bunu kendi dikkatine, mantıkla iş görme alışkanlığına borçlu. Çukotka'lılar çok yetenekli insanlar. Eskiden, yönetimin kötü baskısıyla gelişme olanağı bulamıyorlardı. Kasten ilkel bırakılıyor bu halk! Ama kültürün daha ilk adımında, eskimolar büyük bir hevesle, büyük kolaylıkla kültürü benimsemeğe başladılar.

Tağray satranç oyununa yolaçtı ve satranç okulda da oynanmağa başlandı.

● Eğitim İlk Ürünleri

Bir gün akşam üstü odamda oturuyor, çalışıyordum. Kapım hafifçe vuruldu.

— Buyurun, dedim.

Kimse girmedi. Kapı bir daha vuruldu. Kalkıp açtım. Bir de ne göreyim, o tatlı gülümseyişiyle Latuge kapıda duruyor. Elindeki kağıdı uzattı. Tangaların odaya girmeden önce kapıyı vurduklarını görmüş olacak ki, o da şimdi aynı şeyi yaptı. İçeri çağırdım, getirdiği kağıdı okumaya başladım. Kağıtta şunlar yazılıydı: «Arkadaş, bir kutu sigara vere yok içmek için hiç tütün» Önce bunu bir öğrencinin yazdığını sandım. Ama sonra düşündüm ki, çocuklar daha bu kadarını yazamıyor. Ben de bir kağıt alarak çukotkaca, ama bizim harflerle: «Gınan kelinin?»(*) yazdım.

Latuge'nin yüzü daha da parladı ve dudakları ile «gım» dedi. Sonra aynı kağıda «gım» yazdı. Biz farkında olmadan Latuge derslerden yararlanmış demek. Meğerse Latuge okulumuzda bulunmasından faydalanıyormuş. Aslında sessiz sessiz bir köşede çömeliyor, kimseyi rahatsız etmeden her boş dakikasını sınıflarda geçiriyormuş. Ama kimse Latuge'nin büyük bir hevesle ders dinlediğini aklına getirmemişti. Çünkü ilk derslerde öğretmenler de dilsiz ve sağırların yaptıkları gibi ellerini, parmaklarını kullanıyorlardı. Ama görüleni

(*) **Gınan Kelinin?**: Bunu sen mi yazdın?

unutmama yeteneği isteyen bu biçim eğitim bizim sağır-dilsiz Latuge için biçilmiş kaftan olmuş meğerse! İki arkadaşı da ona yardım ediyormuş: Tağray ve Loke.

Artık Latuge sık sık bana uğruyordu. Ama konuşmamız pek ilerlemiyordu. Birgün Latuge'ye bizim sağır-dilsizlerin parmak alfabesini öğretmeğe başladım. İlk önce «burun» kelimesini aldım. Parmaklarımla tek tek harfleri işaretledim, sonra da burnumu gösterdim. Latuge hemen anladı, büyük bir sevinçle oturduğu yerden hopladı ve aynı işaretleri parmakları ile tekrarladı.

Sevinçle tekrar tekrar «burun» diyordu. Başka bir sözcüğü daha ele aldım: Ağız. Teker teker harflerini gösterdim. Latuge hayretler içerisinde bana bakıyor, gözleri pırıl pırıl parlıyordu.

Ama bu basit iki sözcükten başka bir şey aklıma gelmedi. Zaten Latuge'nin yardımına ihtiyacı da yokmuş. Alfabeyi öyle çabuk kavradı ki. Altı ay sonra Latuge yaz tatilini evinde geçirmek için babasının yanına döndüğünde, babasına bile alfabeyi öğretmiş. Öğretmenler Latuge'nin zekasına hayrandı. Çünkü bu alfabeyi Latuge bulmuştu. Artık Latuge'ye çeşitli ödev-

ler veriyor, türlü türlü işler yaptırıyorduk. Hep-sini anlıyordu ve başarıyordu.

Latuge çok mutluydu. İşine çok bağlıydı çünkü. Bizdeki iş ona yepyeni dünyalar açmış-tı.

Bir gün Latuge hastalandı. Öğrencimiz Locke ondan bize bir not getirdi: «Yok bugün yer yıkamak, var başı çok ağrımak».

Hepimiz Latuge'ye gittik. Yatağında yatı-yordu, başında da ıslak bir geyik postu vardı. Latuge çok hastaydı, ama o tatlı gülümseme yine de yüzünden kaybolmamıştı.

Hemen doktoru çağırdık, derhal hastaneye kaldırıldı. Dört gün sonra Latuge iyileşti ve hastane raporuyla geldi.

Sosyal sigortanın ne demek olduğunu anlatmamız pek zordu. Latuge'ye hasta olduğu için kendisine para ödeneceğini söylediğimiz zaman, bizi anlayamadı. Tek anladığı şey, herkes tarafından çok sevildiğiydi.

Latuge'nin babası onu arada bir görmeğe geliyor ve baba oğul uzun uzun, sessizce konuşuyorlardı.

Latuge'nin babası hayretle:

— Kim derdi ki insanın parmakları, dili gibi konuşabilirmiş! diyordu.

Latuge ile konuşması bitince de, bana uğruyordu, ayaküstü konuşmak için.

Babası, oğlu için sevinerek:

— Kafası çalışıyor, diyordu.

Bana uzun uzun Latuge'nin nasıl yaman bir avcı olduğunu, nasıl ayıbalığı avladığını, nasıl büyük bir ustalıkla zıpkın attığını ve Latuge baydaralarına binince, bütün avcılarının nasıl memnun olduklarını, anlattı.

Babası oğlunun bu kadar akıllı, terbiyeli, çalışkan olmasından büyük bir gurur duyuyordu.

● Korkunç Bir Gelenek

Çukotka'da yepyeni bir hayat başladı. Burada eskiden hiç kimse ne öğretmen görmüştü ne de doktor. Halk kendi kaderine terk edilmiş yaşıyordu. Bu ıssız yerlerin sahilleri «porto-franko» sayılıyordu; yani burası sahipsiz toprak kabul ediliyor, her isteyen geliyor, gümrüksüz olarak her istediğini satabiliyordu. Herşeyden önce de ispirtoyu. Halkı ayyaş yapıyorlardı ve insafsızca soyuyorlardı buraya gelenler. Şamanlarda bu yağmaya katılıyordu.

Yaşama koşullarının zorluğu ve yaptıkları

çetin yaşama savaşı sonucu Çukotka halkı bir geleneği yürütür olmuş, Çukotka halkında, artık iş yapamaz hale gelen yaşlı insanları öldürüyorlarmış.

Yaşlı bir kişi kendi kendine bakamaz duruma gelince yada umutsuz bir hastalığa tutulunca kendisini boğmaları için ailesine yalvarır. Böyle bir insan «ölüm sözünü» bir kez söyledi mi artık hiç bir şey onu bu gönüllü ölümünden kurtaramaz. Çukotka'da bir ihtiyar adam veya bir kocakarının verdikleri bu «ölüm sözünü» geri aldıkları duyulmuş değildir.

Biz, kültür üssünde çalışmağa, Çukotka'nın uygarlığı için mücadele etmeğe gelen insanlar, bu korkunç geleneğe karşı çıktık, amansız mücadele ilan etik bu vahşete karşı.

Ve şimdi de burnumuzun ta dibinde korkunç bir şey oldu: Biz gafletle Panay Nine'mizin ölümünü önleyemedik. Panay'ı, bu bizim neşeli, çalışkan yardımcımız Panay'ı, herkes tarafından bunca sevilen bu ihtiyarı onu muhakkak ki bizden az sevmeyen kendi akrabaları boğmuş...

Ama nasıl olabilir böyle bir şey?

Derslere kısa bir süre için ara vermiştik. Panay da bu kısa tatilden faydalanarak evine

dönmek istedi. Ama orada hastalandı ve öğrenciler okula döndükleri zaman, Panay'ın mecali yokmuş onlarla beraber bize gelmeğe.

Onu ziyarete gittim. Gerçekten çok hasta idi. Hastaneye yatıralım dedim akrabalarına, ama buna hiç kimse razı olmadı. Panay da kendisi bunu istemedi.

Hepsi bir ağızdan «Panay bu durumda, hastaneye varmadan narta üzerinde ölecek» dediler. Ben bunu haksız da bulmadım. «Öyleyse doktor gönderelim,» dedim.

Panay bunu kabul etti. Ama doktor yola çıkadursun, dörtnal bir haberci geldi ve doktora artık gerek kalmadığını bildirdi: Panay'ı akrabaları boğmuştu. Çok ağırmış ve akrabaları ona yardım etmek istemiş, kolay ölsün diye.

İlgimizi çeken bir şey oldu, Panay'ın ölümünde. İhtiyarcık son nefesinde bile okulu düşünüyor, endişeleniyordu. En son anda, okula kendisinin yerine Rolçina'nın gönderilmesini istemiş.

Panay'ın bu «vasiyeti» derhal yerine getirilmişti. İhtiyar dağlara götürülüp tarafımızdan gömülür gömülmez yeni «madam» yeldi, Rolçina'yı biz davet etmediğimiz halde kendi kendine geldi. Geldi ve Panay ile daha önce etraflı-

ca okul işlerini ve düzenini konuşup iyice bellediğini gösterdi. Hamama yollandı, okulda giymek için entari istedi. Ve entariyi sırtına geçirir geçirmez görevine başladı büyük bir işgüzarlık ile.

— Panay özellikle okulda gürültü yapılması için tembihlerde bulundu, dedi «madam» Rolçina.

Sonra tüm çocukları topladı ve Panay'ın nasıl öldüğünü bütün ayrıntılarıyla anlattı çocuklara. Bu ise pedagojik bir örnek olmaktan çok, ama çok uzaktı.

— İşte çocuklar, Panay sizlerle yaşamamı istemiş. Şimdi de dört gün çıt duyulmasın okulda, haaa! Yoksa Panay'ın ruhu her gece bu tangaların yarangasında dolaşacak, karışmam!

Rolçina'nın bu anlattıkları bir kaç gün okul hayatını allak bullak etti.

O günlerden birinde çocuklar yatakhanelerine gittiler, ama kapıyı aralar aralamaz dehşetle geri koştular. Koridorda korku içinde bağırişıyorlardı.

— Ne oldu? Ne var?

Çocuklar tirtir titreyerek, Tayet-Hema'nın karyolasından battaniyenin yere atıldığını anlat-

tılar. Panay herhalde Tayet-Hema'yı arıyordu. Tayet onun akrabası oluyordu.

Biz hepimiz yatakhaneye döndük. Gerçekten, battaniye yere fırlatılmıştı.

— Tayet-Hema'cığım, belki sen kendin battaniyeni örtmeyi unuttun?

— Hayır, hayır, örttüm ben, çok iyi hatırlıyorum!

Tayet-Hema fena halde korkmuştu.

— Biz de gördük, Tayet-Hema sabahleyin yatağını düzeltmiş, battaniyesini de örtmüştü. Bütün çocuklar buna şahittir. Bunu Panay'dan başkası yapamaz.

Panay'ın kelesi çocukları çok korkuttu. Çocuklar ürkerek Tanya'nın etrafını saldılar. Yalnız Meri köşede duruyor kıs kıs gülüyordu. Öğretmen bunun farkına vararak:

— Dinleyin, çocuklar, dedi. Meri size bir oyun oynamak istedi. Baksanıza, nasıl da gülüyor?

Tanya yanılmamıştı. Meri gülerek, battaniyeyi yere attığını itiraf etti.

— Bunu niye yaptın, Meri?

— Ben sabahleyin Tayet-Hema'ya kızdım, yatakhanedan en son ben çıktım çıkarken de inadına yatağını bozdum. Oh olsun!

— İşte, gördünüz ya? Bir daha aptalca şeyler uydurmayın böyle. Gördünüz işte, kele mele yok ve kele üzerinde bütün konuşmalar masaldır, uydurmadır hepsi de! Meri, haklı mıyım?

— Doğru!

Meri bana hak verdi.

● Hayvan Postlu Saman ve Beyaz Önlüklü Şaman

Beşinci gündür hiç durmadan yıldız-poyraz esiyordu. Uluyarak, ısıklık çalarak Çukotka tundrasının uçsuz bucaksız topraklarında karları kovalıyordu. Bu berbat havada yalnız kurtlar dışardaydı, geyik sürülerinin peşinde dolaşıyorlardı.

Dağların şiddetli rüzgarı kestiği yerlerde geyikler, birbirlerine sokularak tipinin geçmesini bekliyorlardı. Çobanlar da geyik sürülerini. Zavallılar kaç günden beri ne sıcak çay içmişler, nede sıcak bir yarangada dinlenmişlerdi... Geyiklerin altına girerek, hayvanlarla birlikte tipinin dinmesini bekliyorlardı.

Tundra tümüyle donmuş. Yarangaları kalın bir kar örtüsü örtüyor. Yarangaları dıştan saran branda bezi rüzgardan kabarıyor, kemik-

ten çubuklara çarpıyor, onları dövüyor. Her an koptu kopacak, uçtu uçacak...

«Neden bu kadar şiddetli kar tipi esiıyor. Neden bir insan ölürken böyle rüzgarlar çıkıyor. Ölse de bari, tipi dinsel» diyor Çukçalar.

Kudurmuş kötü keleler bir insanın öleceğini biliyorlar. Üç gün, üç gecedir şaman davul, tef çalıyor durmadan.

Yarangada doğum yapacak bir kadın yatıyor. Yapayalnız. İstirap içinde, sancılardan kıvraniyor.

«Keleler kurban olarak onu seçmiş olacak. O zaman ne yapılsa boş,» diyorlar.

Kadını bu durumda bırakalım mı? Bu ağır ve çok eziyetli ölüm bekleyişinden onu boğarak kurtaralım mı? Ama daha çok genç. Kendisi razı olmazsa, hiç kimse ona dokunamaz.

Dördüncü gün kadınlar, hamile kadının ağrıları, ızdırapları içinde kıvrandığı yaranganın girişinde toplanmağa başladılar. Yollarını şaşırmamak için kendi yarangalarına bağladıkları, ayıbalığı derisinden upuzun kayışlara tutuna tutuna geliyorlardı. Ama ne yapabilir ki onlar? Güçleri bu durumda hiç bir şeye yetmez.

Sonunda fısıltılar duyuldu:

— Çocuğu sıkarak çıkaralım...

Hamile kadının artık ses çıkarmağa hali kalmamıştı. Ama genç, yaşamak istiyor, kalbi küt küt çarpıyor daha. Kadınlar yaranganın köşesinde duran deri işledikleri tahtayı alıyor, geyik postları üzerinde yatan kadının karnına yerleştiriyorlar. Ellerinden ayaklarından tutuyorlar ve ağır ağır tahta ağırlık ile sıkarak zorla doğum yaptırıyorlar.

Tundrada insan bazan da böyle doğar işte.

Çocuk biraz ezilmiştir ama gene de yaşıyor. Göbeğini annesinin bir saç teli ile bağladılar, yağlı bir bıçakla kestiler, yanmış bir ağaç kabuğu külü serptiler, vücudunu ise karla yıkadılar.

Fakat çocuk sabaha kadar yaşayamadı.

Ama rüzgar dinmedi. Hani madrabaz şamanın ünlü söylevleri. Bir insan ölünce fırtına dinerdi. Yalan işte. Egzema, uyuz yarangalara sık sık uğrayan «konuklardır.» Hasta çocuklar durmadan ağlarlar. Yüzleri, ağızları cerahatlı kabukla örtülü. Ne yapılabilir ki? Hiç. Şaman böylelerine bakmıyor bile. Baksa rezil olur.

Sahte «uygarlık» buraya burnunu soktuğunda Çukotka halkının elinden ağır iş ürünle-

rini alıp, yerine, ispirto, alkollü içkiler ve türlü hastalıklar bırakmış.

Halkın sağlığı ile ilgilenen tek kişi şaman-
dır. Bunun için garip bir nesil oluşmuştu. Mad-
rabaz, üçkağıtçı, yalancı bir nesil.

Adı Miletken olan bir şaman bana utan-
madan:

— Oooo... Bilmezsin, ben çok büyük ada-
mım. Ben insanların sağlığına, bir de geyiklere
bakıyorum. Ben ayıbalıklarını, balinaları sahil-
lerimize davet ediyorum. Ben davul çaldığım
zaman ruhum göklere çıkıyor.

Çukotkalılar ürkerek: Aman dikkatli ol!
Ona armağan ver! diyorlardı. Eğer karşı gelir-
sen hemen başına kötü keleleri saldırtır, kötü-
lük yapar, yada bir hastalık getirir başına.

1917 devriminin yankıları Çukotka'da an-
cak 1922 yılında duyulmaya başlandı. 1926 yı-
linda kuzey komisyonu Çukotka kıyılarında kül-
tür üssü için uygun bir yer arıyordu. 1927 yı-
linda ise St. Lavrens körfezinin ıssız kıyısına
kiralanmış bir Japon gemisi, yaklaştı, demir at-
tı. Gemi Sovyetler Birliği'nden geliyordu.

Gelenler hiçte iyi karşılanmadılar. Müthiş
bir fırtına kopmuş, durmadan yağmur yağmış,
ve buzlar birikmeye başlamıştı körfezde. Gemi

demir attığı halde sürekli yalpa yapıyordu. Gel de böyle havada yükünü boşalt. Japon kaptan fırtınanın dinmesini beklemek istemiyor, kültür üssü için getirilen yapı malzemesini geriye, Vladivostok'a götürmek istiyordu.

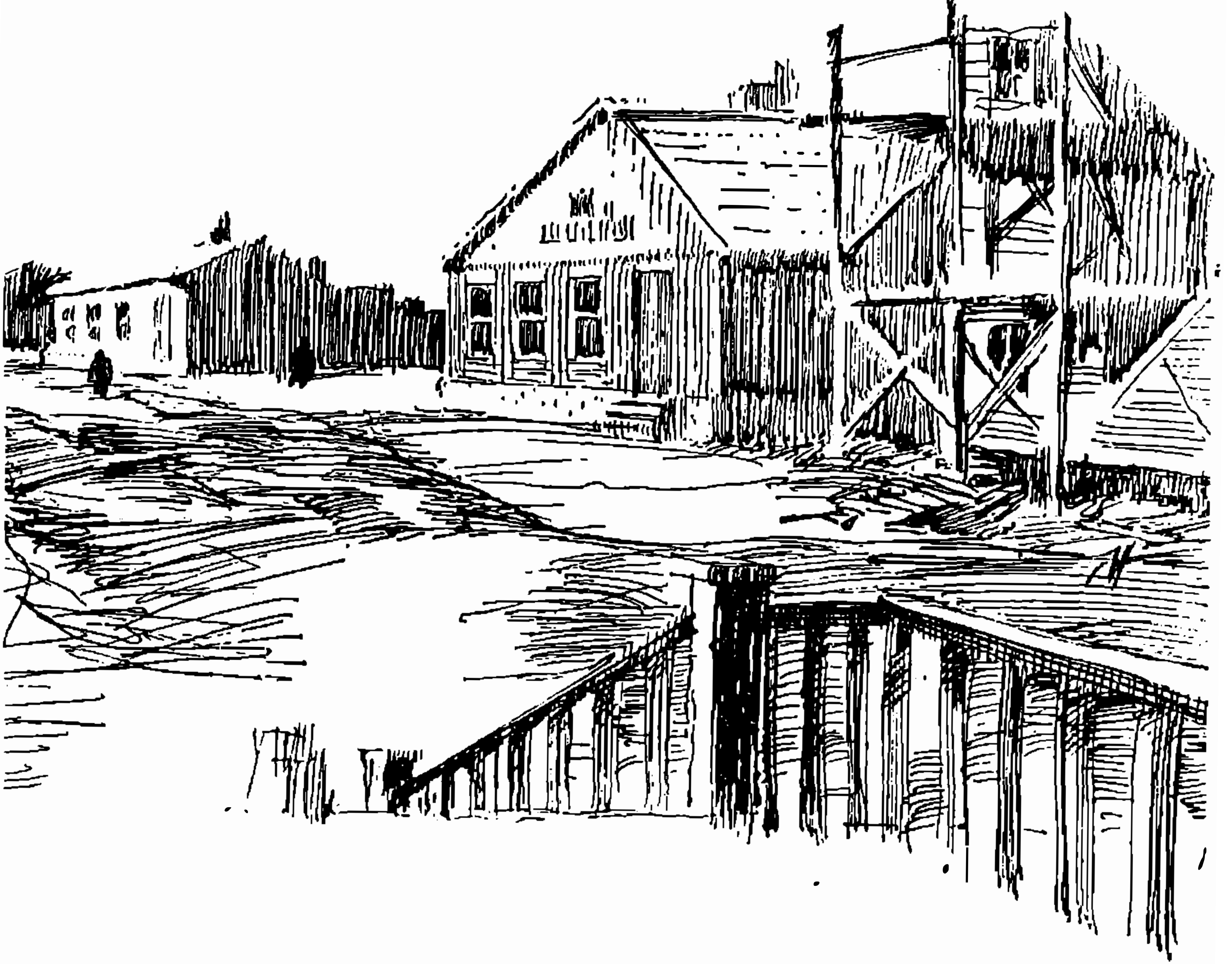
İnşaat grubunun şefi uzun uzun düşündükten sonra:

— Peki öyleyse, dedi, ne var ne yok hepsini denize dökün! Dalgalar nasıl olsa bütün malzemeyi sahile fırlatacak.

Geminin vinçleri çatırdadı, bumbalar koşuşmağa başladılar. Gerçekten de fırtına, tah-tadan ne varsa hepsini dalgaların sırtlarına yükleyip sahile sürükledi. Fırtınaya aferin, doğrusu. Görevini gerektiği gibi yaptı. Bütün tahta malzememiz karada idi şimdi.

Denizin daha sakin bir körfezinde inşaatçı grup gemiden inerek kızaklarla St Lavrens körfezinin kıyısına vardı.

Büyük bir hızla inşaat başladı. Buradaki inşaat mevsimi pek kısadır. Adamlarımız kahr-amanca çalıştılar. Ve kutup kışı başlamadan, bu vahşi sahillerde, taşlar ve ıslak tundra arasına yerli göz ölçüsüne göre kocaman olan yapılar dizdiler. Burada, bu ıssız topraklarda yeni yapılan evler çok büyük görünüyordu. Çukot-



YERİ YAPILAN EVLER ÇUKOTKALARA
ÇOK BÜYÜK GÖRÜNÜYORDU....

BU "TAHTA YARANGALARA,, YERLEŞTİKTEN
SONRA HAYATLARINDA BİR DEĞİŞİKLİK OLACAĞINA
İNANIYORLARDI....

ka'lılar daha önce böyle şeyler görmemişlerdi. Ama sağduyularının yardımıyla bu «tahta yarangalar» yerleştikten sonra kendi hayatlarında da bir değişiklik olacağına inanıyorlardı. Birçok eskimo işçi, inşaat işlerine yardım ediyordu.

Kış basınca evlerin iç işlerine geçildi. Evleri ısıtmak, duvarları bir santimetre kalınlığında izoleli kartonlarla kaplamak, macunlamak gerekiyordu. Sonra üstüne bir astar, bunun da üstüne yağlı boyanın sürülmesi gerekiyordu.

Böylece bir kış geçti. Kutup rüzgarları insanların ellerinden inşaat malzemesini kapıyor, uzaklara sürüklüyordu, karların altına gömüyordu. Ama insan gücü kuzeyin sert iklimini yendi. Ve böylece sahilde bir hastane, bir okul, yatakhane, veteriner ve hayvancılık danışma bürosu, ihracat merkezi ve birkaç ev sıralandı.

Ama şamanlar bütün bunlardan kendilerine bir yarar ummuyorlardı. Bir yıl sonra gelen hastane personeli aylarca işsiz kaldı. Şamanlar öylesine korkutmuşlardı ki eskimolar, hastaneye uğramak şöyle dursun, yanından bile geçmekten korkuyorlardı.

Kültür üssüne yakın olan kışlaklarda, daracık, pis yarangalarda ağır hastalar kaderlerine terk edilmiş yatıyorlardı, doğumlar korkunç şekilde ağır bir tahtaya basılarak yapılıyordu, insanlar en olmayacak biçimde dünyaya gelmeğe devam ediyor, kazara hayatta kalıyorlardı.

Modest Leonidoviç işsizliğe isyan ederek sokağa çıkıyor, bir eskimoyu yakalıyor, hastanesine getiriyor, zorla üstünden kürklü gocuğu çıkararak göğsüne borusunu dayıyor: «Kuvyento(*) Hadi bakalım, az daha kuvyento!» diyordu. Şaşkın ve mahçup eskimo ağır ağır soluyordu ama bunun niçin gerektiğini anlayamıyordu birtürlü. Büyük bir şaşkınlıkla hastaneden çıktığı zaman arkadaşları çevresini sarıyorlardı. O da ciddi ciddi: «Doktorun bir şey yaptığı yok. Durmadan kuvyento! diyor, hepsi bu.» Bu sözcük sonunda Modest Leonidoviçin lakabı olmuştu, Çukotka sahillerinde «doktor Kuvyento»yu tanımayan yoktu.

Hastalar hastaneye boykot etmeğe devam ediyorlardı. Öyleyse tek çare, hastanenin ayaklarına gitmesiydi. Doktorlar da büyük bir yüreklilikle yüzlerce kilometre öteye gitmeğe baş-

(*) **Kuvyento:** Soluk al.

ladılar. Kar, tipi, şiddetli don, doktorlara engel olamıyordu. Köpek koşulu «ilk yardım arabası» günlerce, aylarca yolda kalıyordu.

Ancak ilk yılın sonunda doktorlar halkın dikkatini hastaneye çekmeyi başardılar.

Ama örneğin hastaneye bir hasta çocuk yatacak olsa, hiçbir güç onu tek başına buraya getiremezdi. Çocuğun ailesini de birlikte almak gerekiyordu. İlk zamanlar bu pek büyük bir sakınca değildi. Hastanenin durumu görülecek birşeydi doğrusu. Bir odada hasta yatıyordu, bitişik odalarda da ailesi. Kim varsa, dedesinden, ninesinden başlayarak, tüm yaranga halkı.

Ee, hangi Çukotka'lı kadın eli boş oturabilir? Bunun için her kadının elinde hemen bir elışı beliriyor ve hastanenin pırıl pırıl odaları, geyik postu, ayıbalığı postu ile doluyordu. Yerlerde de iplik yerine kullanılan geyik sinirleri.

İşte, bir koğuştta, odanın tam ortasında yarıçıplak bir eskimo kadın bağdaş kurmuş, keskin bir bıçakla geyik postlarını biçiyor. Çocuklar da üzerinde yuvarlanıyorlar. Bir başka karyolada çizmeleriyle bağdaş kurmuş aile reisi oturuyor, püfür püfür çubuğunu içiyor. Sözün kısası bütün aileye hastane bakıyor.

Üstelik de eskimolar böyle davranmakla doktora büyük iyilik yaptıklarına inanıyorlar.

— Eh, diyorlar, ille de gerekiyorsa gelelim, biraz da sende oturalım, ne yapalım?

Hele karşı dur, derhal postlar toplanıyor ve koca aile, hastası ile kışlağa göç ediyor, «tagam» azizim, doktorcuğum, «tagam». Elveda yani...



«Gezici Hastane Katarı»nı Çukotka'daki kışlaklara bir daha göndermeye karar verdik. Bu kez tam kadro gideceklerdi, okula öğrenci toplamak için yola çıkan öğretmenlerin yaptıkları gibi.

Bizim göz uzmanımız hastanede hep hasta bekler, işi yok. Oysa ki her yerde hele hele bu yarımada'nın kuzey bölgelerinde gözlerinden rahatsız olan eskimolar öyle çok ki. Ama onlar gözlerini kendi güçleriyle iyileştirmeye uğraşıyorlar. Birgün gözlerimle gördüm: Baydarada oturan bir eskimo pis bir ipin ucunu deniz suyuna daldırıp daldırıp gözlerini ovuyordu. Bütün tedavi bundan ibaretti. Bu durumda göz uzmanımızı daha fazla hastanede tutamazdık.

Bu yolculuk tam üç ay sürdü. Ama sonuç başarılıydı. Doktor, tüm sahili dolaşmış, durumu incelemişti. Bir süre sonra hastanemize türlü göz rahatsızlığı olan hastalar, şaşılar, miyoplar gelmeye başladılar. Hiçbir şaman şaşılığı iyileştirmeye yanaşmıyordu. Oysa bizim doktor için bu pek kolaydı. Hasta küçük bir ameliyatla kurtuluyordu. Çukotkalıları bu «büyük şaman tedavisinde» ençok şaşırtan şey, ameliyatı kadın doktorun yapmasıydı.

Hastanemizin yarangalara yaptığı sefer iyi sonuçlar verdi. Ama hastane için en önemli işlerden biri olan, doğuma henüz kimse yanaşmıyordu. Çünkü ebemiz yoktu. Bir yıl sonra bu açığımızı da kapattık. Ebemizin, çukçaların fikirlerine göre çok iyi bir gözü ve iyi bir yüreği varmış, bu onlarca son derece önemliymiş. Böylece birkaç gün sonra hastanemize ilk hastayı getirdiler. Eskimo kadın tam doğurmak üzereydi. Doğum mükemmel geçti.

Gelen kadın Tağray'ın ablasıydı. Kadıncağız kardeşini sever ve sayardı, dediğini dinlerdi daima. Tağray'ın yaşı küçüktü fakat «canlı şeytancıkları» gösterdiğinden Çukotka'da büyük bir otorite sayılırdı. Hatta kendisine «küçük şaman» diyenlerde vardı.

Oysa Tağray okula ilk geldiğinde bir gerici gibi davranıyordu. Çukotka'nın bütün kör inanışlarına, bütün kötü geleneklerine büyük saygısı vardı. Ama gitgide ilerici, yenilikçi olmaya başlamıştı.

Ablası doğum yapmadan önce Tağray kışlağına yollandı.

— Abla, dedi, ilk çocuğun doğarken az kalsın ölüyordun. Sana çok acıyorum. Gel sen çocuğunu tangalarda yap. Onlar çok şey biliyorlar, bize yardım etmek için buraya gelmişler.

Tağray'ın ablası önce uzun uzun direndi, ama sonunda şamanların yasaklarını dinlemeyerek hastaneye yatmaya karar verdi. Şamanlar kadıncağızın, çocuğuna bir Çukotka adı vermesini yasakladılar. Zavallı kadın ebeden çocuğuna isim yapmasını(*) istedi. Böylece hastanede doğan küçük çukçaya «Leonid» adı verildi, doktorumuzun şerefine.

Ertesi gün Çukotka kışlaklarında, beyaz yarangada bir Çukotka'lı oğlanın doğduğu öğ-

(*) **İsim yapmak:** Çukçaların yalnız adları oluyordu, soyadları henüz yoktu. Yeni doğana ana baba adı veriliyordu. Örneğin baba Tınıntığreğu anası Rultina ise, çocuğun adı Tinenrultın oluyor. Şamanlar da bazan ad uyduruyorlardı. Veğemneğut gibi.

renildi. Bu çok büyük bir başarıydı. Çünkü bir kızın doğumu yarı başarı sayılırdı.

Böylece şamanların söyledikleri yalanlandı. Herkesten çok Tağray sevinçliydi. Yüreğinin bir köşesinde korku varmış, ya birşeyler ters giderse diye.

Hastaneye birçok konuk kadın geldiğinde doğum koğuşunda «sağlık» üzerine bir konferans verildi. Konuşan Ankala, yani çocuğun anasıydı.



Bundan sonra doğum ve kadın hastalıkları işimiz de kolaylaştı. Bir kışlakta doğurmak üzere olan bir eskimo kadın varmış. Tangaların yarangasında doğum yapmanın ne kadar kolay olduğunu başkalarından duymuş, ama oraya bir türlü gidemiyormuş. Amcası ünlü bir şamanmış. Çoğu kez kadınları «davul, tef ve şarkılarıyla» doğurtmuş. Doğanların çoğu artık yetişkin birer avcı olmuş. Şimdi mavitilki, fokbalığı avına gidiyorlarmış. Bunun için yeğeni ne hastaneye gitmeyi kesinlikle yasaklamış.

Ebemiz bir nartaya binerek doğurmak üzere olan kadının yardımına koştu. Köpekler öylesine koşuyordu ki insanın soluğu kesiliyordu.

Akşam oldu. Gökyüzünü bulutlar kapladı. Kuzeyden esen rüzgar yerdeki karları savurmaya başladı. Az sonra da kar tipisi koptu, göz gözü görmez oldu.

Derken kayurun sesi duyuldu:

— Poti-poti! Kığırır-kığırır... Durr.

Bir narta durdu, içinden ebemiz indi. Suratı asık mı asık. Donmuş olacak yollarda.

— Durum nasıl? Doğum oldu mu?

— Şeytan görsün şu akrabaları! Bırakmıyorlar yahu.

— Kim bırakmıyor, kim?

— Canım, şu şaman, amcası oluyormuş. Boşuboşuna bunca yol teptik dondum!

Ama gel gelelim doğum yapacak kadının durumu gittikçe kötüleşiyor. Çok zor bir doğum. İşte o zaman eski, yeni kavgası başlıyor. Kadıncağızın genç kocası bütün gelenekleri bir yana bırakarak ilk kez amcasına, «büyük şamana» sesini yükselterek bağırıyor. Kadın dudaklarını güçlkle kıpırdatarak «ölüyorum» dediği zaman, kocası deli gibi yarangasından fırlıyor, köpeklerini dörtmala hastanemize uçuruyor.

Sert poyraz sanki şamandan yana imiş gibi karı insanın gözlerine gözlerine savuruyor,

köpekleri yıkıyor. İşte hastane! İçi aydınlık, sıcak. Adam tepeden tırnağa karlar içinde kapıyı iterek içeri girdi. Sesinde büyük bir üzüntü vardı:

— Hani ebe hanım? Gel yardım et karım ölüyor. Hadi hemen gel.

— Elbette, elbette. Dur, geliyorum. Ama şu körolası ihtiyar beni yine kovacak?

— Ah! Hele kovsun! Ben de onu kovarım!

Ebemiz çarçabuk kürkünü, kürk şalvarını, kürk botlarını giydi. Çantasında her şey hazır.

Bir saniye içinde kayur da, ebe de, çantası da hepsi nartaya yerleşti. Şimdi rüzgar arkadan esiyor, köpeklerin işini kolaylaştırıyor, ama tipi hâlâ şiddetle devam ediyordu.

Şaman tipiye bakarak, kelenin yeğenini kapmak istediğini söylüyor. Baksana, bu ne kar, bu ne tipi böyle! Davulunu artık gönülsüz çalıyor.

İki saat sonra narta «pat! küt!» yaranganın ta duvarına dayandı.

Kürklü yaranganın içinden davulun sesiyle birlikte, kısık, cırlak bir sesle ihtiyarın şarkıları duyuluyordu. Kutsal şarkılar. Kadın insan-

üstü bir sabırla acısına dayanıyor, ne inilti, ne başka bir ses...

Derken kocası yarangaya dalıyor. Emir verircesine:

— Hey, moruk, bitir şu işini de defol! diyor.

Ama neredede! İhtiyar gelenlere hiç aldırış etmeden oturduğu yerden birşey duymamış gibi ulumağa, davul çalmağa devam ediyor. Arada bir, gelen beyazbenizli kadına kötü bir bakış atıyor ve daha büyük bir hırsla davulu çalıyor.

Fakat ebemiz kararlı, kürkünü çıkarmış bile, gitgide artan öfke ile şamanın ulumasını dinliyor. Sonunda dayanamıyor, patlıyor. Kayura:

— Canı cehenneme, şu adamı at dışarıya! diyor. At diyorum sana.

Ve nasıl atılacağını genç kocaya gösteriyor. Kayur hâlâ kararlı değil. Bir ebeye bakıyor, bir şamana, fakat sonra birden karar veriyor. şamanın yakasına yapıştığı gibi elindeki tef ve davulla birlikte dışarı atıyor, giriş yerine.

— Aklını oynattın galiba, diye Şaman tıs tıs tıslıyor. Kadını niye getirdin? Kelenin kur-

ban istediğini görmüyor mu gözlerin? Tipiyi görmüyor musun?

Genç adamın kafasından kimbilir neler geçiyor şimdi. Çelişmeli düşünceler... Fakat beyazbenizli ebeye inanmak istiyor ve bu umut ağır basıyor.

— Haydi, ihtiyar, diyor. Yarangana git. Uzaklaş buradan, anladın mı? Ama ihtiyarsın, dur seni geçireyim.

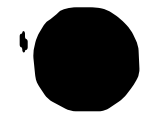
Ebe ise kendi kendine: «Ehh, Olga Mihaylovna,» diyor. «Bu eskimo kadını kurtaramazsan vay başına gelenlere. Ya kurtar, yada...» Ve bu düşünce ile genç kadının yanına gidiyor.

Az sonra doğum bitiyor, fakat kadının hayatını kurtarmak için, çocuğu harcamak gerekiyor.

Şaman bu felaketten hemen yararlanarak sesini yükseltmeye başlıyor. Ama kadınlar buna izin vermiyorlar. Onlar zavallı kadının umutsuz durumunu herkesten iyi biliyorlardı. Kocasını, karısının hayatta kaldığını görünce sevinçten ne yapacağını şaşıyor. Kışlakta koşuyor, gülüyor ve amcası şamanın yarangasına «tuuuh!» diye tükürüyor.

Bu olaydan sonra hastanemizde sağlık

eğitimi derneği kuruldu, sistematik dersler verilmeye başlandı. Bu derneğin bir üyesi de, bizim canlı, hareketli Rolçina ninemiz. O da katılıyor sağlık işlerine. Hatta, derneğin başkanı oluyor. Dersler çok canlı, ilginç geçiyor.



Dağın yamacından aşağı köpek koşumlu bir narta iniyor. Nartada iki kişi seçiliyor: Yaşlı bir karı koca. İlk evin önünde durdu narta. İhtiyar kalkıp ostolu kara daldırdı ve nartanın kıyısına tutunarak:

— Hani doktiren yarangası? diye sordu:

— Bak, bu büyük ev.

Narta hastanenin önünde durdu. Hastanede oğulları Tatro yatıyor. Doğalı otuz kıştan fazla geçmiş. Biricik oğulları, desteği bu iki ihtiyarın. Tatro, bir güreşte kolunu kırmıştı. On günden beri hastanede yatıyor. Artık kolu «eskisi gibi» oldu diyorlar.

İhtiyar eskimolar koğuşa girdiler. Oğulları, sırtında bir sabahlık, ayağında terlik, masa başında oturmuş, bir derginin resimlerine bakıyor.

Ne var bu resimlerde? Anlamak zor. Bam-

başka bir hayat, anlaşılmaz şeyler. İnsanlar da başka, yarangaları da. Resimlerin yanında bir çok kancalar, kıvrır kıvrır çizgiler... Ama o biliyor, bu beyazbenizlilerin konuşmasıdır. Yalnız bu kağıt konuşmasını daha anlayamıyor avcı. Yanında konukları var: Latuge ile Çimi. İki bekçi. Latuge ona heyecanlı heyecanlı parmak işaretleri ile bir şeyler anlatmağa çalışıyor. Tatro, sağır-dilsiz hemşehrisinin ne demek istediğini anlıyor. Çimi de başını bir dergi üzerine eğiyor.

Tatro o kadar dalmış ki, resimlerin seyrine, ihtiyarlarının nasıl girdiklerini duymuyor bile.

Seslerini duyunca:

— Kakomey! diye haykırdı, sevinçle.

— Nasılsın oğul? diye sordu yaşlı anası,

— İyi, çok iyi. Artık baydarada tekrar kürek çekebilirim.

Ve bunu ispatlamak için Tatro hasta kolu ile demir karyolasına yapıştı ve omuz hizasına kadar kaldırdı. Doktor hastasının bu bağışlanmaz deneyini görünce bağırmağa başladı. Tatro güldü ve karyolasını ağır ağır indirdi.

— Madem ki Tatro'ya bunca iyi bir kol yapmış, çok şey biliyormuş demek.

İhtiyarlar uzun uzun ve dostça doktora bakıyorlar.

Sonra yaşlı adam doktora yaklaştı ve içtenlikle:

— Kayve, kayve doktor Kuvyento! dedi. Büyük adamsın.



Körfezin kıyısından sırtlarında torbalarıyla iki Çukotka'lı ağır ağır ilerliyorlar. Bu körfez eskiden amerikalı altın arayıcılarının ilgisi- ni çekmişti. Delikanlılar yerde demirden yapılmış tuhaf bir şey görüyorlar. Biri onu ağzına sokuyor, dişleriyle yokluyor, sonra tekrar yere atıyor. Öteki delikanlı da bu demirden ufak şeyi yerden kaldırıp bıçağı ile açmak istiyor.

Bir patlama! Ve Pinoy'un elinin yerinde bir et parçası sarkıyor. Bu bir el bombası imiş.

Delikanlı şaşkın, ama akli başında.

— Hastaneye! diyor.

Elini yukarıya kaldırıyor, ve yakın olan hastaneye, «doktiren yaranka»sına yollanıyor.

Hastaneye gelince:

— Doktor evde mi? diye sordu delikanlı.

Kanlı elini doktorun burnuna kadar uzattığında artık dayanılması zor bir ağrı duyuyordu.

— Bana bu pipo doldursanıza, dedi ve pipo içmeğe başladı.

Doktor kapıyı araladı:

— Derhal ameliyat salonunu hazırlayın! dedi. Pinoy'un çevresine doktorlar, hastabakıcılar, hatta ebe bile toplandı.

Pinoy hastane personelinin telaşla oraya buraya koştuğunu görünce:

— Doktor, şimdi herhalde öleceğim ben, değil mi? diye sordu:

— Canım, ne diye ölecekmişsin? Daha dur bakalım! Ama tüfeğini sol elinle kullanacaksın, hepsi bu.

Pinoy'un kafasında türlü düşünceler var, belli. Ameliyat salonuna çağrıldığı zaman, ayakları tutmaz oldu. Pinoy'un koltuğuna girerek onu uzun koridordan ameliyat salonuna götürdüler. Herşey bembeyaz ameliyat salonunda. Duvarlar, masa, dolaplar. Masa dar ve uzun. Ucunda tahtadan bir yastık. Odaya beyaz önlüklü tangalar doluştular.

Pinoy'u masaya yatırdılar. Niye böyle yaptıklarını bilmiyor Pinoy. Ama karşı durmadan uslu uslu yattı. «Eh, ne ise halim...» Derken yüzünü gazlı bezle örttüler. Üstüne bir sıvı damlattılar. Pinoy, son olarak çocukluğunda

gördüğü ölmüş bir tangayı hatırladı. O da böyle bir masada yatıyordu, beyaz bir bezle örtülüydü.

«Öldüm demek ben de,» dedi Pinoy ve derin bir uykuya daldı. Doktorun elinde pırıl pırıl ufacık makaslar, bıçaklar, daha başka anlaşılmaz bir takım şeyler... Ameliyat salonunun kapısını aralayan çukçalar merakla içeri bakıyorlar, dehşetten donakalıyorlardı.

Şamanları Pinoy'a bakmazdı, onu iyice biliyorlar. Böyle durumlarda şaman işe karışmazdı.

Kapıyı biz bilerek açık bıraktık. Ameliyat salonu kliniğe döndü. Çukçalar doktordan gözlerini ayırmadan, bu beyazbenizli adamın şamanlığını izliyordu.

Derken bir çukça dayanamadı:

— A... Pinoy kıpırdamıyor? Amma da sağlam adammış! dedi.

Bir başkası:

— Yok canım! Uyuyor, görmüyor musun? Ona ispirto içirmişler... Çok keskin bir ispirto, dedi.

Doktorun elinde iplikli, acaip bir iğne var. Doktor bununla birşeyler dikeyor, eskimo kadınlarının torbas diktikleri gibi. Ameliyat tam 45

dakika sürdü. Ve bütün bu süre içinde eskimolar merakla izlediler olayı.

Pınoy'u başka bir yere götürdüler.

Ameliyatta hazır bulunan kardeşi büyük bir üzüntü ile Pınoy'u uyandırmaya çalıştı:

— Pınoy! Pınoy! Pınoy, uyansana!

Ama Pınoy kıpırdamadı. Hiçbir hayat belirtisi yok Pınoy'da.

«Doktor madem onu öldürmüş, ne diye elini dikiyordu? Ama dur... Kalbi atıyor!»

Kardeşi Pınoy'un göğsüne kulağını dayayıp dinliyor.

— Evet, kalbi çalışıyor.

Doktor geldi, Pınoy'un iki yanağına hafifçe vurdu. Kardeşi büyük bir öfke içinde doktorun üzerine atılmak üzere idi ki, Pınoy uyanıverdi. Sağlam eliyle yüzünü yoklayarak sordu Pınoy:

— Ben neredeyim? Hayatta mıyım ben?

Kardeşi cevapladı:

— Sen şimdi hastanedesin. Çok mu acıdı?

— Yooo... Ben hiçbir şey duymadım.

Pınoy uzun uzun sarılı eline baktı.

Doktor:

— Hadi, hadi, dedi. Rahat bırakın çocuğu.

Size yarın herşeyi anlatacak. Ama şimdi olmaz. Eskimolar uslu çocuklar gibi uzaklaştılar.

Ertesi gün hastane ziyaretçilerle doldu. Çünkü artık hastalar çoğalmaya başlamıştı. Her koğuştta birkaç hasta vardı...



Hastanenin koridorundan, deyneklerine abanarak bir eskimo geçti. Hayatını hastanenin kurtardığını çok iyi biliyordu. Çukotka sahili boyunca Hu Hutan'ınki gibi kazalarda ölüm kaçınılmazdı.

Kışlağının avcılarıyla birlikte ayıbalığı avına çıkmıştı Hu Hutan. Ayıbalığının uzun dişli kafası velbotun yanında görününce, hatalı bir atış yüzünden, bir kurşun Hu Hutan'ı yaraladı. Hu Hutan önce ne olduğunu anlayamadı. Ama sonra acı duydu. Kanını gördü ve bayıldı. Av o saat durduruldu ve velbot kışlağa döndü. Kurşun kaval kemiğini parçalamıştı. Hu Hutan'ı yarangaya yatırdılar. Şaman açık yarasını köpek kollarıyla tıkadı. Hasta bir daha bayıldı.

Şanslı bir adammış ki bizim Modest Leonidoviç sahili dolaşmaya çıktığında onların kışlağına da uğramış. İki kurşun deliğine tıklı kö-

pek kıllarını atmış Modest Leonidoviç. Yarayı temizledikten sonra sıkıca sarmış.

Şamana:

— Nedir bu yaptıkların, demiş. Sonra diğerlerine: Derhal zaman kaybetmeden gideceğiz! diye emretmiş. Bu kadar ağır bir yara ancak hastanede tedavi edilebilir.

Motorlu velbot, kışlağı kültür üssünden ayıran yüzlerce kilometreyi şaşılası bir hızla geride bırakmış. Hu Hutan ile birlikte bütün ailesi de geldi. Herkes hayatı için kaygılanıyordu. Hu Hutan'ın anası babası durmadan soruyorlardı:

— Doktor, söyle, doğru söyle, Hu Hutan yaşayacak mı?

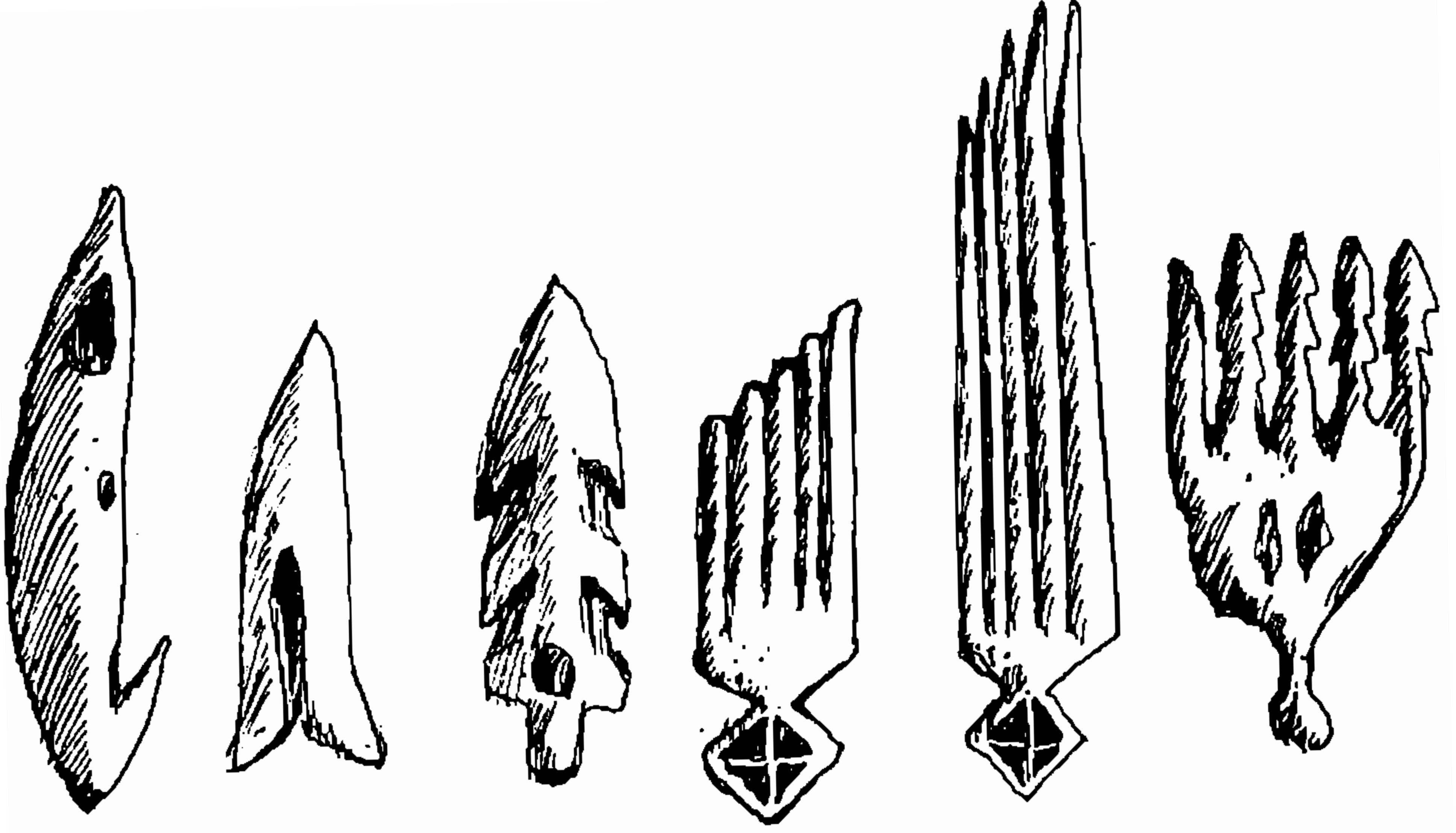
Modest Leonidoviç gözlüğünü çıkarıp sil-di, biraz düşündü, sonra hastanın yakınlarına:

— Bakın, dinleyin, dedi. Kendiniz seçin. Ya ben bacağını keseceğim ve Hu Hutan yaşayacak, yada üç gün geçmeden ölecek...

Sonra doktor ayrıntılarla kangrenin ne demek olduğunu anlatmaya çalıştı.

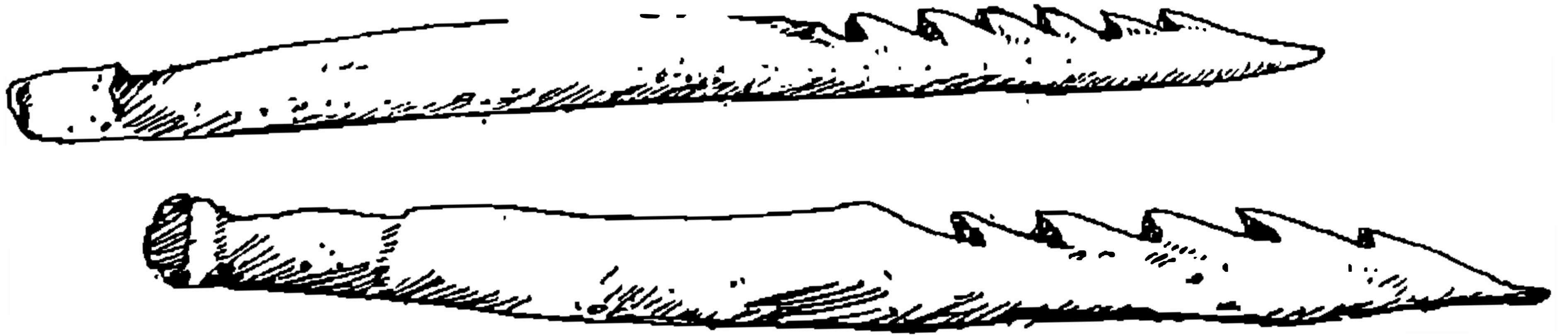
— Kes, doktor, kes öyleyse! Sen kendin gerekeni daha iyi bilirsin.

İhtiyar baba çok üzgündü. Ama bacaksız da yaşar, varsın böyle yaşasın. O ayıbalığı kemiği işliyor, ondan iyi usta yoktur sahillerde!



OK UÇLARI, MEKİK VE SÜSLER (TAHTA)

AYI BALIĞI VE FOK BALIĞI AVLAMAK İÇİN
KULLANILAN "KEMİK" ZİPKINLAR



Ameliyat salonu hazırlandı ve Hu Hutan ameliyat masasına yatırıldı.

Şimdi Hu Hutan'ın bir bacağı yok. Ama bu duruma alışmışa benziyor. Yaşamak güzel şey!

— Zararı yok, diyor, gözlerim güneşi görmüyor mu? İyi doktr! Sana yüreğimden teşekkürler! Sen hayatımı bana tekrar verdin. Bacak yok... Ama kollarım yerinde, gözlerim yerinde, başım var!



Yazın ihtiyar Kome, Tağray'ın babası ağır hastalanmıştı. Şamanın pençesine düşmüştü Kome. Sırtındaki yara üstüne sürülen türlü pislik yüzünden kangren halini almıştı. Şaman yarayı rovduga, yani geyik derisi ile yapıştırmış ve Tağray'a babasının hastalandığını tangalara anlatmamasını sıkı sıkı söylemişti.

Tağray büyük bir öfke ile şamana bakıyordu. Hastaneye yatması için babasına durmadan yalvarıyordu. Ama babası istemiyordu:

— Ben genç bir adam değilim ki tangaların doktoruna gideyim, diyordu.

Ayıbalığı avında Tağray babasının yerini tutmuştu. Babasını ayıbalığı avında geçebilen

avcı yoktu oysa ki. Tekrar yarangasına dönünce babasının daha da ağırlaştığını gördü. Yarası daha da büyümüştü. Kome artık belini doğrultamaz olmuştu. Tağray dayanamadı, kültür üssüne koştu ve herşeyi anlattı.

— Babam beni dinlemiyor. Onun için sizlerden biri onu ikna etsin, dedi.

Modest Leonidoviç'in öğrencisi, Uakat adında bir hemşire Kome'yi kandırmayı üzerine aldı, bir de Tayot. Tayot sağlık eğitimi derneğinde ilk yardımın nasıl yapılacağını öğrenmişti. İkisi de hastalarla çok iyi konuşurlardı. Teselli etmesini biliyorlardı.

Hemşire Uakat ile Tayot oraya varınca, şaman onlara pis pis bakmış ve:

— Kome'nin hasta olduğunu kimden öğrendiniz, ha? Size bunu kim anlattı? diye sormuş.

Uakat, Tağray'ı ele vermemek için omuzunu silkmiş.

— Öğrendik, işte bu kadar, çok konuşma sen.

Şaman kızları korkutmak için bağırmaya başlamış:

— Sizi öldüreceğim ben! Ellerimle, bıçağımla değil, kelelere öldürteceğim sizi!

Uakat hiç aldırmadan:

— Eh, gücün yeterse öldür, demiş. Ama unutma üç insan kalacak ardımızda. Onlar bunun hesabını senden sorarlar: Babam, Tayot'un babası, bir de doktor.

— Vay, vay, vay! Beyazbenizli misin ki, peşinizden beyazbenizli doktor üzölsün?

Uakat öfkeyle kısa kesmiş şamanın sözlerini:

— Eeee, sana ne, kim oluyormuşsun sen?

Böylece kızlar yarangada yatan hastayı kandırmağa çalışmışlar.

Ama Kome kızlara bağırılmış:

— Çekilin buradan! Ben hasta filan değilim! Oraya da gitmem, ne işim var orada!

Kızlar iyilikle, tatlılıkla Kome'yi ikna etmeğe çalışırken, şaman yarangaya dalmış. Uakat ve Tayot'a bakarak kıs kıs gülmeğe başlamış.

Bu kez Tayot:

— Hayır, hastasın, hem de çok ağır hastasın. Ben bunu iyice biliyorum, demiş.

— Lafa bak! Sen şaman mısın ki herşeyi bilmeğe başladın böyle? Yoksa kelelelelele mi konuşuyorsun?

Tağray söze karışmış:

— Hayır, baba, demiş, Uakat şaman değil-

dir, hastanede çalışıyor. Tayot ise bizim okulun öğrencisidir onu doktor kendine yardımcı seçti. Sonra hastanede hemşire olarak çalışacak. Ben bu kızların yanında senin hasta olduğunu anlattım kültür üssünde. Tanga olan doktorun güçlü bir doktor olduğunu biliyorum. Her türlü hastalığı iyileştiriyor. Ben senin için söz verdim ona, baba. Oğlun Tağray bir yalancı mı çıksın istiyorsun? Ha? Söyle?

Kome şaşmış Yavaş sesle oğluna sormuş:
— Söz mü verdin? Öyleyse gitmek gerek. Peki. Gideceğim.

Kızlar Kome'yi hastaneye yatırdılar. Doktor, yaşlı adamın sırtına yapışmış, çürümeye yüz tutmuş pis geyik derisini kopardı, simsiyah olmuştu deri çürüyünce.

Hasta Kome'ye özenle bakıldı. Hastane yalnızca tedavi yeri değildi, eskiyi yeniyle değiştirmek, eskiyi yok etmek, uygarlığı geliştirmek, tıp bilimini şamanlara karşı, soyguna, yalana karşı kullanmak da onun görevleri arasındaydı: Bilinçli bir şekilde yenilikten yana olan Tağray'ın prestijini kurtarmak gerekiyordu.

Tağray, her gün babasını ziyarete geliyordu. Kome'nin sağlık durumu bütün sahil boyunca konuşulan tek konuydu. Tağray hergün

biraz daha neşeli dönüyordu. Babası iyileşiyordu artık, yarası gitgide kapanıyordu.

Sonunda Kome iyileşti. Koridorlarda dolaşıyor, artık av zamanıdır diye düşünüyordu, evine dönmek istiyordu Kome. Hastaneye uğradığımda Kome gülümseyerek beni yanına çağırdı.

— Ben körmüşüm, ama şimdi gözlerim açıldı. Ben sağırmışım, ama şimdi iyi duyar oldum herşeyi. Ben aptaldım, ama şimdi akılandım. Şimdi ben nartama binip, doğruya yol açacağım.

Kome koridordaki divana oturdu, beni de yanına oturttu ve dağlarda geyik sürülerini besleyen çukçaların nasıl yaşadıklarını anlatmağa başladı.

— Bak, diyordu, onlar kör gibi yaşıyorlar. Sahilde olup biteni bilmezler. Orada geyik sürüsü gibi yaşıyor onlar. Yiyorlar, içiyorlar ve koşuyorlar oraya buraya, hepsi bu. Onlar yalnız şamanlara inanıyorlar. Neden geyikçi Çukotka'lılardan kimse yok okulunuzda, bilir misin? Çünkü şamanları güçlüdür onların. İşte, doğruluğa yolaçmak için ilk gideceğim yer orası olacak.

● Büyük Rultuğe'nin Ölümü

Ders yılı sonunda kültür üssünde bir grip salgını yayıldı. Hastalığın yayılmasını önlemek için karantina ilan edildi. Kültür üssü ufak sarı bayraklarla çevrildi. Çocuklar evde oturuyor, dışarıya çıkamıyorlardı.

Öğrencilerimizden yalnız Rultuğe'nin ağabeyi, Büyük Rultuğe ağırca hastalanmıştı. Ama çocuğu hastaneye yatırmağa zaman bulamadık, çünkü babası Pakayka, nörtñala okula geldi. Karantina filan dinlediği yoktu. Oğlanı alıp yarangasına götürdü. İkna edici konuşmalar, ricalar fayda etmedi. Büyük Rultuğe, Pakayka'nın, en sevgili çocuğuydu. Kimseye güvenmiyordu.

Yarangasında da bir saniye oğlundan ayrılmamış. Avı, işi gücü, herşeyi bırakmış, uyku uyuyamaz olmuş. Ben, Büyük Rultuğe'yi görmeye gittim. Rultuğe ölüm pençesindeydi. Ama hastanemizde kendi öz kızı Çulhena hastabakıcı olarak çalıştığı halde, Pakayka'yı ikna edemedim.

Hastaneye hastaların ana babalarını kabul etmez olmuştuk. Buna rağmen Pakaykay'ı da oğlu ile birarada yatıracağıma söz verdim. Yine

de razı olmadı. Oğlunun başına iyi cinleri, perileri çağırıyor, kötü keleleri kovmağa çalışıyordu. En iyi köpeklerini kelelere kurban etti. Ama hiçbir şey değişmiyordu. Oğlu ölüm döşegindeydi.

Bir iki gün daha geçti. Yine Pakayka'yı görmeye gittim. Bu defa kandırabildim adamı. Rultuğ'e'yi hastahaneye getirdik. Ama iş işten geçmişti artık. Bir iki gün sonra akşam üstü çocuk sessizce öldü.

Büyük Rultuğ'e'nin ölümü çocuklarımızı çok etkiledi. Her yerden sesler yükselmeğe başladı:

— İnsan çok ağır hastalanınca, onların da doktoru yardım edemiyor!

— Belki de kesmişlerdir, Rultuğ'e'yi!

— Ah, onu buraya ne diye getirdiler? Evinde kalsaydı daha iyi olurdu!

O zaman ben çocuklarla konuştum.

— Bakın, çocuklar, dedim. Tutun ki bir adam fazla büyük olmayan bir uçurumdan aşağı düştü. Hafif yarayla kurtulabilir. Ama insan çok büyük bir uçurumdan aşağı yuvarlanırsa mutlaka ölür, parça parça olur. Rultuğ'e'nin çok büyük bir hastalığı vardı. Uzun süre hasta yattı. Doktorumuz onu hemen tedavi etseydi, hastalı-

ğı geçerdi. Çocuk da hayatta kalırdı. Ama biliyorsunuz, onu hastaneye yatırmak istemediler. Hastalık böylece büyüdü. Çocuğu hastaneye getirdikleri zaman artık yarı ölüydü. Doktorumuz artık kurtaramazdı.

Çocuklar kaşları çatık, inanmayarak dinliyorlardı sözlerimi. Yalnız Tağray atıldı:

— Evet, dedi, doğru. Rultuğe'yi nartadan kaldırdıkları zaman orada idim. Ölü gibiydi. Küçük hastalığı iyileştirmek herhalde daha kolay olacak.

Sonra öfkeyle Küçük Rultuğe'ye döndü:

— Sen neden utanmadan kardeşimi doktor kesti diyorsun, ha? Doktorun kaç insanımızı iyileştirdiğini bilmiyor musun?

Küçük Rultuğe büyük bir üzüntü içindeydi:

— Ağabeyime çok acıyorum, dedi yavaşça.

Tağray konuşmaya devam etti. Çabuk, kesik ve çok heyecanlı konuşuyordu. Büyük Rultuğe'nin neden öldüğünü anlamak istiyordu.

Oğlunun öldüğü gece Pakayka yarangasıdaydı. Ama bütün gece uyumamıştı. Gün ağarmaya başlar başlamaz kültür üssüne geldi, köpeklerini sokakta bırakarak koğuşa koş-

tu. Oğlu koğuştta değildi artık. Pakayka felaketi sezmişti. Koridorda duruyor, yutkunuyor, şaşkın şaşkın bakıyordu. ulhena, hastabakıcımız, babasını görünce yanına yaklaştı ve ona yavaşça:

— ld! dedi.

Hepimiz hiç konuşmadan çocuğun yattığı odaya gittik. Sağlam yapılı, cesur, en ağır koşullarda bile aklını kaybetmeyen, sert kuzey ikliminde elik gibi sertleşmiş avcı dayanamadı, hikıra hikıra ağlamaya başladı.

ulhena dışarı çıktı sessizce.

Ben bunca yıldır ukotka'yı tanıyordum, bir eskimo avcısının ağladığını ne görmüştüm, ne de işitmiştim. Ben de fena oldum.

Doktora gittik. Çocuğun lm doktorumuzu da çok sarsmıştı. Çünkü bu hastanede ki ilk ölüm olayıydı. Doktor heyecanını g tutarak kederli babayı teselli etmeye çalıştı, başsağlığı diledi. Pakayka doktorun dediklerinden hiçbir şey anlayamadı. Ama doktorun da oğlunun ölümüne pekçok üzüldüğünü gördü.

Pakayka oğlunun cenazesini nartaya yerleştirdi ve Büyük Rultuğe kendi yarangasına taşındı. Kışlağın yakınlarındaki kayalığa gömüldü. Mezarına kağıt, kurşun kalem ve mürekkep-

li kalem kondu. Kağıdı şiddetli rüzgar kaptı, denize sürükledi. Ama kelemler üzerine, ağır bir taş ağırlık konulduğundan aylarca Rultuğ'e'nin mezarında mezartası gibi kaldılar.

Rultuğ'e'nin ölümünden sonra çocuklarda bir huzursuzluk oldu. Odaya sessiz sessiz doluyor, birbirlerinden ayrılmaktan korkuyorlardı. Konuştukları zaman da fısıldayarak konuşuyorlardı.

Gece olunca nöbetçi öğretmenin odalarında yatmasını istediler. Fakat birkaç gün sonra ölümün bıraktığı ağır etkiden kurtuldular. Gene oyunlara başladılar. Ama sessiz, gürültüsüz oyunlardı bunlar. En sevdikleri oyun «Kuzey Kutbuna Yolculuk» ile «Harfli Tombala» olmuştu.

Birgün Tanya çocuklara «Kuzey Kutbu Yolculuğu» oyununu dağıttı, kendisi de tombalay almaya gitti. Çocuklar hemen bütün fişleri kaptılar, derken iki fişi kırdılar. Sonra da çok korktular ve kırılan iki fişi masanın çekmesine sakladılar.

Öğretmen gelince fişlerin nerede olduğunu sordu.

— Koo!

Ama öğretmen üsteledi. Fişler buradan sa-

tın alınamaz diyordu, Tanya. Vapurunda gelmesine daha çok zaman var.

Bunu söylerken farkında olmadan bağırdı Tanya. Çocuklar bağışarak koridora kaçtılar. Benim odamı açıp yanıma sokuldular, hepsi de tirtir titriyordu, çok korktukları belliydi. Arkalarından, beti benzi uçmuş Tanya geldi. Çocuklar Tanya'ya yaklaşmamaya çalışarak birşeyler fısıldadılar birbirlerine. Ne olduğunu sordum hepsi de susuyordu. Tanya'nın yanında konuşmak istemedikleri belliydi. Meğerse birisi öldü mü birkaç gün susulur, yada çok yavaş konuşulmuş. Yoksa ölenin ruhu geri geliyormuş.

Çocuklar o kadar korkmuşlar ki, uyku zamanı geldiğinde karyolaları bitıştirdiler ve rastgele yattılar o gece. Kenarda yatanlar kimbilir, belki de bütün gece uykusuz kalmıştır. Çünkü ölmüş bir insanın ruhu gelse, en kenardakileri kapardı önce.

Sabah herşey düzelmişti.

● Havada Tur Atan Uçak

1929 yılında kışın, Çukotka denizinde birkaç sovyet gemisi ile bir de büyük bir amerikan yelkenlisi buzlar arasında sıkışıp kaldılar. U-

zaktan bakılınca, gemiler kocaman ütüler gibi duruyorlardı, buzlar arasında. Kutup buzlarının tutsakları. Çukotka denizinde sıkışan gemilere, hükümet derhal bir yardım ekibi gönderdi.

Ama aralık ayına kadar Çukotka yolu açılmamış, bir tek gemi yola çıkamamıştı. O zaman Vladivostok'tan «Litke» adında bir buzkıran, bordasına iki keşif uçağını yerleştirerek yola çıktı.

Aynı zamanda Amerika'dan da «büyük motorlu yelkenle» irtibat kurmak üzere iki ünlü Kutup pilotu Borland ve Eylson yola çıktılar. Ama bu iki cesur pilot son derece güç kutup şartlarında bir kartipisine yakalanmışlar, rotayı şaşırmışlar ve büyük bir ihtimalle ölmüşler. Pilotların avarya yeri de bulunamıyordu bir türlü. Uçak keşif kolumuza amerikalıları bulmak için talimat verildi.

Litke, Çukotka yarımadasının güney sahillerinde bulunan Providans körfezine gelebildi. Buzları kırarak uçakları körfeze bıraktı ve hemen döndü. Şimdi iki sovyet uçağı henüz bilinmeyen bir hava yolunu izleyerek keşif uçuşlarını yapmak zorunda idiler, oysa ki yol boyunca bir tek radyo istasyonu yoktu.

Ocak ayında ben kültür üssünden ayrılarak

köpek koşulu narta ile Providans körfezine kadar gelerek, pilotlarımıza yerel şartlar hakkında bilgi verecektim. Köpeklerim 350 kilometreye sen misin demediler.

Uzun uzun pilotlarımızı aradım. Evleri damı ile birlikte karlar altında gömülü idi. Derken bir deliğin içine düştüm. Baktım, meğerse bu delik evlerinin giriş kapısı önü imiş. Mavrikiy Trofimoviç Slepnev ile Viktor Lvoviç Galişev burada oturuyorlardı.

Uzun Çukotka gecesi mevsimi idi. Kutupta sık sık kopan kar tipileri buzkırandan indirilen iki uçağı kalın bir kar örtüsü ile örtmüştü.

Bu enlemde güneş kış uykusundan yeni yeni uyanmağa başlıyordu. Ama bu ne biçim güneşti! Bulutlar arasından bir gözle şöyle bir bakış atar yeryüzüne ve sonra kar tipisinden korkarak hemen tekrar saklanır. Yine zifiri karanlık ortalık, yine gece! Gel de uçuş yap bu bilinmeyen yollarda.

Yine de uçak keşif kolunun portatif alıcı istasyonu her gün Moskova'dan radyogramları alıyordu. Radyogramlarda durmadan amerikalıların aranmasına bir an önce çıkılması isteniliyordu.

Güneş azıcık daha cesaretlendiği zaman

pilotlarımız yola çıkmağa karar verdiler. «Bodrumlarından» çıkıverdiler. Uçakların kaldıkları yerde karlar kazınmağa başladı. Kar o kadar çoktu ki, 24 saatte ancak temizlenebildi. Makinistler makinaya benzin, yağ doldurdular, revizyon bitince pervaneler hırlayarak dönmeğe başladılar.

Ve böylece 9 Ocak 1930 tarihinde kutba doğru yolaldık. Uçaklar önce kültür üssüne uğrayacaktı ve ertesi gün Anguema nehrinin düzlüğünü takip ederek yoluna devam edecekti.

Gün kısa. Karanlıkta kültür üssüne yakın bir yerde iniş yapmak pilotlara tehlikeli göründü. Bunun için bindiğim uçağın pilotu Slepnev kültür üssünün 100 kilometre ötesindeki ufak kışlağın üstünde turlar atarak inişe geçti. Arkamızı takibeden ikinci uçak da inişe geçti. Kar tümsekleri üstünde hoplayarak dosdoğru ilk yarangaya yaklaşımağa başladı. Çukotka'nın bu bölgesine bizden önce uçak uğramış değildir. Bunun için eskimolar bizi görünce kaçıştılar.

Gel de kaçışma! Demirden koca kuşlar, yok canım, ne kuşları, hem uçan, hem hoplayan, hem koşuşan ejderler koca pençeleri ile karları kazıyarak yarangaların ta önlerinde durmasını mı? Uçaklarda ise acayip yaratıklar oturuyor, gi-

yimleri bambaşka, masaldaki hayvanlara benzeyen gözleri var (pilot gözlüğü).

Ama ben her zamanki gocuğum sırtımda kabineden dışarı çıkınca korku biraz azaldı. Beni tanıdılar. Yaklaşmağa cesaret etmeden uzaktan bağışıyorlardı şimdi. Tanıdık arım:

— Kakomey? Vay canına, Kakomey? Nasıl da düştün göklerden? Hani köpeklerin?

Çukotkalıların ilk korkuları biraz yatışmağa başladı. En cesur olanlar uçağın ta yanına kadar yaklaştılar, yokladılar, uçağın duralüminyumdan yapılı dış kaportasına hafif hafif vurdu-
lar.

Kuyrukta yani dümende iki genç eskimo, ağızları açık, konuşuyorlardı:

— Bak, diyordu biri ve elini düz tutarak parmaklarını açıyordu:

— Bak, ördeğin kuyruğu böyledir. Bunun-
kisi ise şöyle... -Ve eskimo elini dikine koyu-
yordu.-

Ama nasıl uçabiliyor, nasıl? Hem baksana, ne kadar ağır? Hem de demirden. Şu tangalar ne biçim insanlar? Demirden teller yaniyor, demirleri uçuyor ve içindeki adamlar bizim kuşlardan daha hızlı ilerliyor?

— Bak, bāk! Şurası onun yüreğidir. Yokla bak. Sıcacık!

Eskimolar uçakları sardılar, uzun zaman ayrılmadılar. Her yönden bu demirden «canlı» kuşu yokluyorlardı.

Biz onlara her şeyi bir bir anlattık. Uçakların hangi malzemeden yapılı olduklarını, kimin tarafından yapıldığını, nasıl uçtuklarını. Ama korkuları geçmemişti. Çünkü keleleri kovmak için, yarangalarda kaç davul varsa bütün gece var gücü ile vuruldu.

Ve sabah kalkınca biz, her yaranganın önünde sahibinin en sevgili birer köpeğini boğazlanmış gördük. Kelelere kurban kesilmişti.

Uçaklar biraz sıcak su «içtiler». Çukçalar buna hepsinden fazla hayret ettiler.

Uçakların yürekleri hızlı hızlı çarpmağa başladı. Sonra koşarak yerlerde hızını aldılar ve «hoop!» havaya atlıyarak yükseldiler, gittikçe yükseldiler. Yukarıdan dağlar arasındaki vadide bir avuç yaranga minnacık göründü. Ve gözün görebildiği yere kadar yanyana dizili sonsuz dağ sırtları, bu toprakta bir avuç düz toprak yokmuş gibi! Aşağıda ise bütün eskimolar başlarını kaldırarak uçuşumuzu izlediler.

Az zaman sonra uçaklar kültür üssüne yak-

laştılar. Pervanelerin gürültüsü okuldaki herkesi ilgilendirdi. Havada bu alışılmamış gürültüyü duyan kaç köpek varsa hepsi ulumağa başladılar. Öğrenciler toprağa inen ve makinaları hâlâ böğüren uçağın etrafında koşuşuyordu, gözlerinde hem dehşet hem de merak vardı. Pervanenin dönmesinden dolayı karlar dört bir yandan havaya fırlıyor ve hiç rüzgarsız bu günde uçakların arkasında kar tipisi kopacak gibi oluyordu. Çocuklar uçağın arkasına koşunca pervanenin yaptığı rüzgar onları yere yıkıyordu.

Gülerek sordum:

— Uçmak ister misiniz, çocuklar?

Tağray göğsüne vurarak:

— Biz mi yani? diye sordu inanmayarak.

— Siz elbette. Gelin, beş on çocuk, yerleşin, sizi havaya kaldıracacağız.

Bir saniye kadar süren şaşkınlık, tereddüt...

Sonra çocuklar hep bir ağızından:

— Ulvurgın Amca da mı?

Ulvurgın yaklaşıyor. Yüzü son derece ciddidir. Benimle konuşuyor ama gözünü uçaktan ayırmıyor.

— Eh, ne dersin, Ulvurgın? Kuşlar gibi uçalım mı?

Ulvurgın belirli belirsiz gülümsedi ve sonra eli ile gözyüzünü göstererek:

— Haaa, şu yukarıda oturanlara misafir mi? diye şaka yaptı.

— Boş ver, Ulvurgın. Misafirlik ise, birlikte gidelim. Okulu beraber kurduk seninle, şimdi de beraber uçacağız.

O da sadece başını salladı, peki dercesine.

Ama başkan yalnızca yüksek rütbesine hürmeten böylesine tehlikeli bir işe peki diyor galiba.

Becereksizce kabineye tırmandı ve torbalarının tabanları havada, pat! diye yerleşti koltuğa.

Pervane yine uğultu çıkarmağa başladı. Uçak titredi, sarsıldı. Yerlerden bulut bulut kar tozunu kaldırdı. Sonra yumuşak bir hareketle topraktan ayrıldı ve havaya tırmanmağa başladı.

Yerde minnacık noktalar gibi insanlar koşuyordu. Çukotka'nın isli paslı yarangaları, tersine çevrilmiş, dibi yuvarlak birer kazan gibi duruyordu yerde.

Uçak denizin üstünden uçuyor, denizde buz yoktur şimdi. Dik bir dönüş ve uçağımızın içinde bir panik kopuyor. Çocukların da, Ulvurgın'ın da soluğu kesiliyor korkudan. Elleri ile sımsıkı

uçağın iç duvarlarına tutunuyorlar. Deniz birden tersine dönmüş ve dağdan aşağı akmaya başlamış gibidir. Bir saniye sonra uçak havada tekrar düzeldi ve inişe geçti. Kara değdi hopladı ve sonra yumuşacık bir koşuşla durduğu yere doğru ilerledi.

Tağray, ağzı kulaklarına vararak kuyruğun kaplamasını okşuyor:

— İyi uçak! Teşekkürler sana, uçak! diyor.

Sonra da günlerce, haftalarca sessiz Çukotka yarangalarında uluyarak, havada Çukotka tundrasında uçuşan demir kuşlar söz konusu olmuştu. Uçaklar henüz keşfi yapılmamış Anguema nehrinin düzlüklerine uçtular. Ve orada yolunu şaşırmış amerikalı iki pilotun donmuş cesetlerini buldular.

● Şaşılacak Şey!

St. Lavrens körfezi sahillerinde bir çok şaşırtıcı anlaşılmaz şey görölmeğe başlandı. Şu tangalar ne biçim insanlar! Neler, neler esiyor kafalarına! «Duvarda hayat veren sandığı» uydurdular, «lamba içinde yanan teller» i buldular, «kağıt konuşması» da onların eseri. Doktor, insanın vücudunu minnacık bir bıçakla hiç acıt-

madan kesiyor. Şimdi de kültür üssünde yeni bir yaranga donatıyorlar, dediklerine bakılırsa içinde «yüksekten» konuşacaklarmış.

Ama gel de inan! Artık bu kadarı da fazla! Ne imiş bu «yüksekten konuşma» Olur şey mi bu?

Öğrenciler hergün, başlarında Tağray olmak üzere telsizcinin yanına gidiyorlar. Onun bir sürü sandığı, demirden eşyası var. Kulaklarını kara yuvarlak şeylerle kapatıyor ve çok uzaktan konuşmaları dinliyor. Öyle diyor kendisi.

Bir gün telsizcimiz Habarovsk'tan verilen haberleri dinlerken. Tağray'la telsiz istasyonuna uğradık.

Telsizci Tağray'a:

— Bak, dedi, dinle, gemilerin geldikleri ülkemizden bize neler diyorlar?

Tağray utanarak dinlemek istemedi. Ama meraktan da ölüyordu. Bana fısıltıyla:

— Birazcık dinlesem, beni öldürür mü o kele? Sağır kalmaz mıyım? dedi.

Sonra kulaklıkları taktı ve dinledi. Gözleri heyecandan fıldır fıldır dönüyordu. Bir bana, bir telsizciye bakıyordu, ama biz ağzımızı açmıyoruz. Oysa ki Tağray net olarak birisinin se-

sini duyuyor. Tağray ne dediğini anlamıyor, ama besbelli bu bir insan sesi.

Tağray'ın ilk şaşkınlığı korkuya dönüştü ve hemen kulaklıkları çıkardı. Sokağa çıkınca uzun uzun direğe, antenlere baktı. «Şaşılacak şey! Burada da o tellerden var. Bu teller üzerinden insan sesleri uçarak geliyor.»

Tağray okula şaşkın bir halde döndü. Ama hiç kimseye birşey anlatmadı. Hep sustu. «Bu tangaların nazarı değmiş olmasın bana?» diye düşündü. Bir süre sonra yeniden yüreklenererek telsiz istasyonuna koştu. Ardından ben de gittim. Telsizci hızlı hızlı mors anahtarına vuruyor, sonra vurmayı kesiyor, çabuk çabuk birşeyler notediyordu.

— Şimdi «Stavropol» gemisiyle konuştum, dedi, telsizci. Yarım saat sonra bize bir uçak gelecekmiş.

Ben haberleri Tağray'a anlattım. Telsizci yeniden Mors anahtarı ile çalışmaya başladı: «pi-pi-pii-pi»

«Hıh» diyor Tağray, kendi kendine. «Kuşların dilinde konuşuyor.» Sonra bana usulcacak:

— Olamaz, bu tanga gemideki tangalarla şimdi konuşmuş olamaz. Bilmiyor muyum sanki,

«Stavropol» adındaki gemi buzlar arasında, Rırkarpiy burnu önünde bekliyor. Orası çok uzak! Teeeee onbeş günde gidilir. O kadar uzaktan ses duyulamaz. Sen bana niçin yalan söyledin?

— Tağraycığım, yanıyorsun dedim, ben seni aldatmıyorum. Telsizcimize «uçak geliyor, ineceği yere işaret diki», dediler. Bak, şimdi seninle gidip bu işareti dikeceğiz.

Tağray bana şaşkın şaşkın baktı. İnanmadığı belliydi.

— Göreceksin, öğleyin uçak burada olacak.

— Koo, dedi Tağray inatla.

Bu arada yemek zili duyuldu. Öğrenciler yemekhaneye koştular. Tağray yanımdan geçti ve sitemle sordu:

— Hani nerde uçak?

Çocuklar sofra başında yerlerini aldılar. Derken dışardan bir uçak sesi duyuldu. Hepsi kaşığını çatalını fırlatarak sokağa koştı. Tabii hepsinin önünde Tağray. Kültür üssünün damları üstünde bir uçak tur atarak inecek yer aradı, sonra inişe geçti.

Daha önce bir uçak Çukotka'ya gelmiş, Çukotka halkını çok korkutmuştu. Ama Çukotka halkı zamanla uçağa da alıştı.

Tağray koşa koşa pilotun yanına gitti, ona uzun uzun baktı. Sonunda:

— Sen bugün öğleyin buraya geleceğini hangi sesle söyledin? Kuş sesiyle mi?

Pilot Tağray'ın omuzunu okşadı, güldü ve dilini anlamadan makinistin yanına döndü.

Öğrenciler uçağın dört bir yanını sardılar. Tağray onlara bu olağanüstü «yukarıdan kuş sesi ile konuşmayı» anlattı. Çocuklar büyük bir şaşkınlıkla dinlediler. Tağray durmadan anlatıyordu.

— Çok hafif duyuluyordu ses. Ama nasıl duyulsun, uçak teee Rırkarpiy'den konuşuyordu. Tabii, burada konuşmaya kalkışsa dehşetli bir fırtına kopacaktı, denizde dağ gibi dalgalar kabaracaktı.

Radio ile konuşma öylesine güç anlaşılır birşeydi ki, Tağray'ın kafası bunu bir türlü anlamıyordu. Böyle uzaktan, insanlar birbirinin düşüncesini nasıl anlar, nasıl konuşur, yapmak istediklerini nasıl bildirebilir? Telsizcimiz birisi ile konuşmaya başladı mı, Tağray telsiz istasyonundan dışarı fırlıyor, radyo direği çevresinde geziyor, boynu koparcasına anteni inceliyordu. Telsizci ister sokakta gezinsin, ister içerde işba-

şında olsun, hiçbir şey değişmiyordu. Sözler tellere dizili değildi.

Böylece Tağray bu yeniliği özünü anlamadan kabul etmişti.

Bir gün telsizciye Habarovsk'tan bir haber iletildi, 24 aralık günü saat 10.35'te ay tutulacakmış diye. Biz bu habere çok sevindik. Şamanlara karşı savaşımızda bu haber bize yardımcı olabilirdi.

Hemen Tağray'ı yanıma çağırdım ve gizlice haberi anlattım.

— Bak, dedim, ay tam beş gün sonra tutulacaktır. Önceleri her zamanki gibi parlayacak, sonra tam o dediğim saatte kararacak.

Ama Tağray kabul etmedi.

— Her halde şaka ediyorsun, dedi. Babam bana anlatmıştı bir zamanlar. Aya gerçekten böyle haller oluyor. Ama bu durup dururken oluyor ve o zaman bizim insanlarımız çok korkuyorlar ve davul çalmağa başlıyorlar.

— Peki, şamanlarınız ayın ne zaman kararaçağını önceden biliyor mu?

Tağray bana «amma da yaptın» dercesine baktı.

— Bak, oğlum, bize radyo ile haber verdiler. Ay tam beş gün sonra kararacak.

Tağray inanmayarak:

— Koo! dedi.

— Bak, Tağray, bana niçin inanmıyorsun? Sana hiç yalan söyledim mi şimdiye kadar?

— Yoo... Sen beni hiç atlatmadın. Ama şimdi biraz saçmalıyorsun...

Tağrayı, anlattıklarımın doğru olduğuna i-
nandırmak için epey dil dökmem gerekti. Bizim
oralarda ayı, güneşi nasıl izliyorlar, nasıl ince-
liyorlar, yıldızları nasıl biliyorlar hepsini bir bir
anlattım. Tağray gene hiç bir şey anlamadı. So-
nunda üzülerek:

— Sen bana çok şey anlattın. Önce hep ya-
lan gibi göründü ama sonradan doğru çıktı. Pe-
ki öyle olsun. Şimdi de anlattıkların doğru ol-
sun.

Ayın tutulacağı gün, Tağray kışlağına gide-
cek ve halkına bunu anlatacaktı. Tağray bu işi
seve seve üzerine aldı.

— Ah, bir de doğru çıksa, bu dediklerin!
diyordu Tağray.

— Şimdi dinle, Tağray. Sen önce ağzını
sıkı tut. Sakın ha, kimseciklere anlatma, bu ha-
ber zamanından önce yayılmasın. Evet vardıgın-
da şamana sor, acaba ayı karartabilir mi? Ayın
ne zaman kararacağını önceden bilebilir mi?

Tağray:

— Yok, canım, nereden bilsin? dedi.

— Tağray'cığım, elbette ki bilmez. Ama sen laf olsun diye sor. O da sana «ne bileyim ben» derse, sen: «Ben dakikası dakikasına bilirim, ne zaman kararacağını», de. Sana saat vereceğim. Cebine koy ve şimdiden zamanı saate göre bellemeyi öğren. Sonra ayın tutulmasına on dakika kala halkını topla, herkesin aya bakmasını söyle ve bekleyin.

Tağray'ın gözleri sevinçle parladı. Bu işin esrarengiz yönü ona çok ilginç göründü. Bu olağanüstü yolculuğu iple çekiyordu Tağray.

Kültür üssünde de ayın tutulacağını yalnız üç insan biliyordu: Ben, telsizcimiz ve Tağray.

Günü geldi, Tağray'ın nartasına altı köpek koşuldu. Tağray nartaya yerleşti, rüzgar hızı ile uçurdu.

Ancak Tağray gittikten sonra öğrencileri topladık ve ayın tutulacağını söyledik. Bu olayla ilgili ek bilgileri de verdik.

Tağray ise akşamüstü kışlağa varmış. İhtiyar Kome oğlunu sevinçle karşılamış. Sevgili oğlunu getiren köpekleri nasıl ağırlayacağını bilememiş.

Tağray cebinden saati çıkarmış, bakmış ve babasına:

— Köpeklerin karınlarını bir saat sonra doyurabilirsin. demiş. Tağray'ın babası önce saate bakmış, sonra da gayet ciddi:

— Oğul, amma da saygısız olmağa başladın? demiş. İçinde yüreği çarpan ufak makine olmadan baban bilmez mi sanki köpeklerin yemek zamanını? Ben ömrüm boyunca nice nice köpek doyurdum, bunları saymaya kalkışsan kışlağımızdaki halkın el ayak parmakları yetmez hesabını çıkarmağa.

Tağray altta kalmayarak:

— Bunu ben uydurmuyorum. Attın doktor (köpek doktor) böyle diyor, demiş.

Çukotka sahillerinde veterinimize «köpek doktor» deniliyordu. Bu isimde küçük düşürücü, kırıcı birşey yoktu. Eskimolar insanlara bakan doktordan, hayvanlara bakan doktoru ayırmak için ona büyük bir saygı göstererek, bu adı takmışlardı. İlk zamanlar «köpek-doktor» bu addan hiç memnun değildi. Yahu, derdi, hiç değilse bana «geyik-doktor» deseler, olmaz mıydı? Ama ne yapalım, hastaları geyiklerden çok köpeklerdi ve «köpek doktor» adı böylece yerleşti.

Tağray kürklü yarangasına emekleyerek girmiş, taze fokbalığı etini afiyetle atıştırmış, anasının onun için sakladığı en nefis ayıbalığı parçalarının da tadına bakmış, beş altı maşra-ba çay ile yediklerini iyice bastırdıktan sonra hemen giyinmeğe başlamış.

Babası hemen:

— Nereye? Nereye? Daha yeni geldin, biraz da evinde otursana! demiş.

Ama Tağray alttan alarak:

— Baba, şöyle bir dolaşayım kışlağımızı, çoktandır görmedim. Tanıdıklarla bir konuşayım, haberleşeyim, demiş.

Sokak sessizmiş. Aydedenin kocaman suratı alay ediyormuş gibi pırıl pırıl yanıyormuş. Bunu görünce Tağray'ın içi burkulmuş. Ortalıkta ayın kararacağına dair en ufak bir işaret yokmuş. Bulutlar ayı açık bırakarak ağır ağır geçiyormuş. Ay sanki kendisi de hızlı hızlı Çukotka göklerinde yüzüyor gibi imiş. Tağray uzun uzun ona bakmış, içi karanlık birtakım şüphelerle dolmuş. Sonra saatını çekip bakmış. Saat sekizmiş. Bir daha aya bakıp, içini çekmiş...

— Bu defa yalan söyledi, beni mutlaka atlattı. Baksana şu aya? Hiç kararacak gibi bir

hali yok. Ay'ı böyle karanlık hiç görmemiştim daha önce.

Şüpheleri gitgide artıyormuş. Saati elinde durmadan bir saata, bir aya bakıyormuş. Sonunda şamanın yarangasına doğru yollanmış, ama içine girmeye cesaret edememiş. Başka bir yarangaya doğru giderken, avcılarla karşılaşmış, birlikte şamanın yarangasına girmişler.

Şaman postlara serilmiş, gel keyfim gel, çubuğunu içiyormuş. Avcılar avlarını anlatmaya başlamışlar, denizde buzların açıldığını, suyun görüldüğünü söylemişler. Tağray kıpırdamadan oturuyormuş. Aklında ise tek düşünce «ya beni aldattıysa? ama daha önce hiç yalan söylemiyordu. Şimdi de... Hiç gülmüyordu, gayet ciddiydi. Yok canım, şaka yoktu bu işte. Bura gelmem için bir de köpeklerini verdi.»

Tam bu sırada şaman ballandıra ballandıra avcılara öğütler veriyormuş.

— Şimdi av çok iyi olacak. Artık epey zaman kar tipisi filan olamaz.

Tağray gizlice saatine bir göz atmış. «Eh, ya bu deveyi güdeceksin, yada...» ve sonra şamana dönmüş:

— İhtiyar, sen ayı karartabilir misin? diye sormuş. Şaman kaşını çatarak Tağray'a bak-

miş, sönmekte olan çubuğundan bir nefes çekmiş. Sonra:

— Ben her şeye kadirim, demiş.

Tağray iyiden iyiye korkmuş. Ya şaman: «Bakın, millet, şimdi ay kararacak!» derse... Bir daha saatine bakmış. Eyvah, eyvah, saatin akrebi yaklaşıyormuş.

— Peki, hangi gün ayın kararacağını önceden bilebilir misin?

— Seni gidi tanga bozuntusu oğlan, seni! Sen sorulmayacak şeyleri soruyorsun. Senin dilin boş şeyler söylüyor. Kelenin ne düşündüğünü kim bilir ki önceden? Zamanı gelince, elbette her şeyden haberim olacak benim, demiş.

Tağray şamanın yüzüne dikkatle bakarak:

— Bugün ay kararabilir mi? diye sormuş.

İhtiyar şaman kık kık öksürmeğe başlamış.

— Beni güldürmeğe mi geldin buraya?

Avcılardan biri:

— Gökyüzü tertemiz, ay pırıl pırıl yanıyor, demiş.

Şaman da sitemle Tağray'a dönerek:

— Boşboğazsın, gevezesin, anladın mı? demiş.

— Yoo... Hiç de geveze değilim. Ayın az zaman sonra tutulacağını biliyorum.

Tağray cebinden saatini çekerek herkesin gözü önünde dikkatle sayılarına bakmış. Sonra yelkovanını parmakla göstererek, heyecanlı bir sesle:

— Bakın demiş, az sonra, ay kararacak. Ama daha otuzbeş dakika var.

Şaman kaşlarını çatarak:

— İnsanın diline yakışmayan şeyleri ne diye söylüyorsun? Yalan söylemeyi de mi öğrendin? demiş.

— Hayır, ben yalan söylemiyorum, gerçeği söylüyorum. Kendin de göreceksin ya...

Tağray böylece yarangadan dışarı çıkmış. Babasına koşmuş ve büyük haberi ona da anlatmış.

— A... a...? Bunu nereden biliyorsun?

— Bu haberi «üstten konuşan» telsiz istasyonu beş gün önce getirdi. Tangalar var ya, bu gibi şeyleri bir yıl, hatta daha da fazla öncesinden biliyorlar.

Tağray bir daha saatine bakmış. Saat 10.30.

— Oy, oy, oy! Koşalım çabuk sokağa! Şimdi, şimdi başlayacak kararmaya..! diye bağırmış.

Öyle bağırmış ki, avcılar da yarangalarından dışarı fırlamışlar. Tağray ayı gösteriyor ve durmadan bağırıyormuş:

— Çok, çok yakında, şimdi başlayacak, gelin, avcılar.

Adamlar bir Tağray'a bir de pırıl pırıl yanan aya bakıyorlarmış. Şaman bile gözlerini kısararak aya şöyle bir bakış atmış ve sonra «çocuğa fena bir nazar değdi», demiş, «bozmuşlar çocuğu». Herkese sırtını çevirerek yarangasına dalmış.

Herkes:

— Vah, vah, yazıklar olsun! Bozdular çocuğumuzu! diyormuş.

Kome ise dehşet içinde biricik, sevgili oğlu Tağray'a bakıyormuş. Derken... ayın sol ucuna kara bir şey yaklaşmış, örtmüş. İnsanlar donakalmışlar. Bütün konuşmalar kesilmiş, yalnızca Tağray'ın sesi duyuluyormuş.

— Geliyor! Geliyor! İşte karanlık geliyor. İşte büyük doğruluk başlıyor!

Tağray hem gülüyor hem de sevinçten el çırpıyormuş. Kara bir leke ayın ortasına kadar yayılmış, yavaş yavaş bütün ayı kaplamış. İnsanlar bağrışarak yarangalarına kaçmışlar. Şamanların ulumağa benzer kutsal şarkıları duyulmağa başlamış. Her yerden davul sesleri geliyor-muş. Kışlak karanlığa bürünmüş. Köpekler koro halinde ulumağa başlamışlar. Sokakta Tağray'-

dan ve bir de babasından başka kimsecikler kalmamış.

Kara leke biraz sonra ağır ağır uzaklaşmış ve ayın bir ucu tekrar pırıl pırıl gümüş ışığını yaymağa başlamış. Az sonra insanlar yarangalarından çıkmış. Yalnız köpekler bir süre daha ulumuş. Şaman, elinde davulu ile Tağray'ın yarangasına koşmuş. Suratı çarpılmış, elleri titriyormuş. Tağray'ın eline davulunu sokuşturmuş.

— Bu korkunç haberi getiren sendin! Sen ayın tutulmasını yarattın. Al şimdi davulumu, çal!

Ama Tağray'ın birşey duyduğu yokmuş. Aya bakıyormuş Tağray. Elindeki davulun farkında bile değilmiş. Davulu farkedince:

— Kimin bu davul? Nereden geldi? demiş. Şaman saygıyla:

— Benim davulum bu. Bir kez vur, yoksa başımıza büyük bir felaket gelecek.

— Ben davul çalmayı bilmem. Ben şaman değilim.

— Hayır.. Sen şamanların en büyüğüsün. Sen ayı bile karartmağa kadırsın.

— Ayı karartan ben değilim ki. Tangalar bana bunu beş gün önce söylediler. Baksanıza,

saat bile verdiler, kararmanın ne zaman başlayacağını anlamak için.

Bunun üzerine herkes Tağray'ların yaranasına doluşmuş. Tağray bildiği kadarıyla tangerinlerin ayı, yıldızları, güneşi nasıl incelediklerini anlatmağa çalışmış. Saat Tağray'ın yanında, postlar üzerinde duruyormuş. Ve şaman kimse farkına varmadan gözetliyormuş bu saati. Tağray saati cebine koymak istediği zaman, saatin yerinde yeller esiyormuş.

● Şaman Çukotka Halkını Aldatıyor

Kültür üssü şamanların gözünde bir diken-di. Gün geçmeden darbe indiriliyordu onlara bu üsten. Ya sulandıkları bir hastayı kapıyordu bu üs, ya bir öğrenci anlattığı şeylerle şamanları rezil ediyordu, bazan da olmayacak «küstahlıklar» yapıyordu bacak kadar çocuklar.

Şamanlar her yerden:

— Kulbaç Çukotka halkının ahlakını bozuyor! diye ilan ediyorlardı.

Hele bir gün birisi en olmayacak bir haberi yaydı: Nihçıgan'a yakın bir yerde büyük bir uskuna(*) benzer birşey inmişmiş göklerden. Bu

(*) **Uskun**: İki direkli taka.

ejderin içinden bir çok insan gelmişmiş. Bu yere yakın bir yarangada bir eskimo kadını durup dururken ingilizce konuşmaya başlamışmış. Bu kadın, kulbaç'ın son saatinin geldiğini ve orada bulunan bütün insanların da yok olacağını biliyormuş, halka anlatıyormuş.

Bu haber kışlaktan kışlağa uçtu.

Dedikodu öylesine inatla tekrar ediliyordu ki günün birinde tüm öğrencilerin anaları babaları baskın yaparak, sessiz sedasız çocuklarını alıp götürdüler. Hiç bir rica, hiç bir mantıklı sözü dinlemediler. Bekçiler, sobayı yakanlar, çukçalardan ibaret bütün teknik personel kültür üssünü hemen terkedip kaçıştılar.

Üssümüzde kimse kalmadı. Yapayalnızdık şimdi. Hatta hatta Eskimolar ticaret merkezimize uğramaz oldular. Üssümüzün hava alanında bir tek uçak terk edilmiş duruyordu.

Bizimle tek kalan eskimo Latuge idi. Ama gel de konuş Lattuge ile.

O günün akşamı bir narta geldi dörtnalla. Gelen Tağray'dı. Büyük bir telaş içinde, acele acele:

— Çabuk kaçınız buradan! dedi. Diyorlar ki, gökyüzünden inen insanlar size şimdi ateş açacaklar. Az zaman sonra buraya gelecekler-



miş uçarak. Bir de diyorlar ki, burada artık sizin ticaretiniz de olmayacak. Eskisi gibi amerikan ticareti olacakmış.

Tağray soluk solu a tekrar kışla ına döndü.

 ukotka sahilllerinde birbirinden korkunç haberler yayılma a başladı. İnsanlar heyecanla başlarına gelecek korkunç olayları konuşuyordı. Az zaman sonra ihtiyaşlar Heyeti Başkanı Ulvurgın geldi. Tağray'ın dediğini o da tekrar etti ve o da alelacele bizden uzaklaştı.

Pilotumuz hayret içinde:

— İngilizce konuşma a başlayan kadın hakkındaki dedikodunun aslı ne? diye sordu.

— Bu kadın belki eskiden amerikalıların yanında çalışıyordu, onlardan biraz ingilizce öğrenmiş olabilir.

— Hayır. Ulvurgın anlattı. Hiçbir zaman amerikalılarda çalışmamış bu kadın.

— Vay canına! Bu karı  yleyse yalancının biridir, vay cadaloz vay! Dur! şimdi motorumu çalıştırıp oraya gideceğim. Tam yarangasının üstünden bir kaç tur atayım da görsün gününü. İngilizce şöyle dursun, esmikocayı da unutacak koca cadı.

Danışma toplantımızda bir kahkaha koptu.

Eninde sonunda doktoru göndermeğe karar verdik. Doktor bu kadını muayene edecek ve deli olup olmadığına karar verecekti. Doktora en hızlı koşan köpekler verildi. Az zaman sonra doktorumuz bu «olağanüstü» kadının oturduğu kışlağa vardı. Uzun uzun bu kadını aradı, nihayet buldu. Eskimolar ona yarangasını göstermek istemiyorlardı nedense.

Kadın çok gençti. Kendisinin de dolaşan söylentilerden çok korktuğunu söyledi. Çukotka'da konuşulan eskimo dilinden başka hiç bir dil bilmiyormuş ve kendisi de, neden durup dururken İngilizce konuştuğunu söylediklerine hayret ediyormuş.

Kadıncağız:

— Bunu uyduran adamın dili ne konuştuğunu bilmiyor herhalde, dedi.

Doktor kadını tamamen normal buldu ve üstelik onun çok akıllı ve çok mantıklı olduğunu söyledi.

— Peki, hani havadan uçarak buraya uçan uskunla gelen adamlar hani?

Bütün eskimolar buna karşılık:

— Hiçbirimiz bunu gözümüzle görmedik. Bunu bize başkaları anlattılar, dediler.

Doktor bu kışlakta yapılacak bir işin kal-

madığını anladı ve kültür üssüne döndü. Az zaman sonra bekçilerimiz, sobaya bakan işçilerimiz de dönmeğe başladılar bir bir. Hergün, yeni yeni nartalar gelip duruyordu kültür üssünün evleri önünde, ama öğrenciler yoktu bunlar arasında nedense.

Çukçalar biraz mahçup:

— Canım yakınlarda getireceğiz, diyorlardı. Azıcık daha taze fokbalığı eti yesinler, beslensinler. Ondan sonra getireceğiz elbette, diyorlardı.

Günün birinde kültür üssünün üstünde iki uçak görüldü. Eskimolar yine paniğe kapıldılar. Bizim kendi uçağımız hava alanımızda duruyordu, demek ki kültür üssünün üstünden uçuşan uçaklar yabancı idi. İnışe geçtiler, gösterdiğimiz yerde iniverdiler... Acele acele birer fincan kahve içtikten ve biraz konuştuktan sonra uçaklarına yollandılar. Vedalaşırken iki tur attılar kültür üssünün üstünden ve Alaska'ya doğru yöneldiler. Çukotka'lılar şimdi yatıştırıldılar, yabancılardan bir zarar görmedikten sonra yarangalarına döndüler. Ama bütün gayretlerimize rağmen bu yalancı haberleri sahillerde kimin yaydığını bir türlü anlayamadık. Herkes dilini sıkı

tutuyordu. Bütün sorularımıza eskimolar sadece omuz silkip:

— Koo! demekle yeniyorlardı.

Ertesi gün ne kadar öğrencimiz varsa, hepsi de okula döndüler. Çok mahçup görünen Tağray odama uğradı. Yerinde sayarak susuyordu. Ben de ona şefkatla:

— Otursana, Tağray, dedim. Beni aldattın mı bu kez, ha? Canım, bu kadar mahçup olma. Ama hani gelecek o korkunç ejder nerede kalıyor?

Tağray kıpkırmızı kesilerek susuyordu. Birisini aldatmak eskimolarda asla affolunmaz bir suçtur.

— Ben sana sadece bunu duyduğumu söylememiş mi idim? Ben de bilmiyordum o zaman bunun yalan ve aldatma olduğunu...

— Peki, sence bunu uyduran kim?

Tağray başını eğerek:

— Koo... dedi. Babam bunu Tımanatvan'dan duyduğunu söyledi. Bu kadına gidip sordum, o da beni Rento'ya gönderdi. Böylece altı kişiyi dolaştım ve hepsine aynı şey sordum. Sonra iz beni şamanımıza kadar getirdi. Burada da kayboldu iz. Şaman bana bağırdı, benimle

konuşmak istemedi. Hani kar, tipide hayvanın izi nasıl koyboluyorsa, bu kötü söz de şamanın yarangasında kayboluverdi .

— Peki, Tağray, ne dersin, belki hepimizi aldatan şamandı, ha?

Tağray biraz sustuktan sonra:

— Koo... dedi. Ama zannederim ki bu aldatma onun yarangasından çıkmış olacak. Babam da bundan emindir.

Biz Tağray'ın kışlağında bir kooperatif kurmayı düşünüyorduk çoktan. Bunun için oraya gitmemiz sanki bu kooperatifi konuşmak için olacakmış, hazır bahane!

Ertesi gün bütün kışlak halkı «ticaret yapan yaranga» konusunu görüşmek için toplandı. Şaman da davet edildi.

Herkes şamana dönerek:

— Gel, ihtiyar, şu göklerde uçan uskunun haberini sana söyleyen adamı göster, dedi.

Ihtiyar çok şaşırdı.

— Hadi konuşsana, konuşsana, Şaman değil misin sen? Seni bu toplantıya yalnız bunu söylemen için davet ettiler. Bu yalanı kimden duydun ha?

Şaman buna karşılık:

— Canım, bu haberi çok uzakta oturan bir avcıdan duydum. O geyik sürüsü ile şuraya buraya göç ediyor.

— Olsun, sen yine onun adını bize söyle. Ona gidip soralım.

Şaman susuyor. Eskimolar bakışıyorlar.

— Hadi, söylesene, uzatma. Kimmiş bu uzaktaki avcı?

— Peki, söyleyim. Ama ona gitmenize gerek yok şimdi. Ben bu haberi rüyamda gördüm. Çok iyi bir rüya idi o. Çok açık. Ben o zaman bunu bir avcıya anlattım, bizim avcılarımızdan birine. Ama bunun bir rüya olduğunu söylemeyi unuttum.

— Demek ki, bütün halkı aldattın ha?

Şaman çubuğundan sinirli sinirli duman çekiyor. Susmaya devam ediyor.

— Bir daha böyle birşey yumurtlarsan, bütün halkımız senden davacı olur, seni mahkemeye veririz.

Şaman yine susuyor.

Ama yine bir haber dolaşmağa başladı bütün sahilleri. Şamanın halkı aldattığına dair bir haberdi bu, bu kez.

● **İlkbahar**

Bahar geldi. Hem de durup dururken, beklenmedik bir anda geldi. Daha dün rüzgar sokaklarda, karları savuruyordu, bugünse koskocaman bir güneş neşe içinde ortalığı aydınlatıyor. Uzun süren kış uykusundan uyanan tarla fareleri oraya buraya koşuşuyor. Uzak memleketlerden dönen kuşlar, dağların yamacında ötüşüp duruyorlar.

Öğrencilerimizin üzerinde bu mevsimin etkisi çok büyüktü. Artık tutabilirsen tut onları, Dersler biter bitmez çocuklar gürültülü bir sürü halinde sokakta koşuşuyorlardı.

— Zavallı kuşu niye yaraladın?

— N'olacak, ben nişan almayı öğreniyorum.

— Öğren tabii, buna bir diyeceğim yok. Ama boş bir kutu al, ona fırlat taşı.

— Yaaa... Kutu cansız. Kuş canlı, koşuyor. Ona taş atarsam daha iyi nişancı olurum.

— Acı mıyor musun kuşa?

— Acıyorum, acımaz olur muyum hiç? Ama onu iyileştireceğiz yeniden.

Yaralı kuşu okula getirdiler. Zavallının ba-

DENİZ-TUNDRA KAVŞAKLARINDA
DENİZ HAYVANLARI, MAVİ TILKI AYLAYAN
AVCILAR YAŞARLAR.



cağı kırılmış. Birçok «doktor» çıktı meydana birdenbire. Yaralı kuş okulda yaşıyor artık. Türlü yiyecekleri var, ama hiçbir şey yemiyor. Kederli kederli bakıyor yalnızca. Çocuklar da üzüntü içinde.

Tağray:

— Kuş öldürmek olur mu hiç? Ne diye yaptınız bunu? Kime zararı vardı bu kuşcağınız? dedi.

— Peeki, fokbalığının, ya ayıbalığının? Bunların kimseye zararı oluyor mu? Onları niye vuruyorlar öyleyse?

Alihan da söze karışıyor:

— Onlar olmasa, biz yaşayamayız. Ne yiyeceğiz, onları öldürmesek? Ölürüz o zaman. Bakın, yaban ördekleri büyüktür, etlidir. Onları öldürseniz olur. Ama küçücük bir kuş kimi doyurur?

Güneş ışınları ne kadar da dengesiz bu kutupta! Bazan hiç güneş olmuyor, bazan da gücüne acımadan ışığını döküyor da döküyor bu ıssız yerlere. Doğa tümüyle değişti. Karlar daha erimedi. Ama gözle bakılamıyor şimdi, öylesine beyaz, öylesine göz kamaştırıcı ki! Hastanede tüm öğrencilerimize güneş gözlüğü dağıtıldı. Çünkü gözlük olmadan sokakta uzun zaman do-

laşılmıyor. Işık öylesine göz kamaştırıyor ki insan sanki kör oluveriyor. Ama bu körlük geçici gözleri görmez oldu mu, hemen karanlık bir yere oturuyorlar ve gözlerini bağlıyorlar eskimolar. Bir süre sonra tekrar rahatça görebiliyorlar. Öğrencilerimizin kocaman, duman renkli camlı gözlükleri var, onları tanımak zor. Çünkü küçücük bir çocuk koca gözlükle çok komik oluyor. Doktor çocuklara «profesörler» demeye başladı, takılarak. Bu «profesörler» öylesine koşuyorlar ki güneş gözlükleri heran kırılabilir. Ama çocuklar bu gözlüklerine bayılıyorlar. Evlerinde böyle güneş gözlüklerini ancak yetişkin avcılar takabilirlermiş, onlar da ancak buldukları zaman.

Güney rüzgarları buzu param parça etti, sahillerden açık denize sürükledi. Çocuklar şimdi deniz kıyısından ayrılmıyorlar.

Rultinkeğu güneş gözlükleriyle suda ki ufak balıkları görebiliyor. Hemen gözlüğünü çıkarıyor ve balıkları dikkatle izliyor. Ufak bir taş kaparak ustalıkla fırlatıyor, ama taş hedefe varamıyor.

— Balık! Balık!

Rultinkeğu'nun bağırması ile çocuklar toplanıyor. Sonra okula koşuyorlar, bağrışarak.

— Aman, aman, ne çok balık! Ama neyle avlayalım?

İyi ki bizim ileri görüşlü depo şefimizde gerekli malzeme el altında. Çocuklar canla başla işe koyuldular. Kısa zamanda okulun salonu balıkçı atölyesine döndü. Kalın iplik ve incecik kayışlardan yapılı huni biçimindeki ağ, 40 santim çapında demir yada tahta bir çembere geçiriliyor. Bu basit düzen, uzun bir kayışa bağlanıyor. Kepçe gibi birşey oluyor. İki saat içinde balıkçılık eşyaları hazır oldu.

Çocuklar bir buz parçasının üzerine tutunmağa çalışarak kepçelerini fırlatıp, kendilerine doğru çekiyorlar. Her defasında beş on balık çırpınıyor içinde, bazan da kepçeler dolu geliyor. Böyle bir balık avı için usta olmak gerekmez. Akşam olmadan sahillerde koyu renkli balıklardan kümeler oluştu.

Küçük Rultinkeğu iyi bir yer bulmuş olacak. Yüzü gözlü ter içindeydi. Ama ne kepçesini, ne de yerini kimseye bırakmak istemiyordu. Rultinkeğu günün kahramanı. Yanında gülümseyerek Latuge duruyor. Latuge yanındaki bir nartanın üzerine iki koca sepet yerleştirmiş, sabırla bekliyor avın sonunu.

Sonunda Rultinkeğu Latuge'ye balığını gö-

türmesi için izin verdi. Balık o kadar çoktu ki, Latuge yalnız Rultinkeğu'nun balığını toplamak için üç dört sefer yapmak zorunda kaldı. Öğrenciler bütün kültür üssünü balıkla beslediler. Bütün ambarlar tepeden tırnağa kadar doldu. Hastanede, okulda, bütün evlerde balık yeniliyordu. Balık sayesinde insanlardan başka köpeklerin de karınları toktu şimdi.

Ertesi gün balık daha da bollaştı. Ama artık koyacak yerimiz kalmamıştı. Üçüncü gün balık başka sahillere uzaklaştı. Çocuklar da yatıştılar,

● Herkes Evine

Güneş, kutup kışına savaş açtı. Bütün gün karlar eriyordu. Fakat güneş ufuklara yaklaşır yaklaşmaz. her taraf donuveriyordu. Şimdi tüm avcılar geceleyin, yerler donmaya başlayınca ava çıkıyorlardı.

Öğrencilerimiz artık ders dinlemez oldular. Bütün konuşmaları yaranga. av, ayıbalığı hakkındaydı. Çünkü güney sahilllerinde ayıbalığı avı bütün hızıyla devam ediyordu. Oradan okula taze ayıbalığı eti getiriliyordu. Ama çocuklar buna sevinmiyordu. «Etin tadını çıkarmak için, ava katılmak gerek!» diyorlardı.

Heryerden sesler yükseliyordu :

— Attav yarağtı! Haydi, herkes evine!

Çocuklar artık hazırlığa başladılar.

Bir yıl sonra Bering kıyılarındaki hayat epey değişiyordu. Olmayacak şeyler oluyordu şimdi bu soğuk, ıssız yerlerde. Meğer bu soğuklardan da mutlu, neşeli olmanın yolları v̄armış. Çocuklar bu ilk ders yılında ne kadar yeni şeyler öğrenmişler, yeni yeni alışkanlıklar edinmişler, oysa ki avcıların düşünceleri hiçbir zaman onları çevreleyen gerçeğin dışına çıkamazdı eskiden. Şimdi çocuklar da, yetişkinler de sık sık o zamana kadar asla bilmedikleri yerlerden söz ediyorlardı.

Az sonra çocuklar kendi yarangalarına döndüler. Bu kısacık ders yılında birçok görgü, bilgi, kültür geleneklerini edindiler. Okulda yüzlerin, ellerin yıkanması, artık günlük olaylardan, ihtiyaçlardan sayılıyordu. İç çamaşırı giymeden rahat edemiyorlardı artık. Ihracaat merkezinde leğen, sabun, havlu aranmaya başlandı. Yarangaların çoğunda artık el yıkamak için küçük leğenler, kaplar, sabunluklar vardı. Çukça kadınları çamaşır yıkamaya başladılar.

Öğrenciler bütün boş zamanlarını, akşamlarını, yanlarına aldıkları kitapları karıştırmakla,

alfabe okumakla geçiriyorlardı. Çevrelerinde toplanan yetişkinler de çocuklardan okuyup yazma öğrenmeye başlıyorlardı yavaş yavaş. Çukotka halkı daha çok bilgi edinmeye çalışıyordu.

Böylece çoğu kez, çocuklarını sevindirmek amacıyla ana babalar, baydaralarla çevrelerindeki yazlık duraklara yollanıyorlardı, oğullarının mektubunu oradaki arkadaşına iletmek için.

Yetişkin, gayet ciddi bir adam olan avcı, sabahın erken saatlerinden geç saatlere kadar küreklere asılarak, sahile çıkıyor ve törenle bildiriyordu:

— Oğlumdan arkadaşına bir mektup getirdim.

Bu baydara postası ile küçük büyük hepsi gönülden ilgileniyorlardı. Her gelen baydara mutlaka mektup getiriyordu. Ve ertesi gün akşam baba kısa bir selamla yarangaya dönünce, sevinç çığlıkları kopuyordu her yandan. Küçük çocuklar birbirlerini görmeden kağıt konuşması yapıyorlardı!

● Yalnız Kalanlar

Türlü heyecanlarla, sürprizlerle, keder ve sevinçlerle dolu ilk ders yılı böylece sona er-

mişti. Çocuklar sonbahara dek dönmemek üzere gittiler. Okulda ses seda yoktu. Heryer bomboştı. Öğretmenler odasında Tanya:

— Şimdi ne yapacağız böyle? Küçükleri özlüyorum, canım sıkılıyor! diyordu.

Volodya da:

— İstersen Meçiğmen tundrasına yaban kazı avlamağa gidelim. Kazlar orada kıyamet kadar! Av hakkında gereken tüm bilgiyi topladım bile, diye cevap veriyordu.

— Arkadaşlar, benim de size bir teklifim var. Ne yapalım, bilir misiniz? Şimdi hemen öğrencilerimizin yazlık yerlerine gidelim. Bakalım, ne yapıyorlar. Ayıbalığı avı başlamıştır. Çocuklar da balık avına çıkacak velbotlardan ayrılmıyorlardır herhalde. Hadi, hepimiz birlikte gidelim.

Tanya'nın bu teklifini seve seve kabul ettik. Gerçekten de öğrenciler gidince kendimizi çok yalnız hissetmeye başlamıştık. Bunun için hepimiz sevinçle kaz avından vazgeçtik.

Deniz kıyısına çıktık, motorlu velbotumuzu suya indirdik. Arkamızdan Modest Leonidoviç koştu.

— Hey! Hey! Durunuz! Nereye? Dinleyiniz, sevgili dostlarım! Bütün planlarımı altüst etme-

ğ e ne hakkınız var? Ders yılının sona ermesi şerefine bu akşam evimde bir ziyafet çekeceğim hepinize.

Velbottan bir öğretmenin sesi yükseldi:

— Modest Leonidoviç, bu ziyafetinde içilecek birşey olsa anlardım... Kuru kuruya ziyafet mi olur?

— Var, iki gözüm, kardeşim, var elbette! Ben doktor olayım da, içilecek birşeyim olmasın, görülmüş mü böyle şey? Tanya'cığımız için bile buranın bitkilerinden bir likör hazırladım.

Tanya güldü:

— Oldu, oldu! Öyleyse akşama geliriz. Bekleyin, Modest Leanonidoviç, mutlaka geliriz.

Velbotun motoru çalıştırıldı, hareket ettik. Deniz pırıl pırladı. Güneş ortalığı sevinçle ısıtıyordu. Gece bile rahat yok şu güneşten. Batmaz da batmaz. Pencerelerimizde koyu renkli kumaşlar astık, başka türlü uyunamıyor çünkü.

Denizden tüfek sesleri geliyor. Ayıbalığı avı başlamış. Motor tıkırdıyor, biz de hızla Çukotka'nın yazlık durağına yaklaşıyoruz.

Avcılardan bir ekip baydaradan bir ayıbalığı indiriyor. Sahilde büyük bir kalabalık bekliyor. Kadınlar kollarını sıvıyor, hayvanın etini

çarçabuk kesiyorlar, postunu çıkarıyorlar. Delikanlılar eti buzda açılan deliklere taşıyorlar. Köpekler de et parçalarına bakıyorlar tembel tembel. Uslu oturuyorlar, kimsenin elinden lokma koparmağa çalışmıyorlar. Tıka basa tok çünkü bütün köpekler. Sahilden kahkahalar, çığlıklar duyuluyor. Ama görünürde öğrencilerimizden kimse yok.

Velbotumuz sahilde durdu. Eskimolar bizi ağırlamağa koşuyorlar. Arkalarından da bir ihtiyar geliyor, başında resmi bir kaptan şapkası var. Gün adamakıllı sıcak olduğu halde, ihtiyar kürkleri içinde. Yanımıza yaklaşıyor yavaş yavaş, sonra sevinçle bağırıyor:

— Kakomey! Vay, vay, vay! Geldiniz mi? Meğerse «kaptan» ihtiyar, Tınağırğın'mış.

— Tınağırğın, öğrencilerimiz nerde, dedi Tanya.

Ihtiyar denizi gösterdi eliyle.

— Tanyakay, teee açık denizde, uzakta. Kimi velbotlarla, kimi baydaralarla açıldı. Hepsi gitti. Kimsecikler kalmadı karada. Büyümüş hepsi, baksana ne de çabuk büyüyorlar? İnsanın kafasında saçın nasıl büyüdüğünü görmezsin, ama bunlar insanın gözünün önünde boy atıyorlar. Hergün, hergün büyüyorlar...

Biraz öteye gitti ve ayıbalığının önünde durdu. Bir el hareketiyle bizi oturmağa çağırdı:

— Üstüne oturun, üstüne. Temiz o. Denizde kirli olan birşey yok ki. Yalnız başından uzak bir yere oturun. Kafasında kan var daha.

Tınağırğın kaptan şapkasını çıkararak hayranlıkla incelemeğe koyuldu.

— Kaptanın armağanı. Geçen yazdan.

— Tınağırğın, ne haber? Hayat nasıl?

İhtiyar tekrar özenle şapkasını başına yerleştirdi ve yaklaşan bir velbotu göstererek cevap verdi:

— Bak işte. Kendin bak. Buna hayat mı denir? Bu bir gezinti. Eskiden adamlarımız ha babam küreklere asılıyordu. Şimdi bak, pipo içiyorlar püfür püfür, konuşuyorlar. Ulvırğın motoru çalıştırıyor, onlar da vuruyor tüfekleriyle balıkları. Korkuyorum, kollarında güç kalmayacak, tembelleşecek kolları bu gidişle.

Sahile bir velbot yaklaştı. Çakılların üzerine Ulvırğın atladı. Bizi görünce bağırdı:

— Kakomey? Vay canına, şimdi rahat rahat çalışabiliriz diye düşündüm, ama neredede! Yine geldiniz! Bunu söylerken de bir kahkaha attı Ulvırğın.

Ulvurgın'ın velbotunda Tağray da oturuyor ama bizi görmemezlikten geliyordu.

Ulvurgın bizi teker teker selamladı, sonra Tağray'ı göstererek usulcacık:

— Korkuyor. Öğrencileri toplamaya geldiniz sanıyor.

Konuşmamıza Tinağırın da katıldı:

— Bak, daha sağım. Ama eskiden olsa çoktan orada olacaktım.

İhtiyar gökyüzünü göstererek, parmağı ile boynunda bir çizgi çizdi, «veret hırgın»ı, yani ihtiyarları boğma geleneğini hatırlayarak. Şimdi ne olacak, et dolu, ye istediğin kadar. İnsan hayatın gözüne bakmaktan korkmuyor artık.

Akşam epeyce geç döndük. Modest Leonidoviç bizi sevinçle karşıladı.

— Hadi, sevgili dostlarım, herkes bayramlığını giysin ve ziyafetime buyursun.

Doktorun kocaman odası zevkle döşenmişti. Oniki kişilik servis vardı masada. Tabakların yanında da kadeh yerini tutacak labaratuvar, kapları, boş kavanozlar.

Modest Leonidoviç'in keyfi yerinde. Bir bayram havası esiyor ortalıkta. Tanya ona bakarak hayranlıkla ve şakacıktan.

— Oooo, Modest Leonidoviç, amma da şıksınız! dedi.

— Tanya'cığım, arada sırada iyi giyinme zevkini tatmaktan hoşlanıyorum, doğrusu. Buyursunlar, buyursunlar.

Tanya'ya yerini gösteriyordu sofrada.

— A... a... Modest Leonidoviç, bu lambayı ne diye yaktınız? Ortalık aydınlık.

— İnsanın tabağını kocaman güneş zorla işgal etmeğe çalışırsa bu yemeğin adı akşam yemeği olur mu? Ben de bütün pencereleri kararttım, bir de lüks lambası yaktım günün şerefine. Bu «lüks ışığında» doktorun odası gerçekten bayramlık bir hal almıştı. Öyleki fokbalığı derisinden pantolonla gelen Volodya utanarak, doktordan izin aldı:

— Bir iki dakika izin verin, sayın doktor, gidip değiştireyim.

Doktor da:

— Siz hele bir iki dakika durun da... Şimdi iki konuğumuz daha gelecek.

Öğretmenler hayret içinde:

— Hepimiz tamam değil miyiz?

Demeğe kalmadan odaya Çimi ile Latuge girdiler.

Bu defa Tanya sevinçle bağırdı:

— Hah, şimdi oldu! Kakomey! Modest Leonidoviç, bu sizin buluşunuz olacak?

— Elbette, elbette. Ne o, kötü mü yoksa? İşte doya doya seyredin delikanlılarımı.

İki Çukotka delikanlısı; Çimi ile Latuge, okul bekçisi ile hastahane bekçisi, şimdi takım elbise giymiş, kravat takmışlardı. Yalnız ikisi de sofrada oturanlara mahçup mahçup bakıyorlardı, pek de rahat değillerdi bu giysiler içinde. Modest Leonidoviç onları ellerinden tuttu, sofradaki yerlerini gösterdi. Latuge durmadan gülümüyor, birşey söylemek istiyordu, durmadan «İmmm... İmmm...» diyordu.

Herkes yerini aldıktan sonra doktor, eliyle şarap kadehi görevini yapan ilaç kavanozunu kaldırarak:

— Hadi, sevgili dostlarım, şimdi ilk kadehimizi mükemmel, iyi yürekli, namuslu, çalışkan, kabiliyetli Çukotka halkının şerefine kaldıralım!

Tanya doktorun sözünü tamamladı:

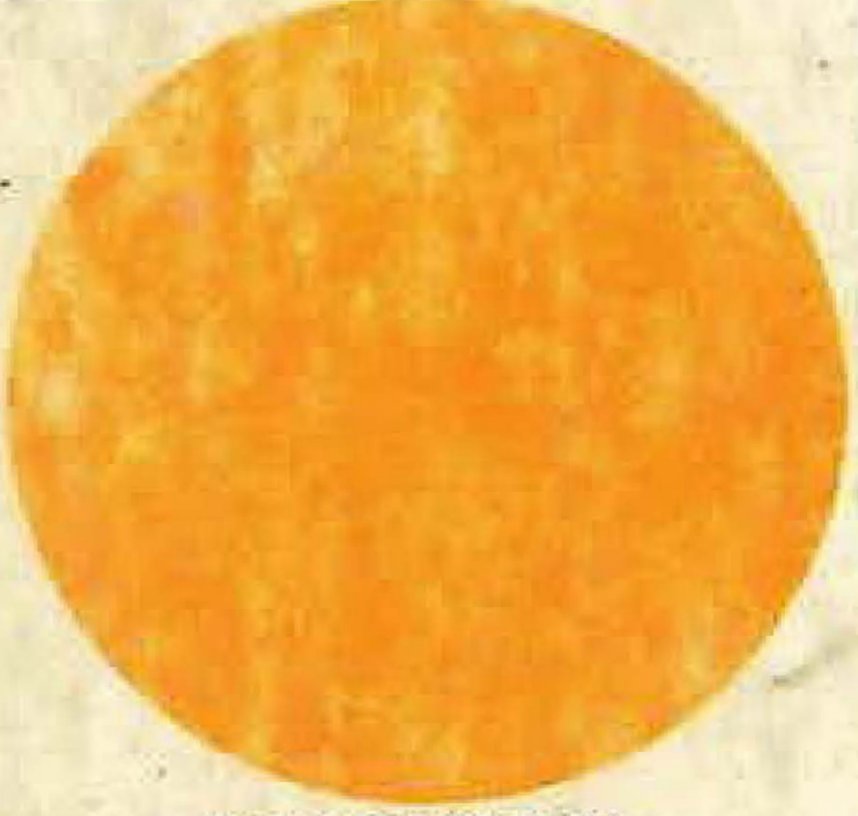
— Ve tangalarla gerçek dostluğun şerefine!

İÇİNDEKİLER

■ Merhaba Çukotka ve Yazarı Hakkında	
Birkaç Söz	5
■ Eskimolar	9
■ Kültür Üssüne Doğru	15
■ İlk Etkiler	35
■ Herkes İş Başına	41
■ Okul Bekçisi Latuge	43
■ Kutupta Tipi Uluyor	50
■ Eskimo Kışlaklarına Öğrenci Toplama- ya Çıkıyoruz	54
■ İlk Kırlangıçlar	67
■ Kabul Komisyonunun Önünde	74
■ Okulla Tanışma	83
■ Gece	92
■ Dersler Başlıyor	105
■ Küçük Dil Bilginleri	113
■ Sevinçli Buluşmalar	118
■ Yarangalarını Özlüyorlar	138
■ Kaçış	141
■ Tatil	156
■ Evlere	162
■ Rultinkeğu'nun Yarangasında	167

■ Panay Nine	173
■ Kültür Üssüne Dönüş	175
■ Panay Nine İş Başında	181
■ Saç Kesme Günü	189
■ Banyoda	200
■ Sınıftaki Çalışmalar	207
■ Nöbetçi Öğretmen Tanya'nın Not Def- terinden	208
■ Spor Oyunları, Danslar	241
■ Toplantı Başkanı Panay	246
■ Keman	250
■ Tavşan Avı	253
■ Konuk Ağırlıyoruz	256
■ Yarangalara Sinema Geliyor	264
■ Tağray'ın Zaferi	278
■ Eğitimin İlk Ürünleri	283
■ Korkunç Bir Gelenek	287
■ Hayvan Postlu Şaman ve Beyaz Ön- lülük Şaman	292
■ Büyük Rultuge'nin Ölümü	323
■ Havada Tur Atan Uçak	328
■ Şaşılacak Şey	336
■ Şaman Çukotka Halkını Aldatıyor	351
■ Ilkbahar	360
■ Herkes Evine	365
■ Yalnız Kalanlar	367

ant



yarının
büyükleri
için

"MERHABA ÇUKOTKA, okuyanın soluğunu kesiyor. Sert kuzey iklimi ve yaşam koşulları ile savaş, büyük bir dram gibi daima okurun gözleri önünde canlanıyor. Bazı anlar epik bir gerginliğe varan MERHABA ÇUKOTKA'nın en ilginç yanı, insanın harikulade dayanıklılığı yanında bir de en olmayacak koşullarda, en olmayacak şeyleri hoşgörmesini anlatmasıdır. Büyük ve gerçek bir ilerleme için bu azim, bu hoşgörü, bu geleceğe inanma en sağlam temeldir!"

15 Lira

